

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

30

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXX / Nr. 2
APRILIE – Iunie 2025
NEW YORK

Lumină Lină

Revistă de spiritualitate și cultură românească

Gracious Light

Review of Romanian Spirituality and Culture

30

THE ROMANIAN INSTITUTE OF
ORTHODOX THEOLOGY AND
SPIRITUALITY
CAPELA SF. APOSTOLI PETRU
ȘI PAVEL

AN XXX / NR. 2
APRILIE – IUNIE 2025
NEW YORK

INSTITUTUL ROMÂN DE TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ORTODOXĂ
INCORPORATED IN AUGUST 1993

Revista *Lumină Lină* poate fi accesată în format electronic la
[http://romanian-institute-ny.org/](http://romanian-institute-ny.org/luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html)
luminalinagraciouslight/luminalinaonline.html

Președinte:

Pr. Prof. Dr. Theodor Damian

30-18 50th Street

Woodside, New York 11377

Tel./Fax: (718) 626-6013

E-mail: DamianTh@aol.com

Revista *Lumină Lină* apare sub egida UZPR (Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România). Este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editorilor (ARPE). *Lumină Lină. Gracious Light*, a peer reviewed publication, is indexed and abstracted in World Laboratories and Scientific Resources Index and TLS Archive.

Colegiul de redacție: Director: THEODOR DAMIAN, DamianTh@aol.com

Redactor șef (România): MIHAELA ALBU, malbu47@gmail.com

Secretar de redacție, tehnoredactare și paginare: CLAUDIA DAMIAN

Redactor: SORIN PAVĂL

Fotoreporter: ALEX MARMARA

Consilieri editoriali: FLORENTIN POPESCU, DAN ANGHELESCU, GELLU DORIAN, IOAN GÂF-DEAC, AUREL ȘTEFANACHI, MUGURĂȘ MARIA VNUCK, DAVID VNUCK

Contribuțiile pentru susținerea și publicarea revistei sunt binevenite și se scad la taxe. Securile pot fi făcute pe numele Institutului și trimise la adresa redacției: Pr. Th. Damian, 30-18 50th Street, Woodside, New York 11377.

Revista este redactată trimestrial de către Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Ortodoxă și publică articole de teologie și spiritualitate, istorie, literatură și cultură, poezie și proză în limbile română și engleză.

Redacția revistei nu împărtășește neapărat ideile conținute în articolele publicate.

Materialele trimise spre publicare trebuie să fie dactilografiate la computer, cele în limba română cu caractere românești, și expediate prin e-mail (ca attachment). Textele nepublicate nu se înapoiază expeditorului.

Revista este distribuită în USA, România, Moldova, Ucraina, Rusia, Canada, Austria, Germania, Belgia, Olanda, Italia, Franța, Elveția, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Grecia, Cipru, Serbia, Ungaria, Israel, Australia.

ISSN 1086-2366

Lumină Lină • Gracious Light

Revistă de spiritualitate și cultură românească

An XXX/ Nr. 2

Aprilie – Iunie 2025

TEOLOGIE

PR. PROF. UNIV. DR. THEODOR DAMIAN

Meditații la Învierea Domnului 7

DUMITRU ICHIM, *Se face vremea*..... 9

TIMUR CHIȘ

Fortăreața Antonia, Simon din Cirene, Sandalele mamei

Trepte spre infinit 10

Durerea Veronicăi, Poarta condamnaților, Învierea 11

TICU LEONTESCU, *Ziua de Florii, Săptămâna Mare* 12

DAN D. GÎRJOABĂ, *Zborul mântuirii, Înviere* 14

ESEU

PROF. UNIV. DR. N. GEORGESCU

Actualitatea lui G. Călinescu (1889 – 1965)

G. Călinescu sau despre înțelegerea lucrurilor 15

PETRU ABABII

Lumea în viziune transcendental-creștină 23

DORIN NĂDRĂU

Captivanta memorialistică românească 27

DR. STELIAN GOMBOȘ

Catedrala Mântuirii Neamului –

Simbol al Spiritualității noastre Românești și al Anului Omagial

al Centenarului Patriarhiei Române – 2025 35

CASSIAN MARIA SPIRIDON

doar stânca, mantra 38

DANA OPRÎȚĂ

Film mut 40

Stare 41

MARIA CEAUȘ

Ciclonul islandez – meditații, Atelier 42

VALERIU BARBU	
<i>Iut lyric, mi-e foarte rău, deși n-am nicio boală</i>	43
<i>golire, descărnare</i>	44

CRISTINA ONOFRE	
<i>Inima, Visai uneori, Îndemn la luptă, Vedeam...</i>	45
<i>Vis, O nevăzută boltă de sânge, Iarna, Trupul tău părea</i>	46

EMINESCIANA

VIOREL DINESCU	
Vorbim eminesciana și punctum	47

OVIDIU ȚUȚUIANU	
Primele poezii eminesciene	
O analiză literară comparativă bazată pe matematică	51

PROF. DR. CONSTANTIN MIU	
Complexul voievodal în lirica lui Eminescu	57

DORIN PLOSCARU	
<i>un om ducea sub braț o antenă veche</i>	
<i>în mijlocul omătului ca o floare roșie</i>	60
<i>și cei doi ani erau ca o mie de ani. și cei o mie ca cei doi ani</i>	61

MARIANA ZAVATI GARDNER	
<i>Eu și orașul</i>	62
<i>metamorfoze, o iarnă de vis, la orizont, pe șevalet</i>	63

ADRIANA WEIMER	
<i>Echinox, Steaua Polară, Timpul dragostei,</i>	
<i>Clipe-iubire, Râul iubirii, Testament de iubire, Mama</i>	64

PROZA

GELLU DORIAN	
Numele tatălui. 37.	65

RODICA BRETIN	
Îngerul	73

MARIA NAN, <i>Glas de sânge, Lacrima albastră, Șaradă</i>	76
---	----

MARIANA AL-SALEH	
Femeia care iubea fanfare	76

MIHAI BABEI	
<i>viziune</i>	78
BENONE PĂSĂRIN	
<i>Potop de verde</i>	79
<i>Aripa păsării noapte</i>	80
COSMIN-DARIUS MISIR	
<i>prevestire, poetul emigrant, cioplitură, zugzwang</i>	81

CARTI IN AGORA

IOAN HOLBAN	
Proiectul Dacia	
<i>Cavalerii Crucii. La porțile destinului</i> de Andrei Breabăn	83
DAN ANGHELESCU	
Poeme despre oameni sub un anume timp	
<i>Nu stârniți câinii</i> de Victoria Milescu	89
ANA DOBRE	
Trepte spre cerul poeziei	
<i>Adam n'est pas mort</i> de Theodor Damian	92
IOAN GÂF-DEAC	
Despre destinul timpului și poezia iluminatoare	
<i>Raze de lumină</i> de Marcel Miron	96
VASILICA GRIGORAȘ	
Elogiu prieteniei, iubirii și dăruirii	
<i>Trei prieteni</i> de Grisha Onedin	100
DOREL COSMA	
Îndreptar spiritual pentru viața de familie	
<i>Povețe adresate mirilor la Taina Cununiei</i> de Vasile Beni ..	103
ELENA M. CIMPAN	
Două miracole (sau mai multe)	
<i>Dialog epistolar cu Nae Antonescu</i> de Anca Sîrghie	104
RADU BOTIȘ	
Eminescu în context contemporan	
<i>Tricoul cu Eminescu</i> de Răzvan Ducan	108
ALEXANDRU LAZĂR	
Gabriel-Viorel Gârdan din nou despre	
Românii Ortodocși din America	110

IULIAN BITOLEANU	
Presa românească din Banat	112
VASILE DAN MARCHIȘ, <i>Încercarea cea mai grea, Decizie</i>	114
<i>De restul sentimentelor</i>	115
PAULA BÂRSAN	
<i>Potop, Apostolică, Spovedanie, Azi, Întoarceri, Venerație</i>	116
DUMITRU TUHUȚ	
<i>Rugăciune, Contemplare</i>	117
<i>Statornicie, Pribeag</i>	119
ION BUNESCU, <i>Cazna pădurii, Freamătă codrul</i>	119
SORIN MICUȚIU, <i>Dulce de amar e timpul, Mărul ispitei, Rugă</i>	120

UNIVERSALIA

HEINZ-UWE HAUS	
The Actor's Art and the Estrangement in our Age	121
JEAN BODIN (HEINZ-UWE HAUS)	
<i>Convicted felons, Bala Cynwyd, Model of your choice,</i>	
<i>Unconquerable life, Screwed up eyes</i>	126
DARIUSZ PACAK	
<i>Paradisul tău (Your paradise)</i>	
Prezentare și traducere de Elena Liliana Popescu	127
CLELIA IFRIM	
<i>The sacred bird and a happy woman,</i>	
<i>The first water child, A letter of cold, Love poem</i>	128
MARIA TOSTI	
<i>Haiku 1, Haiku 2, Haiku 3, Haiku 4, Haiku 5, Haiku 6,</i>	
<i>Tanka 1, Tanka 2, Tanka 3, I was a kite</i>	129
IVAN POZZONI, <i>Ballad of the non-existent</i>	130
<i>Born backwards</i>	132

JURNAL

ION MOISE	
Jurnal și lectură	133
SIMION FELIX MARȚIAN, <i>Sonet înșeuat</i>	142
<i>Hai, plouă-mă, Doamne!</i>	143

MARINELA BELU-CAPȘA	
<i>Fără Tine, Pe Valea Frumoasei</i>	144
CRISTIAN MELESTEU	
<i>Elegia lui Apollo; Elegia lui Hades:</i>	145
MADA CAZALI	
<i>În locul meu, fiului, Neverosimil, cu dragoste</i>	146

ISTORIE

NICOLAE MARES	
Regina Maria – 150 sau Steaua de pe cerul românesc	147
ANDREI BREABĂN	
Stâlpii nației române	153

SAPIENȚIA

ALEXANDRA ROCERIC, Sapienția	161
------------------------------------	-----

ANIVERSĂRI

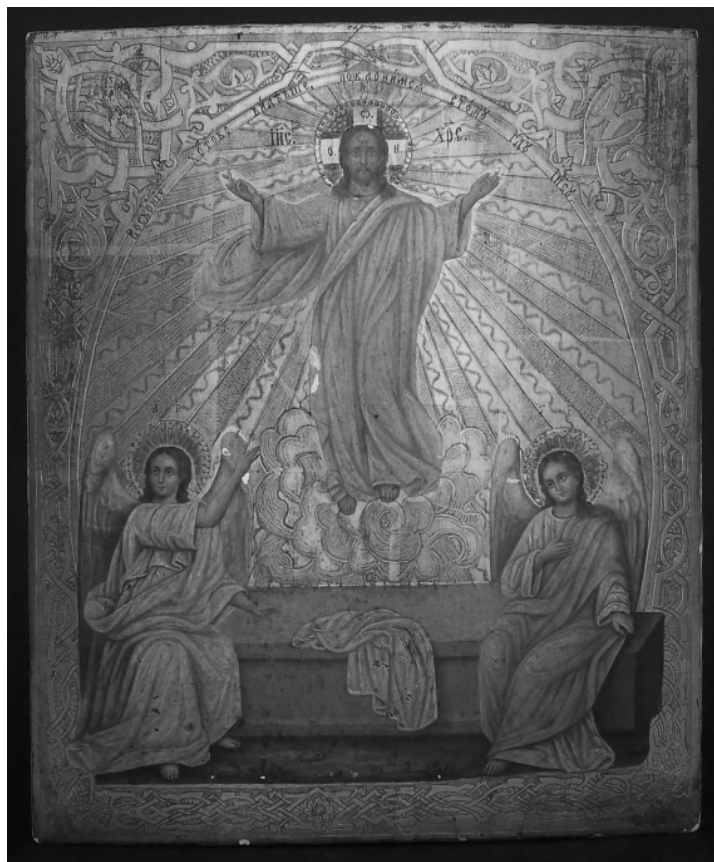
THEODOR CODREANU	
Laurențiu Șoitu – 80.	
Educația: comunicare și cuminecare	163
Theodor Codreanu – 80	168
Florentin Popescu – 80	172
Dan Anghelescu – 80	176

MEDALION

CRISTIAN OVIDIU DINICĂ	
Christian W. Schenk: Un Ambasador al Literaturii Române în spațiul Germanofon și European	180

EPIGRAMA

ELIS RÂPEANU, <i>Epigrame</i>	182
GALERIA SPIRITUS	183

Asumând Învierea lui Hristos
devenim noi înșine mesageri ai tainei, făclii aprinse
ca în noaptea de Paști
când dăm lumina primită din om în om,
din mână în mână, de la inimă la inimă,
însoțită de mărturisirea continuă
menită să facă ocolul lumii:
Hristos a înviat!,
și să primească răspunsul acesteia
pătruns de negrăită bucurie:
Cu adevărat a înviat Hristos Domnul!

Meditații la Învierea Domnului

Învierea Domnului reprezintă sensul ultim al existenței umane, este darul cel mai de preț pe care l-am primit, care ne face să trăim în prezentul lui Dumnezeu sădind bucuria divină în viața noastră de fiecare zi.

Învierea Fiului lui Dumnezeu întrupat amintește de vocația existențială a omului după cădere, de chemarea lui Dumnezeu ca acesta să nu uite deschiderea spre veșnicie, de locul său încă păstrat în Împărăție, așa cum zice Mântuitorul: „Veniți binecuvântații Părintelui Meu și moșteniți Împărăția cea pregătită vouă de la facerea lumii” (Matei 25, 34). Această chemare o face Dumnezeu în contextul realității noastre de zi cu zi. Ca dar așteptat de omenirea căzută de la Adam la Hristos, și apoi reînnoit continuu până astăzi, răspunsul nostru, odată cu al tuturor generațiilor trecute, nu poate fi decât acesta: O, cât de mult am așteptat Învierea!

Așadar, ca act supranatural și dar suprem făcut de Dumnezeu omului, Învierea lui Hristos are menirea de a-l scoate pe acesta din starea ordinară a naturii căzute și de a-l ridica la starea extraordinară a condiției existențiale dintâi, în care ar fi trebuit să rămână.

Am așteptat marele eveniment pentru că el aduce în viața noastră o permanentă primăvară ce face să strălucească în noi demnitatea infinită a persoanei create după chipul lui Dumnezeu și cu posibilitatea asemănării cu El, generând o stare de bucurie indescriptibilă ce oferă un sens de plenitudine petrecerii noastre aici. Învierea Domnului este lumină dar este și flacăra din care Sf. Duh aprinde în inima noastră dorul de Dumnezeu; ea face ca rugăciunea noastră să devină untelemnul ce menține aprinsă în sufletele și în viața noastră candela dragostei de Dumnezeu. Lumina Învierii pătrunde în cel credincios toate fibrele ființei sale intime, îi modelează ființa realizând unitatea interioară și consolidarea acesteia, deci vindecând orice separație sau ruptură, astfel generând roadele Duhului în viața exterioară.

Cu alte cuvinte, ca eveniment central al creștinismului și punct culminant al lucrării mântuitoare a lui Hristos în lume, Învierea Domnului ne ajută să depășim contradicțiile noastre interioare, cutremurând și dărâmând zidurile și blocajele lăuntrice opace la strălucirea Duhului Sfânt, și să reîncepem calea spre Împărăție de acolo de unde am întrerupt-o.

Învierea Mântuitorului din morți dă aripi curajului credinței noastre, această credință trăită ca o aventură în adâncul ființei, aventură înțeleasă atât în sens etimologic, adică ieșind întru întâmpinarea a ceea ce va să vină, cât și în sensul comun al cuvântului, adică a ieși din obișnuit pentru a întreprinde ceva, uneori chiar a merge contra curentului, contra oricărui conformism lumesc ce poate răpi victoria și strălucirea eforturilor noastre duhovnicești în înaintarea pe calea Împărăției. De aceea Învierea conduce spre o existență angajată și nicidecum statică sau regresivă, în ambele planuri, material și

spiritual, și de aici convingerea că tot ce luăm de la Hristos trebuie să ducă în mod imperativ spre aproapele nostru și prin el la Dumnezeu. Deci darul vine de la Dumnezeu spre noi, trece prin aproapele și ne conduce pe toți împreună spre Dumnezeu.

Învierea Domnului ne sporește credința, ea ne face să trăim nesperatul, ne ajută să învingem frica de imposibil sau reticența în fața a ceea ce pare imposibil. Ea este dovada că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință (Luca 18, 27), că în Hristos totul se poate, dar numai întru El, cum și precizează: „Fără Mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5), sau cum spun Sf. Părinți: când calea ni se pare imposibilă, în și prin Hristos să facem din imposibil o cale. Altcumva, și lucrurile posibile ajung să ni se pară imposibile, deci blocându-ne avansul spre plinirea vocației noastre originare. De aici nevoia ca, în Hristos și întru Învierea Sa, să devenim realiști și curajoși pentru a trece dincolo de limitele iluzoriului, ale falsității, limite ce apar în calea vieții noastre. Acest fel de curaj și de credință sau de curaj al credinței ne transformă din cel ce bate în retragere sau stă pe loc, în combatantul duhovnicesc pornit să schimbe lumea, să se reinventeze pe sine și realitatea în care trăiește, potrivit îndemnului Mântuitorului Hristos: „Îndrăzniți, Eu am biruit lumea!” (Ioan 16, 33).

Învierea Domnului ne face să redescoperim mirarea, deci și miracolul, să vedem lucrurile ca pentru întâia oară descifrând în ele pecetea divină, dar totodată și miracolul propriei noastre existențe, într-un fel, ajutându-ne să trăim nesperatul în sensul pământesc al cuvântului, acesta devenind încredințare sau adevărire a celor nădăjduite și dovadă a celor nevăzute, cum spune Sf. Ap. Pavel (Evrei 11, 1).

Acest lucru face ca Învierea lui Hristos să transfere bucuria lui Dumnezeu în om, luminând contururile interioare ale ființei noastre și readucând în noaptea existenței – reprezentată în Tradiția ortodoxă de săvârșirea slujbei marelui praznic la miezul nopții – rugul aprins, mereu arzând, care nimicește păcatul și ne face transparenți și deschiși la strălucirea și lucrarea Sf. Duh.

Așadar, ca un corolar al roadelor Sfintei Învieri, înțelegem că aceasta reface unitatea noastră lăuntrică dar și a unora cu ceilalți în Duhul lui Dumnezeu, face ca rugăciunea noastră să devină arzătoare și să genereze fapte, astfel transformând pustia lumii în grădină înmiresmată. Ea ne transformă și pe noi în purtători vizibili ai slavei lui Dumnezeu, trăind ca ființe doxologice, adică luând lumină din Lumină pentru a o răspândi la ceilalți, fiecare dintre noi devenind un preot ce strigă: Veniți de luați lumină! Cu alte cuvinte devenim noi înșine făclii aprinse, mesageri ai tainei Învierii ca în noaptea de Paști când dăm lumina primită din om în om, din mână-n mână, de la inimă la inimă, însoțită de mărturisirea continuă menită să facă ocolul lumii: Hristos a înviat!, și să primească răspunsul acesteia pătruns de negrăită bucurie: Cu adevărat a înviat Hristos Domnul!

Asumând Învierea lui Hristos devenim noi înșine mesageri ai tainei, făclii aprinse ca în noaptea de Paști când dăm lumina primită din om în om, din mână în mână, de la inimă la inimă, însoțită de mărturisirea continuă menită să facă ocolul lumii: Hristos a înviat!, și să primească răspunsul acesteia pătruns de negrăită bucurie: Cu adevărat a înviat Hristos Domnul!

DUMITRU ICHIM

Se face vremea...

*Se face vremea
tot mai mult a gară.
Vei fi singur
în sala de-așteptare
și frig va fi
ca-n damful muced de țigară,
de la gălbuiul moșăind
până la
ghișeul închis.
Oare
de ce oamenii spun
la plecare
că rămasul e bun?
Va scrie
pe oblonul tras,
pe-un petec de hârtie:
"Nu mai avem bilete.
Vânzătorul s-a sinucis."
"Vinovat tot da Vinci e!"
va fi anunțul
din ploaia de provincie,
ce niciodată
litera nu-și schimbă.
Se face vremea
tot mai mult a gară
și vei fi singur
judecat de ceasul
cu o singură limbă.*

Fortăreața Antonia

*Azi sunt în tribunal,
Jucând zaruri cu soldații romani,
Privindu-ți ochii triști,
Acceptând soarta.
Oare ce-ai simțit când te-au părăsit toți?
Prima oprire din drumul spre puritate,
Sufletul zdrobit de durere, așteaptă crucea.
Alături de pelerini, cumpăr suveniruri de la arabi,
Și-mi accept suferința.*

Simon din Cirene

*Și eu am căzut sub greutatea crucii,
Simon din Cirene, unde ești?
Să fiu liber, îmi doresc.
Când durerea crucii e prea mare,
Orice om fragil ne poate lua greutatea vieții.
În viață, durerea crucii o alung cu-un algocalmin.*

Sandalele mamei

*Printre pete de sânge, am văzut ochii mamei plângând,
Să blestem nașterea, sau lumea-n erori?
Ai privit ochii Mariei, durere-n șuvoi,
Lacrimi ce-au plantat dragostea-n noi.
Dragostea mamei, nesfârșită lumină,
Sufletul pur, crucea-n spate ne ține.*

Trepte spre infinit

*Picioarele te dor,
Încep treptele supliciului,
Simon e lângă tine,
Să ia durerea pe spatele său.
În fiecare zi alături de tine,
Durerea vieții în picioare o simt.
Spre infinit urc treptele vieții în dragostea lumii.*

Durerea Veronicăi

*Sângele îți intră în ochi,
Nu te mai doare fruntea de la spini,
Veronica privește cu durere chipul tău,
Cu cea mai de preț năframă îți șterge fața.
Zilnic durerea răutăților lumii îmi rănește chipul,
Plin de sângele purității mele fața așteaptă o maramă,
Oare va fi o Veronică lângă mine,
Oare voi avea pe cineva să-mi șteargă chipul,
Lângă mine este dragostea celor ce mă înțeleg.*

Poarta condamnaților

*Plină de unghii rupte, ușa s-a deschis spre nemurire,
Nu încerci să te agăți ea,
Și îți accepți drumul spre moarte,
Pătrunzi în poarta condamnaților.
Din prima clipă a vieții am cunoscut această poartă,
Și întotdeauna m-am agățat de ușă,
Unghiile pline de sânge,
Duritatea vieții o accept.
Trec greu prin porțile condamnaților la moarte.*

Învierea

*În mormânt te-au pus sub cruce grea,
Dar domnul nu te-a lăsat,
Spre cer ai plecat plin de grijile și păcatele lumii.
Spre seară de paște mă îndrept,
Lumina din palmele mele luminează calea,
Biserica în noapte adoarme,
Pe lângă crucile pline de mucegai trec.
Lumina lunii îmi arată calea.*

Ziua de Florii

*Salcie plângătoare –
Cel mai trist pelerin pe un asin călare –
Profeția despre Ierusalim:
„Ierusalime, Ierusalime,
piatră peste piatră,
nu vei mai fi niciodată”.*

Săptămâna Mare

*Istoria lumii,
cu război și pace,
concentrată în... șapte zile.*

*La Cina pascală,
cu azimi și miel – cununați împreună –
eu, tu și... El!
Viața mea și moartea Lui –
logodite în taină
Cinei de Taină.
La Cina din urmă,
toți împreună. Mai departe,
doar... Unul.*

*Câștig sau pagubă?
Zornăiră mirați, în punga lui Iuda,
arginții!..
Sărutul trădării –
buzes asmodee pe-obrazul cel sfânt –
pecete spre mormânt.
Marii preoți –
Ana și Caiafa – un cult incult
sfârșește în... ocult!
Cocoșul conștiinței
zilnic l-aud cântând:
„Fericiți sunt cei ce plâng...”
O vulpe vicleană
și-un rege nerod –
Antipa Irod.*

*Între sfânt și lichea –
cei cu cioara vopsită –
gloata urlând năucă:
-Sfinții nu ne plac,
nu sunt ca noi.
-Baraba, da.
Consensul absurd
și urletul surd
au decis... răstignirea.
Să pară nevinovat –
Ponțiu Pilat –
doar mâinile și le-a spălat.
Conștiința dacă-ți plânge,
n-o spăla cu apă,
ci cu... sânge.*

*Crucea, un lemn
nedemn să-l poarte El.
Și totuși...
Între păcat și har –
bornă de hotar –
Crucea din Calvar.
De-o parte și alta a Crucii –
cei doi tâlhari:
eu și tu...*

*De pe Cruce,
o rugă-n agonie:
„Eli, Eli, Lama Sabactani”.
În Vinerea Neagră
asfințea pe Calvar
Lumina lumii.*

*Crinul din Vale,
pe-a Golgotei culme –
Ceru-nmiresmând.
Îmbrățișând întreaga lume,
agoniza pe Cruce
Ultimul... Adam.*

*În Vinerea Mare,
soarele s-a stins la zenit
iar Dumnezeu pe Cruce.*

*Clopote plâng,
bocește din toacă
Vinerea Seacă.
Vinerea Neagră.
Zvon de toacă
și straie cernite.
Între pământ și Cer,
Șarpele de-aramă
– pe Cruce atârnat –
Hristos cel răstignit.
Sabatic apus.
Spre Locul Prea Sfânt –
catapeteasmă frântă – trupul lui Iisus.*

*După trei zile și trei nopți,
Hristos a înviat din morți.
Mormântul e gol!
Mormântul e gol ca mai-nainte.
Sul stau giulgiile sfinte.
Hristos e viu.*

*Reverberând prin veacuri –
clopote-n arpegii – cerești
simfonii,
în mii de inimi vii.
La Paști, pomii-nfloriți
vestesc în lung și-n lat:
„Hristos a înviat.
Adevărat a înviat”.*

Zborul mântuirii

*Dacă cineva poate să
zboare
e pasăre.*

*Dacă cineva se înalță
la cer
este desăvârșit.*

*Dacă cineva și-a pregătit aripile
dincolo va putea
zbura.*

*Și dacă cineva iubește mult
din prea multă iubire
se naște mântuire...*

Înviere

*Trec prin Noapte
Ca pe-un pod din lemn de cruce,
Dinspre dor
Spre împlinirea cea sublimă,
Din uitare-n amintirea,
Cântului născării-n Taină,
A Luminii din Lumină...*

PROF. UNIV. DR. N. GEORGESCU

Actualitatea lui G. Călinescu (1889 – 1965)

G. Călinescu sau despre înțelegerea lucrurilor

Mai anii trecuți, la datele nașterii și morții lui G. Călinescu (14 iunie 1899 – 12 martie 1965) s-a discutat intens în presă despre compromisul său cu puterea în anii de după ultimul război. O desfășurare cât de cât exactă a începuturilor activității sale publice după 23 august mi s-ar părea mai profitabilă pentru tinerele generații, înțelegerea lucrurilor fiind mai aproape de formarea pedagogică decât judecarea lor – indiferent după care coduri. Nu noi ne alegem timpul în care trăim, acesta ne este dat – iar a crede că poți ieși din timpul tău este, cu o vorbă cunoscută, ca și cum ai spera că poți sări trăgându-te de șireturile de la pantofi...

Zile de trecere

Este o întrebare dacă intelectualii români coborâți în presă fix la 23 august 1944 – scriitori, jurnaliști dar mai ales filosofi – erau nume deja conturate în cultură – sau se vor contura ca atare prin acest gest; adică: dacă ei și-au forjat notorietatea prin ziaristică, ori au ridicat ziaristica prin notorietatea lor. Cred că se poate discuta acest lucru pe „cazul” G. Călinescu. Fac abstracția, deocamdată, că „rechizitoriile” care i s-au dresat până acum – de la Virgil Ierunca, 1964, până la cele actuale (care adaugă refuzul, de către critic, al lui Brâncuși, implicarea impetuoasă în francmasonerie, etc.) lasă locuri albe la întrebări de acest fel, și, pentru a simplifica încă mai teoretic lucrurile, amintesc faptul că în perioada interbelică G. Călinescu n-a făcut ziaristică militantă. Nu mă bazez nici pe masiva ediție de publicistică scoasă de dl. Nicolae Mecu, și care-l face pe G. Călinescu cel mai voluminos ziarist editat din cultura română (mai mare, cantitativ, decât M. Eminescu) – pentru că nu contextualizează, adică îl scoate pe autor cu penseta din vremea lui și-l arată gol-goluț publicului: este ca și cum ai privi un duel din punctul exclusiv de vedere a unui singur combatant, urmărind, așadar, fente, scheme, metafore, argumente etc. – nu și cum sau ce parează, cum i se parează, etc. Privesc cu o oarecare suspiciune *Cronologia vieții literare românești*, scoasă de Institutul G. Călinescu, pentru că trece peste unele date (le subliniez) – dar accept concluzia d-lui Eugen Simion:

Scopul este de a dovedi că lucrurile sunt întotdeauna complexe, când este vorba de literatură, și că în domeniul creației nu vom găsi niciodată îngeri și demoni în stare pură. În epocile de tranziție, ei trăiesc împreună, și deseori în interiorul aceluiași spirit.

Nici în atât de densa *Istorie...* a lui Marian Popa nu găsesc reperele scriptice pe care mi le-am fixat la lectura proprie a presei acelor luni (deși un capitol precum „Un exemplu de angajament politic” rezolvă multumitor problema teoretică...).

Vreau, așadar, să mă refer strict la momentul trecerii, la acest plonjon în politică și în ziaristică, întrebându-mă dacă asta l-a renăscut sau dacă a renăscut, întrucâtva, domeniul. Refac, după presă, momentul, având în față fișe bibliografice încrucișate pe care le desfășor.

Aș porni de la un text nesemnalat în *Cronologia vieții literare românești*, și neintrat, cred, în discuție. Ziua de 21 august 1944 l-a prins pe G. Călinescu meditănd la... monumente:

Ca să trăiesc ca oamenii, am nevoie să mă scol dimineța, fie și la mansardă, în muzica savantă a unei game de clopote abațiale sau la semnalul orar al unui orologiu uriaș de turn comunal; să-mi arunc ochii spre o pădure de cupole, turle, frontoane, clopotnițe. Înțeleg ca sub pașii mei să răsune mari lespezi de piatră, ca în drumul meu să găsesc la umbră bănci de marmură concave, cu picioare de leu. Când este arșită și am dispoziții meditative, credincios ori necredincios, pretind să intru în nava unei catedrale, sau să stau câteva minute ori ceasuri pe o bancă sub un stâlp. Vrajit de liniștea vibrantă a aerului în care până și tusea are ecouri de orgă ori de val marin. Sau vreau să mă așez la un colț de stradă între patru fântâni, ori să șed pe o bancă aproape, sub sulul în desfășurare al unei imense cascade ieșit din peretele unui palat printr-un sistem de guri de monștri marini puși sub comanda unui Neptun de calcar. Uneori am gustul să stau pe marginea unui vast bazin geometric cu jocuri de apă ieșind printre nimfe și cai marini, să privesc copiii dând drumul pe apă unor corăbii în miniatură. Am pasiunea columnelor groase pe care nu le poți cuprinde în brațe și care lasă pe jos, în bătaia soarelui, lungi umbre de smolă...

(*Ecoul*, 21 august 1944, p. 1).

La 24 august, în ziua schimbării frontului (ziarul fusese calandrat cu o zi înainte) este cuprins de o adevărată patimă a construcției:

Dacă aș fi pus să reconstruiesc Bucureștii sau alt oraș eu aș face așa. Aș ridica o gară imensă din blocuri de piatră, cu săli și coridoare ornate cu basoreliefuri, cu pilaștri de marmuri colorate, cu o fațadă în stil clasic gigant, în față cu o piață nemăsurată, într-un careu de construcții susținute la bază de un portic. Ceas monumental undeva în fronton. Fântână cu jocuri multiple la mijloc și grupuri statuare. Fiind vorba de un dom al locomotiei, n-ar strica, de asemenea, ca pe laturile pieței Dioscurii să răsară cu caii lor. Aș ridica în două puncte ale orașului două mari foruri, unul patrulater, să zicem, și altul rotund, forul Traian și forul Decebal, cu statuile respectivilor numeni ancestrali în mijloc, posibil cu copia columnei lui Traian. Laturile forului de mai multe caturi ar forma un peristil. Aș tăia o piață nemăsurată, mărginită de un pătrat de clădiri masive în stil sever și alb, o piață care să pară mereu goală din pricina dimensiunilor. Astfel de spații încadrate de construcții solemne deșteaptă în suflet un mare sentiment de durabilitate umană. În mijloc aș

putea aduce trofeul de la Adam Clisi. M-aș simți obligat, pe undeva, în altă piață să înalț un obelisc, un arc de triumf, în fine un astfel de monument măreț...

(*Ecoul*, 24 august 1944, p. 1.)

Ce l-o fi apucat pe G. Călinescu pasiunea monumentelor pe 21 și 24 august 1944? Se va fi gândit la bombardamentele americane din 4 aprilie asupra Gării de Nord, ori va fi privit (anticipat cu câteva ore) bombardamentele germane asupra Teatrului Național și a Universității? Trăia G. Călinescu în turnul de fildeș cu totul – și acestea să fie, acum când țara arde... coafuri cochete ale gândului?

Astăzi, când țara fierbe, despre G. Călinescu se zice că „a pactizat cu comuniștii”, a patronat, chiar, „genocidul cultural” de după război, etc. Bine, cel puțin, că nu i se cunosc asemenea texte, ca să nu se zică și că a visat Centrul Civic, cu tot cortegiul de demolări, cu toată grandomania implicată... Oricum, în comentariile la *Bietul Ioanide* s-ar cuveni să figureze: ele arată că romanul, ca idee de monumentalitate autohtonă, era prefigurat chiar din debutul autorului în ziaristica implicată politic.

Ecoul (1943-1944) este un ziar important al capitalei, are 8 pagini în format mare, rubrici de politică externă, cronica frontului, viața culturală la zi, ediții speciale. Colaboratori: Mircea Damian, Miron Radu Paraschivescu, Ion Caraion, O. Crohmălniceanu-Sache, dar și oameni de litere: Șerban Cioculescu, Gala Galaction, Mihail Sadoveanu. Din când în când și G. Călinescu. Este o grupare de stânga, foarte activă, prelungire a fostului *Cuvântul liber*, și imediat după 23 august cam toți acești ziariști vor face presă comunistă angajată (*Scânteia*, desigur). La 15 septembrie 1944 G. Călinescu apare ca director al ziarului *Tribuna poporului* (și intră în Partidul Național Popular, o formațiune politică ce cuprinde mulți intelectuali universitari). Din articolul program semnat de el:

Acest ziar de dimineață nu este, așadar, o obișnuită întreprindere comercială, el este o tribună unde poporul pune întrebări asupra destinelor sale, un mijloc de perfecțiune interioară, un loc de avânturi și idealuri.

Destul de des el ține, aici, editorialul.

„Problema fericirii maselor a fost studiată de la catedră, ea a fost preocupare de filosofi” (*Cărturarii*); „Paginile mele colcăie de patriotism. Crezi tu că eu, român, aș fi uitat interesele supreme ale nației? Dar cine crezi tu că le-a uitat? Ideea asta că numai unii sunt specializați în patriotism este o fixațiune,” (*Falsul burghez*), „Prin urmărirea idealurilor lor, națiunile sunt puse de destin să se apropie și să se depărteze între ele, pentru ca prin melancolie și entuziasm sufletele să-și păstreze vitalitatea” (*Grele condițiile armistițiului?*), „Trecutul nu se întoarce înapoi niciodată, și absențele politice rămân nemotivate” (*Partide dezorganizate*), „Dar e de prisos a ni se demonstra nouă înșine că avem dreptul la Transilvania, ori a ni se întreține moralul. Orice român, de orice confesiune și categorie, știe

că toată Transilvania face parte de drept din corpul României, că este leagănul românismului. Propaganda inteligentă se face în străinătate, și nu unilateral, ci în fața lumii întregi” (*Propaganda*; anticipează *Eu sunt ardelean*, de peste un an), *Noul Iisus* („Religia nu e îngenunchere uitucă pe treptele bisericii, religia e marșul omenirii spre Cetatea Eternă”), *Despre evrei*, etc.

În total, semnează 24 de editoriale în *Tribuna poporului*.

În același timp mai apare *Democrația*, revistă săptămânală condusă de Anton Dumitriu, filosof, și – ca să aleg din catalog – *Orizonturi noi*, revistă lunară condusă de alt filosof, Athanasie Joja (de fapt, ambii sunt logicieni). Nu e un simptom, este un fenomen: imediat după 23 august 1944 apar multe ziare și reviste conduse de intelectuali, mai ales de filosofi, care simt nevoia să coboare în agora. S-a petrecut numai, sau mai ales în acest interval de timp, între 23 august 1944 și 9 mai 1945, de la întoarcerea armelor până la victoria Aliaților. Este un spațiu distinct al istoriei presei românești, un timp fără cenzură, cu libertăți de teme și de termeni ce nu se vor repeta în anii următori. Ca o explicație: un bătrân bibliotecar de la Biblioteca Academiei îmi spunea, prin anii 80 ai secolului trecut, că chiar prin 1944 vindea ziare la partid, adică *Scânteia*, și rămânea mereu cu teancul mare, iar colegii lui îl îndemnau să facă la fel ca ei: luau oamenii de mâncă pe străzi, îi incita, îi amenința, că, adică, de ce cumpără numai ziare burgheze, de ce nu vor să ia și *Scânteia* lor. Deduc, de aici, că „partidul” știa că nu i se vinde presa, și apela la alte titluri, la alți directori... Dar, să fie numai asta? Filosofii plecau urechea la asemenea trucuri ideologice? S-a insistat prea mult, cred, asupra acestui fenomen al diseminării/disimulării comunismului în ziare și reviste de împrumut. Dar un ziar e un ziar, o afirmație e afirmație publică, nu e obligatoriu să fii într-un curent ideologic dacă afirmația ta seamănă cu acesta; și apoi, să judecăm realul, să-l parcurgem, adică să citim oamenii, autorii, nu ziarele cu programele lor.... Athanasie Joja, de pildă, în revista sa *Orizonturi noi* apără opera lui Eminescu împotriva unui text, publicat tot în revistă, unde aceasta era redusă la *Împărat și proletar*; cine, în 1944, a vrut să-l judece pe poet – de ce îl apără filosoful? Unde este, adică, angajamentul disimulat? E mult mai cuminte să discutăm climatul de democrație autoritară ca atare, când oricine are dreptul să zică ce vrea, unde vrea – și, în consecință, atitudinea asumată conștient de un intelectual sau altul – iar aceștia să fie scoși din gloata înjurătorilor democratici...

Totuși, vedem cum G. Călinescu era drastic sancționat în alte ziare decât *Scânteia*, ca pentru a confirma că dacă nu există „conspirație”, conspiratori zeloși sunt cu duimul. I se impută că scrie la gazete care nu i se potrivesc, a fost până mai ieri „cu unii”, azi e „cu alții”, nu are convingeri ferme, „se arată a nu-și putea găsi echilibrul”. Mai grav: „autorul atitudinilor reacționare și rasiste de până mai ieri scrie – în afară

de orice pericol! – publică studii de indignare umanitară împotriva lui Mussolini și Hitler, nu se sfiește de a apărea în ziare „pacifiste”, „antipatriotice”, ca ziarul comunist *România liberă*, se ocupă cu stăruință, analizând minuțios noțiunea de „Caracter” și se pune în sfârșit în fruntea unui ziar extrem de radical ca *Tribuna poporului* în care atitudinile sale de ieri se-ncaieră, în văzul lumii, cu atitudinea sa de astăzi.” Am citat dintr-un pamflet răsunător, o adevărată delațiune publică a lui Felix Aderca, din care mai extragem încă asemenea informații: „Transportarea cu furgoane a foiletoanelor din pivnițele editurii „Adevărul” în Palatul „Fundațiilor regale”, având grijă a le da pe drum o adjectivare mergând până la denunț calomnios, ca să se uite circumstanța nazistă că ani de zile istoricul fusese stipendiatul literar al hrubelor „iudeo-masonice” – e o acțiune care desființează orice activitate critică.” (Textul întreg, în *Cronologie*.)

Pamfletul apare chiar în amintita *Democrația* (21 ianuarie 1945), condusă de Anton Dumitriu. Tot aici, peste o săptămână, Ion Biberi publică o convorbire cu Felix Aderca și, peste încă o săptămână, probabil din spiritul de echilibru al „democrației” întreținut de directorul ei, o convorbire cu G. Călinescu însuși (cartea *Lumea de mâine*, a lui Ion Biberi, apare mai întâi în foileton în *Democrația*) – din care cităm:

Întrucât privește cultura română, socotesc că tot mai mult trebuie să atingem forma monumentului, a creației grandioase și impersonale. Gândim, clădim și scriem pitic. Ne e frică de columna uriașă, de gândirea absolută și de literatura caracterologică, de tip milenar. Lumea de mâine o văd întemeiată pe interesul acut al umanității, pe un cosmopolitism de tip grec, așa cum a existat printre oamenii Renașterii și ai perioadei Voltaire – Goethe.

Am putea spune că G. Călinescu a coborât în arenă și pentru că a resimțit, ca toți intelectualii momentului, nevoia urgentă de dezbateri, dar și pentru a-și apăra monumentul, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, deja atacat, deja scos din metabolismul cultural al momentului. Dar nu este numai atât. Abia la apariția *Compendiului de istorie a literaturii române*, din 1945, vom înțelege mai bine demersul său. Într-adevăr, înțelegând că „monumentul” nu poate fi reeditat, autorul intenționează să-l readucă, baremi, în atenție. Prin acest gest, însă, G. Călinescu plonjează direct în vâltoarea celei mai ample campanii de presă a momentului: „morțile civile” ale scriitorilor colaboraționiști, „decrete” imediat după 23 august 1944. Începute la *Dreptatea*, prin Oscar Lemnaru, aceste liste cu „morți la 23 august 1944” (titlu de rubrică la multe ziare și reviste) se regăsesc în multe publicații, revanșarde sau nu tocmai. Iată, de pildă, lista lui Ion Caraion din octombrie 1944:

Morți la 23 august: Constantin Virgil Gheorghiu, Al Tzigara Samurcaș, Al. O. Teodoreanu, Virgil Cărianopol, I. Gr. Periețeanu, Mircea Pavelescu, Radu Gyr, Ion Vinea, Radu Tudoran, N. I. Herescu, C. Rădulescu-Motru, I. Alex. Brătescu-Voinești, Mircea Vulcănescu, Aron Cotruș, Mircea Grigorescu,

George Gregorian, Nichifor Crainic, Ioan Petrovici, Romulus Dianu, D. Iov, C. Noica.

Sub listă: „De asemenea, vom întâlni dosarul stării civile (decese) și pentru celelalte categorii de artiști. Cititorii sunt rugați să ne comunice cazurile cunoscute.” (*Orizontul*, 3 oct. 1944).

Este un carusel al delațiunilor publice, pornit imediat după întoarcerea armelor dinspre est spre vest și poate fi considerat un adevărat „Nurenberg civil” românesc, meritând o analiză, cel puțin de natură sociologică. (Despre procesul de la Nurenberg, G. Călinescu va nota: „Un popor mic și defensiv ca al nostru nu se cade să fie contaminat de exaltare”, *Națiunea*, 4 oct. 1946)... Se consumase, deja, prin presă, atacul la Liviu Rebreanu după moartea sa, cuvinte grele aruncate peste groapă. Ei bine, *Compendiul* lui G. Călinescu are o prefață, unde autorul scrie negru pe alb: „Un mare scriitor, chiar vinovat sub raport civic, rămâne mereu mare scriitor. Rebreanu este Rebreanu, oricum și oricând.” Abia citind una dintre criticile rele de întâmpinare (cea mai rea!) ale acestui *Compendiu* înțelegem, și putem avea înțelegere pentru angajamentul social al lui G. Călinescu. Desigur, ne referim la textul lui I. Ludo din *Răspântia*, 15 mai 1945 (neinclus în *Cronologie...*, evitat sau, poate, chiar necunoscut de către „procurorii literari”):

De curând, G. Călinescu a făcut să apară o mică „Istorie a literaturii române”(…) Și întâlnim în această nouă carte vechi cunoștințe literare, ale căror nume, în mare cinste sub guvernele goghiste, legionare, antonesciene – au o sinistă rezonanță în mintea și sufletului tuturor celor ce au avut de suferit de pe urma teroarei fasciste. Astfel, bătrânul nerod și venal Brătescu-Voinești, ardeleanul care și-a vândut pielea aceluia care i-au amputat Ardealul natal, Liviu Rebreanu, celălalt instigator de pogromuri în numele crucii, Nichifor Crainic, părtașul direct la fără de legi Radu Gyr, mentorul Gărzii de Fier, dialecticianul fericirii verzui Nae Ionescu, și încă mulți alții, într-un cuvânt toată elita ciomăgașă a neamului, toți ideologii confuzionismului rasist, toți meșterii cretinologiei române, toți autorii morali ai tentativei de sinucidere a poporului român – ne sunt prezentați azi, la 1945, la fel cum ne-au fost prezentați ieri, în 1940, senin, științific, „din avion” – cum spune însuși autorul...

Nu știu dacă e cazul să continuăm. *Compendiul* lui G. Călinescu a stopat, în mare măsură, epopeea listelor din 1944-1945 cu „morți la 23 august”; el va fi reeditat în 1946 – dar discuțiile devin deja fastidioase, în afara termenului propus. În aceste condiții, cred că G. Călinescu poate fi considerat mai mult decât un „reper” în cultura română. El nu se apără (numai) pe sine – apără o categorie întreagă, largă de intelectuali; de fapt, nu apără monumentala sa *Istorie* – ci oamenii din monument, le dă drept de viață civilă pentru viitorul de azi. Altfel, mai corect spus, a trecut literatura română clasică peste 23 august, „arca” a învins potopul.

Și totuși, ceva n-a mai încăput în ea: nu s-a mai discutat înainte de 23 august, iar după 22 decembrie 1989 prea puțin, și foarte timid, aceea caracterizare a firii poporului român prin limba și influențele ei din afară. Acesta era, de fapt, motivul latent, sau unul dintre ele – oricum, foarte important – pentru care *Istoria...* n-a convenit: într-o vreme când se puneau bazele „noii istorii”, când poporul român era decretat popor de origine slavă iar limba la fel, romanitatea noastră proclamată de G. Călinescu i-a iritat și revoltat pe contestatari. În *Istoria* mare acest pasaj este „camuflat” în capitolul despre literatura veche; în acest *Compendiu*, însă, deși puțin micșorat, el se află detașat într-un capitol aparte:

Românul crede în Dumnezeu, în îngeri, în zâne și a fost botezat de preot la biserică, unde duminica, mai ales bătrân, își face cruce și se roagă. El nu e păgân, căci vede deasupra lui pe cer, soarele, luna și stele, și nici sălbatic. E domn, om vechi de cetate și țaran, având o țară, o lege, ascultând de un împărat. Având pământ, lucrează, face arătură, semănătură, mânuiește sapa, secera, împinge boii. Seamănă secară, trifoi, cânepă. La pădure, la munte, la șes, încalcă pe cal sau se duce pedestru ori cu carul. Toamna pe ploaie, vânt, ceață, fulger, iarna pe ger de crapă pietrele stă la adăpost. Are casă cu scoarțe pe pereți, cu ușă, o curte, un staul, un câine, vacă cu lapte, scroafă, oi, găini. De la fântână aduce apa cu ulciorul ori cu găleata. De-i e foame stă la masă pe scaun și prânzește ori cinează mâncând pâine, ceapă cu sare, ai, caș, carne fiartă în oală sau friptă pe tăciuni. Se slujește de lingură, mestecă și înghite îmbucătura încet. Toamna pune curechi în bute ale cărei doage le astupă cu papură iar mai târziu taie și afuma porcul. Seara își așterne, se culcă, se acoperă și doarme. Umblă desculț sau încălțat, se purecă, se scarpină, se scaldă, se îmbăiază, se tunde, pune cămașă, se îmbracă. Are simțire, cuget, și-i place când păsările cântă în arbori, când înfloresc și înverzesc pomii, merii, cireșii. Dacă e înăcrît, amărât, zice din frunză și din ceteră. În tinerețe merge în peșit, și-și alege muiere, făcând nuntă. Are socru, soacră, părinți, frate, soră, nepoți, feciori, cumnați, fini. Mortul se pune în mormânt și femeile îl bocesc. Corpul are oase, sânge, cap, frunte, tâmpile, ochi, urechi, rost, dinți, limbă, barbă, mustăți, piept, spinare, șale, mațe, buric, pulpe, genunchi, și insul e gras, vârtos, păros, pântecos, subțire, întreg după cum e cazul. Bărbatul se face luntre și pune toate zilele săptămânii: (luni, marți etc.), aleargă, înșeauă și închingă calul, încarcă carul, bate fierul, arama, e păcurar; vinde, cumpără, împrumută. Femeia coase având ac, ață, foarfece, scarmână lâna, toarce, mulge, scutură, șterge, merge prin vecini.”

Fondul slav (slav și vechi bulgar) izbeste numaidecât prin sunete gângăvite, gâfăite, sumbre, de un grotesc trist adeseori, prin colorarea grea care duce de obicei la vorbirea „neaoșă”. Fie pentru ca vin de la o clasă dominantă socotită mocnită și închisă la suflet, fie din cauza că autohtonul a împrumutat acele cuvinte care notau o stare nouă de lucruri, vocabularul de origine slavă exprimă pierderea demnității umane, inegalitatea,

raporturile aspre de atârnare, umilința, necesitatea. Stăpâni nedoriți au venit siluind sufletele oamenilor săraci, trezind mizantropia. Multe cuvinte arată infirmități sufletești și trupești și sunt apte pentru pictarea monstruosului: *mârșav, scârnav, gânșav, gârbov, cârn, pleșuv, curvar, năuc, prost, tâmp*. Acum stau față în față noul *jupân* și *stăpân* (care e *bogat, lacom, mândru, dârz, strașnic, grozav, năpraznic*) și *robul: sărac, slab, blajin*. De la stăpân îți vin, când ești *slugă*, toate *relele: bazaconia, munca, osânda, truda, ostenirea, tânjirea, ponosul, jalea, pacostea*. Stăpânul te *plătește*, te *hrănește*, te *miluiește*, te *dăruiește*. Lui i te *jeluiești*, te *tângui*, te *smerești*. Cu el te *sfădești* și ai *pricină*. El te *dojenește*, te *căznește*, te *muncește*, te *obiđuiește*, te *prigonește*, te *hulește*, te *gonește*, te *izbeste*, te *răzbește*, te *zdrobeste*, te *strivește*, te *prăpădește*, te *sminteste*, te *belește*. Alte cuvinte trezesc teroarea mișcărilor turburi de adunări umane (*gloată, grămadă, ceată, norod, pâlc*), calamitățile (*potop, pojar, vișor, prăpăd, răzmeriță, răscoală, răzvrătire, pribegie*), cu sonuri ce înspăimântă (*răcnire, hohotire, plescăire*), sau intră în lumea haoticului, a groazei infernale și escatologice (*primejdie, taină, clătire, nălucire, prăpastie, beznă, iad*).

Nu toate aceste cuvinte sunt de origine slavă, dar ele contribuie la atmosfera fonetică întunecată a limbii *stăpânilor nedoriți*, aceia pe care-i arată autorul la începutul războiului, de care nu se teme nici după el – și care se vor instala fizic în țară. Este, în fond, climatul istoric și politic de care nu putem face abstracție când luăm în discuție acceptarea unui G. Călinescu – sau a lui Mihail Sadoveanu și a atâtor altora de a intra în politica țării pentru a ne demonstra statalitatea, faptul că suntem guvernabili – și pentru a apăra ce și cât se mai putea apăra.

Lumea în viziune transcendental-creștină

Filozofia consideră structura realităților existențiale umane ca fiind pline de discontinuități ireparabile, punând pe seama acestora toate relele și neajunsurile sistemului integrat pe care-l formează. Drept posibilitate de rectificare a neajunsurilor și evitare a apariției lor este considerată de către cunoașterea umană înlocuirea (ștergerea) discontinuităților dintre nivelurile de Realitate din care ea este alcătuită cu scopul de a crea punți de legătură între ele. Or, acestea se au în fapt prin ceea ce reprezintă în sine nivelurile de Realitate ca componente alcătuitoare ale Întregului care formează un Sistem echilibrat și stabil, reconstituirea (repararea), însemnând în a le descoperi și a le cunoaște, precum și a recunoaște că echilibrul astfel creat de punțile de legătură determină suficiența Sistemului, precum anume existența lor îl face suficient sieși și transparent, adică transcendental. În contradicție cu aceste raționamente filozofia continuă să considere discontinuitățile dintre nivelurile de Realitate stări demolatoare, piedici dezintegratoare ale sistemului - lucruri ce constituie o interpretare în negativ a unui adevăr care se dovedește a fi până la urmă un determinant de diferențe.

Adevărul în cauză se deduce din stabilitatea echilibrului Întregului suficient sieși, care are drept bază *ceea ce este același în diferențiere* (schimbare) și nu ca *diferență în primordial* (diferență definitivată în primordial cu sens de existență în uniform) între nivelurile de Realitate, în interiorul nivelurilor de Realitate și dincolo de orice nivel de Realitate. *Același în schimbare* (în diferențiere) este devenire pozitivă, mișcare spre un apogeu care este echilibrul edificator de suficiență a sistemului și în consecință și de stabilitate a lui prin diversificare producătoare de eternitate (făuritoare de timp etern). *Același în schimbare pozitivă* nu este *același în schimbare* și mișcare negativă. Or, schimbarea în sens pozitiv (devenire pozitivă) este edificatoare de eternitate în mișcare transcendentală (spre interior, spre centru) și se produce pe un segment al devenirii care mărginește cu limita care este echilibrul stabil dintre antiteze născător de suficiență a sistemului, pe când schimbarea în diferențiere negativă se face pe segmentul devenirii de dincolo de acest echilibru creator de eternitate și transcendență. Pe cele două segmente ale devenirii: segmentul pozitiv și cel negativ *ceea ce este același* se schimbă în primul caz în sens pozitiv (*același ca pozitiv*), iar în cel de-al doilea caz este *același în mișcare* cu sens negativ dincolo de centrul neutru (echilibrul stabil dintre antiteze).

Astfel se ajunge la concluzia că transcendentalul nu este ceea ce rămâne neschimbat și se află între nivelurile de Realitate și dincolo de orice nivel de Realitate după cum este văzut de exegeza filozofică contemporană, dar *ceea ce este același în schimbare* și se află chiar în interiorul nivelurilor

de Realitate și de care se ocupă noua viziune a fenomenului transcendenței.¹

Tocmai acest adevăr stă la temelia teoriei ontologiei triadice a filozofiei lui Ș. Lupașcu, dar pe care filosoful îl tratează în contradictoriu. Ori, punctele de legătură care constituie discontinuitățile sunt formate tocmai de *același în diferențiere* - mișcare care le umple și face din parcursul timpului ei o continuitate, un timp etern.

Astfel se face că acestea sunt, de fapt, continuități în schimbare - schimbare ce produce timp și spațiu, dar care din motiv că modifică pe *același* sunt pline de transparență. În acest spațiu-timp se produce evoluția și continuitatea în *neuniform* a materiei astfel integrată. În caz contrar existența diferitor niveluri de Realitate ar fi imposibilă. Iată de ce ceea ce se schimbă este aceeași (*același*) și nu ceea ce este (rămâne) aceeași (*același*) și nu se schimbă. Căci, adevărul este al Realității.

Discontinuitățile sunt considerate drept *acelea* ce sunt percepute, deoarece sunt pline de transparență, punctele de legătură dintre nivelurile de Realitate nefiind sezizabile. Ele sunt recepționate ca atare, deoarece reprezintă stările echilibrului provizorii ale părților care le formează, cu toate că mișcarea acestora în interior nu se oprește nicicând, deși este puternic încetinită de suficiența sistemului care determină Întregul format din nivelurile de Realitate. Ceea ce alcătuiește Realitatea - materia este *aceeași*, dar în schimbare continuă. Or, ceea ce ar rămâne (fi) *aceeași* și ar trece fără să se schimbe prin toate nivelurile de Realitate nu le-ar mai aparține, ci ar fi ceva în afara lor, ceva paralel cu ceea ce le constituie.

Neînțelegerea acestui adevăr este motivul care a făcut pe om ca să vadă transcendența (transcendentalul) drept ceea ce se află între nivelurile de Realitate și ceea ce se află dincolo de orice nivel de Realitate și nu și ceea ce le formează efectiv. Ori, transcendentalul constituie tocmai discontinuitățile numai aparențe (în aparență), dar purtătoare de punți de legătură care, de fapt, nu dezintegrează Întregul prin opoziția factorilor de opoziție ci, dimpotrivă, îl integrează numai prin opoziția factorilor ce comunică reciproc între ei prin punctele de legătură. Astfel discontinuitățile cât ar părea de paradoxal reprezintă punctele de legătură insesizabile, adică transparente, căci în caz contrar Întregul nu ar constitui o unitate prin elementele lui, iar acestea nu ar alcătui Întregul - adevăruri ce stau la temelia existenței.

Discontinuitățile, așadar, integrează Sistemul prin ceea ce este diferența ca *difference*, adică în situația punților de legătură care sunt tocmai discontinuitățile. Un sistem integrat fără discontinuități ar deveni absolut uniform în sine ca stare intrinsecă. O astfel de situație nu ar avea o altă cu care prin raportare să-și recunoască starea ca *conștiință de sine* (ca realitate). Tocmai prezența discontinuităților (stărilor nesensibile ale materiei)

¹ Petru Ababii, *Trans(multi)culturalismul monoteist sau transcendență și creștinism*, Ed. Prag 3, Chișinău, 2008.

diferențiază mediile uniforme (uniformul), alcătuind nivelurile de Realitate. Astfel se face că ele reprezintă acel mediu transparent - starea T (de tranziție) existența căruia face posibilă diferențierea uneia și aceleiași situații în ipostaze diferite prin perceperea *sine*-lui în *de sine*, adică în perceperea stării sale ca imagine în oglinda care este realitatea acesteia în altă ipostază, în diferență ca alt nivel de Realitate.²

Actul în *sine* se califică drept transcendență - transparența ipostazelor diferite a uneia și aceleiași realități. Raportarea unei ipostaze la alta reliefează diferența și face ca *conștiința sine* să se perceapă ca atare. În felul acesta al doilea element ce certifică diferența indică *conștiința de sine* ca *conștiință sine* în diferență. *Conștiința sine* reprezintă Unu Multiplu, iar *conștiința de sine* situația Unu în multiplu. Raportul dintre ele este reversibil și se datorează tocmai prezenței discontinuităților, adică existenței transparenței.

Acest lucru dovedește faptul că discontinuitatea (transcendența) nu dezintegrează Întregul, ci dimpotrivă îl organizează - situație care ne dă dreptul să credem că ea nu se află numai dincolo de Întreg sau dincolo de sisteme-părți dintr-un Întreg alcătuit din cel puțin două niveluri de Realitate, dar se află chiar în interiorul lui.

Iată de ce, în această ordine de idei, transcendentalul capătă o nouă definiție vis-a-vis de aceea care i s-a dat până în prezent. Astfel transcendența se preocupă de tot ceea ce se găsește între nivelurile de Realitate, în interiorul părților din Întreg și implicit în El precum și dincolo de orice nivel de Realitate. Tocmai în această logică își are reperul filozofia triadică a lui Ș. Lupașcu, însă pe care el nu a elucidat-o (descifrat-o) până la capăt.³ Transcendența a obiectivizat subiectivitatea și este în stare să monologizeze relația dintre *sine* și *conștiința de sine* și viceversa - să producă efectul invers de căutare și descoperire a *sine*-lui în *conștiința de sine*, adică să subiectivizeze obiectivul. În consecință *monar*-ul s-a transformat în *binar* acesta, devenind în același timp și oglindă certificatoare a monarului. *Binarul* este existență, *monarul* - suportul ei, iar fenomenul ca atare se bazează pe transcendență. În transcendență Dumnezeu se impune ca putere absolută. Transparența relației în diferență dintre *conștiința sine* și *conștiința de sine* reprezintă sufletul ființei și el posedă ca suport determinant, cel puțin două stări unite prin diferență ale unuia și aceluiși sistem integral ca Întreg în stare să producă minimum două nivele de Realitate. El imprimă trăinicie cărămizii de temelie a materiei alcătuită din nivelurile de Realitate.

Conștiința sine în abreviatură filozofică ca esență primordială constituie ceea ce este, iar *conștiința de sine* - interpretarea ei - ceea cum este.

² Petru Ababii, *Prim adevăr și interpretare în aspect filosofic, sociologic și literar. Criteriile tainice ale genezei*, Ed. Prag 3, Chișinău, 2013, p. 113.

³ Petru Ababii, *Trans(multi)culturalismul monoteist*

Oare nu exprimă aceste raționamente logica zămislirii perechii umane de către Dumnezeu? Cei doi oameni de la începuturi constituiau împreună până la încălcarea Poruncii Creatorului cărămida de temelie a construcției vieții veșnice. Ea reprezenta o structură plină de transparență totală (primordială). Și numai după ce cuplul a încălcat Legea (Porunca) s-a început opacizarea lui prin deseminare: multiplicarea părților din parte.

În felul acesta Dumnezeu a căpătat noi și noi interpretări în *cum* față de *ce*. Or, *conștiința sine* (imaginea *sine* în oglindă) este interpretare în *cum* a lui *ce* (*conștiinței sine*). Prima interpretare s-a făcut în transparență totală - toate celelalte care au urmat încălcării Poruncii s-au produs în tot mai puțină transparență și în tot mai multă opacitate.

Totodată dacă *conștiința de sine* este doar numai o interpretare a *conștiinței sine*, atunci omul își poate cunoaște *sine*-le nu în adevăr, ci în interpretarea lui. Se naște întrebarea: omul se poate cunoaște pe sine în adevăr sau nu? Însă tocmai datorită *conștiinței de sine*, *conștiința sine* se recunoaște ca adevăr în diferență cu toate că *conștiința de sine* este doar o interpretare a *conștiinței sine*. Tocmai acest lucru recunoașterea *conștiinței sine* reprezintă credința - certitudinea stării sale intrinsece ca *ce* în situația transparenței totale (a transparenței primordiale).

Acum omul reprezintă o manifestare a transparenței opacizate, deci numai atunci înțelegerea corectă și recunoașterea faptului că *conștiința de sine*, într-adevăr îl conține pe *sine* constituie, de fapt, credința de care trebuie să dea dovadă omul creștin. Îl ajută să ajungă la ea doar Învățătura creștină (religioasă). Iată de ce admiterea acestor lucruri, deci este credința în Dumnezeu. Astfel înțelegem că credința se sprijină pe transparență, adică pe transcendență creștină (religioasă) ea, identificându-se chiar cu aceasta. În atare ordine de idei lucrarea prezentată poartă și ea o doză de interpretare, dar ea se face în registrul transparenței credinței creștine și operează cu adevărurile și înțelepciunea Învățăturii lui Isus. Fenomenul transценденței tratat în noua viziune a stat la temelia elaborării unei noi paradigme pe care se va construi lumea viitorului - paradigma *trans(multi)culturalismului monoteist*.⁴

Această paradigmă care tocmai datorită noilor orizonturi astfel deschise devansează radical și în esență paradigmele transdisciplinarității, modernismului, interculturalului, transculturalului, postmodernismului și transmodernismului.

O lume a viitorului va fi o lume trans(multi)culturală, o lume monologică, o lume monoteistă în credință, dar diversificată în formă. *Trans(multi)culturalul* presupune o diversificare în *Unu în multiplu* a *Unului multiplu*, adică o diversificare optimă a entităților (a antitezelor) în regim de echilibru mai mult sau mai puțin stabil ținut, în această zonă a certitudinii pe care o formează de o interacțiune echitabilă a antitezelor în Teză care se

⁴ *Ibidem*.

numește toleranță creștină. Iată de ce punțile de legătură care sunt în aparență discontinuitățile nu trebuie construite (reinventate), căci ele există deja create de către Legea lui Dumnezeu și îmbină înțelepciunea Învățăturii Sale și învățămintele Ei. Pe ele doar trebuie să le recunoaștem ca atare, să le ocrotim, să le folosim și până la urmă să alcătuim materialul de construcție a unei noi viziuni despre lume prin conlucrare și dialogul dintre *de sine* și *sine* (un fel de monolog în primordial - dialog monologizat) care va însemna automat un dialog și o conlucrare între ele a nivelurilor de realitate (între antiteze în Teză). Cu alte cuvinte să credem că toate acestea sunt anume așa și nu altfel.

DORIN NĂDRĂU

Captivanta memorialistică românească

Un volum memorialistic este întotdeauna pentru mine o captivantă provocare, la fel ca biografiile unor personalități care chiar au însemnat ceva pentru o epocă. Prin intermediul scrierilor de acest gen poți beneficia de oportunitatea de a pătrunde în laboratorul de creație al unor mari autori, de a trăi într-o lume demult apusă, de a descoperi labirintul vieții unor importante personaje cu înălțările și căderile lor. Lectura unei cărți memorialistice te transpune, de cele mai multe ori, pe un alt tărâm, conducând adesea la împlinirea speranței că adevărul a ieșit la iveală, izgonind seducătoarele concluzii bazate pe un buchet de cunoștințe aflate din amintiri oxidate de timp auzite sau citite până atunci.

Ca probă a destăinuirii autorului și ca gen fără reguli care nu tinde la nimic și nu îndeamnă la nimic, scrierea memorialistică are un impact diferit asupra celor care se arată interesați de literatura subiectivă, fie teoretic, conturându-i principiile, fie practic, ca autori. Părerile despre ce sunt sau ce ar trebui să fie confesiunile consemnate în astfel de scrieri sunt numeroase și felurite, dar într-o cvasi-unanimitate se recunoaște meritul lor de a ajuta memoria, de a fi un adevărat barometru moral, un mijloc de conservare a multor evenimente.

Etimologia cuvântului („memorialistică”) ne îndreaptă spre substantivul „memorie”, definit ca fiind „o funcțiune sufletească datorită căreia reținem mental experiențe trecute, reamintindu-ni-le, bazată pe următoarele operațiuni: conservarea (păstrarea) impresiilor trecute, reamintirea, recunoașterea și localizarea lor” (Minerva – Enciclopedie

română). Într-o definiție mai recentă, „memorie” provine de la substantivul francez „memoire” desemnând înregistrarea unui eveniment. De la celebrul cineast Luis Bunuel ne-a rămas strălucita exprimare cu valoare de aforism potrivit căreia „memoria este cea care ne determină viețile [...], viața fără memorie nu este viață”, sugerând să reflectăm la împrejurarea că într-adevăr memoria intervine în toate funcțiile cognitive, fiind esențială pentru supraviețuire, pentru că numai amintirea a ceea ce s-a întâmplat deja ne permite să anticipăm ce este probabil că se va întâmpla și să acționăm în consecință,

Literatura, fenomen viu al cărei evoluție este indispensabil legată de evoluția societății, abundă de creații memorialistice. Textul memorialistic este în unanimitate recunoscut ca „lucrare beletristică cu caracter evocator, conținând însemnări asupra evenimentelor petrecute în timpul vieții autorului și la care a luat și el parte”.

Definită ca însumare a lucrărilor care conțin memorii, memorialistica reprezintă un gen de scriere literară extrem de bogat, deosebit de incitant și profund. Incluzând expuneri retrospective ce reflectă concluzii ale unui autor matur la care a ajuns în urma unor experiențe personale, scrierile aparținând acestui gen constituie o veritabilă sursă documentară. Incontestabil, o carte memorialistică are o valoare aparte, conferită de calitatea de a prezenta cititorului trăiri veridice sensibilizatoare, determinându-l, deseori, să empatizeze cu experiența autorului.

În ce privește locul memorialisticii între ficțiune și realitate, în câmpul vast al lucrărilor din domeniul comunicării verbale scripturale, clasificarea generală comportă două feluri de scrieri, respectiv: ficționale (beletristica, cuprinzând opere literare: romanul, nuvela, povestirea, lirica, teatrul) și nonficționale (operele științifice, juridice, documentare, dicționare). Poziția pe care se situează memorialistica este „de graniță” sau „de frontieră”, alcătuiind o a treia diviziune ce înglobează jurnalul (intim, de călătorie etc.), memoriile, autobiografia, confesiunile, însemnările zilnice, corespondența privată, interviurile. Este de observat că scrierile nonficționale și cele memorialistice au câteva trăsături comune distinctive: caracter real; urmăresc un adevăr; expresivitatea lor tinde către zero sau este involuntară; au forme funcționale de organizare a enunțului; au ca subiecte persoane și nu personaje.

Teritoriul literaturii nu are frontiere fixe. Un teoretician literar, Silvian Iosifescu, făcea următoarea remarcă: „Plăsmuirea de fapte imaginare dar posibile pare inseparabilă de literatură. Există totuși o literatură a faptului real care nu are nevoie de justificări și certificate.” Pe harta literară a faptului real se află reportajul, literatura istorică, dar și memorialistica, aceasta din urmă ocupând un loc central nu neapărat prin numărul mare de scrieri, ci prin valorile create. De la Benvenuto Cellini, Saint-Simon, Alfieri, Montesquieu, Casanova la Stendhal, Dostoievski sau Frații Goncourt, de la Tolstoi, Anatole France, Gide la Malraux, Sartre sau Cesare Pavese, literatura numită generic

„memorialistică” refuză ficțiunea și pare a se adresa exclusiv posterității. Modalitățile ei principale rămân jurnalul intim și memoriile, care în practică se confundă deseori. „Surprinzând faptele, gândurile, impresiile cât mai aproape de momentul când au fost trăite, jurnalele – aprecia același Silvia Iosifescu – au o valoare mai mare de document istoric și psihologic decât memoriile redactate după decenii” (leviathan.ro, Costin Tuchilă).

Textul memorialistic prezintă o serie de particularități. O primă remarcă necesar a fi precizată este existența unei identități între: un autor propriu-zis (persoana reală al cărei nume este înscris pe copertă), un autor implicat care este și narator (persoana care scrie și povestește, fiind intermediarul dintre autorul propriu-zis și cititor) și mai mulți eroi (protagoniștii sau personajele comunicării). Importanța identității autor-narator-erou (care nu trebuie să conducă la confuzia acestora) este covârșitoare, fiind condiția esențială a elaborării scrierilor în care se reliefează istoria formării propriei personalități.

Scrierile care fac parte din categoria memorialisticii, categorie numită și „literatură a mărturisirilor”, implică necondiționat folosirea persoanei I, aceasta desemnând, din unghiul de vedere gramatical, persoana care vorbește. Spre deosebire de acestea, în operele de ficțiune, persoana I este o convenție stilistică și nu se suprapune persoanei biografice a autorului, autorul propriu-zis manifestându-se în text, ca stil, ca energie creatoare, ca intenționalitate literară. Narațiunea la persoana I constituie proba confidenței directe, modalitatea narativă izvorâtă din dorința mărturisirii, din imboldul iluzoriei eliberări a eului prin confesiune. Însemnând o întoarcere în sine, o ancorare în subiectivitate, acest tip de narațiune este un mijloc de exprimare a ființei interioare care dă iluzia profundă a prezenței autorului în mijlocul evenimentelor.

Textele cu caracter memorialistic, dominate de identitatea dintre cele trei instanțe ale comunicării (autor, narator, personaj), au un rol deosebit de important prin informațiile pe care le oferă, reprezentând adevărate cronică vii prin transmiterea unui bogat conținut uman: în primul rând, informații valoroase privind experiențele autorului asociate unor regimuri politice; în al doilea rând, date relative la evoluția autorului, dublate de interesante portrete ale unor personalități cunoscute și de înfățișarea unor aspecte inedite ale atmosferei cultural-politice din perioada evocată.

Subscriu opiniilor celor care, dincolo de posibile discuții despre memorii și jurnale, despre subiectivitate și obiectivitate, despre realism și autenticitate, despre adevăr și minciună, despre iertare și uitare, despre dammare și condamnare, despre identitate și alteritate, socotesc că volumele de memorialistică trebuie apreciate prin caracterul lor documentar, prin cercetarea radiografiei epocii în care memorialistul a trăit, perioadă pe care a traversat-o în diverse ipostaze și prin diferite atitudini.

Considerente privind speciile memorialistice reprezentative

Jurnalul, specie memorialistică des întâlnită în universul literaturii, îmbracă forme foarte diverse, implicând o multitudine de denumiri: intim, literar, documentar, personal, de călătorie, mixt.

Jurnalul intim câștigă caracteristicile unei opere literare începând cu secolul al XIX-lea, când tendința de supraapreciere a propriei individualități și-a găsit primatul în literatură, odată cu apariția romantismului care se bazează pe cultura eului, pe o filosofie de viață fundamentată pe ideea de unicitate a eului în univers (Stendhal, Tolstoi). În secolul următor, acest tip de jurnal este frecvent cultivat de scriitorii pentru care viața în sine, ca experiență trăită, este considerată mai interesantă și importantă decât ficțiunea, scriitori care pun accent pe autenticitate, pe comunicare neliteraturizată a experiențelor subiective ale cunoașterii (Gide, Kafka, V. Wolf, Renard). Practic, momentul de înflorire a acestei specii este marcat de apariția unei noi filosofii de existență, o filosofie despre om, despre personalitatea și libertatea lui. După 1920, se constată fenomenul de pătrundere a formei de expresie a jurnalului intim în roman. O serie de însușiri distinctive caracterizează această specie. În primul rând, trebuie observat că jurnalul intim mizează pe poetica spontanului și a autenticității, dar sinceritatea nu poate fi probată, intervenind subiectivismul. Se admite însă astăzi, de mulți autori, că orice creator autentic este de o sinceritate absolută. Astfel, sinceritatea devine din virtute etică o virtute estetică, statuând evitarea tendinței de a da expresiei literare o atenție deosebită sau excesivă. Se preferă confesiunea simplă, naturală, fără simulare și artificii. Alături de sentimentul nefalsificării interioare, apare conștiința unicității. Totodată, sunt proclamate emoția și voluptatea singularității morale. În literatura română, jurnalul intim își are primul exponent în Titu Maiorescu cu *Însemnări zilnice*. În perioada interbelică, Mircea Eliade, Camil Petrescu și Mihail Sebastian sunt autori ai unor proze de natură confesivă bazate pe autenticitatea trăirilor personale. În cartea sa *Ficțiunea jurnalului intim. I. Există o poetică a jurnalului?*, apărută la Editura Univers Enciclopedic, București, 2005, reputatul academician Eugen Simion, face câteva admirabile referiri, demne de reprodus: „Jurnalul este un contract al autorului cu sine însuși, un contract sau un pact de confidențialitate care, dacă nu este distrus la timp, devine public și forțează porțile literaturii”. Eugen Simion pleacă de la raționamentul că jurnalul este, în raport cu genurile literare consacrate, „un gen de bătrânețe a culturii”, fără riscuri, „un gen însoțitor” și susține că „jurnalul este un gen situat la intersecția celorlalte genuri literare; un gen subiectiv, fără reguli, ostil «literaturii», o schiță care aspiră să devină un întreg, un album de fotografii care tinde să ajungă o operă, autonomă, verosimilă, supusă judecății estetice”. Merită menționată și invitația ilustrului teoretician exprimată astfel:

Să reținem mai întâi motivațiile lui Stendhal de a scrie istoria de zi cu zi a vieții sale, cum anunță el în primele rânduri. Din notele sale asupra jurnalului intim deducem: 1. Jurnalul trebuie să fie un proces-verbal matematic și inflexibil, să exprime, cu alte cuvinte, limpede și sever ce simte, ce trăiește și gândește omul care scrie [...]. 2. Jurnalul trebuie să dea seama despre felul meu de a fi, să noteze, altfel spus, în stilul enunțat (nelingușind și nici bârfind), tot ceea ce simte autorul când ascultă muzica lui Mozart, când citește pe Tasso sau când se află în intimitatea metreselor sale (care sunt multe și fermecătoare) (...) Jurnalul reprezintă o parte serioasă a conștiinței mele intime (Stendhal, *Journal 1801-1817*, 1 Iunie 1870).

Opiniile autorilor de jurnale față de aceste scrieri sunt pe cât de diverse pe atât de interesante. George Călinescu (socotind jurnalul o „prostie”) crede că autori de jurnale sunt tinerii imberbi și femeile visătoare. Parțial, are dreptate, având în vedere că Titu Maiorescu își începe jurnalul la 15 ani, Mircea Eliade la 13 ani, iar Mihail Sebastian era elev de liceu când pornește înregistrarea notațiilor. Titu Maiorescu, al cărui jurnal este cunoscut sub titlul *Însemnări zilnice* (titlu sugestiv, de altfel), nu are în vedere o destinație literară pentru acesta. Liviu Rebreanu mărturisește în jurnalul său început la 42 de ani: „La o anumită vârstă începi să-ți dai seama cât ești de singur în lume ca om sau ca individ... Trebuie să înțelegi că menirea omului este să ducă singur o viață solitară”. Mihail Sebastian vede în jurnal mai mult un document decât o operă deoarece are „un accent de adevăr pe care literatura nu-l realizează niciodată pe de-a-ntregul, fiindcă literatura, oricât ar fi de bună, simulează”. Camil Petrescu percepe jurnalul ca pe un instrument terapeutic, iar în urma confesiunii declară că este mai puțin bolnav decât credea, considerând că „rolul jurnalului era să mă pot descărca, prin examenul total al unui răstimp, de instabilitatea și jocul impresiilor organice”. *Roman indirect* își intitulează Mircea Eliade jurnalul și consideră că acesta trebuie să fie autentic, să convingă prin frumusețea realului, nu să placă. „Mi se pare că mi-am pierdut timpul în zadar dacă nu sunt în stare să scot, din viața întreagă, măcar o pagină de «viață»” consideră el, transformând astfel jurnalul într-o literatură de tip special care trebuie să fie exactă, spontană, credibilă. Eugen Ionescu privește jurnalul și ca o posibilitate de dedublare a autorului pentru că „omul văzut în lume nu este niciodată cel adevărat”. Marin Preda, sensibilizat de boală și de drama conjugală, începe să-și noteze neliniștile, eșecurile, temerile sale, la vârsta de 36 de ani. Deși n-a crezut în „valoarea acestui gen ambiguu și nici nu i-a văzut utilitatea literară”, a ținut jurnalul intim în momentele de criză morală, recunoscându-i un „rol, așadar, terapeutic, nu literar”. Aflat în convalescență la Sinaia, se lamentează „prins pe picior greșit” că nevasta sa „are chef de despărțire”. Dându-și repede seama că nimic nu-i justifică lamentările, se reculege și declară ritos: „Jos obsesiile, jos lamentările, jos suferința absurdă din amor”. Merită amintiți desigur și câțiva scriitori străini. Tolstoi își notează în jurnal suferințele, angoasele și nemulțumirile bieteii ființe umane, ceea ce îl face pe Marin Preda să afirme că „marele artist care fusese Tolstoi dispăruse

și aveam în fața mea un om neînsemnat, un fel de popă de țară”. Înainte de a muri, Thomas Mann consideră cele 32 de caiete păstrate „fără valoare literară”. Virginia Woolf consideră jurnalul ei „o supapă pentru nervi”, având un rol recuperator. Franz Kafka, socotește că își scrie jurnalul ca să se vindece de insomnii și „ca să dea o coerență stărilor lui incoerente din interior”, dar și pentru că vede în jurnalul intim un instrument de cunoaștere.

Cu o poziție remarcabilă în cadrul memorialisticii, memoriile constituie o diviziune notabilă a subclasei literaturii autobiografice, în care evenimente istorice sau de altă natură sunt evocate pornind de la experiențe și constatări strict personale. Memoriile sunt considerate ca fiind, în mod curent, o istorie a sufletului. De asemenea, ele sunt privite ca o concretizare a unui pact cu istoria.

În strânsă corelație cu autobiografia, memoriile se deosebesc în chip evident de acestea. Astfel, la memorii accentul este pus pe evenimente exterioare, în vreme ce autorii de autobiografii sunt preocupați de ei înșiși, transformând biografia proprie într-un element declanșator și centru al scriiturii. Autorii de memorii sunt persoane care au participat direct sau au observat de aproape evenimente istorice, scopul principal fiind acela de a descrie sau interpreta acele evenimente. Din această cauză, memoriile pot părea mai puțin structurate și mai puțin exhaustive decât autobiografiile, concentrându-se uneori asupra unui episod punctual al vieții autorului, asupra unui eveniment istoric la care acesta a fost martor și nu narează viața în ordinea ei cronologică prin înșiruirea evenimentelor de la naștere și până la moarte. Memoriile se deosebesc de biografii și prin aceea că se referă cu precădere la evenimente politice sau istorice în care cei care le relatează au fost direct implicați sau la întâmplări la care au asistat ca martori. În plus, autorii de memorii tratează, în unele cazuri, un singur segment sau doar un eveniment, spre deosebire de un roman autobiografic care debutează cu nașterea și se apropie de perioada prezentă. Ca o observație de specificitate, mai trebuie amintit că în cazul memoriilor, autorul se comportă ca un martor dublu, respectiv al existenței sale și al epocii lui, sinceritatea memorialiștilor fiind însă relativă datorită subiectivismului și a distanței mari dintre momentul trăirii și momentul scrierii. O carte de memorii cuprinde povestea unei vieți și, indirect, povestea unei istorii.

O analiză a evoluției acestei specii memorialistice relevă faptul că francezii au excelat la început în domeniu, unul dintre cei mai mari memorialiști ai tuturor timpurilor fiind considerat ducele de Saint-Simon ale cărui *Memoires*, acoperind perioada 1690-1723, sunt faimoase pentru portretele personajelor sale, constituind o sursă neprețuită de informații de la curtea regelui Louis al XIV-lea. Un alt mare memorialist francez a fost Chateaubriand care și-a închinat ultimii ani din viață scrierii unei celebre cărți intitulată *Memoires d'outre tombe* [*Memorii de dincolo de mormânt*]. A triumfat, de asemenea, în memorialistică Jean Jacques Rousseau. În secolul al XX-lea, numeroși șefi de state și-au consemnat experiențele în

memorii: vicontele de Montgomery, sir Winston Churchill, generalul Charles de Gaulle. La noi, memoriile au cunoscut o dezvoltare apreciabilă în perioada pașoptistă. Memoriile unui participant la evenimentele din Țara Românească l-au impresionat pe Camil Petrescu. Specia memoriilor a devenit foarte la modă între cele două războaie mondiale.

În Occident, oamenii politici obișnuiesc să publice cărți autobiografice aparținând uneia dintre următoarele două categorii mai frecvente: memorii ulterioare, constituite ca retrospective ale vieții și reușitelor lor, și memorii anterioare, scrieri cu caracter autobiografic publicate înaintea alegerilor, în special pentru președinte. În lucrări de acest fel, candidatul își declară convingerile care pot influența decisiv masa alegătorilor și prezintă aspecte importante vizând viața sa de familie și probitatea profesională, conturând sugestii și acțiuni politice pe care le va înfăptui cu bună-credință dacă va fi ales. O capodoperă a acestui tip de scriere este *The Audacity of Hope: Thoughts of Reclaiming the American Dream* de Barack Obama.

Neîndoielnic, se impun relevante câteva referințe privitoare la memorialistica detențiilor postbelice românești. Consacrat ca un distins exeget al genului memorialistic, acad. Eugen Simion consemnează:

Memorialiștii apar, de obicei, după marile catastrofe ale istoriei. Secolul XX este, din acest punct de vedere, foarte rodnic: două războaie mondiale, două sisteme totalitare, un lung război rece și o serie interminabilă de revoluții care în numele umanității au sacrificat individul. Când a ieșit la lumină și a putut respira liber, acesta din urmă și-a pus memoria și fantezia la lucru și a notat ce a văzut și pățit...”.

Dacă în timpul comunismului publicarea de memorii și jurnale era privită cu mefiență de cerberii ideologiei, genul părăndu-li-se excesiv de liber și prezentând riscul de a face să circule judecăți prea „subiective”, după 1990, odată cu prăbușirea sistemului comunist, explozia editorială a adus în circuitul valorilor literare o mare diversitate de scrieri inspirate din experiențele trăite în spațiul concentraționar românesc. A apărut un alt tip de memorialist, cel care a trecut prin experiența detenției, astfel că se constată o dezvoltare accentuată a literaturii confesive sub toate formele ei: memorii, evocări, jurnale, corespondență, interviuri. Personajul și autorul se întâlnesc în suferință și de aceea dezvăluirea memorialistică are farmecul unei sincerități pe care nicio ficțiune n-o poate atinge. Cele mai valoroase aprecieri critice și analize au fost întreprinse de cunoscute personalități ale vieții culturale românești: Monica Lovinescu, Ruxandra Cesereanu, Dan C. Mihăilescu, Mihai Rădulescu, Ana Selejan, Ion Simuț, Alexandru Paleologu.

O referință critică interesantă face criticul literar Nicolae Manolescu, redată în continuare:

Într-un studiu recent, în continuarea seriei despre condiția scriitorului și a literaturii în anii 1944-1960, Ana Selejan ia în discuție câteva cărți de memorialistică și jurnale pe care scriitori care s-au sacrificat pe altarul realismului socialist le-au publicat după Revoluție. E vorba de Miron Radu Paraschivescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Petre Dumitriu, Mihai Beniuc, Victor Felea, Dumitru Micu, Nina Cassian, Sorin Toma, Lucia Demetrius și Petre Solomon. Conform titlului autoarea așază aceste mărturisiri târzii între «Adevăr și mistificare». Mai bine era între parada de sinceritate și minciună, sinceritatea ieșind oricum din discuție. Cât despre adevăr, el e, în general, foarte greu de apreciat. Iar mistificarea e o noțiune prea nobilă în împrejurările date. (...) Parada de sinceritate o ilustrează cel mai bine Petru Dumitriu, care își rescrie trecutul cu aceeași superbă cu care scria pe vremuri despre Canalul Dunăre-Marea Neagră, «Drum fără pulberi». Destăinuirile se găsesc în cele două volume de convorbiri cu Eugen Simion și George Pruteanu.¹

În fine, se cuvine subliniat că memorialistica este reprezentată cu prisosință în literatura română de remarcabile scrieri cu conținut confesiv, o înșiruire exhaustivă a acestora fiind practic imposibil de realizat. Incontestabil, câteva proeminente personalități care s-au distins în acest gen merită a fi amintite: Regina Maria a României, Camil Petrescu, Titu Maiorescu, Lucian Blaga, Petre Pandrea, Mihail Sebastian, Mircea Eliade, Nicolae Steinhardt, Virgil Gheorghiu, Adrian Marino, Annie Bentoiu, Arșavir Acterian, Jeni Acterian, Liviu Rebreanu, Constantin Noica, Mircea Zăciu.

¹ Nicolae Manolescu, „De la parada de sinceritate la minciună sfruntată”, în *Adevărul*, 3 Martie 2012

Catedrala Mântuirii Neamului – Simbol al Spiritualității noastre Românești și al Anului Omagial al Centenarului Patriarhiei Române – 2025*

Ne aflăm în Anul Omagial al Centenarului Patriarhiei Române – un an special, deosebit, sfânt, plin de sacru și simbol, plin de istorie, cultură, civilizație și spiritualitate.

Unul dintre aceste simboluri sfinte, sacre, perene și eterne este noua *Catedrală Națională, Patriarhală, căci Catedrala Mântuirii Neamului nostru Românesc* reprezintă simbolul și sinteza ethosului creștin-ortodox al Poporului Român, zidirea ei implicând diverse și variate semnificații, de la cele duhovnicești-liturgice-pastorale-misionare-teologice până la cele naționale-patriotice-artistice-arhitecturale-culturale și social-comunitare.

În acest sens construirea ei se constituie într-un simbol al permanenței sintezei dintre Biserică, Neam și Popor, precum și într-o afirmare dinamică a valorilor spirituale și culturale ale Neamului/Poporului nostru.

În imaginea ei se vor regăsi tradiția și modernitatea, universalul și particularul, amprenta inconfundabilă a devenirii istoric-religioase și culturale a poporului român și amprenta năzuințelor spirituale ale acestui popor pentru veacurile ce vor veni.

Cu alte cuvinte, este nevoie de un asemenea efort spiritual, social, comunitar și material pentru a da viața sacră unui spațiu, sfințit și sfânt, care va folosi nemijlocit nu numai unui popor aflat în rugăciune, ci și unui popor chemat să-și afirme mereu identitatea, demnitatea, verticalitatea și măiestria, precum și loialitatea/fidelitatea față de visele și năzuințele înaintașilor care doreau cu ardoare zidirea unui asemenea dumnezeiesc locaș. Comuniune a oamenilor cu Domnul Iisus Hristos și întreolaltă, legătură între generații, punte între eclesial, artistic, cultural, și social, deschidere responsabilă spre istoria și spiritualitatea neamului nostru românesc, afirmare a identității și a permanenței creștinismului ortodox pe aceste meleaguri, simbol al unității spirituale a poporului român, spațiu viu al afirmării valorilor Evangheliei Mântuitorului Iisus Hristos într-o lume secularizată și globalizată, *Catedrala Mântuirii Neamului Românesc și a Poporului Român*, de aici și de pretutindenă, rămâne, deci, un ideal, un simbol, un reper care trebuie asumat permanent, continuu, adică până la capăt, de către fiecare creștin. De ce? Pentru că are menirea cuprinzătoare de a ne aduce aminte, mereu și mereu, într-o lume care renunță cu atâta ușurință la propriile-i rădăcini transcendente, cine suntem, cu adevărat!...

* Din seria: „Pro Memoria – Anul omagial al Centenarului Patriarhiei Române și comemorativ al duhovnicilor și mărturisitorilor ortodocși români din secolul al XX – lea”

Numai în măsura în care vom conștientiza necesitatea acestei mișcări lăuntrice de asumare dinamică a identității noastre vom reuși să descoperim sensul ultim al acestei zidiri impresionante pe pământ românesc care nu este altul decât cel legat de aspirația spre propășire și mărturisire a credinței neamului. Ori neamul, poporul – chiar într-o lume globalizată – ca de altfel fiecare persoană – chiar într-o lume hiper-individualizată – este chemat să conștientizeze că nu-și poate afla sensul profund și ultim al existenței în afara lui Iisus Hristos. *Catedrala noastră Patriarhală, Națională* ne arată că aspirația/menirea ultimă a lumii este dincolo de lume, ea ne indică faptul că locul omului este Biserica și Iisus Hristos este locul omului: în acest adevăr stă „pragul speranței și al nădejdi” pentru noi...

Credința ca manifestare a persoanei în comuniune se poate întrupa într-o viziune teologică asupra orânduirii spațiului sacru care teologhisește și exprimă această credință într-o intimă corespondență cu Evanghelia, dogma și experiența Bisericii.

Arhitectura *Catedralei Naționale a Mântuirii Neamului* – care, deloc întâmplător, ci, pur și simplu, proniator, va fi consacrată/inaugurată în acest an, special, al Centenarului Patriarhiei Române, ne introduce, așadar, în experiența eclesială a credinței noastre autentice, care converge în multiplele ei manifestări spre dimensiunea sacramentală, care, în Dumnezeuasca Euharistie oferă omului unirea maximă sau desăvârșită cu Domnul nostru Iisus Hristos și totodată pregustarea plină de har și de adevăr a Împărăției, ca neînserată zi a opta.

Configurația ansamblului arhitectural pune această dimensiune sacramental-liturgică în centru prin simbolistica Potirului Euharistic, după cum în interiorul acestui centru se ridică maiestuos *Catedrala noastră, Națională și Patriarhală*, a cărei simbolistică gravitează în jurul Pantocratorului Iisus Hristos și a Sfintei Treimi care cuprinde întreg universul creat, începutul, mijlocul și sfârșitul creației. Statornicia Tradiției Bisericii se împletește, pozitiv și constructiv, cu dinamica acesteia, într-o aspirație spre a cuprinde universalul și particularul într-o sinteză a coborârii iubitoare și mântuitoare a lui Dumnezeu la om și o urcare iubitoare și mântuitoare a omului la Dumnezeu, prin Iisus Hristos în Duhul Sfânt. Desigur, pe lângă aspectul soteriologic, nu lipsește din ansamblul arhitectural nici dimensiunea eshatologică a creației, reprezentată de cele opt turle ca simbol al zilei a opta.

În interiorul *Catedralei noastre Naționale și Patriarhale – închinată Praznicului Înălțării Domnului, Sărbătorii Eroilor Neamului și ocrotită de Apostolul nostru Național – Sfântul Andrei cel întâi chemat la apostolatul hristic, mesianic și mântuitor*, ca spațiu sfânt și sacru, oamenii nu vor privi doar estetica plină de semnificații teologice, duhovnicești și culturale, ci se vor ruga, se vor angaja într-un itinerar spre sfințenie, comuniune și desăvârșire, pregustând, în acest fel, taina zilei a opta în Tainele Bisericii și făcând experiența acestei Sfinte Taine ca sens profund și esențial al existenței

personal-comunitare, descoperite deplin și desăvârșit în Iisus Hristos.

Asumarea unui asemenea proiect, deși se realizează în istorie, depășește pentru fiecare creștin, imediatul cotidian, asemănându-se cu itinerarul „darului” transformat după cuvintele lui Iisus Hristos în „comoara din ceruri”.

De aceea, darul fiecăruia pentru aici, în vederea unei asemenea construcții, va fi „un dar pentru eternitate”.

Altfel spus, pentru împlinirea acestui deziderat spiritual, care se întinde ca un arc peste generații, este nevoie să-i acordăm acestuia un loc în sufletului nostru, loc care va deveni treptat semn al Împărăției și al vieții veșnice, legându-ne totodată de idealurile și aspirațiile înaintașilor noștri, ca la rândul nostru să lăsăm, și noi, o moștenire cu valoare de simbol național și universal copiilor, nepoților și urmașilor noștri!...

Totodată, pentru împlinirea acestui deziderat spiritual, care deși se săvârșește pe pământ, are rânduiala cetelor îngerești, pentru ca oamenii împreună cu îngerii, creația întreagă să doxologească Creatorului ei, este nevoie de o credință vie și dinamică și de o iubire neîndoielnică și incontestabilă față de Biserică, Popor și Neam.

Biserica este un dar, de aceea să fim onorați și fericiți că suntem chemați să fim Biserica lui Dumnezeu, să avem bucuria că aparținem Bisericii Lui. Ea este un dar frumos, în interiorul căreia noi trăim deodată, cu Iisus Hristos, frumusețea negrăită a tainei istoriei neamului nostru și a veșniciei lui!...

Prin urmare, să fim recunoscători pentru darul Domnului, pentru că „împreună cu Hristos” noi exprimăm experiența de a fi cu toți uniți în numele Lui, experiența de a fi Biserică, manifestată de poporul lui Dumnezeu în jurul Sfintei Treimi!...

Așadar, iată și de aici constatăm faptul că Biserica și, de fapt, Ortodoxia este o formă de creștinism (nesecularizată în conținutul și fondul ei intrinsec, adânc și autentic) extrem de rafinată, de nobilă, de fină, pe care puțini o știu astăzi aprecia sau gusta în profunzimile ei dintru început, lucru pentru care ne rugăm Lui Dumnezeu – Cel în Sfânta Treime preamărit, să ne ajute și să ne lumineze mințile, cele acoperite de umbra păcatului, a patimii și a morții!...

doar stânca

*zădărnicia
însoțită de apa cântată de Machado
te urmează
pe străzile cu ziduri și vile încremenite
printre coline și biserici aseptice

nu vezi niciunde o palmă de pământ
sau praful cel biruitor
în trecerea ta
rămâne doar stânca*

mantră

*hărăzite sunt toate
sub razele apusului
plante arbori suflete
îmbogățite împreună de lumină
așternute peste ierburi
strălucesc de bucuria vieții
fără de sfârșit

aici încerci să-ți afli
un ultim adăpost*

* * *

*o viață în care oboseala
îți este umbră
– precum sunt păzitorii
curților împrejmuite
de vlăstare crude
care toamna își leapădă frunzișul
credincioase schimbării de solstiții –

deși iubirea nu-i imperiul zen
la care să-și închine curgerea
vise și clipe întunecate
toate la fel ți se adună
zboară precum funigiei
nu au momentul zero*

*de unde să înceapă
și nici punctul terminus
trec precum nourii
însoțitori pe întinsa mare
la fel ca pescărușii
în urma marilor cargouri*

* * *

*m-am născut într-un oraș
ce-și va purta numele
mult timp după ce eu voi fi
doar frământată humă
ca orice veche așezare
una răspândită pe cele șapte dealuri
rămâne*

cu veșnicia îngemănată

*în urma ta
o dimineață ar putea să fie
adunată pe răbojul uitărilor
pe care suferința
ți le cere jertfă*

Doamne!

*Tu le știi bine
în bună rânduire
le așezi
aștept îndemnuri
spre vindecarea inimii*

* * *

*podul înalt
care și-a înghițit arhitectul
domină prăpastia canionului
săpat în milenii
s-a ridicat și dărâmat ca-n legendă
până o viață
și-a sacrificat trecerea ei efemeră
în căutarea și-ntru salvarea
unei nemuriri
la fel de trecătoare*

Film mut

*În camera goală au început să vorbească
ecourile fostelor mobile, fostelor covoare;
florile care s-au veștejit în așteptarea
mâinilor care să le îngrijească
au strigat cel mai tare,
au plâns cel mai mult; tablourile neînramate au
revărsat culori și linii
care s-au agățat de sufletul meu
și nu l-au mai lăsat să respire;
fotografiile prindeau viață și toate personajele din ele
se îmbrânceau să prindă o gură de cafea,
o migdală, un fursec..
M-am recunoscut cu ușurință în diferite colțuri ale camerei,
eu, dar la toate vârste,
vorbind cu foști viitori iubiți cu părinții sau chiar cu mine însămi.
Timpul făcea salturi mortale printre noi,
biete inele și trapeze pe care anii acrobați
desfășurau viclene exerciții.*

*Aș fi vrut să pot păstra în realitate acele momente,
acel ciudat tablou, acea peliculă
ce se derula în timp real, dar nu a fost să fie cum am vrut eu.
Am rămas tăcută întinsă pe jos, lingându-mi răni nevindecate
și desfăcând fundele albastrelor vânătați din cuvintele
azvârlite la malul neuitării.*

Eu, singură. Mereu singură. Dureros de singură.

* *

*Târziu
în primăvara amintirilor cu miros de copilărie
ningea
ca-ntr-un potop cu flori de cireș.*

Stare

*Era o dimineață liniștită.
Nu avea nimic altceva de făcut decât să privească
cum trece timpul
prin orologiul prăfuit atârnat de peretele cu igrasie.
Și a trecut, oră după oră, minut după minut,
fără să se întâmple nimic altceva.
Exact așa cum prevăzuse.*

*A fost o după-amiază liniștită. Atât de liniștită..
Ar fi vrut totuși să facă ceva deși
prefera să amâne acel moment, agățându-se de
orice era menit să îi urmeze gândul.
În acel timp, între timpuri, a scris vreo trei poeme
– frumoase –
pe care le-a uitat până să ajungă să le scrie pe vreo hârtie de catifea.
Nimic nou. Cum nimic vechi sub soare..*

*Și a venit ea, o seară liniștită, încheind o zi liniștită.
Foarte liniștită. Prea liniștită.*

*Cum vremea ei se apropia de sfârșit
nu prea mai era sigură dacă toate astea erau
motiv de îngrijorare sau doar o constatare.
O perfidă constatare.*

Ciclonul islandez – meditații

*Pare că mai toată lumea a făcut facultatea
de schimbări climatice (e adevărat pare că online sau pare că la ID)
toți eructează targheturi eco-conștientizatoare
EL verde imperturbabil
deasupra tuturor
între două cataclisme pare că citește
pe wi-fi literatură Cli-fi (să recunoaștem e cel mai bun autor de
scenarii apocaliptice)
ultima lectură pare „Parable of The Sower” varianta Octavia Butler
i-a dispăcut
de câteva zile scui-pă biodegradabil Earthspeed și tună și fulgeră
cu glas de ciclon cere drepturi de autor pentru titlu
în islandeză.*

Atelier

Domnului Robert Roșioru, cu prețuire

*Cuvintele Tale dulgheresc înțelesuri
strâng în puncte limite
cu chei la îndemâna oricui
ancorează în bastonul semnelor de exclamare
strâns cu nod marinăresc firescul
în punctele semnelor de întrebare bat meșterește
cu ciocănel judecătoresc
adevăruri în țințe cărunte
pe care le descoperi inevitabil
chiar și la orice băcănie de intersecție.*

lut liric

*creierul este doar o coală de hârtie mototolită
mustind de prea multe erori
ștersături și pete de cerneluri ostile
vene sunt vițe de vie stearpă
iar fruntea
o pistă de aterizare a spaimelor*

*când din degete-mi cresc penițe și din ochi
depărtări
mă cuprinzi cu brațele ca pe un vas din lut
mereu gol
și tu mă vrei bărbat?*

mi-e foarte rău, deși n-am nicio boală

*Mărturisesc aici, ca pentru prima oară
ursite prefăcute, parșive, în cosașe
ce iarba gândului dintâi sublim doboară
îmi lasă câmpiile de doruri iar golașe...*

*Mi-e foarte foame, deși mâncat mai sunt
de ancestralii cari ce-mi rod din vise.
Cutremurele sorții scot din mine unt
cum scot ocnașii sarea – Când iarăși mi se*

*îndoaie șira spitalele surâd, mă văd client
așa văd ele smerenia, omul răpus de om
ce-n mine încă leacul triumfă aparent,
de mila literei orfane și-a unui crunt atom.
Mi-e foarte sete, deși sunt înecat.
De păr mă ține clipa cu capu-n jos sub ape
ce clocotesc în hohot de-o ciudă fără hat
cum crucea mea și cerul dau siluit să-ngroape...*

*acești bicisnici demoni ce-n ne iubire zac.
Mi-e foarte rău, deși n-am nicio boală –
mi-e foarte vie moartea – ce vine oricui de hac
și nimeni nu-i să-mi zică: hai Lazăre, te scoală!*

golire

nu este nicio demnitate în a muri

*să ajung la etatea asta
m-a costat viața*

*multora am dat motive să mă urască
fiindcă iubirea este rezervată numai naivilor*

*astăzi am ajuns străin
bietezele mele oase au stricat destui dinți
și a venit vremea să-mi las macra
gingiilor betege
ca semn de pură generozitate –
mușcați-mă...!*

*sunt prea mulți eu în această biată alcătuire
unicul străin este tocmai cel care în adevăr
vă iubește*

descărnare

*să pui cătușe la puf de pădărie
sau florii de cais când scutură polen
cum i-ai pretinde zilei să-ți mai fie
complice la furat de mere în Eden*

*abia când ai pierdut ultima vlagă
chemi demonii tardivei zvârcoliri
mai mult decât iubita-ți este dragă
poza ei, stârnind lascive amintiri*

*fii demn și onorat de întâmplarea
că ai ajuns la capăt mai târziu
nu ești bătrân, doar leat cu marea
care-și retrage valu-i străveziu*

*vei traversa o noapte alte țărături
și-ntors, surâs nevinovat de prunc
nu vei mai ști nimic din aste vremuri
hai, trup al meu, e ora să te-arunc!*

*Edenu-așteaptă să-i restitui mărul –
ce-am înmulțit cunoașterii râvnite
atât va fi avutul meu – decorul
același, sub frunze-ncărunțite*

*după, de-o fi cumva un fel de ironie:
eu lanul înverzit, iar tu același trup
atunci, să nu mă suflă-n pădărie
iubita cu un puf voi ști să ți-o corup!*

Inima

*Cine ar fi putut să-ți cunoască
inima
în ziua aceea,
atât de înalt cum erai, Generale?
Toți stăteau în jurul tău,
numai că ei nu vedeau nici
flacăra,
nici bolta înstelată a minții tale.
Cine ar fi putut să-ți cunoască
inima
în ziua aceea, Generale,
inima și tot locul pe care ai stat,
zile și nopți,
toate locurile din care curg râuri
în care se ascund
ropote de cai
și sunete de-armuri? ...*

Visai uneori

*Visai uneori
înalte păduri
legănate de un vânt,
care încerca să alunge
de pe cerurile toate
turmele de ploi
ce pășteau
iarba oștirilor tale, Generale...*

Îndemn la luptă

*Tu îi îndemnai la luptă
spunându-le că mereu și mereu
toate războaiele
se-ntorc pe pământ,
ascunse în labe de lup,
în copite de cal,
în colți de mistreț ...*

Vedeam

*Vedeam cum
degetele transparente
ale razelor
eliberau un dans
al sufletului tău, Generale,
ascuns în grădinile pustii,
lângă lacul
plin de trestii înalte,
visatoare,
hotărâte să învingă
nescpus de tristețe ierni,
căzute de sus
peste grădinile tale
atât de părăsite.*

Vis

*Ea a visat
cum înainta spre el,
i-a văzut semnul secetei pe frunte,
„Se pare că primăvara aceasta pomii
nu vor da rod’’, a gândit...
Semnul puternic al secetei se apropia încet,
într-un fel neștiut, ascuns,
trecând pe lângă salcia plângătoare
sub care ea stătea.*

O nevăzută boltă de sânge

*Știam că dacă te-ai fi sinucis, Generale,
în urma ta ar fi rămas
o nevăzută boltă de sânge,
ca atunci când cineva ar cosi pe furiș
într-un lan cu maci,
iar singurătatea ta,
rămasă în urmă,
ar fi fost un samurai
privind liniștit
curajul întregii sale vieți.*

Iarna

*Și dintr-odată
a venit iarna, iarna vieții tale,
prinsă parcă în laba unui urs,
lăsând o urmă de sălbatică luptă,
Generale,
care, neștiută de nimeni,
a plecat pe ape,
sub lună plină,
împreună cu tine.*

Trupul tău părea

*Trupul tău părea ușor otrăvit
de atâta lumină,
ca și cum s-ar fi lăsat pătruns
dintr-odată
de întregul apus al soarelui
revărsându-se în fața oștirii,
îngropată și ea
sub trena de păduri a lunii.*

VIOREL DINESCU

Vorbim eminesciana și punctum

Eminescu nu s-a născut din neant, el a fost sublimarea unei trăiri milenare unice și irepetabile, a acelei înfățișări anume în fața lui Dumnezeu care, în altă parte decât aici, la Dunăre, Carpați și Marea Neagră, nu ar fi fost posibilă. Dacă-l rupi pe Eminescu de poporul său, îl rupi de propria lui esență. Eminescu suntem noi. „Dacă poporul nostru dispare de pe lume și rămâne o carte a lui Eminescu, lumea va ști cine au fost românii”, scria Mircea Eliade. Eminescu este expresia cea mai cuprinzătoare a spiritului românesc, de aceea, în mare parte, este intraductibil. Ca și prietenul lui, Ion Creangă. Cei doi, Poetul și povestitorul, primul, făuritorul limbii literare, cel de-al doilea, corifeul limbii vii a poporului de rând, au împărțit aceeași jumătate de veac, al XIX-lea, tocmai pentru că nimic în viața acestei nații nu este întâmplător, după cum nu este întâmplător că provincia românească în care au văzut cei doi lumina zilei a fost Moldova.

Un ardelean veritabil, excelentul român Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, spunea într-o alocuțiune că Țara lui Ștefan cel Mare a fost hotărâtoare în formarea și mai ales dăinuirea în milenii a poporului nostru, întrucât ea a acoperit intrarea dinspre Est și a stat mereu în calea tuturor hoardelor invadatoare și pentru că prima armă care s-a ridicat împotriva cetelor migratoare, a tătarilor, a turcilor, a slavilor și a tuturor prădătorilor aici s-a plămădit și s-a ridicat, prin brațul încercat al țăranului care era și soldat totodată, și rapsod, și cronicar în același timp, cântându-și dorul și speranța și puținele bucurii stând cu mâna stângă pe plug și cu cea dreaptă pe sabie. Moldova a fost pavăza întregului neam.

Dinspre Soare-Răsare și Miază-Noapte ne impresurau valurile mării slavece, de la Miază-Zi, turcii cu iataganele și șalvarii lor, iar de la Soare Apune, ungurii și nemții și Cavalerii Teutoni și alte neamuri, și, cu toate acestea, în toată această lungă eră ce s-a așezat peste noi după retragerea romană și până în acest an al pășirii în al doilea Centenar al Marii Uniri, românul de la Oradea, cu cel de la Constanța, cu cel de la Timișoara, de la Cluj, de la Cernăuți, de la Iași, de la Galați, de la Chișinău sau de la Tiraspol s-au înțeles în aceeași limbă, sfânta limbă românească. Degeaba au încercat unii să prăvălească între frați stânci întregi de pseudo-dicționare, pentru că noi, toți, suntem „de-o mamă/ de-o făptură și de-o seamă”, cum zicea un alt moldovean, Vasile Alecsandri. Dar mai ales pentru că Dumnezeu ni l-a hărăzit pe marele și neîntrecutul făuritor de limbă literară, Mihai Eminescu.

Să-i dăm, mai întâi, dreptate lui Ioan-Aurel Pop, da, Moldova a fost întâia pavăză a ființării noastre, dar nu numai atât, de vreme ce, iată, nu

numai pe Ștefan cel Mare l-a avut ea, dar și pe Eminescu și pe Creangă și pe Alecsandri și pe Sadoveanu și pe mulți alții. Între toți aceștia și între ceilalți care s-au înălțat la hotare de neam și de spirit, Domnul Eminescu a fost cel care ne-a dăruit limba noastră cea de toate zilele.

Secole la rând înaintea lui prin cancelariile de sub cerul liber, în care se negociau miorițele, și doinele, și baladele, la adăpost de stâne sau luminișuri de poieni, pe la șezătoare sau priveghi, limba noastră se țesea cu fiecare vorbă, cu fiecare șoaptă, cu fiecare vers. Dar mai erau și chiliile cu miresme de busuioc și zvon de rugăciune, mai erau și școlile cu dascălii desculți, dar plini de dragoste de țară, mai erau, de asemenea, și celelalte cancelarii, adevărate, cele domnești cu monahi sau boieri deprinși la călimări și hrisoave, pre numele lor Axinte Uricariul, Azarie, Miron Costin, Isaia Cronicarul, Macarie, Ion Neculce, Grigore Ureche, truditorii dintâi ai limbii noastre îmbogățite cu fiecare rând nou pus pe manuscris sfințit la lumânare sau trecut prin prezele năzdrăvane ale tiparniței neamțului Gutenberg.

De ce avem noi cele mai frumoase balade din lume, de ce cuvântul dor nu există decât la noi (și poate că și în ceruri), de ce versul și versul românului sunt atât de prețuite de adevărații cunoscători ai vieții popoarelor? Pentru că limba română pare anume izvodită, ca și cum ea ar fi fost mai întâi sortită comunicării divine și pentru că zeii, de la Zamolxis încoace, văzându-ne cu câtă evlavie intram în biserici de lemn mirosind a freamăt de stejar și a cânt de ciocârlie, au început să iubească atât de mult acest popor, încât ne-au oferit nouă graiul lor.

Limba noastră poate să cuprindă, în egală măsură infinitul și neființa, viața și moartea, speranța și deznădejdea. Nu există nimic omenesc pe care limba noastră să nu-l cuprindă. Cât de emoționant povestea marele meu prieten, Grigore Vieru, parcă îl aud cum îmi spunea: „Viorel, tu știi, casa mea era lângă Prut, dincolo, și, mic fiind, când ne învățau la școlile sovietice despre limba moldovenească, îi auzeam pe țăranii de aici, de la voi, vorbind la muncile câmpului. Și ei ziceau, îndemnând cu năduf boii plugului ‘Dii, boală!’”, dar și ai noștri, din sat, tot la fel ziceau, ‘Dii, boală!’, și atunci mă întrebam care-i limba românească și care-i limba moldovenească?”

Mai bine de o jumătate de mileniu truditori anonimi ai rostirii române și, mai apoi, scriitori din toate provinciile noastre au ridicat direct din țarină o limbă, cea profundă, a neamului, au îngrijit-o și au pus-o în slove din ce în ce mai luminoase, dar mai ales au apărat-o împotriva tuturor graiurilor străine sosite pe aici pe șei de cai înfometați, ori fără patrie, ori nechezând la margini de imperii tot mai nesătule. Noi am învățat să ne retragem în codri, dar mai ales în limbă. În slovele ei am ticluit și *Miorița*, și *Meșterul Manole*, și toate basmele cu Prâslea cel Voinic, și viață fără de moarte și tinerețe fără de bătrânețe. Și în toată această lungă eră de supraviețuire am grăit la fel și la Dunăre, și în munți, și dincolo de ei, și

peste granițe trasate de alții, aceeași limbă, cu aceeași voință, cu aceeași neclintită identitate.

Când voievozii reușeau o izbândă în fața cotropitorilor, ei au luat obiceiul să ctitorească de îndată o biserică sau o mănăstire, pentru a-i mulțumi lui Dumnezeu pentru dreaptă încurajare în luptă, dar și pentru a avea unde să ascundă comoara cea mai de preț a neamului, limba, căci ei știau că acolo, lângă icoane și învâluită în rugăciune, cel mai bine putea fi păstrată ea în veacuri.

Nu există în spațiul acesta măsurat cu pas de cneaz de la Nistru pân' la Tisa, peste Carpați și peste brâul de ape al Dunării milenare decât o singură limbă, și aceea este limba lui Eminescu. Vorbim eminesciana și punctum.

Și vine unul hrănit cu lapte și miere din glia asta bătătorită de hoarde trecătoare, strâns la sânul țării, precum toți fiii săi, și ni-l ascunde pe Eminescu în debaraua nemerniciei sale și mai și spune: „Româna este o limbă pe care trebuie să încetăm s-o mai vorbim... sau s-o folosim numai la înjurături”. Unii s-au cutremurat, alții s-au înfuriat, alții au tăcut, ba chiar l-au aplaudat, dar niciunul nu s-a ridicat pentru a-l lua frumușel de gulerul scrobrit în făina românească și a-l conduce până la prima graniță, pentru a-i spune: „Ia întinde-o, măi, acesta (căci despre un filosof cu papion era vorba) și vorbește limba pe care o vrei dumneata acolo unde oi vedea cu ochii!” Și pentru a-i trage și o înjurătură, că tot spunea el că doar la asta e bună limba noastră.

De aproape trei decenii, atacurile la limbă, neam și identitate românească s-au tot întetit la suflarea ascunsă a unor finanțări externe cu diabolice scopuri. Nu ne ocupăm însă de acestea acum, căci mult mai periculoase, mai distrugătoare și mai parșive ni se par atacurile care vin dinspre noi, cu voia sau fără de voia noastră. Dacă multă vreme înainte, biserica a fost aceea care ne-a apărat limba, de câteva secole bune, școala este aceea care și-a asumat rolul principal în transmiterea ei tinerelor generații. Astăzi însă, nici școala nu mai e ceea ce a fost. În locul unui Spiru Haret, întemeietor de școala nouă și vajnic apărător al ei, tot felul de „reformatori”: contemporani, fie impotenți, fie răuvoitori, au distrus în așa măsura școala românească, încât în ea abia mai începe Eminescu, abia mai încap ceilalți trudituri ai limbii noastre cea de toate zilele. Așa de rău se învață azi limba și literatura noastră, încât elevii se roagă la Dumnezeu să nu le pice Eminescu la bacalaureat sau la alte examene importante ale lor...

Dacă iubirea de carte era un mit al nostru prin secolele trecute, astăzi ea a devenit aproape un dușman. Dacă vede cineva o bibliotecă într-un apartament de astăzi, el e tentat să se mire și să se întrebe: „Ce-o fi în capul ăștuia, din ce vremuri vine?” În schimb însă, am devenit un popor de scriitori, mai fiecare român, de la foarte mic la foarte mare, din marile orașe sau din cel mai îndepărtat sat, scrie cu înverșunare și cu mare spor, zi de zi, ceas de ceas. Scrie pe „facebook” și pe celelalte multe alte invenții ale

erei virtuale. Dar scrie agramat, strâmb, impardonabil. Limba română suferă enorm sub presiunea celei engleze, sub presiunea lipsei de cultură, care ne reduce vocabularul la doar câteva cuvinte, și acelea tot mai prescurtate și barbarizate după placul „creatorului” virtual.

Depășită de inconsistența noilor ideologii educaționale, în mare parte de sorginte neomarxistă, școala aproape că nu mai are nicio șansă la reabilitare și la relansarea luptei pentru sănătatea și frumusețea limbii române. Au mai rămas, totuși, pe baricade instituțiile de căpătâi ale rostitii și scrisului românesc, Academia Română și Uniunea Scriitorilor din România, în primul rând. „Uniunea Scriitorilor din România, ca organizație de breaslă a profesioniștilor literaturii și moștenitoare a tradiției cultivării limbii române, își manifestă profunda îngrijorare față de degradarea continuă a limbii române folosite în spațiul public, ca și a nivelului cultural general, în special din partea celor care, prin rolul lor social, sunt luați drept exemple de către categorii largi de cetățeni” - se scrie într-un recent comunicat al USR. Este un semnal de alarmă care ar trebui să ne trezească pe toți și să ne alinieze într-un front comun pentru apărarea limbii române. Susțin cu toată tăria această luptă, mai ales că, de acolo, din profunzimea cerului din care ne veghează, prietenul meu Grigore Vieru îmi tot șoptește:

„Suntem în cuvânt și-n toate
Floare de latinitate,
Sub un cer cu stele sudice!
De avem sau nu dreptate,
De avem sau nu dreptate,
Eminescu să ne judece!”

Primele poezii eminesciene

O analiză literară comparativă bazată pe matematică

Primele creații literare ale elevului Mihail Eminoviciu

Potrivit afirmațiilor lui George Călinescu, sub puternica influență a profesorului Aron Pumnul, care îi pusese la dispoziție întreaga sa bibliotecă, tânărul Mihail Eminoviciu, la nivelul anilor 1864-1865, „citea pe nerăsuflăte, mai mult pentru sine decât pentru examene și ... făcea poezii”.¹

Încă din toamna anului 1865 el compusese o poezioară (*De-aș avea...*), săltăreață, în stilul dulceag al lui Vasile Alecsandri, în care visa o idilă „cu șoapte de amor”. A urmat, la scurt timp, o alta intitulată *O călărire în zori*. Așa cum remarcă Ion Rotaru:² „Ritmul popular, diminutivele de rigoare, odată cu expresia optativ-condițională din *Doina* bardului de la Mircești se văd dintr-odată, în prima poezie” :

*De-aș avea o porumbiță,
Cu chip alb de copiliță,
Copiliță blândișoară,
Ca o zi de primăvară,*

*Cătu-ți ține ziulița,
I-aș cânta doina, doinița,
I-aș cânta-o – ncețișor,
Șoptind șoapte de amor.*³

„Tot așa cadențele din balada lui Dimitrie Bolintineanu *Mihnea și Baba*, în cea de a doua compunere”:⁴

*A nopții gigantică umbră ușoară,
Purtată de vânt,
Se-ncovoie tainic, se leagănă, zboară,
Din aripi bătând.*⁵

La aceste prime creații literare s-au adăugat poeziile *Din străinătate* și *Un roman*.⁶

¹ George Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura pentru literatură, București, 1966, p. 57.

² Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Dacoromână TDC, București, 2009 (ediția a II-a), p. 300.

³ Mihai Eminescu, *Opere. Poezii* (ediție Perpessicius sub îngrijirea lui Nicolae Georgescu), Editura Fundației Naționale pentru Știință și Artă, București, 2013, p. 4.

⁴ Ion Rotaru, *op. cit.*, p. 300.

⁵ Mihai Eminescu, *Opere. Poezii*, p. 5.

⁶ George Călinescu, *op. cit.*, p. 77.

În acele momente, autorul nu se gândea încă la transmiterea publică a trăirilor și sentimentelor personale, prin tipărirea creațiilor sale literare.

*Prima poezie publicată a lui Mihail
Eminoviciu-privatist
(în broșură manuscris)*

După o lungă și grea suferință, în luna ianuarie 1866, profesorul Aron Pumnul se stinge din viață. Însmormântarea lui a avut un caracter de doliu regional, elevii săi alcătuind în semn de omagiu broșura manuscris *Laecrimioarele învațeteceilor gimnaesiaști de'n Cernaueți la mormântul preaiubitului lor profesoriu Arune Pumnul, raepaeusat într'a 12/24 ianuariu 1866, Cerneuți, 1866.*

Fig. 1
Aron Pumnul
(1818-1866)

După informațiile lui Perpessicius, broșura conținea șapte poezii fără titlu, numerotate cu cifre romane, din care cinci poezii în limba română și două poezii în limba germană. „A doua în ordine, poezia lui Eminescu (*La mormântul lui Aron Pumnul* – n.n.) iscălită Eminoviciu privatist, ceea ce designa situația școlară, de fapt, a poetului, e desigur singura străbătută de o puternică emoție”, așa cum își amintește prietenul său de școală Teodor V. Ștefanelli, care l-a văzut pe poet, „înlăcrimat și frământându-se să-și improvizeze oda... O notă a poeziei informează că Pumnul a participat la adunarea națională din Transilvania, 1848, și că autoritățile maghiare puseseră preț pe capul lui”.⁷

În această odă funerară cu elemente de elegie amintind muzica sferelor, având un ton solemn, înalt, versul scurt, cu strofe de o simetrie perfectă, se pot identifica nenumărate și minunate figuri de stil (repetiții, inversiuni, epitete, hiperbole, imagini vizuale, olfactive și auditive, ș.a). Ele deschid calea triumfală către viitorul edificiu artistic eminescian, care a asimilat tot ce creaseră predecesorii și a influențat/modelat tot ce s-a creat după momentul/fenomenul numit Eminescu.⁸

Rețin atenția, cadrul solemn, armonia muzicală și tonul patetic încă de la prima strofă a poeziei:⁹

⁷ Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, Editura Sfetea, București, 1914, p. 47.

⁸ Floarea Necșoiu, *Mihai Eminescu – emblema spiritualității românești*, Fundația Academia Dacoromână, Editura Dacoromână T.D.C., București, 2013, p. 18.

⁹ Ovidiu Țuțuianu, *Mihai Eminescu și istoria*, Fundația Academia Dacoromână, Editura Dacoromână T.D.C., București, 2015, p. 14.

*Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină;
Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta;
C-acuma din pleiada-ți auroasă și senină
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină
Se stinse-o dalbă stea!*¹⁰

Despre muzicalitatea acestei poezii de început, reputata eminescolog de origine indiană Amita Bhowse, mărturisea cu admirație: „Poezia lui Eminescu în totalitatea ei – de la oda funerară *La mormântul lui Aron Pumnul* până la epitaful purificat al poetului *Mai am un singur dor* – mi s-a dezvăluit astfel ca o melodie neîntreruptă, îngemănând toate hotarele timpului și ale spațiului”.¹¹

În afara broșurii amintite, poezia în discuție se găsește într-un singur manuscris (2259, f. 33 v), transcrisă cu minime diferențe, în primul rând ortografice, din broșură în anul 1870.¹²

Fig. 2
Iosif Vulcan
(1841-1907)

Debutul lui Mihai Eminescu

După ce și-a așternut „pe curat” primele creații și le-a revăzut conform obiceiului care va deveni cu timpul o obsesie, tânărul de 16 ani se hotărăște să-și încerce norocul în valorificarea talentului literar la una din revistele vremii. Alege revista *Familia* ce apărea la Pesta (Austro-Ungaria), sub conducerea lui Iosif Vulcan, „un poet greoi, moralisto-romantic” și trimite câteva poezii.

Încântat de „sprinteneala stihurilor neobișnuite la un june”, I. Vulcan îi publică numaidecât, în numărul 6 (Anul II) din 25 februarie /9 martie 1866, *De-aș avea*, prezentându-l laudativ într-o notă pe debutant. Și fără să-l mai consulte pe autor îi schimbă numele în Mihai Eminescu, operația fiind primită fără comentarii de împricinat.¹³

În continuare, într-o primă secvență, au văzut lumina tiparului la revista *Familia*: *O călărire în zori*, (nr. 14 din 15/27 mai 1866), *Din străinătate* (nr. 21 din 17/29 iulie 1866), *La Bucovina* (nr. 25 din 14/26 august 1866), *Speranța* (nr. 29 din 11/23 septembrie 1866), *Misterele nopții* (nr. 34 din 16/28 octombrie 1866), *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*

¹⁰ Mihai Eminescu, *Opere. Poezii ...*, p. 3.

¹¹ Amita Bhowse, *Eminescu și Tagore*, Editura Cununi de stele, București, 2013, p. 9.

¹² Mihai Eminescu, *Opere. Poezii ...*, p. 936.

¹³ George Călinescu, *op. cit.*, p. 78.

(Anul III, nr. 14 din 2/14 aprilie 1867), *La Heliade* (Anul III, nr. 25 din 18/30 iunie 1867), *La o artistă* (Anul IV, nr. 29 din 18/30 august 1868), *Amorul unei marmure* (Anul IV, nr. 33 din 19 septembrie/1 octombrie 1868), *Junii corupți* (Anul V, nr. 4 din 31 ianuarie/11 februarie 1869), *Amicului F.I.* (Anul V, nr. 13 din 30 martie/11 aprilie 1869).

Cine „s-a născut” mai înainte: De-aș avea sau La mormântul lui Aron Pumnul?

În majoritatea volumelor care includ poezie eminesciană, ordinea cronologică a componentelor este: 1. *La mormântul lui Aron Pumnul*; 2. *De-aș avea*.¹⁴

Pe de altă parte, analizele literare comparative ale celor două creații eminesciene (din care au fost preluate unele concluzii și mai înainte) se pare că „ar înclina balanța” către o ordine inversă.

După Dumitru Popovici, „poezia *La mormântul lui Aron Pumnul* nu este prima poezie a lui Eminescu. Cu rezervele pe care le poate stârni ea arată o virtuozitate tehnică ce presupune un exercițiu îndelungat. Din analiza manuscriselor se face precizarea că poeziile *De-aș avea*... și *Din străinătate*, deși au fost publicate ulterior celei în discuție, ele au fost elaborate înaintea poeziei dedicate lui Aron Pumnul”....¹⁵

O analiză literară comparativă bazată pe matematică

În vederea elucidării enigmei privind ordinea cronologică adevărată de elaborare a celor două poezii eminesciene menționate mai înainte am ascultat sfatul marelui spirit enciclopedic – Mihai Eminescu care spunea: „Adevărul nu rezultă din deduceri logice decât numai în matematică”.¹⁶

În consecință am apelat la „*Proporția divină*”, „*Proporția de aur*”, sau „*Secțiunea de aur*” (*sectio aurea* în limba latină), evidențiată prin „*Raportul de aur*” sau „*Numărul ϕ (phi)*”, notat uneori și cu Φ , care semnifică o relație de proporționalitate care se realizează între un întreg și segmentele sale și care corespunde simetriei rapoartelor dintre întreg și segmentele sale.¹⁷

Simbolul ϕ reprezintă prima literă din numele sculptorului grec

¹⁴ M. Eminescu, *Poezii, proză literară* (sub îngrijirea lui Petru Creția) vol. I, Editura Cartea Românească, București, 1978, pp. 1-2.

¹⁵ Dumitru Popovici, *Poezia lui Eminescu*, Editura Tineretului, București, 1969, p. 4.

¹⁶ Ovidiu Țuțuianu, *Mihai Eminescu spirit enciclopedic*, Editura RawexComs, București, 2015, p. 64.

¹⁷ Ovidiu Țuțuianu, „*Proporția de aur* în opera eminesciană”, în *Bucureștiul literar și artistic*, Anul VII, nr.1 (64), ian., 2017, pp. 3; 17.

Phidias considerat a fi primul artist care a utilizat „proportia de aur” în creațiile sale, printre care se numără statuia lui Zeus din templul *Olympia* și *Parthenonul* din Atena. Una dintre primele definiții ale ”proportiei de aur” aparține matematicianului Euclid, care a denumit-o ca *medie și extremă rație*. În această accepțiune, întregul ($a = b + c$) din figura 3, trebuie să fie divizat astfel încât raportul dintre întreg și segmentul mare să fie egal cu raportul dintre segmentul mare și cel mic, sau altfel spus :

$$\frac{a}{b} = \frac{b}{c} = \varphi$$

Notând cu 1 segmentul mic și cu x segmental mare , proporția de mai sus devine:

$$\frac{x + 1}{x} = \frac{x}{1}$$

Efectuând produsul *mezilor* și respectiv al *extremilor*, rezultă ecuația:

$$x^2 = x + 1 \qquad \text{sau} \qquad x^2 - x - 1 = 0$$

Această ecuație are două soluții, dintre care se reține numai prima :

$$x_1 = \frac{1 + \sqrt{5}}{2}$$

$$x_2 = \frac{1 - \sqrt{5}}{2}$$

Astfel, valoarea „proportiei/numărului de aur” este un număr irațional (x_1), fiind de fapt semisuma dintre 1 și rădăcina pătrată a lui 5 și anume: 1,6180339887...

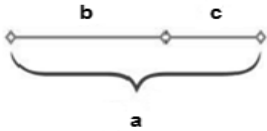

Fig. 3 Elementele „proportiei de aur”

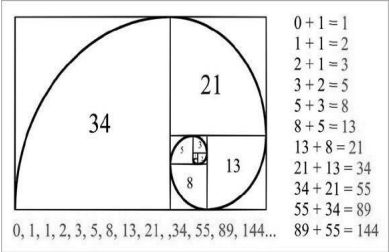

Fig. 4 Spirala lui Fibonacci

Una dintre cele mai cunoscute aproximații ale „proporției de aur” se obține folosind seria numerică denumită *șirul lui Fibonacci*, ce se poate reprezenta printr-o spirală (figura 4). În acest șir, începând cu al treilea termen, fiecare rezultă din suma celor doi termeni dinaintea lui : 0, 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144... Pe de altă parte, cu cât înaintăm mai mult în șir, raportul dintre termenii consecutivi se apropie tot mai mult de valoarea lui $\varphi = 1,618...$ determinată mai înainte. De exemplu: $1/1 = 1,000000$; $2/1 = 2,000000$; $3/2 = 1,500000$; $5/3 = 1,666666$; $8/5 = 1,600000$; $13/8 = 1,625000$; $21/13 = 1,615385$; $34/21 = 1,619048$ $144/89 = 1,617977$ etc.

Referindu-ne la segmentele din figura 3, avem:

Pentru poezia *La mormântul lui Aron Pumnul*:

-5 strofe a câte 5 rânduri; segmentul total $a_1=5$;

-rima se realizează: versul 1 cu versurile 3 și 4 (segmentul $b_1=3$);
versul 2 cu versul 5 (segmentul $c_1=5-3=2$);

$-\varphi_1 = 5/3 = 1,666...$

Pentru poezia *De-aș avea ...*:

-3 strofe a câte 8 rânduri; segmentul total $a_2=8$;

-rima se realizează: versul 1 cu versul 2; versul 3 cu 4; versul 5 cu 6;
versul 7 cu 8 (segmentul $b_2=3 \times 2=6$); (segmentul $c_2=8-6=2$);

$-\varphi_2 = 8/6 = 1,333...$

Concluzii

1. În „structura matematică” a poeziei *De-aș avea ...* (segmentele 8; 6; 2) numai 2 se înscrie în șirul lui Fibonacci iar valoarea lui φ este mult mai mică decât „numărul de aur” 1,618...; în cazul poeziei *La mormântul lui Aron Pumnul*, toate segmentele (5; 3; 2) aparțin „șirului/spiralei lui Fibonacci” iar valoarea lui φ se apropie foarte mult de cea ideală.

2. În consecință *De-aș avea..* este o poezie mult mai modestă ca realizare artistică față de cealaltă care presupune mai mult exercițiu și acumulare de experiență. Deci, *De-aș avea* a fost compusă înainte de *La mormântul lui Aron Pumnul*.

Complexul voievodal în lirica lui Eminescu

În lirica lui Eminescu, sunt câteva creații din care putem decela complexul voievodal. Acesta fie că se manifestă la nivelul colectivității, fie la acela al individului.

Spre pildă, în poezia *La moartea Principelui Știrbey*, complexul voievodal este evidențiat la nivelul colectivității, prin intermediul thanatos-ului. Moartea Principelui este un eveniment cu implicații la nivel astral și teluric: „Turnurile mișcă-n doliu a lor inimi de aramă / Și un înger cu-aripi negre, cu diademă de spini, / Cu cântarea plângătoare lumea mișcă, lumea cheamă”. Mesagerul divin este îngerul morții, care pune în mișcare lumea. Întreaga națiune vede semnul divin al naturii princiare a voievodului răposat: „Și cu ochiul plin de lacrimi națiunea cea română / Care are-n mii de inimi sufletul ei tremurând, / Vede cum prin nori se stinge stea cu flacără divină / Și aude-n cer un tunet și un gemet pe pământ.” (s. n.). Să observăm în versurile citate sinecdoca („ochiul plin de lacrimi”), prezența ei augmentând manifestarea la unison a întregii colectivități afectate de moartea voievodului. De asemenea, acest eveniment funest are – după cum se poate lesne sesiza din ultimul vers – repercusiuni atât în cer (tunetul care se aude-n cer) cât și pe pământ („gemetul” care se aude pe pământ) – acestea fiind două „semne” că evenimentul are semnificație planetară. În strofa a treia, complexul voievodal transpare din manifestarea aproape împietrită a supușilor, vădit afectați de semnul celest al morții, hiperbola și comparația amplă fiind elocvente în acest sens: „A-ntristării neagră-aripă peste lume se întinde, / Totul tace, căci durerea este mută ca un gând, / Lumea azi nimic nu vede, ochiu-i nimic nu cuprinde / Decât cursu-acelui astru ce se sparge pe-un mormânt.” Să mai reținem din strofa mai sus citată că registrul verbal este la indicativul prezent continuu, lăsând impresia că totul se petrece sub ochii cititorului spectator la un ceremonial funerar.

În *Scrisoarea III*, sultanul Baiazid, prin aroganța discursului său, intenționează a impune interlocutorului său – Domnul Țării Românești – complexul inferiorității: „- Am venit să mi te-nchini, / De nu schimb a ta coroană într-o ramură de spini. / (...) Cum? Când lumea mi-e deschisă, a privi gândești că pot / Ca întreg Aliotmanul să se-mpiedice de-un ciot? / O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus! / Toată floarea cea vestită a întregului Apus, / Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună, / Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună. / (...) Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă, / Cu o ură nempăcată mi-am șoptit atunci în barbă, / Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs, / Din pistolul de la Roma să dau calului ovăs... / Și de crunta-mi vijelie tu te aperi cu-un toiag? / Și purtat de biruință să mă-mpiedic de-un moșneag?” Nu putem să nu remarcăm infatuarea lui Baiazid, care de la bun început îi solicită voievodului român

închinarea, iar în caz de refuz făcând aluzie la crucificarea Împăratului iudeilor – Iisus Cristos. Apoi, după ce-și etalează faima de mare cuceritor, nu scapă ocazia să jighească, numindu-l disprețuitor pe Mircea „ciot” și „moșneag”. În răspunsul său, Voievodul folosește pluralul colectivității, semn oratoric vădit că el vorbește în numele supușilor: „Eu nu ți-aș dori vreodată să ajungi să ne cunoști, / Nici ca Dunărea să-nece spumegând a tale oști / (...) Mulți durară, după vremuri, peste Dunăre vrun pod, / De-au trecut cu spaima lumii și mulțime de norod; / Împărați pe care lumea nu putea să-i mai încapă / Au venit și-n țara noastră de-au cerut pământ și apă – / Și nu voi ca să mă laud, nici că voi să te-nspăimânt, / Cum veniră, se făcură toți o apă și-un pământ.” Din desfășurarea evenimentelor surprinse în poem, putem aprecia că vorbele Domnitorului au valoare anticipativă, iar complexul inferiorității, pe care Baiazid a intenționat să-l impună lui Mircea cel Bătrân *a avut efect de bumerang* și, prin aceasta, invadatorul a avut parte de un cert complex voievodal.

În poemul *Luceafărul*, la prima metamorfozare a astrului celest, acesta îi apare fetei de împărat ca personaj de basm, de sorginte princiară: „Și din adânc necunoscut / Un mândru tânăr crește. / (...) Și ține-n mână un toiag / Încununat cu trestii. // Părea un tânăr voievod / Cu păr de aur moale, / Un vânat giulgi se-ncheie nod / Pe umerele goale.” În această primă ipostază recunoaștem câteva „semne” distinctive pentru un ales – toiagul încununat cu trestii și giulgiul vânat, încheiat nod. Primul obiect de recuzită – toiagul încununat cu trestii – este însemnul regalității al tânărului voievod, asemănător cu cel al fetei „Din rude mari împărătești”. Această înfățișare sub care mândrul tânăr i se arată prințesei este aidoma celei din basmele cu împărați, împărătese, prinți și prințese. Invitația pe care i-o face fetei de împărat de a-l urma în lumea lui ține de același fond de basm: „Acolo-n *palate de mărgean* / Te-oi duce veacuri multe, / Și toată lumea-n ocean / De tine o s-asculte.” (s. n.). Două aspecte decelăm în strofa citată: temporalitatea („veacuri multe”) amintește de durabilitatea acțiunilor pe tărâmul basmului; prin schimbarea toposului și, implicit, a statutului ei („Iar tu să-mi fii mireasă”), fata de împărat devine stăpâna lumii acvatice – altă lume de basm.

Și a doua metamorfozare a astrului are însemn al regalității: „Pe negre vițele-i de păr / *Coroana-i arde pare*, / *Venea plutind în adevăr / Scăldat în foc de soare*. // Din negru *giulgi* se desfășor / Marmoreele brațe, / El vine trist și gânditor / Și palid e la față; // Dar ochii mari și minunați / *Lucesc adânc himeric*, / Ca două patimi fără saț / Și pline de-ntuneric.” (s. n.). Remarcăm faptul că „recuzita” (coroana și giulgiul) este asemănătoare celei avute de protagonist la prima sa înfățișare: „...coroana e simbolul gloriei celor aleși, în sensul biblic al cuvântului”.¹ La a doua venire a alesului, poetul

¹ Jean Danielou, *Simbolurile creștine primitive*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, p. 21.

pune accent pe slava Luminii. Dacă prima dată Lumina este „în ea însăși viață nepieritoare, care traversează pacea iubirii”² – elocventă în acest sens fiind metafora *ochilor vii / Ce scânteie-n afară* (s.n.) –, a doua oară ea se află în strânsă legătură cu adevărul, în care protagonistul vine plutind: „El este Lumina și Adevărul. Și când această Adevărată Lumină (Ioan, 1:9) ne va cuprinde, atunci noi trăim cu Iubirea Lui.”³ Acum putem înțelege că natura acestei Lumini este sacră, căci „Strălucirea aceasta exterioară este o dogoare a focului lăuntric (...) e iradiația în afară a unei explozii de lumină lăuntrică”,⁴ iar apariția ei, ca dorință de unire mistică între sacru și profan, „e semnalată totdeauna ca *foc*, ca *flăcără*. ... (s.n.).”⁵ Întărim această opinie că Lumina în care este învăluit Hyperion, la a doua sa descindere, e una sacră, amintind că îngerul care i s-a arătat lui Daniel (în Vechiul Testament) avea „fața ca fulgerul și *ochii ca flăcări de foc*...” (s.n.).⁶ În dialogul său cu fata de împărat, Hyperion mărturisește scopul inhabitării sale – dorința unirii mistice între sacru și profan, ca logodnă noetică: „*Am coborât cu-al meu senin/(...) Eu sunt luceafărul de sus, / Iar tu să-mi fii mireasă.*” (s.n.).

Dar aceste însemne (toiagul încununat cu trestii și coroana) nu sunt suficiente, spre a o determina pe fată să accepte chemarea tânărului voievod. Refuzul vine de două ori și e formulat categoric printr-o negație totală: „O, ești frumos, cum numa-n vis/ Un demon se arată. / Dară pe calea ce-ai deschis / *N-oi merge niciodată!*” (s.n.). De observat că fata îi recunoaște acestui Domn frumusețea angelică și demonică, dar acesta e străin la vorbă și la port: „Deși vorbești pe înțeles / Eu nu te pot pricepe.” E aici un paradox care dezvăluie crudul adevăr că vizitatorul nocturn – ca personaj de basm – aparține altei lumi. De aici și complexul voievodal, de care fata de împărat vrea să se elibereze, prin refuzul de a accepta invitația.

² Cf. Arhim. Sofronie, *Mistica vederii lui Dumnezeu*, Editura Adonai, București, 1995, p. 110.

³ *Ibidem*, p. 186.

⁴ Nichifor Crainic, *Sfințenia – împlinirea umanului, curs de Teologie mistică*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 171.

⁵ *Ibidem*, p. 171.

⁶ Billy Graham, *Îngerii – agenții secreți ai lui Dumnezeu*, Editura Stephanus, București, 1994, p. 84.

un om ducea sub braț o antenă veche

*dădea înspre iarnă. sufla un "vânt rece
adus de pe zăpadă" cum spunea mama odată.
era înainte de Sfintu' Dumitru, după-amiază, joi
un om ducea sub braț o antenă veche de
televizor*

*antene din alea făcute din țevă sau fier
vedeam ducând cu el o întreagă istorie
o purta sub braț ca pe o pâine
"câte filme, câte meciuri, câte "dialoguri
la distanță" sau "cerbi de aur" va fi văzut
antena aceea îmi ziceam în gând
cu adâncă liniște
văzîndu-l cum trece strada.
abătut, cu capu' în jos. câte filme se vor fi
rotit atunci în sufletu' lui.
mirosea a zăpadă afară și vîntu-l umfla
pe trecerea de pietoni pe omul cu antena sub braț.
de parcă ar fi fost el însuși un film. un
stălp înfipt în inima istoriei. ca un releu
urcat pe caraiman.*

în mijlocul omătului ca o floare roșie,

*anul e pe sfârșite. lumea e pe sfârșite.
viața e pe sfârșite.
în clocot și în liniște.
e o așteptare în aer. zilele se fac de zăpadă
și așteaptă încet să se scurgă în timpul cel nou
al anului bun.
e o pace și o liniște în aer
ca la început de lume
nimic nu se mișcă, nimic nu zboară.
e o tăcere albă peste întreg
necuprinsul.
toată ființa așteaptă. o așteptare adâncă.
ca o picurare de rouă peste sufletul zbuciumat
al lumii. pas cu pas. pic cu pic.
stau chircit în patul suferințelor mele
când scriu poemul acesta*

*stau chircit adunat cu genunchii
la gură și plapuma zvârlită peste mine
tremurând, tremurând, tremurând...*

*stau chircit cu mâțele adunate
ghiorăind a nesomn
cum stau adunați-îngropați
morții cu genunchii la gură
cu ocră roșu vopsite
gropile rupestre ale
geto-dacilor noștri*

*în miez de noapte lumânarea cea roșie
ca o pată de sânge lumina
peste întinderea înghețată a zăpezii
în mijlocul omătului
ca o floare roșie*

***și cei doi ani erau ca o mie de ani
și cei o mie ca cei doi ani***

*pîn' la amiază sunt un om
obosit
cu același entuziasm în care
știi timpul acela din 1986
toamna, în octombrie mai exact
când tineri fiind
lumina era coaptă, de aur
și distanța de la lună la pământ
nu era așa de mare
ca distanța dintre
1984 și 1986*

*viteza luminii, viteza tinereții,
zâmbeam, râdeam, schimbam
locurile, orașele, satele, nu ne
păsa că timpul se îngălbenește
eram în clocot
și cei doi ani erau ca o mie de ani
și cei o mie ca cei doi ani
eram fericiți
că timpul cel nou
era învingător*

EU și orașul

*rădăcinile sunt evidente
clape iluminate pe buze
cioplitori în piatră; dincolo
un acvariu cu fantome
studenți la teologie în grupe
inundații în basorelief*

*clădiri medievale
pe un râu de lumină
pe ferestre curbate
plutesc îngeri, tulburați
în paturi din fier – sunt
două catedrale cu umbre*

*ore pierdute – clepsidra,
magicianul și EU –
picură abundent pe umbrele
cursanți în AI devin din ce în ce mai mici
studii și temeri inundă orele
inconștienți, se preumblă oameni*

*un portal: râu de lumină
modifică orașul
albine închise, viespi ascunse
oraș cu fantome
sculpturi pe pereți din piatră
picură – le cunoști*

*EU și orașul?
ideea există ca sens
întreb umbre pe pereți zugrăvite
simt rutina – foraj în memorii
„Ai grijă!”
rostește oracolul!*

metamorfoze

*era grădina frumoasă?
în acea vară? n-a fost!
era o mare de lumină
sub un cer de foc*

*stând pe o bancă
traducea
din sanscrită
un poem se credea pierdut*

*în poala ei generoasă
era motanul cu blana-aurie
proaspăt ca roua după crima
hamsterului domestic,*

*vai, moartea lui
nu i-a fost hrană
o făcuse ca sport
să se mențină în formă... l-au scuzat*

*un cadou
pentru stăpâna lui aeriană
petale de trandafir picurând
purpuriu prin buruieni ofilite*

o iarnă de vis

*îngheț pe pereți de himeră
țurțuri lunari pe tapet
afară, rășcoală de fulgi
case albastre, apretate
fantome electrice –
zăpada se sfarmă
intens pe poteci –
voci de dincolo-n ecou
turniruri de gheață
brazi și ghirlande
îngheț pe pereți de himeră –*

la orizont

*subacvatic... tăcere
un roi de forme
pe coama valurilor
barca lui, pe-o dantelă pliabilă*

*deasupra... norii se fac roată
ghicitoarea valurilor
sub luna 63armi din seara asta
barca lui, o minge de tenis ratată*

*oceanul din seara asta...
o stampă japoneză
"Auzi vântul!"
cum atinge orizontul
peste plasă... ape-ntunecate*

*ceața plutește mai departe
barca lui dispare înăuntru*

pe șevalet

*artistul rămâne blocat
în interiorul pânzei lui
ar putea fi
sau nu?
o lucrare în lucru
culorile de pe șevalet
apar în haos
amintirea apei
este în acril ?
nu toate culorile
sunt pe această pânză
pentru mine ?
perspectiva apare plată
ce înseamnă oare ?
pânza rămâne încuiată !*

Echinox

*În echilibru
cu Universul*

*sufletul
meu intră
în Echinox*

*ca-ntr-o mănăstire
– cu smerenie.*

Steaua Polară

*Ești
Steaua mea
Polară,*

*ți-am spus
într-un vis ;*

*după tine
îmi rotesc
și viața,
și iubirea,
și norocul.*

Timpul dragostei

*Despre
timpul dragostei
noastre
îți șoptesc
în taină,
la ceas stelar,*

*cu emoția sevei
la renașterea-n fruct
din sămânță !*

Clipe-iubire

*Sentimentul
de tine,
sentimentul
de-aproape*

*– oriunde
în lume aș fi,
și în gând.*

*Ca-ntr-o spirală
a timpului,*

*clipe-iubire
suntem,
vom fi.*

Râul iubirii

*Am trecut
împreună,
de mână,
podul din vis ;*

*și râul iubirii
curgea
din inima mea
în inima ta,
din inima ta
în inima mea.*

Testament de iubire

*Pentru Tibi,
Alexandra
și Rareș*

*Testamentul meu
de iubire
sunt aceste
clipe-cuvinte
rostituite
din suflet
spre voi.*

Mama

*M-ai purtat
lângă suflet
și suflet
m-ai zămislit
înspre lume ;*

*și mi-ai crescut
pașii,
și mi-a crescut
sufletul,
și mi-ai crescut
gândul,
și mi-au crescut
visele,
și mi-ai crescut
umbra,
și mi-a crescut
lumina !*

GELLU DORIAN

Numele tatălui

37.

– Greu mi-a fost până să-i văd pe toți puși pe la școlile lor. Cel mare era chirurg la Berlin. Stătea la dreapta doctorului Wolf și făcea ce acesta îl învăța. Avea mâini bune, de chirurg, cum mi-a spus doctorul atunci când am ajuns la el, la Berlin. Îl scosesem cumva din cheltuieli. Câștiga, dar nu cât să-i ajungă. M-am dus la el, să văd cum se descurcă. Arăta schimbat și slab. Am căutat să-l încurajez să termine, să-și ia diploma și după aceea putea să se retragă mai pe lângă casă, să se mai întremeze și el. Cu greu scoteam o vorbă de la el. Însă dacă era nevoie de ceva, sărea și-și făcea treaba cum trebuie. Am fost cu el peste tot prin Berlin. Îi plăcea orașul, însă oamenii nu-i plăceau. Erau prea închiși, preocupați numai de ei. Sărmanul, mi-am dat seama, se chinuia acolo. Cu felul lui de a fi, nu-și găsisse o femeie, care să aibă îndurare față de el. Rareșă mi-a dat de grijă să-l scot din acea lume și să vină doctor în târg, la spitalul lui Fritz sau la cel al lui Mavromati, să fie lângă ea, să-l hrănescă și să-i găsească o femeie. Dar încă nu era cu toate actele gata. Mai avea de dat niște examene, iar ceea ce dorea el să fie, chirurg, era greu să faci așa ceva la noi în Burg. Avea treizeci și unu de ani și el știa de trupul femeii doar din atlasurile de anatomie. Se rușina când îl întrebam despre relațiile lui cu femeile. Îmi venea să-l iau de mână și să-l duc la un bordel. Berlinul era plin de tot felul de femei. Nu-i plăceau nemțoaicele. Spunea că erau grase, pofticioase și fără nici o jenă. I-am dat de grijă să-mi aducă un nepot, că mama lui abia așteaptă să aibă prin curte și prin casă un copil de la fiii ei. Născuse unsprezece copii, pe unii i-a pierdut de mici, pe alții i-a scos la lumină, dar, deși bine educați, slabi de fire, chiar bicisnici, nu păreau a învinge greutatea vieții. Acum o avea în grijă pe fata cea mică, oloagă, dar mâna ei dreaptă la toate treburile din casă, încât un nepot i-ar mai da speranțe de viață. De fata cea mare nu prea a avut parte, după ce s-a desprins de poalele ei, pentru că s-a dus la școală la Cetate, s-a făcut artistă și stătea mai tot timpul în fața oglinzii. Eu începeam să mă usuc de griji și de necaz pe ofticoasa lume din jur. L-am lăsat acolo, cu gândul să-l aduc acasă, când își va lua diploma. Am trecut de acolo pe la Viena, unde cel de al șaptelea copil al meu, cel mai neastâmpărat, după ce i-a venit mintea la cap și s-a adunat de pe drumuri, era student. Fusesse la el și fiica mea, frumoasa, cea care cânta la pian, juca teatru la Cetate, și mi-a spus că pregăteau o mare serbare care va avea loc la Putna. N-am înțeles eu mare lucru, că erau toți foarte secretoși, dar aveau nevoie de bani, încât mi-au spus până la urmă cu

de-amănuntul ce va fi la serbarea dedicată lui Ștefan cel Mare. În spatele acestei serbări, mi-am dat seama, era și altceva, mai profund. Le-am spus că nu cred că împăratul le va da voie românilor să se adune într-un număr atât de mare la mormântul celui mai iubit domnitor al lor. Mai ales că acum convențiile erau altele, după ce de vreo patru ani se afla la cârma țării unul tot de-al lor, care urma să devină rege pe întreaga țară a tuturor domnitorilor noștri, principe care, prin acceptul lui să devină domn supus otomanilor, s-a pus rău și cu Bismarck, care încă nu unise toate landurile și încă negocia cu austriecii în privința hotarelor. Știau și ei acest lucru, iar fiul meu devenise atât de impunător și decis în acțiunile lui, încât m-am lăsat convins că e bine ce fac ei acolo și chiar să le promit că-i ajut cu bani și alimente, dacă va fi nevoie. Cu bani, i-am spus, luându-l deoparte, mai puțin, că n-am decât pentru școlile voastre, dar cu produse, nu va fi nici o problemă, că are balta pește. Măcar o veste bună să-i duc Rareșei despre fiul ei cel mai drag, că despre doctorul de la Berlin, inima mea, la despărțire de acesta, n-a rămas deloc împăcată. Nu i-am mai spus asta Rareșei, că și așa își făcea probleme pentru sănătatea acestuia, uitând de a ei. Și de acolo, am urcat la Praga, să-i gădesc loc de gazdă celui mic, care se pregătea să se facă ofițer. Mai fusesem acolo, când l-am smuls din trupa de teatru pe neastâmpăratul și nemulțumitul fiu, acum student la Viena, când am luat-o și pe Rareșa, dar și pe fete, pe toți, cu gândul să ne ducem la Karlovivari, să ne bucurăm și noi de viață și de munca noastră. N-am fost decât la Praga, unde ne-am pozat cu toții în atelierul lui Jan Thomas din Piața Sfântul Wenceslas. Am stat atunci mai multe zile la Praga. Am cheltuit o groază de bani. Nu duceam lipsă pe atunci de nici unele. Făcusem câteva afaceri bune cu țipțerii din munții cehi, iar banii mei se aflau într-o bancă din Praga, așa cum mă înțelesesem cu aceștia. Dacă i-aș fi adus în țară, i-aș fi pierdut în mâna creditorilor, iar Rareșa mea nu ar mai fi văzut Praga niciodată. Atunci l-am văzut pe fiul meu cel mai fericit din câte zile mi-a fost dat să stau cu el. Arăta ca un zeu tânăr, pus pe fapte mari. Iar Rareșa nu-l lăsa din mână, să o vadă toată lumea la brațul unui flăcău atât de frumos. Pe Podul Sfiniților am fost pictați de mâna celui mai popular grafician, un student seminarist, cu care fiul meu s-a împrietenit. Nu mai știu prin ce miracol acele desene mi-au dispărut din casă. Probabil odată cu plecarea fiicei mele cu soțul ei la Cernăuți. Atunci au pus mâna pe ce le-a fost la îndemână și au plecat cu amenințarea să le trimit dota de 2000 de galbeni cât mai curând. Promisiunea trebuia să se mențină fără nici o crâcnire din partea mea, care țineam la galbeni ca la ochii din cap. Mă liniștisem în privința copiilor. Păcat că unul dintre ei se pierduse atât de tânăr, într-un București plin de tifos, sub privirile celui mai bun medic, Davila, care nu a avut ce face. Pe celelalte două fete, care erau în grija lui Dumnezeu, dimpreună cu săracul îngeraș, Vasile, nu mi le mai aduceam aminte, așa cum și le pomenea de fiecare dată, cu oftaturi adânci, Rareșa. Dar măcar de ceilalți să am parte. Și rugăciunile Rareșei, în ce-l privește pe studentul de la Viena, se împliniseră. Îl văzusem la treabă. Era energic, era al meu, semăna cu

Rareșa, dar la ambiție semăna cu mine, încât eram liniștit și începeam să cred că mă apropiez de acea ușurare dorită de pe vremea când au început să vină unul câte unul pe lume, să-și ceară drepturile, pe care am dorit să i le îndeplinesc fiecăruia pe măsura minții fiecăruia. Și toți s-au născut cu minte bună. Cum s-ar fi putut altfel, decât așa, să nu iasă din mine și Rareșa doar copii deștepți, dornici să învețe carte? Un timp, nu prea mult, am huzurit în liniște. La Locunalt treburile mergeau bine, numai că, așa cum simțeam de la o zi la alta, cam obosisem și asta o simțiseră și argații. Unii erau de încredere, alții, cu sânge negru în vene, mă necăjeau, trebuind să-i alung și să-mi fac astfel necazuri de pe urma lor. Câinele rău e bine să-l ai în curte, nu să te întâlnești cu el noaptea pe stradă. Mergeam în Burg din ce în ce mai rar, iar asta m-a costat atunci când am vrut să vând velnițele, vâdate de ochii ovreilor, care, de pe urma cererii lui Bismarck și venirea la scaunul domnesc a lui Karl von Hohenzollern-Sigmaringen, obținuseră drept de proprietate ca oricare alt boier de viță veche de la noi. De foame să fi murit și nu le-aș fi vândut ovreilor. Nu aveam nimic cu ei, dar unii mi-o luaseră înainte, se băgaseră pe sub pielea lui Todiriță Boyan, și-și făcuseră loc în consiliu, și de acolo începeau să poftescă la orice. Domnule, dacă te primesc în casa mea, respectă-mi obiceiurile, casa, familia, și abia apoi, dacă te voi mai primi și altă dată, să te uiți și la ce am prin casă pentru a ți le însuși cu voia mea. Ori, de ce eu trebuie să te respect, iar tu, nu? De ce?

Și Dionisie tresări, ca și cum cineva l-ar fi tras de mână. Nu era treaz, dormea dus, întins pe laviță, intrându-i os prin os, dar, în realitatea celui ce povestea, acesta era atât de atent la cele spuse, încât se arătă și el indignat față de musafirii nepoftiți, din rândul cărora a avut câțiva colegi în studenție cu care se împăcase foarte bine. Da, dar vremurile erau altele, oamenii alții, iar tarele istoriei se prelungiseră în mintea unora, unde nu era loc de iertare.

Dionisie îi dădu dreptate Tatălui, care se încinsese și părea acum mai bătrân, îmbrăcat în niște haine ponosite, așa cum îl mai văzuse doar atunci când zidea casa. Necăjit l-a mai văzut și atunci când s-a întors de la București, cu vestea tristă pe care nu știa cum să i-o dea Rareșei. Nici atunci când, de la Cernăuți, fiul lui cel ușernic, pentru a-l împăca, i-a trimis o revistă în care publicase o poezie scrisă de el, nu l-a văzut fericit. La ce-i va folosi asta? se întrebase, citind poezia sub care fiul lui nici nu-i respectase numele. Asta o să-i aducă numai necazuri. A înțeles el mai târziu cum stă chestiunea în astfel de cazuri. Dar oricum, din asta, n-o să se poată hrăni, și nici n-o să-și poată crește copiii. Fericit, Dionisie îl văzuse doar atunci când a putut-o duce la Praga pe Rareșa, când acea călătorie a fost una care i-a oferit unica ocazie să-și vadă întreaga familie mulțumită. În rest, aceasta era părtașa necazurilor lui, care, iată acum, veneau din nou, cu lăcomia evreilor care doreau să-i ia pe degeaba cele șaisprezece velnițe câte mai avea și pe care Iorgu nu i le mai putea păzi, că se ocupa doar de covălia lui din Calicime.

— Iorgu mi-a rămas credincios până la capăt, așa cum nu mi-a fost calicul de Pădure, cu care, după ce l-am dus în fața altarului și popa i-a pus cununia pe cap, m-a purtat prin tot felul de lături de-ale lui, încât a trebuit să mă mănânce și pe mine porcii. Dar ce, crezi că m-am lecut? După ce i-am dat tot ce mi-a cerut, chiar și pământ din tarlalele mele, să se hrănească amărătul, l-am prins la furat, la stână și la saivane. Ia, omule, și zece oi, i-am spus, să ai cu ce-ți îndulci gura, dar, dacă ai nevoie de ceva, vino și cere. Dar poama rea, poamă rea rămâne. S-a băgat și în casa Mariței, fata Ilenei, femeia din casă, fată bună, curată, frumoasă, luată de nevastă de Lăzăreanu, mărginaș de sub pădure, pe care a necinstit-o, de a trebuit să-i împac, pe ea și pe Lăzăreanu, gata să se despartă, că fata rămăsese cu burta la gură, cum se va mai întâmpla cu sărmana, că frumoasă fiind atrăgea sământa de bărbat spre ea, și imediat după moartea Rareșei. Și atunci a căzut pacostea pe fiul meu cel fără astâmpăr, pe atunci certăreț pe la București. Am pus potera pe urmele lui și l-am îndepărtat din cotună, cerându-mi iertare de la Dumnezeu că nu-l am avut în grijă și iertat pe finul meu, așa cum e creștinește. Am făcut atunci un pic de curățenie în curte, iar pe cei ai lui Lăzăreanu mi i-am făcut oameni de casă, așa cum a vrut Rareșa, care ținea la Marița, căreia, de la moartea mamei ei, i-am spus Ileana. Treburile m-au dus la Pomârla, unde se aciuiase de o bucată de vreme boierul Bașotă, supărat pe noul domnitor, venetic, care l-a trecut la dări cu sume foarte mari. Averea lui era una din cele mai mari din țară, dar dările nu ajungeau la timp la București, unde se făceau legile, legi pe care acesta nu dorea să le respecte. Adunase mai mulți nemulțumit și pregăteau un guvern în exil, unde urma să se ducă și el. Venise multă față boierească atunci acolo, destul de boțită, nemulțumită, încât rostul meu acolo era să văd în ce parte o să mă așez, dacă va fi să se facă ceva. Domnitorul se afla bine cu Napoleon al III-lea, iar a te pune rău cu acesta, însemna să nu fii recunoscător pentru mărirea țării de care ai parte acum. Că, deh, țară mare, dări mari! De la București se duceau tot felul de lupte să se obțină și sudul Basarabiei, aflat în biciul țarului, care dorea chiar mai mult, pregătindu-se pe ascuns de un război cu turcii. Domnitorul neamț era încă vasal imperiului otoman, printr-o înțelegere pe care o ținea pe masă, gata să o rupă, cum scriau ziarele din București pe care mi le trimitea Davila, care s-a atașat de noi după moartea fiului meu. Însă Bașotă nu avea încredere în acesta și dorea, prin relațiile pe care le avea în Occident, pe la diverse uși de influență, bine plătite de el, că de asta nu avea bani să-și achide dările la București, să schimbe conducerea cu alta care să dea legi așa cum au fost ele de pe vremea alor lui, boieri de viță veche, care au adunat averi, care acum se văd părăduite de un străin. Ce, noi nu avem oameni de valoare, care să ne conducă, ne trebuie nouă un neamț? se întreba Bașotă, ascultat de gurile căscage ale celor care veniseră, dând vina pe Brătianu, care l-a găsit pe principele neamț în castelul lui de la Sigmaringen lenevind, așteptând să-i curgă în casă averile noastre. Mi-am zis că locul meu nu e acolo. Dar cum ajunseseam acolo, simțind că e vremea să-mi mai trag ceva snagă de pe

spinarea boietului, am încercat și am reușit să-i iau în administrare pământurile din apropierea alor mele. Socotisem că voi putea să-mi dublez veniturile și să mai tai din lăcomia arendașilor evrei, care, oricum, îl furau pe boier. M-am întors acasă mulțumit și lămurit, dar și cu perspectiva de a avea în grijă și de școala de acolo, pe care boierul o făcuse pentru a ține pe loc pe cei din împrejurimi, mai săraci, care doreau să-și vadă copiii cu puțină știință de carte și o meserie la mână. Asta mi-a mai dat chef de viață, gândindu-mă că fiul meu de la Viena, care, după sărbătoarea de la Putna, unde-i întâlnise pe câțiva oameni de vază de la Iași, se gândea să se abată cu traiul spre acolo, dacă nu se va adapta la Iași, poate veni acolo profesor sau chiar director, că boierul avea nevoie de oameni ca el. Numai să vrea afuristul și mai ales să vină de acolo cu hârtie la mână. Mă gândeam și la asta, așa cum mă gândeam și la traiul sărac al celui de la Berlin, dar și la cel de la Sibiu, intrat la o școală grea, dar cu viitor bănos. M-am decis chiar imediat după ce m-am întors de la Pomârla, să mă duc la el, să văd cum se descurcă, să nu sufere de vreo lipsă. Mă lăsam pe mine la ultimul bănuț, numai să-i știu bine la școlile pe unde sunt. Am vrut s-o iau și pe Rareșa cu mine, dar o troahnă o ținutise la pat, gata-gata să o pierd. Îl visase pe fiul nostru, acum în slujbă la Emmerich Christiani, după ce întrerupsese studiile la Sibiu, urmând a le relua în toamnă, cum îl sfătuisese avocatul. Am luat cu mine și câteva spițe din dosarul meu de judecată cu Bortă, un câpcăun de târgoveț, care a ajuns executor și mă amenințase cu pistolul, dacă nu scot banii pe care îi datoram lui și lui Teșu Zeida, de la care luasem cu împrumut bani să-i trimit la Viena fiului meu. Mă interesa și altă părere față de a celor din Burg, de la care nu mă așteptam la ceva bun. Bortă mă amenințase fără nici un alt avertisment, încât a trebuit să-i smulg pistolul din mână și să i-l arunc în Căcaina: Ia-l din căcat, nenorocitul, și bagă-ți țeava în gură, să iasă din capul tău același căcat împutit! Și nenorocitul s-a dus direct la cremenal, m-a dat în judecată, mare ultraj, că l-am amenințat cu moartea. El mă amenințase pe mine, nu eu pe el. Eu am făcut ceea ce trebuie. Însă judecătorii mă scoteau vinovat. Am jurat atunci că nu mai dau pe nimeni în judecată, că tot un drac e. Încât am decis să nu mai împrumut bani decât de la bănci sau de la oameni înțeleghători, pentru a-mi achita datoriile pe care le aveam. Și asta până ce ultimul meu copil va termina școala. Rareșei nu-i spuneam toate astea, că nu avea nevoie și de alte necazuri. Boala o făcuse irascibilă, mereu supărată, încât lumea credea că nu ne mai înțelegem. Or toate strădaniile mele erau să fie liniște în casă, să fie de toate și copiii să nu ducă lipsă de nimic. Eram bucuros că fiul meu de la Viena se îndopa cu carte, ca atunci când va veni să poată pune mâna pe o simbrie bună, să mă scutească de datorii și să mă pot și eu lăuda cu el. Însă deocamdată mă lăudam cu cel mare, care era la Berlin, medic asistent la spitalul lui Wolf, ceea ce mă făcea să-i mulțumesc fratelui lui, Ștefan, de la Cernăuți, care m-a ajutat cu odraslele, așa cum și eu l-am ajutat cu plocioane de tot felul, să nu simtă lipsa. De s-ar face vițeei, porcii, oile, găinile, găștele, dărăburile de brânză, câte altele, duse acolo, aș fi putut trăi

liniștit mult timp fără probleme. Nu mi-a mai scris de când am venit de la el, încât nu știu cum mai stă cu sănătatea. I-a scris Rareșei că vrea să vină acasă. Tot urma ca sora lor să se mărite, încât, colac peste pupăză, încălecat de tot felul de treburi, m-am trezit și eu că trebuie să dau dotă fiicei mele, că altfel nu se putea. Și eu promisem de la socrul meu, de la moartea căruia se făcea un an, alte cheltuieli cerute de Rareșa, încât, de unde de neunde, am încercat să adun două mii de galbeni, să-i pot pune în mână ginerelui. Dar n-a fost posibil. Nu am mai găsit nici o ușă deschisă în tot orașul. Nici Todiriță Boyan, înhămat la schimbarea feței târgului, nu m-a putut ajuta. Îmi tot spunea să mă așez în biroul de la primărie și o să văd că banii vor începe să curgă. Deh, nu era de mine... Abia după nunta de la Cetate, acolo unde fiica mea a fost regina balului ani la rând, i-am văzut pe cei căsătoriți duși la Cernăuți, unde și-au văzut de ale lor, rămânând dator față de ginere cu o sumă pe care dacă aș fi avut-o atunci aș fi fost cu adevărat boier. Împins de insistențele fiicei mele, a trebuit să scot la mezat moșia de la Ipotești. Banii au venit, dar nu îndeajuns, încât a trebuit să acopăr alte cheltuieli. Fiul cel mare, venit ostenit și bicisnic de la Berlin, a stat un timp acasă, să se mai întremeze, cu oblojelile Rareșei și ale Saftei, dar și cu mângăierile Ilenei, fata din casă, care se purta cu el mai ceva decât o soră. S-a dus și la doctorul Fritz, să-l vadă, dar să și deschidă o ușă pentru atunci când va avea diploma de medic în mână. Îmi făceam și eu iluzii cu el. Cu toate aceste probleme pe cap, suie-te în tren și du-te la Timișoara să stai de vorbă cu fiul tău, slujbaș la Emmerich Cristiani, nu pe simbrie bună, ci doar pentru a avea de țigări, mâncare și chirie. Mutul nu trimitea nici o vorbă. Ascundea toate necazurile și neajunsurile în inima lui, tăcea, așa cum tăcea și acasă când era, de credeam că nu e prezent cu noi. Așa făcea și fratele lui mai mare, cel de la Berlin, care chiar nu scotea nici o vorbă, dacă nu era nevoie ca el să vorbească, iar când trebuia să spună ceva, găsea cele mai pușine cuvinte, prin care spunea totul. Am luat la mine bani, că nu știam ce nevoi are. Că de haine m-am îngrijit eu și i-am cumpărat un costum, că cel pe care-l avea era ca vai de el. I-am spus avocatului să-l învețe meserie bună, să-l trimită apoi acasă, că era nevoie de avocați în Burg. Emmerich, cu vorbele lui stălcite de nemaț din Tirol și accente italienești, mi-a dat a înțelege că fiul meu mai are de tras mult la rindea până să învețe să mintă cu adevărat judecătorii, pentru a-i convinge să-i dea și lui dreptate și de acolo să curgă comisiunile de succes. Cu inima îndoită, m-am întors acasă, fără să-i spun Rareșei că fiul ei este mai sărac decât Goanță din cătun, care vâna turturele pentru a vedea în oală câțiva stărlici de grăsime în zama chioară pe care le-o dădea copiilor. Ea se îngrijise de fiul cel mare, care se pusese pe picioare după câteva gobăi făcute la ceaun și o butelcuță de vin roșu, pe care o golise dimpreună cu studentul la filosofie, vin care i-a readus culoarea în obraji. Putea să se întoarcă la Berlin, să-și continue studiile, dar nu cu buzunarele goale, ci tot cu bani din punga mea, care se stulghise și ea de atâta bănet cât am tot scos din ea, fără să pun ceva la loc. Fiica mea se mai liniștise, dar la două-trei luni tot venea să mă strângă cu ușa, iar eu

amânam cât puteam dările către ofițerul ei, care era învățat să trăiască pe picior mare. Fiul meu cel neastâmpărat, feblețea Rareșei, venise de la Viena și se dădea de ceasul morții să facă rost de tot ceea ce era necesar pentru serbările de la Putna. Eu îi promiseseam ceva gologani, dar iei de unde nu-s. Am vândut câteva zeci de oi, două perechi de juninci de mi-au curs lacrimile după ei, și trei duzine de păsări, să nu plece fiul de boier de acasă cu mâna goală, acolo unde se adunaseră toată floarea inteligenței tinere, să tragă un semnal de alarmă împăratului, care-i urmărea de la Viena, așa cum și Bismarck, de la Berlin, era cu ochii pe ei. Cu desagele pline, în droșca lui Iorgu, cu două perechi de cai, a ieșit mulțumit de pe poartă, promițându-mi că-mi va arăta la anul diploma de la facultate. Avea deja ofertă de la Iași, unde golănașul, venită pentru el la Viena, pusese ochii pe o femeie frumoasă. Mai multe nu am aflat decât foarte târziu, când lucrurile luaseră o întorsătură gravă pentru viața lui. Nici nu știu cum am făcut față acelui an și următorului. Crezând că am scăpat măcar cu un fiu, cel care era soldat voluntar și elev la școala de cadeți din Prusia, m-am trezit, și eu și mai ales Rareșa, cu el pe cap. Părea a fi cel mai destoinic fiu al nostru. A ajuns la doar douăzeci și cinci de ani, după ce a făcut o școală grea, militară, în Prusia, să ducă o corespondență secretă de la rege către Bismarck, care se bătea pentru unificarea landurilor germane. Pentru misiunea lui, în mare secret, cu efecte imediate, Bismarck l-a recomandat feldmareșalului Moltke, conte și om de mare influență, care, în acea perioadă conducea niște manevre militare în Brandenburg. Stând în preajma acestuia, cu istețimea pe care o avea de la mine, i-a pus pe masă acestuia ideile pentru manevrele care i-au adus victoria generalului. A fost lăudat și decorat în fața trupelor. Intră, din păcate, în luptă, cade de pe cal și devine infirm. Este ținut un timp în infirmeria de la Potsdam, îngrijit de medicii regelui. Mi-a scris toată povestea, pe care i-am spus-o Rareșei doar până la evenimentul în care a căzut de pe cal. S-a bucurat de norocul fiului ei, care a ajuns în preajma regelui prusac și a cancelarului de temut, așa cum era cunoscut Bismarck, încât i-a mai trecut supărarea care i-o aduseseră veștile despre fiul lor cel mare și de cel ce se afla în corvoadă la Timișoara. Dar asta n-a ținut mult. Fiul nostru, chiar în spitalul regal de la Potsdam, s-a îmbolnăvit de tuberculoză. A fost trimis acasă. Când a intrat pe poartă, în atele, ținut de brațe de doi soldați, Rareșa a leșinat. Primise și o scrisoare de la fiul cel mare, care-i spunea că este bolnav și el de tuberculoză, fără leac, că s-a înglodat în datorii și că îi este dor de casă. Era în iunie, când am primit vestea că fiul nostru pe care-l așteptam să se întoarcă acasă medic a murit. Nimeni nu s-a putut duce la înmormântare. Lăsase un puhoi de datorii în urmă. Pe unele, cele ce rămăseseră de pe urma studiilor, le-a scutit Wolf, nu medicul, profesorul lui, ci fratele lui de la Cernăuți, care era și acționar la acea universitate. Pe celelalte, legate de chirie, de restaurant și spălătorie a trebuit să le achit eu. Dă-te peste cap, împac-o pe Rareșa, care dorea să-i aduc fiul acasă, fă rost de bani și trimite-i celor de la Berlin, care nu înțelegeau necazul prin care treceam. Rareșa nu se împăca cu gândul că

fiul ei va putezi în pământ străin. Măcar cel de la București fusese îngropat în țară, deși Rareșa a tot insistat să-l aduc la Locunalt, dar eu nici nu voiam să aud. Abia în toamnă, când cel de al șaptelea fiu al nostru a ajuns la studii acolo, trimis de la Iași, unde se aciuase cu slujba la bibliotecă, s-a dus și a aprins o lumânare la mormântul fratelui său. Rareșa era distrusă. Își pierduse toate speranțele. Nu mai credea nici în mine. În ochii ei nu mai încăpea nimeni, în afara fiului ei ologit, care stătea în cerdacul casei, învelit într-o pătură, tușind de-i săreau plămânii. Doctorul Fritz venea în fiecare zi să-l vadă. Însă fiului meu îi era din ce în ce mai rău. Spre toamnă, înainte de a pleca fiul nostru la Berlin, trimis de cei de la Iași, unde-și găsisse serviciu, se întremase un pic. Reuși să se ridice în picioare și să facă câțiva pași prin curte. A stat în acea zi, înainte ca fratele lui să plece la Berlin să se facă doctor în filosofie, așa spunea, a stat mult de vorbă cu acesta, făcând amândoi planuri de viitor, să răscumpere moșia vândută de mine. Îmi pusesem chiar mari speranțe în planurile lor. Erau oameni în toată firea, cu carte bună la cap, unul soldat invalid, dar cu șanse să scape și să se întoarcă pentru simbrie grea în slujba feldmareșalului Moltke, altul cu ambiții mari de a se afirma în scris, ca profesor, așa cum mi-a mărturisit, mulțumindu-mi pentru tot efortul meu de a-l susține, chiar și când o lua razna. Mi-a spus atunci despre iubita lui, femeie căsătorită, cu care nu avea de gând să se însoare, dar cu care-i plăcea să stea să depene clipe de posibilă fericire. Nu-l prea înțelegeam, dar l-am lăsat în apele lui. Până la acea vreme, nici unul dintre fiii mei nu mi-a adus acasă o noră. Nu. Asta mă pune pe gânduri. Cel mare avea treizeci și trei de ani. Soldatul invalid, douăzeci și nouă de ani. Iar cel de la Timișoara, cu șanse mici de a se lipi vreo femeie de el, împlinise treizeci de ani. Oameni în toată regula. Eu mă însurasem la douăzeci și opt de ani. Era acum și vremea lor să o facă. Mă gândeam la astfel de momente și mă întrebam de unde voi scoate bani să le deschid calea în viață. Băieții vor lua fete cu dotă. Scăpam cumva. Dar față trebuia să fac, față de socru mare, că, deh, obrazul subțire cu fir de mătase se ține. Vremurile se schimbaseră și dotele păreau a fi demodate. Nu însă și în mintea ginerelui meu, care o tot trimitea pe fiica mea să ceară banii de dotă, două mii de lei. O să-i primească atunci când Papadopoloaia o să-mi dea restul de bani. Până atunci era bine că aveam casa și ceva prin jurul ei, pământurile care-mi mai aduceau bani în casă, dar îmi și scoteau din buzunar. Imediat după ce a plecat fiul meu la Berlin, celălalt fiu, infirm, a găsit calea de-a nu ne mai necăji și, retras în camera lui din atenansă, și-a tras un glonț în cap. Glonțul parcă o nimerise și pe Rareșa, care, la auzul detunăturii, a căzut ca secerată. Eu îl țineam în brațe pe sărmanul meu fiu, căruia Dumnezeu i-a luat mințile, și-i acoperam rana de la timplă cu degetele, auzind cuvintele lui de iertare, încât l-am implorat pe Dumnezeu să-l ierte, să-mi dea liniștea necesară să-l pot îngropa creștinește. Rareșa se vedea acum dintr-odată fără doi din fiii ei cei mari, unul mort la Berlin, altul mort aici, în locul atât de drag ei, dar care devenise blestemul vieții ei.

(Fragment din romanul cu același titlu, în lucru)

Îngerul

Era toamnă, sezonul gripelor rebele, iar epidemia din 1958 bântuia prin saloanele spitalelor, cot la cot cu microbii, virusurile și bacteriile obișnuite. Toate o speriau pe mama, dar nu mai mult decât un zvon răspândit în orașul de la poalele Tâmppei, nu prin ziare ci prin rețeaua folclorului citadin. Se schimbaseră între ei nou-născuți în maternitatea brașoveană! Unii bănuiau, alții știau, cunoșteau cazuri, nume, date, împrejurări. Și dacă o să îi înlocuiască copilul cu vreo altă odraslă, a cine știe cui? Mama nu era dispusă să riște și a luat singura hotărâre pe care o socotea înțeleaptă – să nască acasă. Astăzi, ideea pare o nebunie și s-ar pune o întrebare firească: cum de nu s-a opus tatăl meu, celelalte rude apropiate? S-au opus, evident. Dar cine crede c-ar fi avut vreo șansă de reușită, nu o cunoaște pe mama.

Și așa, când natura a decis că venise momentul intrării mele în scena vieții, evenimentul s-a petrecut într-un apartament de două camere plus dependențe de la etajul unei case din Strada Lungă. Acolo am venit pe lume, într-o seară de 6 noiembrie, când în Brașov căzuse deja prima zăpadă.

Nașterea s-a dovedit grea și, după orele de travaliu, mama și-a uitat spaimele închipuite în fața unora reale și a cerut să fie dusă la spital. Tata a alergat la telefonul unor vecini, să cheme o ambulanță, însă pe atunci salvările veneau când veneau și eu am ajuns înaintea mașinii cu cruce roșie ce cobora pe strada Lungă în sunet de sirenă.

M-am născut după moda altui secol, cu o moașă săsoaică ce ținea locul chirurgului obstetrician și cu cordonul omblical înfășurat în jurul gâtului. Moașa m-a eliberat din strânsoarea care mă sufocase aproape, apoi m-a luat în brațe, încercând să îmi sufle viață în plămâni.

Mama se ridicase în capul oaselor, tata încremenise lângă fereastra pe care se tot uita, doar o să vadă venind salvarea. Eu, în brațele moașei, nu mișcam, nu respiram, ocupată să mă învinețesc. În locul plânsetului unui nou-născut, camera se umpluse de o tăcere sumbră, de rău augur. Ce-o fi fost în sufletul mamei în clipa aceea?

Bebelușul care eram a tras până la urmă o gură de aer, aducându-i gustul dulce-amărui al lumii de afară. Am scăpat din prima încercare a vieții – cât pe ce să fie și ultima! – altfel n-aș fi ajuns să cresc mare, să trec prin mai multe decât aș fi vrut și să scriu acum rândurile astea.

Când moașa m-a așezat la pieptul mamei, urlam deja din toate puterile, bucuroasă că se terminase cu bine, ori poate nemulțumită de schimbarea culcușului calduț cu un loc necunoscut și plin de primejdii, pe care nu știam încă să-l numesc lume.

Mama s-a uitat cu luare-aminte la mine, copilul atât de dorit și așteptat. Aveam toate la locul lor, iar asta a făcut-o să răsuflă mai ușurată. Însă eram negricioasă, cu pielea încrețită pe la încheieturi, cu fețișoara

schimonosită de plâns. Urâtă foc, a fost impresia dintâi a mamei, pe care avea să mi-o împărtășească peste ani. Moașa, în schimb, era de altă părere.

– Sehr schön! Was für ein schönes Neugeborenes!

Nu știu dacă am fost un copil frumos, cum tocmai zisese săsoaica, sau urâtel, cum i s-a părut mamei – care n-avea nici măcar scuza c-aș fi fost schimbată – însă știu că am fost iubită de părinții mei, din prima clipă, atunci și-ntotdeauna, oricâte probleme le-aș fi făcut, oricâte necazuri le-aș fi adus.

Când am crescut destul ca să înțeleg câte ceva din viață, mama mi-a povestit despre venirea mea pe lume – care, credea ea, fusese un miracol. Unele lucruri ne rămân în amintire așa cum s-au întâmplat, altele cum ne închipuim că au fost sau cum am fi vrut să fie. Chiar dacă ce mi-a spus era doar o nălucire, am crezut-o. Pentru mama, închipuirea aceea devenise cu timpul mai adevărată decât realitatea.

Tata coborâse să deschidă poarta pentru cei de la Salvare care ajunseseră în sfârșit, moașa mă scutura ușurel, de parcă eram adormită și voia să mă trezească, mama întinsese mâinile spre mine dar nu putea scoate vreun sunet, fiindcă și inima ei se oprise. Și-atunci a văzut ceva ca un contur omenesc, însă de lumină, aplecându-se peste umărul moașei și atingând creștetul nou-născutului. Nu s-a speriat fiindcă a știut imediat cine este, era tatăl ei, bunicul meu care murise cu mulți ani înainte, lăsând-o pe bunica singură, cu patru copii de crescut. Dar asta e o altă istorie, în seara aceea vizitatorul venit de dincolo și-a înfăptuit minunea și s-a grăbit să dispară când tăcerea a fost spartă de întâiul meu scâncet.

Am crezut povestea mamei auzită la vârsta poveștilor de tot felul – de ce s-o fi pus la îndoială? Eram deja la școală când l-am întrebat pe tata despre împrejurările venirii mele pe lume și care mă făceau să semăn, îmi închipuiam eu, cu eroii din cărți. Bineînțeles, nu i-am mărturisit ce știam de la mama – era secretul nostru, unul datorită căruia mă simțeam specială.

Tata avea o cu totul altă versiune a faptelor – una simplă, rațională, prozaică – și am constatat încă o dată un lucru evident: realitatea e mai puțin interesantă decât închipuirile în care o învelim uneori. Ambulanța sosise la timp, mi-a istorisit tata, iar cu ea venise și un medic, nu doar doi infirmieri, cum se întâmpla de obicei. Fusesem salvată de priceperea unui doctor, de știința medicală. Tata nu credea în miracole, ci în puterea omului de a inventa lucruri uluitoare, de a învinge bolile și a ajunge pe Lună. Era, cu alte cuvinte, un sceptic. Privind în urmă aș spune totuși că, în felul lui, rămânea un idealist, naiv. Astăzi, după atâtea descoperiri epocale, oamenii au ajuns să își înțeleagă doar limitele – ceea ce, într-un fel, e tot un progres.

Istoria are și un epilog, scris, ca orice urmare care se respectă, două decenii mai târziu. Mama rămăsese prietenă cu moașa ce îi fusese alături în seara de 6 noiembrie, cât pe ce să fie fatidică, dar care se sfârșise fericit. Săsoaica, Renate Vogel era numele ei, a rămas în Brașov după ce familia ei emigrase în Germania. În 1982, deja bătrână și lovită de o pareză, Renate ajunsese la azilul din Șchei, unde mama se ducea să o vadă din când în când.

La una dintre vizite m-a luat cu ea și, câtă vreme s-a dus prin saloane să împartă haine, dulciuri, ce mai adusesem, am rămas singură cu bătrâna.

Renate stătea toată ziua într-un scaun cu rotile, fără să vadă ori să îi pese de ce se întâmplă în jur, lăsându-se pe mâinile infirmierelor care o spălau, o îmbrăcau, îi băgau pe gât mâncare sau medicamente. Avea și momente de luciditate, în care redevenea ea însăși, dar erau tot mai rare. Se retrăsese în lumea dinăuntru, retrăindu-și amintirile, frecându-le cu piatra de șlefuit a nostalgiilor și regretelor până ce ajunseseră să taie timpul ca săbiile japoneze forjate de-atâtea sute de ori. Nu credeam că mai știe cine sunt, nici să-și mai amintească de seara în care ținuse în brațe un prunc ce părea fără suflare. Am întrebat-o totuși – aveam ceva de pierdut? Am vrut să aflui cine mă întorsese la viață, cui să-i mulțumesc, pe cine să dau vina pentru toate neîmplinirile de mai târziu.

– Cine m-a scăpat atunci, Frau Vogel?

N-așteptam vreun răspuns, dar l-am primit:

– Ein Engel.

Și Renate a repetat încet, în limba română, ca să fie sigură că am înțeles.

– Un înger a fost. Un înger.

MARIA NAN

Glas de sânge

*Fierbe calcarul peste
izvorul de sânge
despicat în ecoul
dureros al vocii
de cuțit și
cântă
miracolul cerului
prin nisipiul plumburiu
gustat
de era albastră.*

Lacrima albastră

*A curs
prelins
în glastră,
de undeva
din infinit,
un anotimp
plâns
și
topit
într-un bob
de
lacrime
albastră.*

Șaradă

*Ne e toată,
E Netoată!
Nu e bună,
E Nebună!
Nu e vastă,
E Nevastă!
Și-a luat-o
Ca s-o ție!...
De Soție.*

Femeia care iubea fanfara

Frunze galbene, frunze galbene,
căzute printre lespezi de piatră, sus, pe deal...
cioburi din lumina soarelui pe pământul rece
de sus, de pe deal...
Voi sunteți darul toamnei pentru dragii
de ei.

Ea stătea pe pat, în lumina dimineții de duminică, și-și trecea pieptănul vechi de os prin părul lung care-o îmbrăca până la brâu. Cădea în valuri argintii, înfiorate de dinții pieptănului îngălbenit de vreme. Pe colțul mesei se vedea lupa, deasupra cărții despre virtuțile plantelor. Așa începeau duminicile ei. Avea un zâmbet nostalgic pe fața ușor plecată.

Ascunși sub pleoape, ochii o urmăreau în oglinda lor vrăjită, îmbrăcată-n rochia-nflorată, potrivindu-și pălăria, înainte să plece în Cișmigiu, peste buclele rebele, de culoarea castanelor. Se ducea să asculte fanfara și să-mprăstie pe alei sufletul adunat cu grijă-n pumni, după ce i se vărsa mereu de preaplin. Îl împrăstia să-l găsească și alții care nu mai aveau. Apoi se-ntorcea acasă.

Ce duminici fuseseră acelea! Seara se plimba cu bărbatul pe bulevard și era mândră de uniforma lui albă, cu fireturi, dar nu-i povestea niciodată despre necazul ei cu sufletul.

Într-o zi venise războiul și se-ntorseseră toți la pământul care-i așteptase răbdător. Nimic nu mai era cum fusese. Pieriseră vieți și se dărâmaseră lumi, iar în cele care se construiau părea foarte greu să-ți găsești locul. Se străduiau mai mult de dragul copiilor, ca să se poată întoarce la școli.

Ani de chin și de umilințe, trăiți între revoltă fără glas și dorință de uitare. Parcă nu mai erau ei, ci niște umbre în căutare de trup.

Sufletul ei se tulburase, dar venea tot ca marea peste țărături, însă începuse să se teamă de furtuni.

Într-o noapte se dusesse să-l ucidă la smochinul din grădină. Nu mai avea nimeni smochin pe acolo. Îl adusese de la niște rude care locuiau lângă Dunăre și se făcuse mare. Acum voia să-și spânzure sufletul în el. A stat lângă smochin până spre dimineață, când a pierit lumina lunii, dar n-a putut. S-a întors împleticindu-se să-și ia ziua de la capăt.

Seara cântau lăutarii la câteva case mai departe. Ar fi vrut să se culce și să doarmă în patul ei de la fereastră, însă arcușul lăutarului o chema cu un glas pe care-l crezuse uitat, să termine hora rămasă nejucată demult, într-o altă seară, când cozile ei împletite își găsiseră stăpân, urmărite de ochii triști ai vecinului. În patul de lângă sobă dormea liniștit bărbatul alături de care

pornise în viață. Și fusese o viață grea. Foarte grea.

Altădată rătăcise, tot cu sufletul ei, pe ulițele satului, aproape toată noaptea. Asta fusese după ce-și dusese fiul cel mare, sus, pe deal, și-l lăsase sub creanga roșie de merișor, fiindcă așa hotărâse el. Când se întorsese acasă, târziu, se culcase sub florile de toamnă care se uscaseră pe stratul din fața casei. Vrusese să-și îngroape sufletul acolo, sub flori. Ninsese peste flori și peste ea. Dimineața o găsiseră aproape moartă, sub florile-nghețate. De data asta, abia dacă-i mai rămăsese suflet cât să-și târască zilele.

Se ducea mereu în cimitirul de pe deal, să stea de vorbă cu morții, și ei îi povesteau vrute și nevrute, iar sufletul i se așezase frumos în matca lui. Nu-i mai dădea pe dinafară. Când își aducea aminte de casă și cobora poteca, trecând peste gardul de mărcini, se oprea sub nucul din grădină.

Era un nuc mare, pus de tatăl ei, mort tânăr în războiul celălalt, care-o găsise desculță, după oi.

Încă de-atunci adunase sufletul dealurilor, al pădurilor și-al apelor, ca sa nu mai fie singură, și adunase atâta suflet, că-i fusese greu să-l poarte cu ea prin viață.

Când stătea acolo sub nuc și-mi povestea ce mult o iubise tatăl acela tânăr care plecase la război, simțeam că-i e dor de el și că fusese ca fata din poveste pe care o găsise zmeul singură în pădure și-o răpise, fiindcă n-avusese cine s-o apere.

Eu mă speriam de poveștile ei și de drumul la cimitir. Așa vrusese. Să-mi fie frică, să nu trec dincolo de gard și s-adun sufletul cine știe cui, ca să nu mai scap de el. Mă speria cu Joimărica pe care mi-o imaginam trecând gardul grădinii, cu găletușa ei cu foc, urmată de Gâlcile – Modâlcile, care m-alergau în nopțile cu fierbințeală, când mă veghea și-mi descânta cu carbuni încinși, sloboziți în paharul cu apă.

Într-o iarnă, l-a dus și pe omul ei sus pe deal. Și-a lăsat și o parte din suflet cu el. Știa că se teme de-ntuneric. Pe urmă a trăit așa de liniștit de parcă n-ar mai fi avut deloc suflet. Nu-l mai arata decât duminica de dimineață, când își pieptăna părul.

Acum sunt de multă vreme împreună acolo, pe deal, și se bucură de frumusețea anotimpurilor care se cern peste ei. Dar uneori, ea mai dă câte-o fugă pe aleile din Cișmigiu, s-asculte cum cântă fanfara...

viziune

*am ajuns să înțeleg că sunt un dresor ce vrea să-și chinuie neuronii
din propria schizofrenie*

*cea plină de secrete și informații inutile
curios și cu foame de tăiat respirația
au mai poposit și sinapsele în circulația viscerală din timpuri vestite
tapetate*

cu cohorte de îngeri șchiopi

*am renunțat să-mi mai dăltuiesc umbra cea rebelă uneori slută
în interiorul meu am numai linii îndrăcite
tot mai îmbelciugat îmi desfac poemul
vorbele îmi sunt însăilate în surghiunul lumii
după un zbor ce mi-a răstignit o iubire halucinatorie
în tot trupul dar mai ales în craniul ce nu-l mai recunosc
din care irump tot felul de manguste fluide
mi s-au deschis răni din care izvorăsc lasere într-o vreme absurdă
lipsită de creier*

*zborul meu afișat în regatul cerului s-a prelins în uitare
ceasuri știrbe socotesc aripile ciuruite stivuite în spatele unui cuib purulent
răzvrătit în*

nimicnicie

*îndoieli
închipuiri depresive
vibrații bolnave
freamăt de buze arse
sufletul meu navighează prin catacombe unde liliicii mov înfometați
aleargă ca niște ființe desperate*

*devorându-mi corpul
înghesuindu-l tot mai jos
în tot mai îngustul neștiut*

Potop de verde

*Marile Ape au venit purtând Universul ca
pe un sâmbure...
(Rig Veda, X-121)*

*Uși de apă –
lăuntrice scoici de mătase -,
sau un fel de strigăt...*

*Între rame-osuar se ard seve de alge
sau nuanțe
de aripi...*

*O pasăre-iederă (văzută de tine!)
rostogolește răstimpul precum cântul respirației noastre...*

*Clepsidra sfârtecatului ochi (nevăzut de nimeni!)
e umbră
necuprinsă
între soare și dafini
și, totuși,
potopul promis
strângându-și aripile semnelor
în anotimpul fraged...*

*Peste aceste
toate
pleoapele noastre
aruncate
ca niște zaruri
de os smălțuit
și noroc.*

Aripa păsării noapte

*Ce ceas a sunat în univers, doamnă,
ce secundă arată aripa păsării împovărată de vorbe? ...*

*Tot mai rar
pețiolul degetelor tale îmi vorbește despre fruct,
prin aburul galben, plin de rotocoale cuminți și pământ reavăn ...*

*S-ar putea să te miri, doamnă,
de mireasma vasului de lut al trupului ce sunt,
când te voi atinge la brâu cu o floare de singurătate,
și cu liniștea buzelor
ce rămân
porți albe, deschise și flămânde
de joc...*

*Non verb: De ce, doamnă,
copacii nepereche
înfipți în carnea mea,
au trupul alb,
subțire
și prelung ? ...*

prevestire

*am învățat
în cele din urmă
ca adolescent
să nu mai calc –
ca un nesuferit
buburuzele de pe –
trotuar sau iarbă*

*tot ca adolescent
am învățat
să nu mai gonesc
sau –
alerg cucuveau
pentru*

*cântecul pe care
acesta îl
prevestește
în curtea mea*

poetul emigrant

*cu geamantanul plin
pierdut prin aeroport
sau –
taximetre înghesuite
poetul emigrant își face loc
printre penumbre
peștii bibliotecii sale
așteaptă ca el
să arunce cu banul
jucând poker all in
sau Macao*

cioplitură

*poate că și –
pacienții patologici
suferă atunci când –
în tăcuta lor baie
bețișoarele de urechi
sau –
pasta de dinți
e pe sfârșite*

*ei și-ar dori
să fie ca noi toți
să-și poată scoate gipsul
sau –
arunca cârjele*

pentru a scârjeli

*Zidul Plângerii sau –
Marele Zid Chinezesc*

zugzwang

*biserica anglicană –
și tabla de șah
sunt una și aceeași
ambele poartă
înlăuntrul lor
un bisturiu*

*piesele tablei
regina pionul –
și calul
au început să se îmbrace
în blugi rupți*

*împreună așteaptă
să pice din cer
Noul Chivot al Legii
pentru că vechiul are
paginile prăfuite*

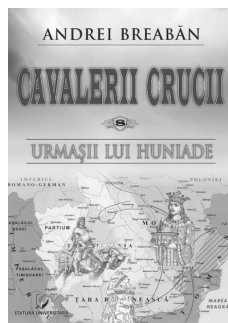

Smaranda Livescu, *Jesus at Kartause Gaming, Austria*

IOAN HOLBAN

Proiectul Dacia

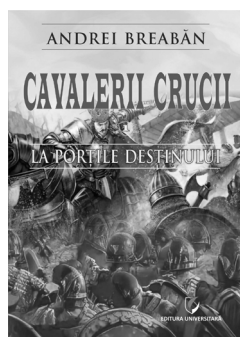
Epopeea Ștefaniană a lui Andrei Breabăn a ajuns la cartea cu numărul opt, *Urmașii lui Huniade*, apărută recent. În acest punct, prozatorul se întoarce la primele romane din ciclu pentru a le rescrie parțial, în perspectiva liniilor de forță ale întregii serii narative, retipărind, iată, prima carte, *Cavalerii Crucii. La porțile destinului*. Dincolo de reconstituirea epocii și a figurii emblematice a lui Ștefan cel Mare, tema-pivot a ciclului românesc rămâne ceea ce autorul însuși numește Proiectul Dacia. Cele opt romane au, în fapt, trei protagoniști, Iancu de Hunedoara, Vlad Drago și Ștefan cel Mare, Andrei Breabăn urmărind o *sinteză* epică a unei epoci și identificarea ideii în jurul căreia se vor fi reunit cei trei domnitori din țările române: aceasta este Proiectul Dacia pe care îl construiește Iancu de Hunedoara, înaintea lui Mihai Viteazul, în sugestia unor scrieri ale vremii sale, pe care le arată lui Bogdan, fiul lui Alexandru cel Bun și tatăl lui Ștefan cel Mare, pe când a pribegit în Transilvania: „Din discuțiile pe care le-a avut cu Iancu când a pribegit în Transilvania, Bogdan a înțeles că acest mare erou al creștinătății are planuri mari și îndrăznețe pe care numai el le putea înfăptui. Într-una din zile i-a arătat niște însemnări ale lui Pippo de Ozora, care a fost comite de Timișoara pe vremea regelui maghiar Sigismund de Luxemburg, în care se vorbea despre obârșia comună a celor trei țări locuite de valahi, care grăiesc aceeași limbă, pe care Iancu visa să le aducă din nou laolaltă. A făcut mari strădanii să pună voievozi credincioși, atât în Țara Românească, cât și în Moldova, care, fiindu-i supuși, îl ascultau ca pe un principe. De aceea l-a ajutat și pe el să-i alunge pe leși din Moldova, după ce Petru s-a pierdut în bătălia de pe Câmpia Mierlei (...) Numele său a ajuns pe buzele papei de la Roma care îi oferea conducerea cruciadelor antiotomane, obținând apoi tot ce și-a visat, de la titlul de conte de Bistrița la numeroasele moșii primite de la regele Vladislav ca răsplătă pentru faptele lui, urcând în poziția de comandant al banderilor regale, iar după moartea regelui în cruciada de la Varna, este ales de Dieta Regatului guvernator al Regatului Ungariei, poziție similară unui principe. Tocmai această poziție îi permite lui Iancu să schimbe voievozii în cele trei țări române după placul lui, ca prin credința și ascultarea lor să le aducă laolaltă, încercând astfel să refacă proiectul vechii Dacii de care a aflat cât a stat la Roma și Milano, știind că se bucura de interes și la Sfântul Părinte care a aflat de vitejia valahilor în luptele cu păgânii”. Astfel, rațiunile pentru care „Ianaș” susține urcarea și menținerea pe tronul Moldovei și al Țării

Românești a urmașilor lui Alexandru cel Bun și Matei Basarab, Bogdan și Ștefan, apoi, a lui Vlad Drago sunt cele de a-și asigura aliați fideli, puternici în luptele împotriva turcilor, dar și visul secret al vechii Dacii: „Atât poziția sa de guvernator al Regatului, cât și contextul internațional și specificul rânduielilor feudale ale vremii nu i-au permis să meargă mai departe, iar înfrângerea de la Câmpia Mierlei i-a încurcat și mai mult planurile de punere în aplicare a proiectului *Dacia* despre care a avut unele discuții cu cardinalul trimis de Înalțul Pontif, care a murit în bătălie. Fire energică și încrezător în el, Iancu nu renunță la acest proiect, făcând un prim pas spre realizarea lui prin impunerea de voievozi care să asculte de el ca de un stăpân sau de un părinte, cum s-a exprimat Bogdan Voievod în scrisoarea pe care i-a trimis-o”. Nu doar Iancu, ci și protejații săi asumă acest plan; Bogdan îl numește „Măria sa Ianăș, Craișorul nostru, al vlahilor”, iar cei doi tineri domnitori, Ștefan și Vlad simt *la fel* când proiectează viitorul („Să ne bucurăm cât ne putem trăi prezentul și să vedem ce putem face pentru viitor, să ne fie bine nouă și țărilor noastre, pe care suntem datori să le slujim...”, spune Vlad) și în orizontul *comun* al credinței, în „căldura dragostei lui Hristos”, cum zice Ștefan.

Cavalerii Crucii. La porțile destinului este un roman istoric unde importante sunt faptele, evenimentele, acțiunea protagoniștilor, intriga nu o dată în trama romanului „de acțiune” sau, cum se spunea altădată, „de capă și spadă”. Din acest punct de vedere, romanul lui Andrei Breabăn este impecabil scris, într-o strânsă logică narativă și într-o documentare fără cusur, în beneficiul, în primul rând, al cititorului amator de romane istorice și de aventuri. Farmecul narațiunii autorului sucevean îl dă, mai ales, reconstituirea atmosferei epocii, cu parfumul său special, redescoperit în evocări bine documentate și inspirate. Pare că Andrei Breabăn are o imensă cameră de

luat vederi care panoramează vremurile, oamenii și locurile din Moldova secolului al XV-lea, fixând în cadre limpezi nu doar sala tronului, curtea domnească de la Suceava, Vaslui și Bacău și casa din Borzești, ci și, de exemplu, unul dintre *hanurile* de atunci: „Curtea largă a hanului La Hotară era plină de lume. Cei mai mulți erau negustori și călăreți aflați în trecere prin Hotin, târg de hotare care făcea tranzitul prin Țara Leșească în Moldova sau invers. Cunoscut ca unul dintre cele mai bune hanuri din Hotin pentru mâncărurile gustoase care se făceau, era asaltat zilnic de zeci de clienți care se opreau să-și ogoiască foamea să poată porni mai departe la drum. La intrarea în han erau întâmpinați de o slugă care le lua caii în primire să-i adape și să le ostoiască și lor foamea că degeaba or fi sătui stăpânii, dacă niște animale care îi cară în spinare erau nemâncate. Oaspeții se așezau la mesele care nu erau ocupate, orânduite de hangiu pe timp de vară în curte,

iar, dacă grupul era mai mare, uneau două sau trei mese între ele, să fie toți grămadă, să se înțeleagă între ei. Așa, mâncarea părea mai gustoasă, să nu mai pomenim de băutura pe care hangiu o trimitea cu găleata, după ce oferea la început o carafă de vin rece pentru degustare, proaspăt scos din butoaiele pe care le ținea în pivnițele adânci ale hanului. O fi având el o sursă de vin bun, că toți cei care gustau din el cereau să le aducă până își făceau plinul. Ori poate că era de vină doar căldura zilelor de vară, care s-au grăbit să vină în acest an ceva mai repede ca de obicei”. *Petrecerile*, cu obiceiurile, azi, uitate, precum *vergelitul*: „Când toți au gătit de aruncat, chicotind și aruncând ochede să vadă care ce pune, țiganca se așază pe un scaun în fața cazanului de vergelit, își acoperă bine capul cu o pătură adusă de gazde, ia în mâna dreaptă vergeaua adusă anume de ea, cu care amestecă obiectele în apă, bolborosind tot felul de farmece. Continuând să bolborosească și să invoce zeii păgâni, scoate pe rând fiecare obiect din apă și vestește stăpânului său, ce prevestiri îi fac zeii pentru viitor. Tinerii râd și se veselesc, încercând să ghicească cui aparține obiectul cu pricina. Pe măsură ce ghicea, sânul țigăncușii se umfla cu monezile pe care i le puneau cei care primeau vești bune. Iar ea avea grijă ca toți să primească astfel de proorocii, ca nu cumva vreunul să plece supărat de la petrecere și, în anul care vine, gazda să n-o mai invite cu ghicitul. Urmau boierii cei mari, curioși să afle ce vești le dă vergelul”. Inspirată, pentru că foarte apropiată prozatorului sucevean este reconstituirea vieții muntenilor de la obcinele bucovinene: „Crescătorii de animale vindeau caș și alte produse obținute de la oi, capre sau vaci în târgul Câmpulungului, apoi cumpărau de la țăranii de la șes grâu, mei sau alte produse care nu se făceau în satele de la munte. De la negustori își procurau uneltele de tot felul, oale de lut de diferite dimensiuni, vane, putini sau butoaie din lemn, linguri și polonice pentru mestecat laptele, hamuri pentru cai și pentru boi, căruțe și cai pentru a transporta fân sau lemne, dar și straie frumoase, mai ales pentru jupânese și jupânițe. Astfel de mărfuri erau aduse mai ales de negustorii din Transilvania, care veneau în Moldova prin Bistrița și plăteau vama mică în satul care a primit numele Vama, aflat nu departe de Câmpulung (...) Oierii adunau lâna tunsă și o vindeau în târguri, aceasta fiind cumpărată de negustori care o duceau la meșteri pricepuți să facă din ea straie călduroase, pe care apoi le vindeau în țară, între cumpărători fiind și muntenii. În afară de lână, se foloseau și blănurile oilor și cărlanilor sacrificați pentru carne, care erau mai întâi dubite pentru a se păstra vreme îndelungată. Erau renumite blănurile frumoase cu care se îmbrăcau iarna boieroaicele din Moldova sau din țările vecine, dar și boierii, care le luau la petreceri sau la drumuri lungi, când mergeau cu trăsura. Moldova era cunoscută pentru exportul de pergament, piei de oi sau de vițel anume dubite pentru a se putea folosi la scris. Mulți negustori aveau obiceiul să treacă prin sate și să adune care pline cu piei, pe care apoi la vindeau la preț bun în piețele din Veneția, Roma sau Milano. Cam asta era în acele zile ocupația oamenilor care trăiau în Moldovița și în satele din jur, ale căror gospodine

își spălau de zor rufele murdare în apele reci și limpezi ale râului Moldova, ale cărei lacrimi continuă să se verse și azi după cățelușa voievodului Dragoș, care și-a lăsat sângele în apele ei”.

Sunt, apoi, *târgurile* care nu se mai recunosc, azi, multe, în orașelele scufundate într-o arhitectură și un peisaj compromise de „inovații” ce aparțin Estului, în Moldova, Transilvania, Bucovina, Cernăuți, Podolia, Camenița și în Polonia Craiului Cazimir. Iată, Hotin, un târg de la hotar, cu profilul său multicultural, cum se spune azi: „Fiind un important târg de hotare, Hotinul era locuit de lume pestriță, adunată aici de prin toate colțurile lumii. În afară de valahi, întâlneai leși, ruși, armeni, evrei, unguri, nemți, greci și chiar tătari, rămași din vremurile Hoardei de Aur. O catedrală catolică își înălța turla cât mai aproape de cer, luându-se la întrecere cu biserica grecească de pe strada vecină, ca ceva mai încolo să se întrezărească o cruce așezată de meșteri cu multă grijă deasupra naosului unei biserițe moldovenești lucrate din lemn. Dacă apucați să bați ulițele înguste, prin care cu greu se strecurau două calești deodată, întâlneai uneori seara sau duminica după slujbă, inchizitori sau papistași franciscani care vindeau tot felul de amulete, concurând între ei prin afuriseniile cu care le biciuiau pe vrăjitoare și necredincioși, dar mai ales prin iscusința cu care predicau apropierea sfârșitului lumii, laudându-se care mai de care că au auzit trâmbițele îngerilor Domnului care vesteau cele ce or să vină înainte ca pământul să piară (...) Nu departe de orașul care se răsfirea pe valea largă și întinsă a Nistrului, se ridica maiestuoasă, scăldată de apele tumultuoase ale râului, străvechea cetate zidită de Petru Mușat care străjuia hotarele de nord ale Moldovei, iar acum și ale Țării Leșești, de năvălirile tătarilor de pe Volga care nu au uitat holdele bogate ale pământurilor Podoliei, Galiției și ale Moldovei și își trimiteau toamna hoardele de prădalmici să le pună în care și să le ducă în părțile lor”. Cu aceeași marcă multiculturală, dar și cu un apăsător accent medieval pe care îl dă moștenirea cavalerilor teutoni, Brașov: „În frumoasa depresiune a Brașovului, scăldată cu dărnicie de râurile Olt și Timiș, care strâng în albiile lor flămânde sumedenie de pâraie ce se adună din munții Piatra Mare și Postăvarul, care o cuprind cu dragoste în brațele lui puternice, se ridică semeață una din cele mai frumoase și fortificate cetăți ale vremii, în jurul căreia s-a dezvoltat un puternic oraș medieval ale cărui obârșii veneau încă din vremea dacilor. Orașul era frumos orânduit în jurul Muntelui Tâmpa, cu formele lui rotunjite ca un sân de jupâniță ajunsă în floarea vârstei, ușor prelungite spre masivul Postăvarul, din care s-a desprins în chip misterios. Sălaș al zeilor din vechime, unde românii își serbau saturnaliile cu orgiile și petrecerile lor sălbatice, unde sfidau uneori și cele mai crude fiare, ca mai târziu teutonii să ridice pe piscul înfipt cu vârful în nori o cetate semeață și de necucerit, înconjurată din trei părți de prăpăstii, legată printr-un drum larg și frumos pavat cu piatră, numit pe atunci Drumul Cavalerilor, de zona șcheiană din vale numită cutun, cea mai veche așezare din oraș, locuită încă din vremuri străvechi de români. Rămasă în paragină după alungarea teutonilor din Țara

Bârsei, unde aceștia au vrut să-și facă un regat al lor, din porunca lui Iancu de Hunedoara, Cetatea Teutonilor de pe Muntele Tâmpa a început să fie demolată, piatra desfăcută cu grijă fiind folosită pentru fortificarea unei cetăți mult mai puternice și mult mai întinse, numite inițial de localnici Cetatea Corona, după numele dat odinioară de romani așezării și castrului construit de ei (...). O simbioză a mai multor nații care trăiau în bună înțelegere și pace cu toate restricțiile puse pentru români după înțelegerea de la Căpâlna, când sunt socotiți drept națiune tolerată la ei acasă. Deși nu le era permis să circule pe anumite străzi sau locuri din oraș, să vândă sau să cumpere doar din unele piețe, românii s-au adaptat și își duceau viața liniștiți, străduindu-se să conviețuiască cu cei care își dădeau aere de stăpâni, deși erau veniți de puțină vreme în acele locuri ce au aparținut localnicilor români.” La reconstituirea atmosferei din aceste târguri, prozatorul folosește *limbajul*, arhaismele și regionalismele care dau culoarea inconfundabilă a epocii; oamenii vremii și, pe urma lor, prozatorul de azi spun / scriu măji și măjari, darabani, zânci, ocini, roate, staroste, castelan, porușnic, hiclean, chișleag etc. Pentru explicarea multora dintre acești termeni rămași în cronicile colbuite, Andrei Breabăn plasează *note* în subsolul paginii și, apoi, *glosare* care amplifică farmecul narațiunii sale.

Moldova lui Bogdan Vodă trăiește, încă, în nostalgia vremii lui Alexandru cel Bun („Moldova era o Țară frumoasă, puternică și bogată pe vremea răposatului voievod Alexandru... Ce a mai rămas din ea acum? Doar umbra măreției ei de altădată, ruine, trădări, crime și tâlhării ...”), spune cu amărăciune unul dintre boierii apropiați lui Bogdan, fiind nevoiți să suporte conflictele cu leșii. La 1450, luptele pentru domnie dintre Bogdan, Alexăndrel și Petru Aron, năruită în intrigile pentru putere ale boierilor împărțiți în tabere ostile, urmărite atent de prozator, intrigile de la Suceava, de la Hotin și de la curtea Craiului Cazimir pentru a-l așeza pe tron pe Alexăndrel, apoi, ale boierului Bratu pentru a-l impune pe Aron Vodă, până la asasinatul de la Reuseni, conturează un întreg hățis de relații și conexiuni pe care Andrei Breabăn le deslușește cu abilitate, găsind aici *porțile destinului* protagonistului său, de la copilăria petrecută la Borzești, până la asocierea la tron, la 15 ani și uciderea tatălui său de către Petru Aron și boierii care completează pentru acesta. Foarte inspirate în economia narațiunii sunt *portretele* și *scenele de luptă*, în care excelează Andrei Breabăn. Astfel, alături de Ștefan, Iancu, Vlad, Aron, călugărul misterios de la Moldovița și ucigașul lui Bogdan, regăsim portrete foarte expresive ale „anonimilor” care fac, în fond, *istoria* însăși: „În sală intră cei doi împričinați. Își face apariția pe ușă mai întâi cămătarul, un bărbat înalt și bine așezat, cu părul negru și scurt, ușor dat într-o parte, având un nas lung și noduros la capăt, iar privirile reci și tăioase îți ajungeau până la mațe dacă treceau prin tine. Era îmbrăcat în straie frumoase și subțiri de vară, o bluză de mătase adusă de peste mări, pantaloni largi de culoare albă, iar pe piept îi atârna o cruce mare de aur, prinsă într-un lanț de aur la fel de gros. A intrat țănoș și plin de sine după ce

a fost anunțat de străjer, cu chipul radiind de bucurie, tăindu-și drum cu pieptul înainte. În urma lui, cu capul plecat în pământ și ochii plini de lacrimi, venea abia târând picioarele după el un om mai înaintat în ani, ori îmbătrânit de necazuri înainte de vreme. Picioarele goale erau înnegrite de țărâna intrată adânc, până sub piele, fiind acoperite până la glezne de niște ițari cârpiți în mai multe locuri, din care ieșea pe deasupra o cămeșă de cânepă și ea cusută pe spate și la una din mâneci. În loc de cingătoare, cum avea cămătarul, pantalonii răzeșului erau prinși la mijloc cu o sfoară legată bine undeva într-o parte, s-o poată da jos cu ușurință la nevoie”. Sunt, apoi, în romanul lui Andrei Breabăn, remarcabile, prin dinamism și coerență a descrierii și succesiunea cinematografică a imaginilor, scene de luptă, precum cele dintre moldovenii lui Bogdan și leșii Craiului leșesc, la Prut și Crasna și peisaje de identificare, marcate de ceea ce aş numi *avertizori* narativi, ca la Reuseni, înainte de asasinatul lui Bogdan Vodă: „Odată cu venirea zilei de sâmbătă, cerul a luat foc deasupra Reusenilor unde boierii petreceau și se veseleau fără neveste, pentru a marca astfel începuturile lumii, parcă vrând dinadins să arate că bărbații pot petrece și singuri, fără să aibă neapărat nevoie de neveste. Sau poate mai degrabă să arate că bărbatul fără femei nu poate trăi... Nouri negri și tulburi se adună tot mai groși pe cer, în timp ce fulgere și tunete trosnesc peste tot, luându-se la întrecere între ele parcă dinadins, străduindu-se să arate care este mai puternic și mai luminos dintre ele. Stejarii din pădurea de pe celălalt mal al pârlului își apleacă posomorâți frunțile lovite de vântoase care s-au abătut peste ei, în timp ce păsările agățate pe crengile încă bogate în frunze le strâng zdravăn cu ghearele lor ascuțite, ca să nu fie luate pe sus și aruncate în vârtoarea furtunii. Ici-colo, câte un copac mai bătrân trosnea zgomotos din încheieturi, scoțând câte un șuierat care te băga în sperieți dacă te nimereai cumva pe aproape de el”.

Epopeea Ștefaniană este, de bună măsură, opera unui *diac bun*, „prezent la timpul potrivit la locul cu pricina”, în frumoasa tradiție a cronicarilor moldoveni.

Poeme despre oameni sub un anume timp

Discreția cu care Victoria Milescu gravitează pe orbitele din spațiul cultural al actualității este impresionantă. Cei încă dispuși să afle ce se mai întâmplă – sau nu se mai întâmplă – în imprevedibilă noastră realitate, ar descoperi – cu surprindere – că o doamnă profesoară de română-engleză trăiește de fapt într-o altfel de lume. Desigur, una invizibilă pentru captivii *entertainment-ului* prin care se dorește o camuflare a zilnicăriei și derizoriului ce nu mai lasă loc pentru cultură, gândire, cunoaștere sau cărți de poezie. Dar tocmai acestea din urmă (deși ambientul post-decembrist le exclude, premeditat, din sfera vizibilității publice), i-au conferit Victoriei Milescu un statut de *vedetă*, incluzând-o în prestigioasa companie al celor numite *The ladies of poetry / Les dames de la poesie / Doamne ale poeziei*. (v. antologia trilingvă ed. *Anamarol*, București 2008).

Pentru *scepticii de serviciu* – nelipsiți când se vorbește despre asemenea situații – voi spune că numărul de premii, diplome de excelență și distincții ce au marcat existența de scriitoare a Victoriei Milescu este copleșitor. Începutul datează din 1983, când i s-a conferit *Premiul Revistei Luceafărul*, urmat de premiile revistelor *Ateneu*, *Contemporanul* și de consacrări în afara spațiului românesc în Elveția (*Diplomă de excelență*, 2011), Italia (*Concorso di Poesia Internazionale*, 2019). Chiar în momentul în care scriu despre toate acestea, Victoriei Milescu i se decernează un premiu al *Festivalului de poezie* de la Sighetul Marmăției (ediția 50+1).

Recenta lansare a celui de al 41-lea volum de poeme *Nu stârniți căinii* (ed. Bifrost. București, 2024) reafirmă – și prin calitatea, dar și prin întreaga orientare a propriului său scris – apartenența autoarei în categoria, cu totul aparte, a acelor „alte ființe cu îndeletniciri / extravagante, hazardate / poezii...”. Este vorba despre o *stranie formă de ființare* pe care autoarea – ține cu tot dinadinsul să o descrie și o înfățișează, atât în dezolantul anonim ce o înconjoară, cât și în trista, dar mereu inutila lor măreție. Despre ei mai spune și că sunt: „... puțini / ca de obicei, / dați la o parte / fiindcă nimeni nu are nevoie de ei / nu produc pâine și vin (aluzie la cunoscutul poem al lui Hölderlin!) legume și carne / nu scot sare din mină, nu cară piatră/ nu sapă, / ... / ei ară și seamănă un câmp invizibil / sapă fântâni cu apă vie / ridică turle din depărtări pierdute / pe care / unii oameni nu le văd / spre binele lor, zice canonul”. (*După...Arena*)

nu stârniți căinii

victoria milescu

Chiar și după o *foarte repede ochire* a recent apărutului volum, înțelegem că poemele Victoriei Milescu au fost scrise cu intenția, evidentă, de a aduce la înțelegerea contemporanilor o îngrijorătoare veste: *Istoria se află din nou în mișcare* (*history is on the move*). Ne întâlnim aici cu celebra formulare a unuia dintre marii filosofi ai istoriei, Arnold J. Toynbee, cel care deslușea esențele și adevărul timpurilor de azi. Autoarea nu reproduce formularea ca atare, însă e limpede că aceasta e prezentă în aerul tuturor poemelor dintr-un volumul care spune direct: „... Afară se moare / eu scriu poezii / se moare sub gloanțe, obuze / eu scriu poezii / cifrele morților urcă amețitor / eu fredonez pe străzi un cântec romantic / tu ești soldatul unei cauze pierdute / pe un front nevăzut / vorbești o limbă necunoscută / poate că nu ești ceea ce ești / poate că mâine mă vei împușca / la ordin ori din greșală / și totuși de ce în astă seară când / colind străzile cu primejdii / îmi este așa de dor / de îmbrățișarea ta, ultima. /.../ Afară se moare /.../ eu scriu poezii / deschid fereastra / sub trasoare, pe trotuare: bărbați, femei, copii” (*O cauză pierdută*).

Dat fiind că acum se întâmplă – chiar se întâmplă! – ceva, *cu și în*, *Istoria lumii*, *Poiesisul* e convertit într-un demers ce avertizează, dar și *denunță*, autismul actualității ce refuză să ia aminte, să vadă și, cu atât mai puțin, să conștientizeze că: „timpul trage de timp / trage la sorți cămașa zilei / veacul nu mai are răbdare / încurcă limbile, rasele, / țările / în tranșee, în buncăre / în subteranele spitalelor, școlilor / se așteaptă marea finală / până atunci, liber la moarte / pe toate canalele / se transmite filmul regizat / cu mult înainte de ivirea morții / cu final tragic, mareț, definitiv.”

Rostirile sunt inoculate de frigul devastator al unei lucidități dezarmate. Ele incriminează maligna *absență a unei conștiințe de sine* a umanității din acest veac. Însă, din păcate, umanitatea nu poate fi dusă și tratată la psihiatru, deși maladia este pusă în evidență printr-o întreagă și amplă simptomatologie: „cultiv spaime și bucurii / moartea are Alzheimer / în fiecare zi vine și mă roagă / să o învăț / alfabetul vieții / Pentru a mai respira, a câștiga, a petrece” /... / „dar să nu stârnim câinii / în aerul clandestin, pe coridoarele capitonate / cu eterice șoapte”.

Și, la momentul în care ne aflăm, nu se poate spune că diagnosticul apare doar în textele literare. Deosebit de relevante – și pentru contextul literar și pentru cel filosofic – sunt chiar observațiile unuia dintre cei ce au pus (cândva) bazele psihiatriei. Doctorul Carl Gustav Jung, este cel care a și abordat, la un anume moment, fenomenul așa-numitei *conștiințe de sine* și a subliniat că – pe scara evoluției umane – aceasta a apărut ca „o cucerire târzie. /.../ Forma ei originară fiind o simplă conștiință de grup.” Tot el, considera că este îndreptățit să atragă atenția asupra faptului că și în prezent (vorbit de prezentul său!) „multe ființe sunt doar parțial conștiente; /.../ printre europenii foarte civilizați (accentua el) se-nălesc mulți subiecți cu o conștiință de sine anormal de scăzută, care trăiesc mare parte din viață în mod inconștient” (v. C. G. Jung, «*Ma vie*». *Souvenirs, rêves et pensées*, Gallimard, Folio, Paris, 1991, p. 225).

Și tot doctorul Jung, limpeză neclaritățile asupra ceea ce este, ce înseamnă *conștiința de sine*. *A fi om*, explică el, presupune „să percepi și să recunoști lumea exterioară și pe tine însuși în relațiile cu această lume exterioară”. Înseamnă deci să fii conștient, să ai în posesie ceea ce el numea o „conștiință individuală; adică o conștiință de sine” (*Ibidem*, p. 225).

Vom constata că, indirect, în discursul poetic al cărții despre care vorbim, transpare și necesitatea de a contura o definire a ceea ce se înțelege prin omenesc. Textele de aici capătă astfel o certă dimensiune supra-personală și prin aceea că reclamă imperios urgența unei treziri a *conștiinței de sine*. În tot mai puțin umana lume de astăzi se întâmplă că, spune poemul: „războiul înaintază lent / își face loc în creier, în inimă”. Și remediile sunt doar acestea: „...să nu stai și doar să cugeți / isprăvește cu conciliatorismul, / tolerismul, / lipsismul de combativismul civilizator / să iei atitudinea de coarne / în fața vieții morții / ... / să iei atitudine / la timp, din timp împotriva timpului / ... / împotriva fricii, a plânsului ei / intolerabil / să-i convingi și pe alții de poziția ta de forță / nu rezistența pasivă / ... / timpul ăsta viața vine, pleacă... / viața, mereu pe drum cu moartea la purtător” (v. *Să iei, leviathan*).

Cine parcurge cartea Victoriei Milescu va fi copleșit de acele semne care arată că, într-adevăr, *istoria este din nou în mișcare*; dar și că aici apare aspirația de a face ce știe ea (istoria) mai bine: *adică să se repete!!!* Din toate mediile ne asaltează știri și imagini ce ilustrează un fenomen în plină desfășurare: o nouă și copleșitoare migrație; un alt *Völkerwanderung*, acela pe care istoria l-a mai cunoscut în vremuri ei imemorale. Ceea ce trimite gândul la un Ezra Pound cel ce considera că „toate vârstele umanității (*ne*) sunt în mod fundamental contemporane” (*All ages are contemporaneous*). Și, se pare că poemele cărții despre care am încercat să vorbim, știu și ele ceva, dat fiind că oferă imagini cutremurătoare când spune: „...coloane de protestatari prinși / între plăcile turnante ale istoriei / îngeri și demoni, nici un Dumnezeu / pământul se rotește înnebunit / e ceva greșit în noi, cu noi / e o confuzie desigur, damnatio memoriae / a ieșit din mormânt ca un rosmarin / sorbind ce-a găsit mai agitat în jur / întrebări și răspunsuri devorându-se reciproc / suntem prea mulți, prea grei, toxici / ... / cineva fură viitorul promis / ... / pământul e un vapor eșuat / urlete după gratii, strigăt în câmp deschis / talazurile mării spalând țărmașul până la destrămare / bătrâni, adulți, copii în același vapor eșuat.”

Poeemele Victoriei Milescu pun în lumină realitatea agonică a unei lumi în care conștiința de sine se pare că s-a stins; lumea devenită un mediu aproape anti-uman. O voință, un *Eu plin de ură (le moi haïssable)* a căpătat o consistență de-ne-înțeles. Poeemele se aseamănă tot mai mult cu o, aproape mistică, confesiune despre păcatele...*nu se mai știe* ale cui. Vinovățiile, numeroase, sunt difuze și contradictorii. Confesiunea acoperă întotdeauna o speranță de mântuire, iar cel căruia îi e adresată evident e umanitatea contemporană cu care textele sale dialoghează privitor la realitatea pe care o traversează: „tu îmi salvezi erorile / pentru ceva dincolo de înțelegere / ... /

nimic n-am de câștigat, de pierdut / cu mâna dreaptă prinsă în menghina/
unei coli de hârtie velină.”

Poemele Victoriei Milescu sunt rostiri ce ambiționează să răspundă
unor întrebări care, din nefericire, nu se mai pum. E o dimensiune ce tinde
să le situeze chiar și într-un *dincolo de ceea ce este literatură*.

ANA DOBRE

Trepte spre cerul poeziei

Trei sunt, spune S. Kirkegaard, în *Banchetul*, etapele străbătute de om în timpul vieții: *estetică*, a prezentului imediat, *etică*, a exigenței morale și *religioasă* – a împlinirii. Traversarea este necesară, nu numai pentru ca viața să-și urmeze destinul, dar și pentru ca omul să poată atinge desăvârșirea. Dar, când devine omul conștient de întreaga reprezentare a existenței sale, când ea este o permanentă introducere în ea însăși, rezervând atâtea surprize?...

Avându-și fiecare și rolul, dar și partea specifică, personală în acest etern spectacol al vieții și al existenței, în care înaintăm pas cu pas, ca-ntr-un labirint, orice înaintare are un sens, dublat de un suprasens, care aparține întotdeauna Divinității.

Conștient sau nu de destinul pe care i L-a rezervat, omul înaintează în timp și în durată, intersectând permanent/continuu *devenirea întru devenire* și *devenirea întru ființă*. În ciuda aparentului paradox, singurătatea în destin nu exclude solidaritatea cu ceilalți, cu semenii, întrucât nimeni nu poate vieții izolat, ci doar în conexiune cu ceilalți. În această complexă relație deterministă cu sine, cu ceilalți, el se revelează sieși în ceea ce are particular, ca însemn al singularității și unicității sale, deschizându-se, în același timp, revelației pentru armonizarea cu celălalt, semenul său. Nu lipsește din acest complex relațional, privirea ascendentă/ascensională, complexitatea conexiunilor din fizica vieții răsfrângând-o pe cea divină – *precum în Cer așa și pe Pământ* – metafizică în care se revelează relația omului cu Dumnezeu, „eternul Tu”, cum spune Martin Buber, partea esențială, imuabilă a ființei.

În această ideatică referitoare la situarea omului în complexul determinism cosmic, o meditație asupra condiției lui tragice în relație cu timpul și cu istoria, cu sine însuși, întors în sine, în interioritatea lui profundă, care răsfrânge, ca-ntr-o sămânță, virtualul stejar, se află suma de virtualități ale unei tematici existențiale ce se regăsește în cele două volume ale poetului

Adam n'est pas mort

Theodor Damian
vinca

Theodor Damian, *Poemele de la Maria Eich*¹ și *Adam n'est pas mort*².

Deși creația este un rod al solitudinii, ca poet și gânditor creștin, Theodor Damian nu încetează să stăruie în a aspira spre un dialog cu semenul său. O dovedește poezia-invocație *Către criticul literar*, din volumul *Poemele de la Maria Eich*, poezie în care spectacolul lumii este fundal („Plouă pe acoperișul lumii”) pentru a insera imaginea unui virtual cititor, empatic și comprehensiv, posibilul Tu, cu care să refacă unitatea cuvântului fundamental din relația buberiană Eu-Tu: „stai la adăpost / fericit / dansul picăturilor / deasupra / ca un step spaniol / răsunând aproape sinistru / într-un univers impasibil / ilegitim / și gol / L-ai recitat pe N. Steinhardt / pentru un singur motiv / să-l compari cu Harold Bloom / amândoi cu fața spre naos / în pridvorul criticii literare / fiecare căutând / omul din om / în lumina lumânărilor”. „Plouă și peste casa cea sfântă”, adaugă poetul tușa sacrului, pentru a pune aură profanului. Ploaia aceasta binefăcătoare, care cade din cer ca o binecuvântare, rezonează în acest poem chinez: „Tot ce e măreț cade din Cer ca o apă binefăcătoare”. Inspirația ține de această măreție și ea nutrește spiritul poetului, capabil, astfel, să întrupeze în cuvintele sale, puterea demiurgică a Cuvântului.

Dacă, așa cum spune Ioan Es. Pop, la început, poezia și rugăciunea au fost una, rugăciunea subzistă în aura poemului. În cele ale lui Theodor Damian, cu siguranță, întrucât poetul nu s-a îndepărtat de originar, nu le-a despărțit.

În toate cele patru coloane ale volumului – „Maria Eich”, „Apokalipsa”, „Germering”, „Foc”, corespunzătoare celor patru acte ale unei drame, din volumul *Poemele de la Maria Eich*, dar și în *Adam n'est pas mort*, care reia într-o altă arhitectură multe din poemele celui dintâi, această relație originară se resimte prin tematica religiozității și motivele adiacente.

Poezia sa nu ține, neapărat, de reprezentarea iconică, nu se axează pe proiecții vizual-poetice, sinestezice, ale unor arhetipuri biblice; e, mai degrabă, o meditație asupra problematiei conținute în arhetipurile sacre, ceea ce creează *religiozitatea* poeziei sale, înțeasă ca necesară reinnoire permanentă a ființei, relevată și revelată în/prin contactul visat cu Absolutul, ca și în/prin întâlnirea, extatică și miraculoasă, cu Dumnezeu.

În acest context, Adam, primul om, creat din iubire de Dumnezeu, devine simbolul arhetipal al omului dintotdeauna și de oricând. Modalitatea de a construi poematic include, la Theodor Damian, largi elipse care-i permit, deopotrivă, *vederea*, în limita *cercului strâmt*, a profanului, și *privirea*, în esențial, prin întoarcerea văzului în *văz interior*, pentru a ajunge la *viziune*.

¹ Theodor Damian, *Poemele de la Maria Eich*, Cu o prefață de Theodor Codreanu, Editura Timpul, Iași, 2021.

² Theodor Damian, *Adam n'est pas mort*, Traduction en français par Marcela Hădărig; Édition soignée par Ioan Hădărig; Illustrații de Andrei Damian; Editura Vinea, București, 2024.

De aici, tentația obiectivității, pentru a surprinde, în meditație contemplativă, panorama spectacolului lumii și a omenescului: „Unii și-au pus semnele morții / pe sub pereții cochiliei / de aur / așa cum punea faraon / pe masă / la oaspețele cele mari / un cap de mort”.

De la persoana a III-a, a obiectivității, la persoana a II-a, subiectivitatea face un salt pentru a ajunge în intimitatea unui dialog, în care Tu-ul, căruia i se adresează („Mănâncă și adu-ți aminte / că Adam a mâncat mărul / înainte de a fi copt / Adam n-a murit / ci doarme / doarme așa înviat / în cochilia de aur / a Cuvântului întrupat”), poate fi, simultan, relația descrisă de Martin Buber drept cuvântul fundamental Eu-Tu, un Tu înnăscut sau consubstanțial, fratele dintru început, semenul, având același tată originar – Adam. Imaginile sunt serii de revelații, însemnând trecerea de la *a vedea* în exterior – un spectacol al formelor, al secvențelor evanescente, fluide, („Acum vezi / așa cum vezi soarele / prin sticla pe care-o afumi / dar mai bine vei vedea / când soarele nu-și va mai cunoaște / apusul său / și trâmbețele cerurilor / vor suna”), până la *a privi*, care înseamnă deschiderea vederii interioare, vizionare.

Arhitectura volumului *Adam n'est pas mort*, care se folosește în construcția lirică de multe dintre poemele din volumul *Poemele de la Maria Eich*, închide între arcadele sale, o *aventură a conștiinței*, incluzând o traversare a labirintului, de la intuirea dualității – trup-suflet, trecând prin confruntările interioare derivate din această *coincidentia oppositorum*, până la speranța uniunii izbăvitoare. Așadar, de la *Animal intérieur (Lăuntricul animal)* până la acel moment dat, o clipă de grație (*Ou à un moment*), starea prin care luminarea devine iluminare.

În alegoria poemelor, poetul încifrează simboluri ale profanului și sacralui: „Totul s-a făcut / de-a-ndoaselea / ca la cădere / când nu se punea / sămânța în loc / ci locu-n sămânță / Era vremea / marilor experimente / când nu știai / dacă pofta pântecelui / e-un animal ce te devoră / dinlăuntru / nu știai cum să-l prinzi / și dacă trebuie / sau nu / să-l ucizi”. Imaginile par revelații pe care Theodor Damian le trăiește la Mănăstirea Maria Eich din Bavaria și le interiorizează, pentru ca, prin transfigurare, realul profan să se transcendă până la a reflecta, odată cu imaginea lui simbolică, și ceva din psihologia eului care le meditează și le refractă.

Punctul de plecare pentru alegoria lirică o constituie căderea, căderea în păcat, momentul de cumpănă când omul a pierdut eternitatea și, odată cu aceasta, și șansa participării, alături de Dumnezeu, la sacralitate. Ipotetic („Dacă se pune locu-n sămânță / înseamnă că și sămânța / e-un loc / așa a apărut timpul / ca măsură / a ceea ce crește-n mijloc”), poetul imaginează, în ucronie, desfășurarea posibilă a vieții. A imagina înseamnă a construi, a crea o lume, a o recrea după chipul și asemănarea lumilor născocite, imaginare, spunea Eugen Ionescu.

Imaginația lui Theodor Damian umple lumea poemului cu simbolurile sale, care mențin echilibrul dintre profan și sacru. În ciuda

păcatului original, Dumnezeu nu a retras omului *sămânța* divină: „Semințele sunt de multe feluri / dar toate-s semințe / cresc / și cu ele odată / lăuntricul animal”, ea este grăuntele divin, lăsat să germineze pentru a-l salva.

În traversarea acestui labirint care-l răsfărânge pe cel al infinitului, eul parcurge un drum al cunoașterii, pentru a ajunge la *autocunoaștere* și *recunoaștere*. În acest fel, poate privi spectacolul lumii din interiorul *viziunii* sale: „Lumea e stricată de mult / vor zice unii / e timpul să fie / injectată / iată / soluția mântuitoare / dar profeții vin / și spun / nu / nu există nicio injecție / din care nu se mai moare / Singura scăpare-i pustia / de acolo începe / cu adevărat / veșnicia”.

În această viziune, extinsă asupra întregii creații, eul se include, solidar, în pluralitate, limitați, prin chiar această stare – *de a nu putea rosti totul*: „Suntem umbra Cuvântului / de aceea nu putem rosti / totul / e bine să fii literă în Cuvânt / consoană sau vocală / deprinde de menirea / ce ți s-a dat / dar și dintre cel de sus / și cel de jos / cui ți-ai dat votul”. Lumea a devenit, pentru el, *fragment*, iar timpul, *durată*, în bucla căruia e condamnat să-și ducă povara până la final: „Dar vine vremea / când litera se va topi / în Cuvânt / ca înainte de facerea lumii / ca un soare ce se stinge / încet / atunci nu va mai conta / ce literă ești / și din ce alfabet / și rostirea cât de firavă / căci Cuvântul / fără litere / va fi foc / lumină / și slavă”.

Acestei stări îi corespunde cea din poemul final, *Ou à un moment*, din volumul *Adam n'est pas mort*, în care se dezvăluie, în absoluta lui sinceritate și fragilitate umană, în relația complexă cu sine, cu lumea, cu Dumnezeu: „Lorsque je t'ai dit que je t'aimais / et pourquoi / je croyais que personne ne le savait pas / je vivais dans la grotte / comme pendant que tu apprends / à dire non pas au veoir / mais à Dieu / à un cher ami / à une longue passion / ou à un moment qui n'est pas encore parti / dans l'éternité.”. El a descoperit puterea nemărginită a iubirii, care trecând prin stadiile aristoteline: *eros*, *philia*, *storge*, *agapé*, a ajuns la complexitatea iubirii pancosmice, *agapé*, pe care o înțelege, chiar dacă, încă nu în totalitate, rațional și afectiv, prin starea de grație, apropiată, ca ideal, pentru a rezona cu iubirea lui Dumnezeu pentru întreaga creație.

Poezia lui Theodor Damian aduce cuvântul în Cuvânt, așezând literele și sunetele – vocale și consoane, în simfonia creației pentru ca ecoul ei să ajungă până la sufletul celuilalt și să rezoneze cu el. Templul poeziei este, ca Mănăstirea Maria Eich, un spațiu sacralizat, un cronotop atemporal, în care, prin întâmplarea ființei, *in templum*, în acel moment, „qui n'est pas encore parti dans l'éternité”, omul se poate întâlni cu Dumnezeu.

Cum, după spusele lui Charles Baudelaire, doar poetul, preotul și soldatul pot fi crezuți pe cuvânt, poezia acordă lui Theodor Damian întregul acestui privilegiu, păstrându-l, în același timp, în templul ei.

Despre destinul timpului și poezia iluminatoare

Marcel Miron este un poet care merită mereu să fie descoperit. El pare continuu implicat în „aventuri intelectuale poetice”, interpretate ca fiind călătorii interioare prin poezie. Are profil și profesie de teolog, ceea ce îi permite explorarea cu ușurință prin versuri sau chiar prin combinații între reflecția filozofică și expresia artistică a revelațiilor divine, biblice, bisericești. Astfel, prin acest mijloc de artă a exprimării, folosind cuvinte care construiesc poeme, adevărurile divine sunt descoperite sieși prin aducerea haristică a omagiului față de Dumnezeu, fie prin Scripturi, fie prin experiențe mistice relatate ca fapte de credință.

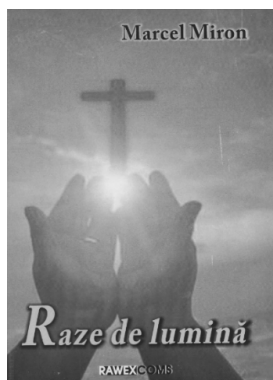
Volumul său tipărit având titlul *Raze de lumină* (Ed. RawexComs, București, 2023) este, în fapt, o aventură intelectuală, o călătorie a gândului și minții, o explorare a cunoașterii, ideilor și confirmărilor în favoarea încredințării credinței nestrămutate în divinitatea stăpână peste destine. Fiecare poezie sa este o aventură descrisă, mai degrabă o incursiune, în care gândirea, imaginația și credința sunt mijloacele de transport.

Ce face ca scrisul literar al preotului-poet Marcel Miron să fie o aventură? Putem inventaria motivele și legitimitatea demersurilor sale: descoperirea de sine (își clarifică gândurile, își confruntă temerile și își exprimă dorințele cu privire la ”a fi”), provocarea gândirii (pune întrebări, caută răspunsuri la provocări), experimentarea cu limbajul (stilul, ritmul și sunetul cuvintelor se văd atunci când sunt relatate însușiri biblice, când vorbește despre suferințe, bucurii și viitor).

Ca atare, luând cunoștință cu scrisul literar al lui Marcel Miron constatăm că pentru acesta creația poetică este mai mult decât o simplă punere în pagină a unor caracterizări despre fapte, concepții, idei, termeni ai credinței sincere nestrămutate, deoarece în fiecare poezie descoperim un dascăl, un istoric al revelațiilor izvorâte din minte și suflet, prin puterea cuvintelor.

Marcel Miron observă împărăția cerurilor, observă lumea, scrie liber și, concomitent, constată efemeritatea, trecerea timpului și ajungerea la capătul viețuirii. Icoana este cea care deslușește destinul timpului: „În fața ei / timpul dispare. Ea este fereastra / netimpului” (*Icoană*).

Deci, versurile din volum au o aură de mister și transcendere, sugerează o prezență care suspendă timpul, - o fereastră către o dimensiune atemporală. Simplitatea versurilor le face să pară și mai puternice. „Timpul dispare” în fața unei conștiințe mai mari, a unei trăiri intense sau a unei stări

de eternitate atât de mult clamată de autor. „Fereastra / netimpului” pare că ne duce într-un loc unde nu mai există granițe între trecut, prezent și viitor. Prima sugestie este că fereastra poate fi un loc al reflecției, al visului sau chiar al iluminării. Fereastra la care se referă Marcel Miron are un sens de cale, este o deschidere spre ceva ce nu este limitat de timp. „Netimpul” este un fel de stare de suspendare, un concept care depășește ordinea temporală. Nu este de mirare că netimpul se transformă parcă într-un spațiu în care nu există durată, nu se înregistrează sfârșitul sau începutul. Aceasta, de fapt, este credința. Locul în care toți parametrii timpului sunt anulați și totul este simultan este împărăția cerurilor. Așadar, învățăm că mântuirea este continuă, iar credința nu este și nu poate fi segmentată. Literatura lui Marcel Miron prin poezia scrisă și oferită nouă învinge efemeritatea, păstrând gânduri, emoții și idei dintr-o lume teologică perpetuă, veșnică. Poezia sa are menirea de a deschide porți către adevăruri ascunse, iradiind lumini ca un felinar aprins în întunericul gândurilor.

De fapt, citind cartea, se petrece pentru fiecare dintre noi deschiderea drumului spre introspecție. În cele din urmă, poeziile din volum sunt iluminatoare, vorbesc sufletului uman, transcend firesc timpul și spațiul.

Ne amintim de fericirea de a exista a multor inspiraționali poeți ai luminii: Rabindranath Tagore (prin creația sa aduce o lumină caldă și senină asupra existenței), Lucian Blaga (poezia sa este o căutare a misterului și a cunoașterii lăuntrice), Mihai Eminescu (luminile și umbrele ne poartă spre reflecție și visare) ș.a.

De fapt, razele, cele invocate în titlul volumului, sunt simboluri puternice ale luminii, speranței și revelației. Sunt raze divine care iluminează sufletul, raze de soare care străpung norii sau chiar raze de înțelepciune care pătrund în mintea, gândul și credința celui care caută adevărul.

Marcel Miron consideră că „poetul / se salvează de la înec / prin taina înfloririi” (*Poetul*). Este ca și cum el, - poetul, în mijlocul dificultăților sau al pericolelor, află salvarea în actul creativității și în frumusețea înfloririi ideilor sale. Înflorirea se referă la deschiderea unei lumi interioare ca suport pentru supraviețuire, eliberare de sine prin scris. De fapt, poetul ne înștiințează că poate avea loc renașterea interioară, ce aduce cu sine potențialul de a înfrunta provocările lumești. „Taina” exprimă neînțeleșul, iar „înflorirea” expansiunea, devenirea, răsărirea a ceva nou, ceva sublim: venirea Domnului Iisus Hristos într-o mântuire. Poetul Marcel Miron ne mai sugerează și ajungerea la descoperirea sensului sau a inspirației prin „înflorirea” în momente de vulnerabilitate ideatică. Astfel, oamenii au momente de revelație, își află sensul și își regăsesc echilibrul în fața haosului.

Printr-o elocventă fragmentare poetică, interpretată ca o meditație asupra purificării și restabilirii ordinii printr-o armonie profundă și simbolică, Marcel Miron ne spune că „sus / florile de aramă / împrăstiau norii de păcate / și restabileau pacea / prin simfonia solemnă / a divinilor clopotari” (*Clopotarul*).

Imaginea „florilor de aramă” evocă un contrast între fragilitatea unui simbol natural și duritatea metalului, iar „împrăștierea norilor de păcate” sugerează o transformare a răului într-o formă de purificare. Aceste „flori” reprezintă simbolul echilibrului între forțele contrastante – fragilitatea naturii și tăria metalului, între umanitate și divinitate. „Norii de păcate” încarcă lucrarea poetică a lui Marcel Miron cu simbolism religios și moral. Norii pot fi asociați cu schimbarea, cu adâncirea sau întunecarea cerului, legați de „păcate”, sugerând vinovăția, greutatea și întunericul moral, povara conștiinței. Întrucât „norii de păcate” sunt „împrăștiați” de florile de aramă, actul poate fi interpretat ca o curățire de greșeli, o reîntoarcere la seninătate, la pace și puritate. De fapt, este vorba de salvare sau de mântuire, păcatele fiind disipate, iar razele aduc lumină și reconciliere. „Simfonia solemnă” este acum forța divină care aduce restaurare și ordine, armonia care pune capăt haosului și neîmpăcării. Prezența „divinilor clopotari” semnaleză o legătură între sacru și pământean, cu impact sonor ce restabilește pacea. Clopotele sunt asociate cu chemarea la rugăciune, cu marcarea trecerii timpului sau a evenimentelor sfinte. „Clopotarii” fac legătura între lumea pământească și divinitate.

Totuși, „Într-o zi clopotarul/ a plecat cu frânghia clopotului mare/ și nu s-a mai întors din cer” (*Clopotarul*). Clopotarul se duce într-o călătorie simbolică, iar plecarea sa este descrisă într-un mod misterios și melancolic, sugerând o tranziție între lumea pământească și cea cerească. Frânghia, prin care clopotarul controlează sunetul clopotului, poate fi văzută ca un mijloc de conectare a celor două lumi: lumea pământească și cea cerească. Este, de fapt, ruptura între aceste lumi, trecerea către un alt plan existential; destinul este inevitabil, el poate fi împlânzit doar printr-o anumită eliberare spirituală: sufletul clopotarului s-a înălțat și a trecut într-o altă dimensiune, cea a sacralității sau a misterului, din care nu s-a mai întors. „Neîntoarcerea” este proprietatea dispariției, a ideii că odată ce se face trecerea dincolo, nu mai există întoarcere la viața anterioară. De aceea, trebuie să constatăm că există tranziții irevocabile, spre comuniunea cu divinitatea, cu forțele sfinte de peste noi.

Apoi, în volum întâlnim afirmația că „Sfârșitul lumii/ nu-i moartea stelelor/ sfârșitul lumii/ este nașterea noastră” (*Călătorie*). Stihul acesta reflectă viziunea lui Marcel Miron asupra schimbării, renunțării la vechi, la cele lumești și acceptarea renașterii. Sfârșitul nu este văzut ca o destrămare, ci ca moment pentru ceva nou, pentru un nou început. Are loc transformarea interioară, formalizarea unui alt fel de conștiință. „Moartea stelelor” evocă sfârșitul unei realități știută de noi, dar și ideea efemerității. Stingerea stelelor nu se referă doar la un final, ci și la transformare, la trecerea către altceva: se nasc alte stele (visuri, speranțe, înălțări spirituale), într-un ciclu nesfârșit de schimbare și reînnoire. Destrămarea aceasta face loc pentru ceva nou și necesar (Nichita Stănescu reinterpretează ideea de „sfârșituri” ca pe oportunități pentru începuturi). „Nașterea noastră” în față cu „moartea

stelelor” înseamnă renaștere sau schimbare esențială, reînnoirea identității, începutul unei forme de transcendere, de reinventare. Intensitatea emoțională revine dintre dorința declamată și imposibilitatea de a ajunge la țelul credinței supreme.

Lumina, chiar izvorâtă din lumânare ghidează, arată calea, te ajută să îți urmezi drumul, propria cărare, prin jertfă și sacrificiu către Dumnezeu: „Ard / și nu mă sting / ca tu să vezi cărarea” (*Lumânare*). Acum, partea dintr-un întreg divin are prilejul de înfățișare printr-un ton melodios și simbolic:

„Ies prin livezi și grădini / îngerii de toate culorile” (*Primăvară*). Diversitatea și frumusețea lumii găzduiește și ideea că îngerii pot reprezenta diferite aspecte ale umanității din partea divinității, cu o semnificație aparte și „colorit” unic.

Ecourile melancolice și reflexive se sting apoteotic în reverberații sacre: „O mie de clopote / bat în hohote / plânsul neplâns / timpul învins” (*O mie de clopote*). În văzduh tremură dangătul prelung, cu bătăi parcă de umbre. Nici nu mai avem nevoie de cuvinte, ele sunt neîntoarse, acum doar sunetul vorbește, sunetul este domnitor, deoarece mai mereu sentimentul este de înfrângere și trecere.

Lumina (în sens metaforic, adevărul, claritatea, speranța, mântuirea) poate ajunge la noi doar atunci când obstacolele (păcatele) sunt îndepărtate: „Numai prin geamuri curate / pleacă lumina” (*Cu Hristos*).

Marcel Miron vorbește apoi de „Nenașteri de vise în stinse suișuri” (*Îndelungă răbdare*). Suntem tentați să conștientizăm că dorințele sale care nu au fost realizate niciodată, generează sentimente de pierdere sau de neîmpliniri. Visurile neîmplinite sau imposibile, care nu ajung niciodată să se nască sunt „stinse suișuri”, înălțimi care au pierdut lumina, urcare sau aspirații care s-au pierdut pe drum. „Stinse suișuri” evocă lupta continuă cu dificultățile vieții, stări de descurajare sau de pierdere a speranței în fața unor idealuri care nu au fost niciodată atinse sau realizate. Așadar, teologia și poezia par, la prima vedere, două domenii distincte – una se ocupă cu adevărurile divine, cealaltă cu frumusețea expresiei umane. Și totuși, ele se împletesc profund, hrănindu-se una pe cealaltă. Cu ajutorul poeziei Marcel Miron percepe realitatea dincolo de limitele rațiunii. Pentru teolog, care caută să înțeleagă și să exprime misterele divine, poezia devine un instrument de contemplație. Limbajul poetic ajută la formularea unor adevăruri care nu pot fi prinse în concepte reci și rigide. Scriptura însăși este plină de poezie. Psalmii, Cântarea Cântărilor, Profeții – toate conțin imagini puternice și metafore care transmit realități teologice într-un mod viu și accesibil.

Poezia oferită de Marcel Miron are putere să facă teologia vie, să trezească emoții și dorință de comuniune cu Dumnezeu, ajută la comunicarea profunzimii adevărului creștin într-un mod atractiv și memorabil.

Elogiu prieteniei, iubirii și dăruirii

M-am delectat câteva zile cu un volum de debut, *Trei prieteni*, semnat Grisha Onedin, apărut la Editura Oscar Print, București, 2015. Dacă nu cunoști autorul în persoană, nici nu bănuiești că este vorba de un pseudonim literar. Și asta pentru că unitatea dintre pseudo-numele autorului, numele a trei personaje, prietenii (Misha – moldoveanul Mihai, Sașa – rus și Yura – ucrainian) și Chișinău, capitala Republicii Moldova, locul unde se petrece o parte a acțiunii acestei proze scurte este intrinsecă.

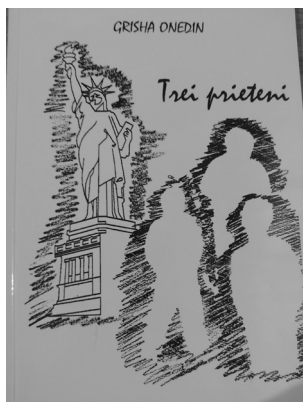
Povestirea curge lin ca un râu de câmpie, cu apa limpede ca de cristal, al cărui clipocit este doar un sursur discret. Acțiunea povestirii are început de poveste, ceea ce, la prima vedere induce ideea că este o carte pentru copii, în realitate o scriere pentru toate vârstele. Cartea place de la primele pagini, te îmbie să sporești în lectură și să urmărești năzdrăvăniile celor trei copii fericiți care se întâlnesc, se joacă îmbrăcați în costume de indieni ca în filmele cu cowboy și se exprimă într-un „adevărat Babilon, un talmeș-balmeș de română, rusă și ucrainiană”, dar „rupeau și ceva engleză” pentru că erau „puști deștepți”, colegi de clasă, fiecare cu aptitudini și înclinații frumoase: Mihai „premiat, urmează și cursurile școlii de muzică, specialitatea vioară”, Sașa „talentat la sport” și Yura iubește matematica și fizica, de aceea pentru el „orice trebuie explicat, nimic nu rămâne neelucidat”.

Petrec împreună clipe minunate, însă timpul zboară pe neobservate și „fiecare a luat drumul lui în viață”: Mihai ajunge violonist, Sașa, un mare atlet și campion, iar Yura, profesor de matematică. Nimic nu i-a despărțit, însă „anii au trecut și au ajuns la vârsta pensionării”, după anii '90.

Sașa avea de mulți ani sădită în suflet dorința de a vizita America, de a vedea marea metropolă, New York. Acum era posibil acest lucru și de comun acord încep pregătirile. Toate formalitățile sunt aranjate cu ajutorul unui prieten american al lui Sașa, Enzo Bernini, fost campion olimpic și mondial la atletism, pentru a întreprinde această călătorie în perioada sărbătorilor de iarnă.

Spre deliciul cititorului, cei trei prieteni au parte de o serie de peripeții, escapade, întâlniri neașteptate cu parfum de sărbătoare și miracol, trăiri frumoase alături de oameni minunați. În plină iarnă, îmbrăcați doar în halat și papuci, se rătăcesc precum fulgii de nea purtați de vânt și hălăduiesc în neștire, iar pe una din străzile New Yorkului trăiesc o adevărată aventură.

Cum era și firesc, fiecare avea la purtător un bagaj cultural, artistic,

spiritual. Pentru Mihai, la loc de cinste se afla muzica românească, în principal cea clasică, pe lângă un repertoriu universal bogat. Îl întâlnesc pe Moș Crăciun și pe un bărbat care cânta la o vioară veche. Petrec ceva timp împreună, în care Mihai cântă melodii în engleză dedicate Moșului, apoi în sclipitoarea stradă newyorkeză, Mihai deschide izvorul muzical românesc al ființei sale și-i dă drumul cu grație în văzduhul american, impresionând auditoriul trecător prin zonă, care-i răsplătește cu generozitate gestul său. În momentul în care cânta „Balada” de Ciprian Porumbescu, oprește și parchează lângă trotuar, alături de ei o mașină de lux. Și ne spune autorul că „Muzica a pătruns și în interiorul limuzinei, Pe bancheta din spate, un domn în vârstă, asculta nemișcat, cuprins de uimire și plăcere. Totodată un fior l-a străbătut. Această muzică i-a trezit amintiri. În subconștient, cunoștea melodia, îi apăreau crâmpie de imagini și locuri în mijlocul cărora parcă a trăit odată, precum și personaje pe care le-a întâlnit cândva i se perindau fantomatic prin fața ochilor.”

Împreună cu prietenii săi, îmbrăcați la patru ace, participă la petrecerea de Crăciun și de Revelion, la invitația celui care i-a admirat în stradă, un „american foarte bogat”, cu adânci rădăcini românești. Acolo, parcă au intrat într-un palat fermecat din basmele pentru copii. „O sală impresionantă, cu o sumedenie de candelabre care țâșneau din tavan”, „muzica în surdină, acoperită pe alocuri de murmurul vocilor și al râsetelor”. „clînchetul paharelor de cristal, pline cu șampanie întregeau, precum niște clopoței, marele recital al sunetelor”.

Din volum se desprinde bucuria de a trăi frumos, dragostea pentru semenii, înțelepciunea de a urma parcursul firesc al vieții. Eroii povestirii trăiesc cu sentimentul că sunt posesorii unei tinereți veșnice și se comportă ca atare. Captivantă este lectura pasajului în care este prezentată relația de familie a prietenului lui Sașa, atletul american care trăia în continuare povestea de dragoste cu soția sa, în ciuda faptului că ea „trăia în lumea ei”. Autorul, el însuși un iubitor de literatură, muzică, artă, în diferite paragrafe descrie minuțios modul de interpretare a unor lucrări muzicale și a dansului, iar prin cuvinte delicate scoate în relief talentul și harul celor care interpretează ori se află pe ringul de dans.

Autorul conturează clar portretele personajelor sale, persoane pline de dezinvoltură, optimiste, dornice de cunoaștere, empatic, receptiv la nevoile altora și dispuși mereu să ajute, să dăruiască, dar și cu un viu simț al umorului.

Pe întregul fir narativ, cititorul este implicat în trăirile eroilor. Este invitat să-și evalueze prietenii, amicițiile, astfel fiind tentat să reflecteze la sugestiile autorului, conștientizând că ceea ce se construiește cu sinceritate și altruism este și durabil.

Scriitorul nu are un debit verbal fără noimă, plictisitor, cu descrieri înșăilate fals, ci construiește abil o frază scurtă, o propoziție corectă, cu sens și tâlc. Acest lucru se realizează prin puterea de seducție a cuvântului

oportun, folosit în momentul și la locul potrivite. Cuvântul se adresează în aceeași măsură intelectului care înțelege și traduce sugestia prin propriul fitru, dar și inimii care face diferența între trăirile din carte și ale sale.

Autorul nu vulgarizează nimic, decența limbajului, stilului, atitudinii este la cote înalte. Dialogul este de bun simț, vioi, antrenant, sensul cuvintelor este cel mai potrivit, favorabil, fără ornamente, false înțelesuri ori trimiteri suersive, înfloritură și sensuri forțate.

Stilul abordat se caracterizează prin consecvență, limpezime, acuratețe, luciditate. Atitudinea autorului pare uneori rece, distantă, este o încercare de a fi echidistant, însă pe parcursul lecturii descoperi implicarea caldă a autorului în trăirile personajelor. Este vorba de o potrivire fericită între talent, formare intelectuală și voința de a realiza ceva de calitate. Primatul inteligenței formează temelia bunului gust. Toate acestea atrag cititorul spre lectură, dar și admirația acestuia pentru clipele frumoase petrecute lecturând cartea.

Întâlnim în cartea *Trei prieteni* o ironie fină, un simț al umorului rafinat, apropouri subtile, o persiflare inteligentă, sugestii ușor sarcastice, dar dulci în aceeași măsură.

Este o scriere atent concepută, rezultat al unei gândiri scrupuloase. O povestire realistă, cu imagini de bun gust, în care întâlnim omul zilelor noastre cu sentimente și atitudini istoric durabile, cu idealuri statornice în conștiința colectivă și individuală, cu dorința de a perpetua în timp valorile morale ideale. Faptele, aspirațiile, împlinirile sunt simptome ale omului obișnuit și nu cer interpretare și tălmăcire.

Meritul lui Valențiu Liviu Mihalcea constă și în faptul că aduce un elogiu sincer prieteniei, iubirii și dăruirii, adevărate valori umane. Depinde doar de noi, oamenii să le cultivăm și să le păstrăm din copilărie până la senectute, precum eroii din povestirea *Trei prieteni*. În acest sens ne îndeamnă și motto-ul cărții: „Cel care n-a simțit niciodată farmecul unei prietenii sincere și dezinteresate nu cunoaște toată fericirea pe care un om o poate primi de la alt om” (Carl Gustav Jung).

Îndreptar spiritual pentru viața de familie

Preotul Vasile Beni este cunoscut nu doar ca un slujitor de excepție al Bisericii, ci și ca un scriitor și jurnalist profund implicat în viața cetății Bistrița. Prin lucrarea sa *Povețe adresate mirilor la Taina Cununii* (Ed. Nosa Nostra, Bistrița, 2025), autorul oferă o călăuză esențială pentru cei care își întemeiază o familie, într-un moment în care, pe plan internațional, conceptul de familie – ca uniune dintre bărbat și femeie – este redefinit și pus sub semnul întrebării.

Cartea debutează cu un preambul emoționant, în care autorul își exprimă recunoștința față de familia sa pentru sprijinul oferit. Totodată, explică patru concepte-cheie ale zilelor noastre: „azi”, subliniind importanța momentului prezent, „adaptare” și „acomodare”, esențiale pentru viața de cuplu, și „ascultare”, ca virtute fundamentală într-o relație armonioasă.

Capitolul central, „Povețe adresate mirilor la Taina Cununii”, începe cu definirea familiei, punând accent pe însușirile creștine ale acesteia:

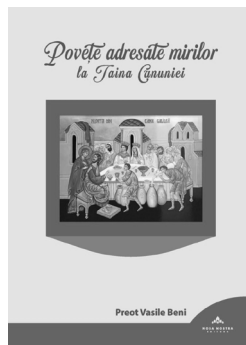
- Unitate și egalitate între soți,
- Dragoste și bună învoire,
- Curăția și sfințenia,
- Trainicia căsătoriei.

Se evidențiază scopurile fundamentale ale familiei: înmulțirea neamului, ajutorul și ocrotirea reciprocă dintre soți, rolul esențial al familiei în viața omului. Sunt detaliate datoriile fiecărui soț: iubire, stimă, credincioșie, ajutor reciproc, oferind un model de conviețuire armonioasă.

Într-o secțiune importantă, autorul enumeră Sfintele Taine, explicând rolul fiecăreia: Botezul, Mirungerea, Sfânta Cuminecătură, Pocăința, Preoția, Nunta și Maslul. În acest context, Nunta este prezentată ca o Sfântă Taină, prin care un bărbat și o femeie, uniți prin voință liberă, își pecetluiesc viața împreună, după modelul primordial al lui Adam și Eva. Este analizată paralela dintre unirea lui Hristos cu Biserica și legătura dintre soți, alături de detalii despre rânduiala Logodnei și a Cununii.

Un alt capitol valoros este Pregătirea mirilor pentru slujba Sfintei Cununii, unde sunt explicate simbolurile importante ale ceremoniei: punerea cununilor, semnificația paharului, înconjurul mesei, rolul crucii, lumânările, panglica, inelele și buchetul miresei. Aceste elemente sunt prezentate cu o profunzime spirituală care ajută cititorul să înțeleagă mai bine importanța fiecărui gest din cadrul slujbei.

Finalul cărții aduce o secțiune deosebit de practică: Gânduri, Pilde și Sfaturi. Autorul îndeamnă la rugăciune și oferă exemple concrete despre

iubire și armonie în cuplu. Sunt incluse pilde inspiraționale, precum „Pânza Penelopei” sau exemple din viața Reginei Maria, precum și sfaturi practice pentru miri și nași. Totodată, volumul conține o colecție de rugăciuni pentru soți, de mulțumire, către Maica Domnului și pentru binecuvântarea căsniciei.

În concluzie, *Povețe adresate mirilor la Taina Cununii* este mai mult decât o simplă carte – este un adevărat îndreptar spiritual pentru viața de familie. Într-o societate aflată în schimbare, acest volum readuce în prim-plan valori esențiale precum dragostea, respectul, credința și datoria soților unul față de celălalt. Scrisă cu claritate și profunzime, cartea preotului Vasile Beni se dovedește un ghid prețios atât pentru cei care se pregătesc de căsătorie, cât și pentru familiile care doresc să-și consolideze relația pe principii creștine autentice.

ELENA M. CIMPAN

Două miracole (sau mai multe)

*Sunt oameni pe care îi cunoști fără să-i fi văzut
vreedată. Pentru mine, Anca face parte dintre aceștia.
(În scrisoarea trimisă de Nae Antonescu la 1 martie, 1978)*

Poposind la Bistrița, pe direcția Sibiu – Pojorâta, în vara acestui an, 2024, an în care a împlinit și opt decenii de viață, din care multe și de literatură, și de profesorat peste cinci, Anca Sirghie și-a lansat cu acest prilej, în mijlocul unor scriitori și jurnaliști bistrițeni (Dorel Cosma, Elena M. Câmpan, Menuț Maximinian, Victor Știr, David Dorian, Dumitru Bar), alături de oaspeți veniți din alte părți ale țării, cărți nou apărute, printre care *Dialog epistolar cu Nae Antonescu* (Editura Techno Media, Sibiu, 2024). Despre acest „Dialog...” am ales să scriu câteva rânduri/ gânduri în cele ce urmează, deoarece lectura cărții mi-a prilejuit un frumos popas, și mie, în lumea profesorilor intelectuali de altădată, cu acel specific al ei, pe care, poate, unii astăzi nu l-ar înțelege. Ce însemna să nu găsești o carte, pe care doreai să o ai și să o citești, ce însemna să publici cu greu, cum trebuia să mergi la sala de lectură pentru a lucra la câte un studiu de literatură, pentru examene de doctorat, sunt doar câteva tușe ale tabloului de atunci. Dar ce romantice vremuri se trăiau, cu scrisori în plic și cu așteptarea poștașului, pe când stilul epistolar era încă în floare, la concurență cu jurnalele.

Așa cum scrie prefătorul cărții, Florian Roatiș, avem în fața ochilor un dialog între „două miracole”, profesori de limba și literatura română, unul din Sibiu, Anca Sirghie, și celălalt din localitatea Terebești, Satu Mare, un

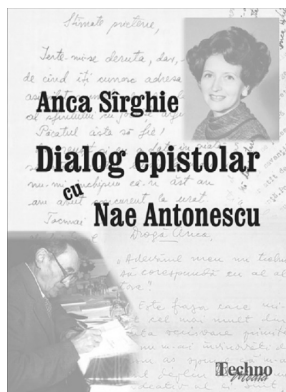
dialog întins pe durata a treisprezece ani, 1976 – 1989, mai mult la distanță, prin scrisori, un dialog început sub semnul lui Radu Stanca și sfârșit odată cu plecarea dintre noi a lui Constantin Noica, aceștia fiind ca două borne de hotar.

Anca Sîrghie, pasionată de figuri ale unor personalități legate de orașul ei, Sibiu, pentru că a scris despre Lucian Blaga și Radu Stanca, despre memorandistul Nicolae Cristea și Emil Cioran, îl apropie cu această carte și pe Nae Antonescu de galeria ei de oameni de seamă, care o înconjoară cu prezența/ absența lor, la tot pasul. Dialogul cu Nae Antonescu

începe sub auspiciile aceluiași Sibiu, oraș căruia Anca Sîrghie îi poartă o vie admirație și de care se simte și Nae Antonescu atras, numindu-l „cel mai drag oraș al inimii mele”. Nae Antonescu e un profesor aiudoma ei, un fel de alter-ego al profesoarei, poate că de aceea l-a și ales, l-a descoperit, care trăia la celălalt capăt de țară, cu școala lui, cu articolele și cărțile lui greu de publicat după ce el suferise detenția politică la închisoarea din Oradea pentru culpa de a fi scris în presa țărănistă, cu activitatea lui de pasionat cercetător al publicisticii românești interbelice, cu viața familiei lui, în care fiica sa Monica se stabilește în Italia, unde va călători și el. Se întâlneau în scrisori, se înțelegeau în privința multor aspecte, astfel încât o tăcere sau o absență mai îndelungată isca grijă, neliniște, tresărire. Cei doi au construit un arc peste timp și peste pământ, găsind motive de admirație reciprocă și subiecte de discutat la distanță. De întâlnit efectiv s-au întâlnit de cinci ori. Încă dinainte, Nae Antonescu avea referințe bune despre Anca Sîrghie, de la profesorii Gavril Scridon și Monica Lazăr, prieteni comuni. Numită „a opta minune a lumii” în scrisori, Anca Sîrghie s-a bucurat de o prietenie literară, așa cum rar se întâlnește. Biblioteca, paradisul celor doi cercetători ai literaturii, și viața didactică, în care ședințele îndochinării ideologice deveneau tot mai greu de suportat, sunt cele două surse principale de inspirație, contribuind din plin la scrierea acestei cărți.

Portretul Ancăi Sîrghie? „O femeie nespus de inteligentă, cu o aleasă sensibilitate artistică”. Cu aceste trăsături, autoarea scoate la lumină amintiri, destine, lucruri noi și o face cu atâta bucurie, transmisă din scris, determinare și credință în „slova scrisă”, încât cărțile ei, și cea în discuție, sunt pline de optimism, de valori ale vieții literare românești, de repere ale unor evenimente culturale, dintr-un timp petrecut cu rost, un trecut ce merită cunoscut. De aici și valoarea de document a acestui volum.

Correspondența între cei doi protagoniști începe cu formulele de adresare progresive, „Mult stimată doamnă profesoară”, „Mult stimată doamnă”, „Mult stimată colegă” și înaintează către „Dragă prietenă”, „Dragă

Anca”, și invers, „Stimate domnule Antonescu”, „Dragă și stimat domnule Antonescu”, „Stimate prietene și coleg”, „Dragă prietene”, „Dragă Nae”, se sfârșesc, tot gradual, prin salutări, de la simple urări, „Mult spor”, „Multă sănătate”, asociate cu „Cele mai alese sentimente”, „Cu gânduri bune”, „Cu admirație”, „Cu înțelegere”, „Cu stimă”, până la „Cu prietenie”, „Îți doresc numai zile cu soare și lumină”, „Îți doresc succes și voie bună”, „Cu dragi salutări”, „Te îmbrățișez, cu drag”, ceea ce arată o apropiere umană inevitabilă, cu respect și admirație, o evoluție a dialogului care îi sensibilizează pe oameni. Între aceste începuturi și sfârșituri de texte, de scrisori, se adăpostesc adevărate pagini de artă literară, scrise cu pricepere, cu talent, fără nicio abatere de la ceea ce înseamnă literatura. O autentică literatură specifică genului epistolar de calitate, de data aceasta, în contrast cu cea a unor autori care se antrenează într-un asemenea dialog cu dorința de a epata nu doar pe contemporani ci mai ales posteritatea.

Dialogul dintre Anca Sîrghie și Nae Antonescu este ca un jurnal la două mâini, în care fiecare își are contribuția lui de text, ce adună frământări literare, intelectuale, idei, portrete ale unor scriitori contemporani, prieteni, dintr-un timp rece, așa cum a fost cel dinainte de 1989. Se reface astfel o oglindă a unei epoci, în care toate erau parcă altfel, colaborările la reviste, serbările școlare, sesiunile științifice, călătoriile, bucuriile, greutățile, rutina unui intelectual de rând, ce se străduia să răzbată, sărbătorile, pentru că am spus că această carte se inspiră din cele două vieți, personală și literară, dar o face cu sinceritate, cu încrederea că stilul epistolar merge mai departe. Refacerea unei lumi din scrisori e ca o mângâiere, ca și cum am răsfoi împreună un album cu imagini dragi. Anca Sîrghie a avut suficient material din care să alcătuiască această carte, numărul scrisorilor fiind mare, cu toate că unele s-au mai și rătăcit. Cartea este opera celui rămas ca să publice epistolele mult timp rătăcite și regăsite în mod miraculos, adică Anca Sîrghie, pentru că Nae Antonescu s-a stins din viață în anul 2008 și o parte dintre scrisorile primite de la corespondenta lui sibiană n-au fost recuperate până în prezent.

Este în această carte un amplu cerc al scriitorilor clasici și contemporani, la care se face trimitere; despre ei există detalii, unele chiar inedite, chiar. Dintre mărturiile de aur, un exemplu, când Anca îi scrie lui Nae, în ianuarie, 1980: „Ai promis că vii la Sibiu. N-ai ajuns. Dacă izbutești să treci în cursul acestei ierni-primăveri, s-ar putea să-ți prilejuiască o discuție cu Constantin Noica, aflat pentru mai multe luni la Păltiniș și Sibiu. Mi-a făcut zilele trecute o vizită plăcută pentru noi. S-a discutat filosofie, s-a băut cognac și cafea. Am povestit 3 ore la o tensiune intelectuală ridicată.”

Dacă tot am dat un citat reprezentativ, să continuăm cu câteva declarații, ce vorbesc de la sine.

Anca: „Ești același literat serios, ordonat, fecund din toate rândurile ce-ți poartă semnătura.”

Nae: „... Și eu sunt ca Papini, un om urât (mai precis nu sunt frumos; știi că Papini era cel mai urât dintre scriitorii epocii sale?)”

Anca: „Dar dacă nu tu, atunci cine să mă înțeleagă?”

Nae: „Tu te mulțumești să fii inteligentă, fără să-ți dai seama că ești și frumoasă.”

Anca: „Simt nevoia să alerg spre tine prin rândurile acestea.”

„Ce zici, n-am putea întreprinde în materie literară nimic împreună?”

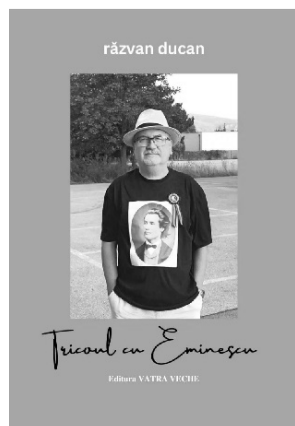
Cu aceste câteva expresii, răzlețe, dar persuasive, cu cea din urmă, mai ales, am găsit răspunsul. Cartea aceasta este rod al dialogului, al celor scrise și al celor nescrise. În Postfața volumului, George Vulturescu aduce un omagiu emoționant, plin de prețuire, profesorului Nae Antonescu, enumerând câteva dintre proiectele desfășurate împreună. Capitolul de „Anexe” al cărții își are cheia sa de înțeles, el constituindu-se ca o dreaptă prelungire în timp a celor două destine. Chiar dacă detenția la care profesorul Nae Antonescu a fost supus i-a produs suferințe fizice și o prelungită interdicție de a publica în presa perioadei socialiste, fapt ilustrat concludent de mărturisirile lui epistolare, în perioada postdecembristă el a fost recunoscut ca una dintre personalitățile sătămărene cele mai valoroase. „Prorocirea” lui că Anca Sîrghie va intra în învățământul universitar s-a adeverit a fi reală, iar fotografiile cu studenții ei sibieni și, între multe altele, cu conferința literară ținută la Universitatea Harvard în ianuarie 2007 atestă evoluția ei profesională strălucită.

Cartea *Dialog epistolar cu Nae Antonescu*, constituită din scrisori, este opera unui singur expeditor și destinatar, devenit autor, a celui rămas, ales să poarte încărcătura timpului, dorul. Anca Sîrghie a adunat text cu text o corespondență valoroasă, cu sentimentul că e literatură memorialistică autentică. Și cu gândul că nimic nu trebuie irosit din perioada când oamenii erau altfel, vremurile mai grele, dar, totuși, ideile circulau, atunci când căutarea unui interlocutor pe măsură izbândeă. Este un privilegiu pentru Anca Sîrghie faptul că l-a găsit și pentru literatura de astăzi cartea rezultată reprezintă o adevărată comoară, „în adâncuri scufundată”, ca limba română. Pe lângă porunca „Să-ți iubești cărțile!”, a mai apărut una, la fel de frumoasă zăbavă: „Să-ți iubești scrisorile!”

Eminescu în context contemporan

Răzvan Ducan este un poet care se distinge printr-o abordare singulară, în care lirismul se împletește cu reflecția socială, iar angajamentul său față de poezie și față de moștenirea culturală românească este o constantă. Volumul *Tricoul cu Eminescu* (Ed. Vatra Veche, Tg. Mureș, 2025) nu este doar o colecție de poezii, ci un manifest poetic, un exercițiu de admirație pentru Mihai Eminescu, un protest subtil împotriva superficialității lumii contemporane și o meditație asupra rolului poetului în societate.

Cartea este structurată într-o manieră care evidențiază diferite unghiuri din care își contemplă idolul literar. Ea este alcătuită din poezii ce variază ca tonalitate, de la elegii până la satire și reflecții ironice asupra condiției artistului. Tema centrală este legătura sa spirituală cu Eminescu, transpusă în imagini poetice originale. Volumul poate fi împărțit în mai multe segmente tematice:

Eminescu, figură mitică și inspirație poetică

Autorul își construiește un Eminescu viu, prezent în viața sa zilnică, fie sub forma unui bust într-un oraș provincial, fie ca un simbol purtat pe piept, imprimat pe un tricou. Poezia *Tricoul cu Eminescu* este definitorie pentru această viziune, în care prezența poetului nu este doar o declarație estetică, ci o formă de apartenență la un ideal: „Sunt un tânăr bătrân ce umblă vara, / Cu poza lui Eminescu pe tricou, / Pentru că în adâncul poeziei sale am privit, / Și nu mi-a revenit privirea ecou.”

Eminescu nu este doar un simbol cultural, ci un reper moral și estetic, o măsură a valorii autentice într-o lume care tinde să-și uite rădăcinile.

Dialogul cu Eminescu și locurile sale

Mai multe poezii din volum sunt construite sub forma unor dialoguri metaforice între Ducan și Eminescu. În *Umbra lui Eminescu*, poetul își imaginează o întâlnire în parcul din Târnăveni, unde Eminescu îi legitimează prezența și scrisul: „Cum, eu? De ce? / De ce merit mai mult ca alții, am întrebat copleșit. / Și mi-a răspuns la cald: / Pentru că vii zilnic, ca după pâine, la statuia mea, / Să mă întrebi de înalt.”

Astfel, poetul contemporan caută în Eminescu o validare, dar și o complicitate spirituală. În poezii precum *Cufărul lui Eminescu* și *La Viena, vreau să stau în cameră cu Eminescu*, autorul pășește pe urmele fizice ale poetului, vizitând locurile unde acesta a trăit, pentru a se apropia mai mult de esența sa. El nu se limitează la o simplă evocare admirativă, ci semnalează și degradarea respectului față de cultură. În *Bustul lui Eminescu din oraș*, poetul denunță nepăsarea autorităților și a comunității față de memoria lui Eminescu: „Crăpături, crăpături, în soclul statuii, / De parcă-i Zidul Plângerii de la Ierusalem. / Eu nu vorbesc cu pereții, precum evreii, / Plângerea mea e sub formă de poem.”

Acest tip de poezie angajată transformă volumul într-o operă cu accente de protest cultural.

Reflecții asupra poeziei și destinului poetului

Un segment important al volumului este dedicat poeziei în sine, atât ca act de creație, cât și ca formă de existență. În poezia *Am mai spus-o!* din capitolul „Ce-mi doresc eu mie, dulce Poezie”, poetul își pune problema supraviețuirii artei într-o lume tot mai indiferentă: „Am mai spus-o! / Singura soluție să-mi salvez poezia / Este s-o injectez în pulpa unui virus, / Ca apoi din pandemie în pandemie, / Aceasta să sară pârleazul / Unui niciunde și nicicum în desfășurare”.

În poezia *Tiraje într-un singur exemplar* reflectează asupra declinului interesului pentru lectură: „Pe zi ce trece scad tirajele la cărți, / Și nepăsarea lumii parcă le provoacă. / Cititul lor a devenit ca oina la noi, / Sport național, pe care nimeni nu-l joacă”.

Ironia amară este un element recurent în aceste poezii, poetul fiind conștient că literatura riscă să devină o relicvă a trecutului.

Originalitatea volumului

Tricoul cu Eminescu este un volum original prin modul în care reinterpretează figura lui Eminescu într-un context contemporan. Duncan nu se limitează la o simplă glorificare, ci îl integrează activ în viața sa, ca un mentor și un partener de dialog poetic.

Cartea beneficiază de girul domnului Nicolae Băciut printr-un amplu cuvânt introductiv, intitulat „Poezia, ca act de identitate”. În finalul volumului sunt incluse repere bio-bibliografice ale autorului, poet și patriot prin excelență.

Gabriel-Viorel Gârdan din nou despre Românii Ortodocși din America

Volumul II al lucrării *Românii Ortodocși din America. Documente* (Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020), realizat de Părintele Profesor Gabriel Gârdan, profesor universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, catedra de Istorie Bisericească Universală, adâncește cercetările istorice privind evoluția comunităților de români emigrați în Statele Unite, cu un accent deosebit pe perioada de transformare identitară a acestora, așa cum este documentată în arhivele și sursele istorice. Continuarea acestei serii de studii nu doar că surprinde în detaliu procesul de americanizare a românilor, dar oferă și o perspectivă bine documentată asupra evoluției ecleziale a acestor comunități.

În această lucrare, Gabriel Gârdan nu se limitează la o simplă cronologie a evenimentelor, ci se concentrează asupra modificărilor sociale și identitare care au avut loc în rândul românilor care s-au stabilit pe pământ american. După cum subliniază autorul, perioada istorică pe care o acoperă documentele din acest volum este marcată de tranziții fundamentale pentru comunitatea românească ortodoxă. Americanii de origine română au trecut prin etape importante de schimbare, începând cu primul val de imigrație la începutul secolului XX și continuând până în perioada postcomunistă.

Unul dintre punctele forte ale lucrării este clarificarea conceptului de „perioadizare” a evoluției identitare a românilor-americani. Părintele Profesor identifică patru etape semnificative: „mia și drumul” (1895-1924), perioada de devenire ca români-americani (1924-1948), exilul anticomunist (1948-1989) și perioada cantitativă (1989-prezent). Fiecare dintre aceste etape reflectă nu doar schimbările demografice și sociale, dar și modul în care românii au reconfigurat atât identitatea națională, cât și pe cea religioasă pe teritoriul american.

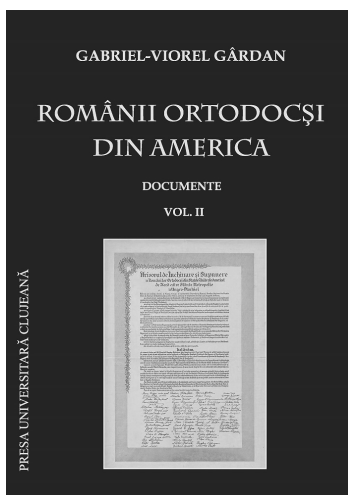
De exemplu, „generația mia și drumul”, aflată între 1895 și 1924, reprezenta o perioadă de adaptare și supraviețuire, în care românii erau în mare parte concentrați pe integrarea în societatea americană, iar biserica ortodoxă română avea un rol de sprijin moral și identitar. În schimb, perioada de „devenire întru români-americani” (1924-1948) marchează o etapă în care românii începeau să definească o identitate proprie, între tradițiile din țara natală și noua realitate socială din America.

Un alt aspect remarcabil al lucrării este analiza impactului acestor transformări identitare asupra vieții bisericești. Procesul de americanizare a românilor nu s-a desfășurat în mod uniform sau ușor; din contră, a fost marcat de conflicte interne, de alterarea raportului față de tradițiile religioase din România și de interacțiunea cu alte grupuri religioase și

etnice din America. Gârdan oferă o privire detaliată asupra acestor conflicte, precum și asupra modului în care Biserica Ortodoxă Română a evoluat în funcție de noile realități culturale și politice.

În acest sens, autorul subliniază importanța documentelor și arhivelor prezentate în acest volum, care sunt esențiale pentru înțelegerea nu doar a aspectelor istorice, ci și a celor teologice și eclesiastice. Aceste documente ajută la reconstituirea nu doar a luptei pentru păstrarea identității religioase, ci și a rolului Bisericii Ortodoxe în menținerea unității comunității românilor din America.

Românii Ortodocși din America, vol. II – Documente de Părintele Profesor Gabriel Gârdan este o lucrare esențială pentru înțelegerea complexității istoriei românilor din diaspora americană, mai ales în ceea ce privește impactul asupra identității lor religioase și culturale. Cercetările sale oferă o bază solidă pentru studii de istorie, religie și migrațiune, având în vedere documentele esențiale pe care le pune la dispoziție și contribuțiile originale ale autorului la înțelegerea fenomenului românesc din America. Volumul se recomandă nu doar celor interesați de istoria comunităților ortodoxe, dar și celor care doresc o perspectivă mai largă asupra proceselor de integrare și conservare a identității într-o societate diversă și dinamică precum cea americană.

Presa românească din Banat

Structurată în cinci capitole, axate pe începuturile gazetăriei în vestul țării, raportul echilibrat regional-național, tangențele cu stilistica, gramatica, lingvistica, lucrarea lui Ioan David, *Presa românească din Banat* (editura Davis Press Print, Timișoara, 2012) nu a apărut pe un sol arid, dimpotrivă, existau antecedente datorate chiar unor cărturari/dascăli ai locurilor, inclusiv din mediul universitar, Ion Iliescu, Aurel Cosma-Junior, de aici și șansa filtrării, disciplinării vastelor informații, în altă manieră, mai alertă, cu punctarea aportului bănățenilor la emanciparea culturală globală. Însuși capitolul I, „Reprezentări bănățeni ai Școlii Ardelene” relevă teza că fenomenul social, politic, ideologic, artistic, umanist a depășit cu mult spațiul arondat și propagat de media scripturală și învățământul liceal și academic, înmugurind și în Timiș, Caraș etc., un punct de vedere îndrăzneț, dar și insolit din moment ce modernitatea ar fi demarat încă de la finele secolului al XVIII-lea, în iluminism, cu ramificații pregnante în Timișoara, încă de pe la 1788, prin Ioan Molnar Piuariu (autorul unei gramatici românești în limba lui Goethe), Vasile Coloși, Ioan Cornali, contributori la *Lexiconul de la Buda*. În plus, Paul Iorgovici (pp. 20-24) a demonstrat că ar fi – zice sursa citată – un precursor al științei lingvistice românești, alcătuitor, printre altele, al unui glosar de neologisme. De apreciat și C. D. Loga, cu cinci decenii în patrimoniul spiritual, un venerat de către contemporani și posteritate, semnat și el al unei *Gramatici românești pentru îndreptarea tinerilor*, Buda, 1822, dovadă elocventă a rolului acestei discipline în perimetrul educației și formării generațiilor de mâine. „Un Loga pentru Banat”, decretează cu entuziasm Ioan David. În acest context, răsar și primele gazete în citadela de pe Bega și în proximitate. Sunt menționați Pavel Vasici, colaborator la *Gazeta de Transilvania* (1855), *Telegraful român* (Sibiu), precum și Nicolae Tincu Velia, cu articole la *Foia pentru minte, inimă și literatură*. Limba română literară – dixit profesorul David – era pe deplin formată, deși pare-se că Eminescu contribuise decisiv la cristalizarea ei.

Capitolul următor, „Limba română în perioada dualismului austro-ungar”, certifică eforturile (cam minimalizate de către o parte a specialiștilor) unui Țichindeal – amintit de Eminescu în *Epigonii* –, Vincențiu Babeș (*Cauza limbilor și a naționalităților în Austria*, 1860), unul dintre fondatorii Partidului Național Român, evadare (inspirată?) în politic, situație valabilă și pentru Alexandru Mocioni, deputat în Parlamentul Ungar (1868), susținător al egalității în drepturi a tuturor naționalităților conlocuitoare. Un om instruit, cu inițiative și finalizări laudabile. Nu la mare distanță de primii cititori (Ion Heliade Rădulescu, Gh. Asachi, George Barițiu) ai presei la noi, spre finele secolului, se

înregistrează și primele periodice în acest colț al patriei – *Priculiciu* (1874), *Dreptatea* (1887, Timișoara), *Educatorul* (1910, Oravița), *Drapelul* (1901, Lugoj)...

Având în vedere legătura indisolubilă dintre jurnalism și gramatică, stilistică, devine plauzibilă ipoteza că presa era implicată organic în apărarea și afirmarea limbii literare (substanța capitolului al III-lea), alături, desigur, de scrierile literare. (n.n). Întâi a fost *Luminătorul* (1880), cu trei apariții pe săptămână – ancorat, totuși, partinic, la P.N.R. (Partidul Național Român) – cu profesioniști precum Alexandru Mocioni, Vincențiu Babeș, Coriolan Brediceanu, cu miza pe deșteptarea poporului român, dotat cu inteligență, prețuitor al limbii materne (p.45). Un ziar (1880-1893) dinamic, polemic cu un condeier acerb ca Pavel Rotaru, ce s-a dueltat cu mai titrata *Tribuna* lui Slavici în ceea ce privește *deznaționalizarea*. A venit vremea ieșirii la rampă a personalităților din muzică, teatru, de nivel național, de talia Agathe Bârsescu, a Elenei Teodoroni, ce au încântat scenele lumii cu prestațiile lor. De asemenea, profesoratul a ridicat cota evaluativă a universitarilor bănățeni din străinătate, de la Budapesta în sus. La periodicul *Dreptatea* (1893-1897) s-a remarcat Valeriu Braniște, un vizionar, cu modelul *Tribunei* în minte, ce a adus un spor de prestigiu presei scrise regionale. În opinia cercetătorului timișorean, ziaristul susmenționat a utilizat o paletă aerisită de specii de profil și metode, de la dialoguri imaginare cu un filolog/filosof la microsondaje în capitală, scrisori imaginare de la cititori, trucuri de captare a atenției. S-a reluat cazuistica provincialismelor, a principiului fonetic în rostire, a străinismului...Nu puține articole de și despre Eminescu (p. 65). Periodicul *Drapelul* (1901-1920) a fost considerat drept cea mai importantă rețea de informare până la Marea Unire. Sufletul ei: tot Valeriu Braniște. Lângă deja numiții Mocioni, Brediceanu, un alt coleg: Alexandru Birăescu. Carieră a făcut expresia simpatică, a lui George Garda (p. 84), subiectivă până la un punct/moment „Banatu-i fruncea”, provincie unde se conturase o cultură de masă, cu țărani-sculptori, scriitori, compozitori, dirijori, semn că nu originea conta, ci harul, perseverența, produsul finit. Același neobosit Valeriu Braniște pune la cale *Tabla de la Lugoj*, 1903. Capitolul celălalt actualizează conceptul de limbă română literară – căruia universitarii Ștefan Munteanu și Vasile Țâra i-au dedicat un tratat – pentru ca primul să pună accentul pe stilistică și convingerea că mai mult decât oaze de artisticitate puteau fi găsite în gazete din Banat. Demne de semnalat și *Gazeta poporului* (1881), *Progresul* (Oravița, 1907), *Voința Banatului* (1921, înființată de Sever Bocu).

Încercarea cea mai grea

*Arde în mine
arhiva de rugăciuni nerostite
Scriu parcă
mă debarasez de materiale inflamabile
Scriu parcă
mă dezbrac de haine cuprinse de foc.
Prin cuvintele de foc
sau prin focul de cuvinte
inima este mai mult decât un pompier.
N-au stins
nici nu sting pompierii cu apă
câte cuvinte a stins
și stinge inima cu sânge...
Toate cuvintele ard !
Cum să mai scriu astfel ?
Văd gramatica destinului
ca pe un foc cu ardere completă.
Prin arderea completă a cuvintelor
nu mi-a rămas cenușă,
nu mi-a rămas fum.
Cum să mai scriu la modul elementar.
Arde în mine
arhiva de rugăciuni nerostite.
Sunt ca un preot lipsit de cuvinte
care săvârșește slujba prin semne.*

Decizie

*Pentru ce a amânat Dumnezeu
judecata de apoi
legat de această planetă?
Pentru oameni?
Nu spun că nu poate face asta pentru omenire,
însă se poate spune că activitatea regulată
și ordonată
a furnicilor în mușuroi,
amână judecata de apoi ...
Când fiecare furnică
nu merge în stânga sau în dreapta*

de capul ei
fără să ducă/aducă provizii pentru suratele ei
în această unită colectivitate,
fie că sunt zece,
nouă mii,
ori milioane de furnici într-un mușuroi,
dicționarul de neologisme
poate fi constituit după
modul lor de iubire, ordine și unitate
fără suspiciunea că una dintre ele
uneltește ceva nepermis asupra cuiva...!
În acest sens
cum ai putea să separi o furnică de alta
fie și printr-o simplă virgulă?
Dacă nu e așa,
putem spune la fel de oameni?

De restul sentimentelor

Când mă gândeam ce mai am de făcut
la ceas de seară târzie
muza m-a interceptat astfel:
„Dacă pentru sentimentele
pe care i le-ai creat lui Dumnezeu
n-ai cerut nimic material
cum ceri cu bani marfă din magazin
ci ai cerut ceva pentru suflet
Domnul a fost de acord cu cererea ta
ca să-ți ofere aceste poezii,
dar mi-a zis să te întreb
ce să-ți dea de restul sentimentelor?
Mai neobișnuită ca oricând
precum o foaie de hârtie goală
muza aștepta de la mine un răspuns
Atunci am grăit muzei:
„Spune-i Tatălui Ceresc
să-mi dea de restul sentimentelor viață!”

Potop

*Ne cântă ploile dorul,
Dizolvă căldura dezarticulând sincerității culoarea.
Albi aburi din chingi scutură umărul fructului
În sărut.*

Apostolică

*Zemoasă înfrunzire
În noaptea adâncă
Îndeamnă cerurile la deschidere,
Crucea e poarta.
Se ofilesc strigoii în umbre, abia pâlpâite,
Cutremură veștejirea bumbacul de seară.
Cântă copiii
Deschid porii pământului.*

Spovedanie

*Fără temei
M-am luat de tine,
Lucire de sfredel!
Nu poți să controlezi în disecții
Nevroza de funză uscată.
Resiră iubire
Te vor pământ,
Dar tu rămâi stea.*

Azi

*Avuabilă taină,
Promisiunea vieții pe pernă
Alături de fângăduința umbrei.
Răsare un mâine după apoi,
Miroase a cer în tămâie
Iubim acel ieri.
Acumularea luminii
În norul halucinantei tăceri,
Suspendă sloturi de aer,
Căușe te cer.*

Întoarceri

*Am cumpărat stele
Și am vândut vise
În gest de lumină.
Geruind, șoapta adierii,
Apocaliptic te strigă
Te-așteaptă, agățând ghirlande.
Te caută, orhideea albastră
Fiord amintirii,
Pagodă cerului.*

Venerație

*Clipa cea rece
Ce ni s-a dat
Trece acum
Neființă,
Dar amintirea e în
Privirile tale.
Cele mai calde culori
Din inima mea
Ning măceșii pe zare
Topind luceferi.*

Rugăciune

*Hotărăște-mi, Doamne, cum vrei tu hotarul
ce mă leag-adesea ori mă poartă-n zbor
fă să curgă-n ochii-mi apă de izvor,
împletește-n mine datina și harul.*

*Gândul meu zănatic fă-l ca un zefir
cald și mătăsos ca mângâierea,
dă-mi veșmânt subțire ca tăcerea
ce se toarce-n răsucire ca un fir.*

*Nu sunt vrednic, Doamne, să-ți apleci privirea
și s-ascuți ce-ți cer în nepăsare;
cufundat în umbre și uitare
parcă nu mi-am înțeles menirea.*

*La o margine de timp rămas stingher
dă-mi la Tine-n curte, Doamne, un ungher!*

Contemplare

*Nu-mi da, Doamne, să cobor acum
după ce-am văzut amiaza-n strălucire;
vântul înfășoară neștuite fire
și adună-n zare văile de fum.*

*Rostuiește-n mine porți de suferință!
După voia Ta îndreaptă-mi zborul
însă nu îmi stinge după Tine dorul
lasă-mi doar înaltul, punct de referință.*

*Pacea ce mă-ncearcă întru contemplare
e mai caldă ca surâsul vieții;
de o veșnicie stau în așteptare,
calm tresaltă-n mine aripa blândeții.*

*Cerul ca o frescă-n drulare
întregește-n sine setea de mișcare.*

Statornicie

*Să mergem iar pe-al apei fir în sus
și să vedem cum naște albia pripoare,
să zăbovim aproape de izvoare
până coboară soarele înspre apus.*

*În mâini să prindem razele înserării
strălucitoare încă, pline de culori
prelinse-n luciurile pânzei din vâltori,
pierdute apoi în marginile zării.*

*Și pietre șlefuite în unda de cristal
să răsfirăm cu degetele reci
prin vadurile prelungite în poteci
venite din păduri cu arbori de metal.*

*Cu sete să sorbim statornicia
din care ne-ncetat țâșnește veșnicia.*

Pribeag

*Din veacuri vechi sosesc. Cu pasul greu
rostogolesc cărările pierdute.
Port un toiag ce spulberă redute,
pe umeri am veșmânt de arhiereu.*

*M-ating în treacăt timpuri revolute
în iureșul iscat dintr-un impuls;
cu sângele fierbând profund în puls
prin spații largi redesenez volute.*

*Și întreșes mitologii spumoase,
tăcerea și nescrisele istorii;
prin aerul cu valuri vapoaroase
întind poteci pe pânze iluzorii.*

*În umbra clipei îmi scund durerea
și mi-e mai dulce truda decât miera.*

Cazna pădurii

*Singură, tristă se plânge pădurea,
Pe crengi și pe frunze picură lacrimi;
Din timpuri străvechi trecută prin patimi,
Moartea punându-i pe frunte securea.*

*Sunete oarbe se cațără-n vârfuri,
Coboară pe trunchiuri un bocet amar
De chin izvorât în procesul sumar,
Cu oameni muncii în aspre nădufuri.*

*Poieni altădată pline de basme
Sunt acum gropi pentru bătrânul stejar,
Vin pentru el milostive cu iasme,*

*Să ardă tămâie sfințită pe jar;
În focul sacru se-aruncă aghiasme,
La cazna pădurii proscrisă-n altar.*

Freamătă codrul

*Freamătă codrul, se-ntunecă lunca,
Din vârfuri pleșuve vin către vale
Sunete triste ieșind din cavale,
Să îplinească din ceruri porunca.*

*Peste o țară atât de bogată
Caută pradă jivine hulpave,
Vin să dea lecții cu gânduri mârșave,
Fără teamă de mulțimea argată.*

*Ochii se scaldă în lacrimi și ceață
Și bucuria trăirii creștine
Care aduce în suflet dulceață,*

*Se ascunde în plăceri libertine.
Va reveni națiunea măreață
Și va deștepta virtuți carpatine?*

Dulce de amar e timpul

*în spuza de neguri
se cerne ultimul suspin
umbre și lumini
pe țarmu-nsingurat
120arm sufletul gol
de bucuria dintâi*

*spălată în valuri
crucea devine ușoară
ștearsă e clipa
când din amfora lumii
îmi potoleam setea*

*te aștept
ceas de odihnă
pe umărul cald
tăcerea înflorește
se deșiră amețitor
zilele trec fără seară*

Mărul ispitei

*minciuna bine ticluită
mișcând moara gândurilor
pătrunde adânc
până la os
nu știu de unde vine
nici încotro merge*

*timpul dus la apă
în tăcerea nopții
devine uman*

*hăituit de întrebări
aștept adevărul
prin galeriile vieții
împotmolit în spinii slăbiciunilor
păstrez viu
dialogul Evei cu șarpele*

Rugă

*Doamne,
un clopot îmi bate
în suflet,
ascultă colindul
desferecă-mi poarta,
cumpăna vremii o înclină,
prin vămi de dor
să ning
cu lacrimi veșminte
Din leagănul fără cântec*

*glas de înger
se înalță în văzduh
povara din gând
ochiul lui plânge
respiră parfumul
unei mame imaginare
fluturând batistă albă*

*în scorbura crucii
singurătatea
ascunde dorul
cuiabarul viselor
răstignite în lacrimi*

*orb să fii
și tot ai vedea
dincolo de zidurile înalte*

HEINZ-UWE HAUS

The Actor's Art and the Estrangement in our Age

Speaking of Acting today most of us agree, that actors, like other artists, are practicing the specifics of an art form, not a slavish adherence to nature or so-called real life.

Heeding Hamlet's advice to the players, they hold the mirror up to nature and perfect the mirror image, the *representation* of nature. They embody Alexander Pope's definition of art in the creation and realization of their performances: the art of their acting is "nature to advantage dress'd, / What oft was thought, but ne'er so well expressed." In the profession's jargon we could say, acting visualizes conflicts and contradictions between people, so that the audience can read the story with their eyes. Acting creates situations, which seem to be real, but unfamiliar enough to the audience, that it enhances its willing suspension of disbelief. Theatricality, which is rooted in storytelling, focuses on the tension between the actor and the spectator. From Thespis to Teresias, from Lady Macbeth to Mother Courage, from Uncle Wanka to Wang, the Waterseller – all view the world as changeable and that people in it are changing. Every solution they find seems only a starting point for a new, better, different solution. The Ancient Greek's *chorus*, Calderon's *Great World Theatre*, Brecht's *Alienation Effect*, or Brook's *Empty Space*, just to name a few *training venues* for the art of acting, enhanced the audience's *complementary perspective* in re-viewing its world on stage.

If action is the deciding factor in human behavior – and since mankind can think there seems no doubt about it – then the observation of people as social beings is the basis for actors' choices how to depict human behavior for creating situations narrative to the audience. The actor's artistic ability to copy human action or behavior, with a realization of the contradictions in human relations under particular historical circumstances, and to show how people resolve conflict is especially useful for creating an understanding of the interaction between nature and society in the theatre. This special understanding, what theatre is, or could be, also determines the method of analyzing plays and individual scenes. But all *brain storming* finds only direction, if there is love for the theatre. Actors need love for the theatre: for plays as well for playing, for words, for deeply drawn characters and feelings, for strange, weird situations, for the rhythm of dialog, for physical expression, for the human body, for poetry, for nuance, for imagery, and, yes, for life itself and all that it can teach people. Acting and actor-training are individual arts within a collective and collaborative craft process.

Plays are not only literary texts, but proposals to the actors. They are playgrounds to discover the relations (functions) between ideas, things, thoughts, characters. Their tools range from past theatrical conventions to recent events, reach far away or into the neighborhood. The stories the actor should look for are in the minds of their audience not on the pages of their script. Remember Molière's use of stock characters – *commedia dell'arte* characters with which the audience was already familiar and to which it could feel superior – kept audiences comfortable and entertained. Under this guise, the plays could then attack (or at least mock) the culture that this very audience represented. Wole Soyinka told me once, why and how the part of Peachum in his Nigerian *Three Penny Opera* had been performed in the gest of the real-existing gangster-king Bokassa. We remember Schall's Ui, who quotes Chaplin's slapsticks as well as Hitler's gestures in creating attitudes for the character of Ui. Acting always de-naturalizes "received truths" to challenge what is perceived "natural" (poverty, for instance). How an actor performs (carries out in due form) a body, so to speak "in recess", since the actor's space (as well as the spectator's!) is "in-between" spaces (inside/outside) and "in-between" times (past/future) determines the artistic achievement. This thought leads to Brecht's *Social Gestus*, whose importance stems from the fact that it allows us to organize and develop theatre work as part of a contribution to ever-changing human relations "in the direction of an increasingly stronger, more tender, bolder humanity" (Brecht).

As director I always try to keep the actor alert, that there is a relationship between the individual actions of the character in a contradictory or problematic situation, and the events of a scene. I insist, that an event – or episode – consists of several actions; a chain of events form the plot. The actors then can tell the story of a play most clearly by staging it event by event. No question, that such an approach belies and transcends any label that might be given to a so-called product of an acting school, or program, or method, or guru.

By integrating dramaturgy into rehearsals, ideas, reflections, and intuitions, are no longer seen as something abstract and incomprehensible, but as things which can be used within the given concrete circumstances. Challenged not to care about a character's characteristics, but to search for its interests in a situation transmutes the actors stage and life experiences into socially relevant artistic material. By focusing on storytelling acting has the say in the performance. No doubt, such way of working helps to develop an extraordinary level of skill in the craft of acting, it also organizes the habits of discipline which support theses skills, and it is a reliable access to creativity, imagination and selfexpression.

"Theater is a verb before it is a noun, an act before it is a place," says Martha Graham.

The *training venues* quoted encourage the actors to exercise their responsibility as artists.

Part of the game is to sharpen the eyes for the increasing and contrasting signs of human estrangement in the drama he works on as well in the society the actor lives in. If Hamlet would have to talk today to a group of actors on the proper means of playing their roles, he would repeat over and over again: It is a common and widespread error that the sequence of events, with its structure of actions, exists ready-made in the text of a play, and that the actors have nothing to do but follow its sequence. The events must be laid bare, and that is not only a question of analyzing the play, but depends a great extent on the scope and profundity of the actor's personal knowledge of reality outside the theatre.

The actor must develop his faculties in the art of observing human relations in everyday life, as well as the investigating what might lie behind the society in which these relations occur. He must then combine his ability to copy social behavior in a gestic way with his own personal aesthetic, ethical, or political purposes. And if Hamlet would have to give advice, how a good actor does not act simply for the approval of the majority of his audience (touching the controversial area of "honesty" in acting) Richard III. could come to his mind: a bloody butcher on the one hand, who is the intelligent driving power of the play on the other? Why did Shakespeare give this "murderer" so much wit and charm, even sympathy? There is no doubt that Richard is one of the most complex figures that Shakespeare ever put on the stage. And not only because of his "negative fame". Richard has the ability to analyze his environment down to its very essence. He acts according to the feudal tyranny of the Middle Ages – he murders by plan.

The figure is divided into the "genuine" King Richard, who gains power and the throne by use of violence, and into the "player and jester", who, in old English theatre, was hunchbacked and lame – the figure of Vice.

In this second role, he makes friends with his audience, and gives them a very plebian view of aristocratic history. He invites them (by befriending them and even adopting their jargon) to join him in his experiment. In other words, he shows them that "power" is man made. Here the political viewpoint is mediated, not only by the historic figure, but directly and actively by the actor, who does not simply merge with the figure, but actively represents the interests of the audience, when viewing the blood-soaked history of the king. If an actor misses that point no matter how professional he is otherwise – his acting misses essentials of its art – the characters *complementary perspective*.

Being concerned with certain important techniques and goals for acting, that is what Hamlet teaches then and now. An actor, who lives up to the *brain storming* I tried to describe, will find a "translation" for his audience to establish the tension his character is based on. Acting and Estrangement are a dialectical pair: the make-believe world of the stage is the *training venue* of the society.

A mirror of our time, calling attention to the flaws in our society, serving democracy and education between *authority and representation* the art of acting not only maintains its power but has assumed fresh strength and vision far beyond modern discourse. Evidently something in the nature of drama remains constant over the years – something as old, perhaps, as the deepest desires and highest aspirations of mankind.

Speaking of Acting, it should not be unmentioned, that it constitutes itself through the competence, cogency, and efficacy of representational practice itself, even as this practice privileges, and draws upon, pictorial form in diverse cultural context. Theatre only exists when the two worlds of the actors and the audience meet in *estrangement* brought together every evening on stage.

To conclude: increasing and contrasting signs of human estrangement do not re-define acting, but put it back on its feet. The problems of acting transcend culture, theatrical experience, and educational background; they surface in all actors almost all the time.

The art of acting requires great dedication and sacrifice. In one sentence, as my acting teacher liked to say, actors need a technique that is fully developed, that goes into operation silently and unconsciously and seems unforced, and that clings to the actor's approach like skin to a snake. But when I rehearsed with him Hamlet, I liked to contradict by quoting: "for the smallest social unit it is not the single person but two people", and I continued "in life too we develop one another." That ongoing quarrel was based on, what attracted me to *estrangement's complementary perspective*: "that there should be something approaching experimental conditions, i.e. that counter-experiment should now and then be conceivable. Altogether this is a way of treating society as if all its actions were performed as experiments".¹ No doubt, I did not fight about aesthetics, but for the acceptance of contradictions in the society.

P.S. – I have held the above view since my youth and have used the "tools" I acquired over decades to live my dream of making theater. In the years behind the Iron Curtain, this was often difficult or even dangerous. With the *Peaceful Revolution* all hopes and freedoms seemed to conquer reality. I worked at the birthplace of the theatre, Greece, and for the melting pot of the performing arts traditions, in the USA. We performed on ancient stages with a capacity of thousands of spectators and on the smallest stage in Germany; and I directed in national theaters in Europe and with university theaters in North America always true to my belief in the impact of the "boards that mean the world". That the enemy of yore, who escaped 1989/90 bloodlessly after his reign of terror, had long since established himself

¹ Bertolt Brecht, „A Short Organum for the Theatre,” in *Brecht on Theatre*, ed. John Willett, New York, 1996, p. 193.

internally in Western society as he “marched through the institutions” and was preparing a battle for the sovereignty of interpreting historical processes and the role of cultural values, went under the radar. When the *cancel culture* war broke out, many of us were in disbelief at the conglomerate of hate, stupidity and lies.

I was used to the lack of civilization in the communist functionary’s mindset, but this new manifestation of a well-known totalitarian objective, using something similar to Pol Pot’s instructions for executing their woke and critical weapons is worrying. For now, common sense is our only ally. “Hold fast to dreams, for if dreams die, life is a brokenwinged bird that cannot fly,” reflected Langston Hughes in clearer times.

In view of the increasing destructive ideological interventions into Western culture and its European heritage, the facts and truths of the *art of acting* must be steadfastly defended on stage with each rehearsal and in every performance. The aggressive Westernophobia, which refers to broad opposition, bias, or hostility towards people, institutions, the entire economic and social order, culture, or policies of the Western world, rushes against the works of the theatre’s “old white men” too – whether their names are Euripides, Goethe, Ibsen or Brecht – and rape them with a social model of identity politics, which rests not on aspirations, but on grievances and victimhood. Stone Age Neo-Marxism seems celebrating its resurrection. After years of indoctrination, the damage is obvious: Thespis’ art of enacting *estrangement* is banned and denigrated as “colonial cultural appropriation”. Casting will be based on the “identity” of the performer (his ethnicity, gender, sex, everything private, except the skills and requirements of the character to be played). The miracle of the transformation of an actor through playing and demonstrating a foreign character is completely rejected. Instead of telling a story, the goal is the self-satisfying exhibition of the performer. The presentation degenerates into radical left-wing *agitprop*. Prohibitions of thought and prevention of theatricalizations dominate. Let us expose the false whisperers and the mob of destruction with our steeled skills and knowledge. Indeed, the case for the continued viability and power of Western mindset and traditions will have to be made in part by revealing the fallacies of the case against it by telling stories through dialectics of contradiction in human behavior.

Undeterred and fearless, Peter Brook gets to the point: “Nothing in theatre has any meaning before or after. Meaning is now.” The interplay of the real existing spectators decides on the *use value* (Brecht) of the depicted. This unique existence of the theatre making is its survival insurance in times like today.

Convicted felons

*They say
Aging is undesirable bad
Something to be avoided
Questioned by
Investigators in the leak probe
To declassify secrets
But also to pardon*

Bala Cynwyd

*Ride a bike
Have picnic look
For Easter eggs
Not to have such
Fear to come
To the cemetery*

Model of your choice

*Against
A deep blue sky
Holding a compass
With a bright star
Shining above her
Like a guide*

*Destined for
A future contained
In time past*

*Among the heaps of stone
Glittering smile of its heavens*

(Jesaja 11, 1-11)

Unconquerable life

*In my end
Is my beginning*

*The tree has brought forth
Its first fruit
My face lost*

*In the ashes forever
A small pale lemon
Hanging on its branches*

*In my beginning
Is my end*

Screwed up eyes

*Between
The skies, the river and the hills
She had learned*

*Not to mourn what
The troubled waters
Had borne away*

*Mindful
Of the testament of
His heart*

*But tormented over
The purulent book*

(Luke 1, 39-56)

DARIUSZ PACAK este un poet austriac de origine poloneză, născut pe 19 decembrie 1962 la Lodz, în Polonia. În prezent trăiește în Viena, Austria. Licențiat al Academiei de Muzică din Wrocław în 1997. Studii postuniversitare la Viena. A publicat mai multe volume de poezie, în polonă, sau bilingve (polonă-germană, polonă-engleză). I s-au acordat premii în cadrul mai multor concursuri de poezie și de canto în Polonia și în SUA. Poezii ale sale, traduse în engleză, germană, chineză, cehă, hindi, coreeană, română i-au fost publicate în reviste literare în Polonia, Austria, SUA, Cehia, Moldova, China, Anglia, Taiwan, India, Canada, România. Dintre volumele publicate menționăm: *Birds of Emanations* (Cracovia, 2001) *W Podruzgotanym Cigu* (Poznań, 2003) și *House of the Golden Fleece* (Poznań, 2004). Este membru al mai multor asociații literare, dintre care amintim *World Academy of Arts and Culture*, *World Congress of Poets* (USA), *Polish Authors Association* (Varșovia), *Artistic Literary Association STAL* (Cracovia). Este vicepreședinte al asociației *Verein zur Förderung sprachmittlerischer Publikationen* și membru al *Polish Music Artists Society* (Varșovia). Poeme ale sale au fost incluse în 45 de antologii apărute în diferite țări. A participat la numeroase festivaluri internaționale de poezie și alte evenimente de cultură în Polonia, Austria și multe alte țări.

Paradisul tău (Your paradise)

*dă naștere fructului copt
abundență a existenței
din afara calendarului
înfăptuirilor omenești*

*dezvăluie un document
drag ființei tale
târâte de acolo
unde Întregul dăinuie
liber în Templul Timpului
răspândit sfidător
împotriva oricărui orizont*

ca o strălucire veșnic vie

*și astfel, Poetule
să poți trimite
în inima celui nefericit
o scânteie din altarul fără de margini*

Prezentare și traducere de Elena Liliana Popescu

The sacred bird and a happy woman

*My hands have become
purple words.
I hold in my arms
a sacred bird –
a nestling of ibis
with yellowish feathers,
brought by you for me.
The sand grains from the desert
have made a wreath
for a happy woman –
nothing separates
the bird from the woman.
I hold in my arms
a small desert
and at the bird counting
I was the „little sister” of the guide.*

The first water child

*You taught me
the songs of the water
and your heart is lighter
than the rustling
of the flowering reed.
A pair of earrings for my ears
your songs is
and flower by flower
this night the boat of the moon
is for us only!
The gentle water rustling
is born as a water child
with the star tide streaming
on his body.*

A letter of cold

*A letter of cold
is smaller
than a night of snow.
It is sleeping in your hand,
in a nest of red flowers
brought from your garden.
Teach me their names
and say
about me!*

Love poem

*In the green reed thicket
on the banks of the river
this night
love songs are flowering.
I am wait for you
there,
under the light of the stars.
In their nest
the pelicans are anxious
and their orange cry opens
the way toward you.
A flock of birds raises
from the green reed thicket
and a water quail heralds you.*

MARIA TOSTI is an Italian poet from Perugia. Her passions are writing, photography and drawing. She enjoys Visual Art and she is also a video maker. Her works have appeared in various art and literary publications around the world as well as in online journals. Her first sylloge is a multilingual book (see also <http://mariatosti.wixite.com/mariatosti>).

Haiku 1

*reminiscences –
on the side of the road
iris flowers*

Haiku 2

*summer evening –
the smell of oil pastels
inside the fridge*

Haiku 3

*flying butterflies –
slowly takes shape
my origami*

Haiku 4

*my poetry –
among sleepless nights
a corner of sky*

Haiku 5

*street lamps lit –
my shadow overtakes me
all the way home*

Haiku 6

*shining stars –
enclosed within me
a whole universe*

Tanka 1

*with uncertain steps
i'm going through life
chasing dreams
precarious balance
stand on tiptoe*

Tanka 2

*a little girl
in her mother's shoes –
mirror rehearsals
a touch of lipstick
just to be older*

Tanka 3

*elsewhere opens up –
among ethereal shades
the moon rises
on your white robe
the melody of the wind*

I was a kite

*I was a kite
in the dawn of my days
most fragile and defenceless*

*tied tightly
to a transparent thread
that prevented its flight*

*now I am wind
I twirl gently
in endless spaces*

*light everywhere
spreads this sense
of innate freedom*

Ballad of the non-existent

*I could try to tell you
with the sound of my keyboard
how Baasima died of leprosy
without ever reaching the border,
or how the Armenian Meroujan
under a flutter of half-moons
felt the air in his eyes vanish
thrown into a mass grave;
Charlee, who moved to Brisbane
in search of a better world,
ends the journey
in the mouth of an alligator,
or Aurelio, named Bruna
who, after eight months in hospital
died of AIDS contracted
to hit a ring road.*

*Nobody will remember Yehoudith,
her lips 130armin ered,
erased by drinking toxic poisons
in an extermination camp,
or Eerikki, with his red beard,
defeated by the turbulence of the waves,
who sleeps, scoured by orcas,
on the bottom of some sea;
the head of Sandrine, Duchess
of Burgundy heard the rumour of the feast
as it fell from the blade of a guillotine
into a basket
and Daisuke, modern samurai,
counted the revolutions of a plane's engine
transhumanizing a kamikaze gesture into harakiri.*

*I could go on and on
in the stifling heat of a summer night
how Iris and Anthia, deformed Spartan children
were abandoned,
or how Deendayal died of deprivation
attributable to the single crime
of living the life of an outcast*

*without ever having rebelled;
Ituha, an Indian girl,
threatened with a knife,
who ends up dancing with Manitou
in the anteroom of a brothel
and Luther, born in Lancashire
freed from the profession of beggar
and forced to die by His Britannic Majesty
in the coal mines.*

*Who will remember Itzayana
and her family massacred
in a village on the outskirts of Mexico
by Carranza's retreating army,
and what of Idris, the African rebel,
stunned by shocks and burns
while untamed by colonial domination,
he tried to steal an ammunition truck;
Shahdi flew high into the sky
above the flagpoles of the Green Revolution,
landing in Tehran with his wings torn apart
by a cannon shot,
and Tikhomir, a Chechen bricklayer,
that fell among the indifferent faces
to the ground from the roof of Lenin's Mausoleum,
without comment.*

*From objects of narrative
fractured into fragments of non-existence
transmits distant sounds
of resistance.*

Born backwards

*Why do I keep writing?
B., like Bangladesh, was
sixteen years old, on the windowsill
of the balcony of a Milanese high school,
but sixteen years was not enough
For God to embrace her in his leap.
R., as Romania, was
thirteen years old, feeling a hundred,
and no angel
was flying by her side.
E., as Ecuador, was
thirteen years old, with no Genoa
reminded her of Quito,
in the solitude of her dress
off-brand, disintegrated.
C., like China, was
twelve years old, worn out quickly,
looking out on a balcony
with the desire not to see the world,
throwing herself into the vortex
of performance anxiety.
Their names are not difficult
to forget, they are names
- like me-born in reverse,
pressed against the glass
of the windows of life
jumping from the asphalt.*

ION MOISE

Jurnal și lectură *

(Fragment din *Jurnal și lectură* (1966-2005), de Ion Moise; volum îngrijit de Ioan Pinteș și Menuș Maximilian, în curs de apariție)

1 Mai '69. Zi cu soare. Festivități, copii în cămăși subțiri, albe, cu cravată roșie călcată și ușor ordonată pe piept. Flori, eșarfe, lozinci comuniste. Chipul „iubitului” conducător! Discursuri stereotipe, ocazionale și îngrozitor de plictisitoare și agramate. Apoi, iarbă verde, grătare, mici și bere. Clasa muncitoare își pune în această zi burta la cale.

4 mai '69. Vișeu de Sus. Ce poți spune despre laude. „Laudele lor, desigur, m-ar mâhni peste măsură” – zice poetul. Într-adevăr, laudele pentru mine sunt total incomode. Cred că numai Dumnezeu merită să fie lăudat. Omul e prea imperfect ca să-l acoperi cu laude. Mi se pare chiar o impietate. Lauda și puterea îl duc pe cel slab de înger la pierderea simțului realității. Și,

* Ion Moise – prozator, eseist și publicist a fost colegul nostru timp de peste trei decenii la ziarul *Răsunetul*, unde am avut bucuria de a-l cunoaște. Dincolo de colegul devotat, de voia bună ce apărea în redacție când deschidea ușa biroului, am admirat seriozitatea cu care se ocupa de departamentul cultural, demersul lui critic, exersat de-a lungul multor ani cu un viu interes pentru literatura confracților săi.

Ion Moise a fost și va rămâne un prozator marcant, dar și un redutabil publicist, comentator de literatură, animator cultural și îndrumător al multor scriitori care au trecut pe la Cenaclul „George Coșbuc”, pe care l-a coordonat. Iată, în programul editorial al Bibliotecii Județene și al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud se află și editarea „Jurnalului” semnat de Ion Moise.

Jurnalul, cea mai intimă și sinceră formă de scriere autobiografică, a avut întotdeauna un loc aparte în inima cititorilor.

Jurnalul de față este, până la urmă, o imagine aproape unu la unu a scriitorului, dar și o frescă a anilor 1966-2005, perioada dinaintea Revoluției, apoi cea care a dat jos dictatura ceaușistă. Despre Bistrița dragă, despre locul nașterii, Târgu Mureș, despre copilăria petrecută în Ardealul de Nord cedat Ungariei, despre refugiul la doi ani în Miraslău, cu tata încorporat și recrutat pe frontul de est, despre perioada cu fratele meu și cu mama la bunica din Alba, despre prima repartitie după absolvirea facultății la Liceul Bogdan Vodă din Vișeu de Sus, este vorba în jurnal. Jurnalul lui Ion Moise este o oglindă nu doar a vieții unui scriitor, ci și a unei generații, adunând în paginile sale o frescă a societății ce a trăit atât în comunism cât și în era aceasta postrevoluționară. Jurnalistul și scriitorul devin, în jurnal, personaje principale, fiind greu de stabilit granița dintre acestea. Jurnalul prezintă cu consecvență timpul omului, al scriitorului și al ziaristului, zi de zi.

totuși, sunt oameni făcuți pentru laude și alții pentru înjurături. Cred că fac parte din ultima categorie.

5 mai '69. În artă nu-i bine să fii zgârcit. Zgârcenia în exprimare e bună doar atunci când duce la concentrare. E bine să scrii mult și să publici puțin. Cioran a publicat puțin și i s-a părut că a făcut excese.

9 mai. Ziua Victoriei. Kremlinul face paradă de forțe. Aceleași pachete de soldați, aceiași lideri între creneluri, aceeași demonstrație de superputere. Tancuri, rachete, supersonice, porumbelul păcii așezat pe baionetă. Arma în fața militarului ca o bătă din preistorie. Vorba unui dramaturg contemporan, istoria omenirii este istoria bătei. Iar rușii se pricep de minune să facă ordine pe bază de baionetă. Hitler e un dulce copil pe lângă Stalin. Deviza acestui bolnav psihic era că un om mort e mult mai cuminte decât unul viu. În virtutea acestei sentințe, a trimis la moarte circa 200.000.000 de oameni. În afara celor morți în război. Acest nemernic ar trebui scos de mustață din mausoleu, rejudecat și declarat criminalul secolului. S-ar face măcar post-mortem o justiție necesară.

11 mai '69. Vișeu de Sus. Răsfoiesc detașat „Gazeta literară” și râd ca un fariseu de cei ce se înghesuie la nemurire.

Ion Moise (n. 14 mai 1938, Târgu Mureș – 4 noiembrie 2012, Bistrița) a urmat cursurile Facultății de Filologie din Cluj-Napoca (1963). Urmează un curs post-universitar de ziariștică la București (1973-1974). Profesor la Liceul „Bogdan Vodă” din Vișeu de Sus (1963-1971), redactor la ziarul *Ecoul* din Bistrița (1971-1974 ; 1975-1982), directorul Școlii Generale din Vișoara (1974-1975), bibliotecar la Biblioteca Județeană din Bistrița (1982-1985) și, din acest ultim an, redactor la *Ecoul*, apoi *Răsunetul*, până în anul 2000. A fost în 1990 membru fondator al revistei *Minerva* din Bistrița, serie nouă, de la nr. 1 până la nr. 41, decembrie 1997. A fost mentorul Cenaclului „George Coșbuc” din Bistrița pe l-a coordonat peste trei decenii și redactor-șef adjunct al revistei bistrițene *Mișcarea Literară*.. A colaborat la revistele *Tribuna*, *Vatra*, *Steaua*, *Transilvania*, *Cronica*, *Familia*, *Luceafărul*, *Viața Românească* ș.a.

A debutat în 1968 în revista *Tribuna* din Cluj, cu schița *Soarele*. A debutat editorial cu romanul *Orologiul*, Ed. „Dacia”, Cluj-Napoca, 1982. Au urmat romanele: *Numai cu tine, omule*, 1990, *Ploaia nopții de iunie*, 1999, *Ochiul Dragonului*, 2005. A mai publicat un *Dicționar al viselor*, 2001, reeditat bilingv (română-engleză), 2003. A mai publicat un volum de eseuri – *Axiome posibile*, 2006, și volumul *Martiri sub Steaua lui David*, 2006, în colaborare cu Titus Zăgrean.

A făcut parte din Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România și din „International Organization of Journalists”, Praga. Membru al Uniunii Scriitorilor din România.

12 mai. Îi resfir Veronicăi o poveste din Creangă, „Punguța cu doi bani”. Nu reușesc s-o duc până la capăt din cauza întreruperilor. Baba nu-i dădea să mănânce ouă. „De ce? mă întreabă Veronica. „Pentru că era rea”, răspund. „Dar eu nu-s rea că-i dau lui Violei să pape oușor?” „Da, tu ești foarte bună”. Veronica se tolănea în pătuț de la dreapta la stânga. „Spune!” îmi ceru ea ferm. „Și moșul văzând că găina se ouă iar cocoșul nu, l-a bătut într-o zi foarte rău”. „Da, de ce?” „Ca să se ouă și el. „Dar cocoșul nu face ouă”, mă atenționează Vero. „Așa e, însă moșul n-a știut asta și l-a bătut foarte rău” „Dar cocoșul n-a plâns?” „Ba da, a plâns, s-a supărat și a plecat.” „Nu s-a îmbolnăvit?” „S-a îmbolnăvit un pic, dar i-a trecut”. „A făcut injecție?” „Da. Și n-a plâns”. A avut și temperatură?” „Sigur, dar i-a trecut”. „I-a pus și termometrul în poponeț?” „Da, dar nu l-a durut”. „Și a cântat după aceea?” „Nu, că era supărat.” „Săracul”. „Nu, că n-a fost sărac, pentru că a găsit o punguță cu doi bani”. „Și ce-a făcut cu ea?” „I-a adus-o moșului care l-a luat în brațe și l-a pupat, că l-a făcut bogat”. „Și baba ce-a făcut?” „A rămas cu găina și ouăle.” „Săraca”. „Da, că a rămas numai cu biată găinușă”. „Nouă când ne aduci un cocoș?” „Am avut un cocoș și l-am mâncat”.

„De ce, de ce?” încep să-i dea lacrimile. Nu ne-a lăsat punguța?” „Ba da”, și-i arăt o punguliță cu bomboane. Se bucură și-și șterge lacrimile. Am vrut să închei povestirea, dar n-am reușit. Interesul ei se concentrează acum asupra punguței cu bomboane...

14 mai '69. Îmi serbez ziua. Elevii clasei mele au aflat și mă întâmpină, la ora lor, cu un buchet de flori. Clasa rămâne în picioare și îmi cântă „Mulți ani trăiască”. Mă încearcă un sentiment contradictoriu, de emoție și jenă. Acasă, tortul și vizita familiei D. Vine și dr. S. cu soția. O familie de unguri vecini de scară. Fiecare îmi aduce flori și șampanie. Le destup și așa începe agapa. Dr. S. ne povestește ceva amuzant despre un țigan ipohondru – suferea de boli închipuite, pe care l-a tratat cu injecții cu apă, care nu fac niciun rău, dar sunt foarte dureroase. După două ședințe, nu l-a mai văzut. Seara s-a încheiat plăcut, în jurul orei 11. Am aflat stupefiat tot de la dr. S. că moroșenii îi mai spun organului masculin de reproducție și „breb”. În acest caz, m-am gândit imediat cum de scriitorul Nicolae Breban, unul din cei mai de seamă prozatori de azi al țării, originar de pe lângă Baia Mare, nu numai că nu și-a schimbat numele, dar se și mândrește cu numele său. Oare nu riscă să-i spună odată cineva: „Ce mai faci, mă, Brebule?”

22 mai 69. Vișeu de Sus. Dimineată mă trezește cam pe la ora 6,30, un milițian care se recomanda înțepat: „Plutonier major Hulpe”. „Ce doriți?”- îl întreb. „Îmi permiteți să intru, trebuie să vă comunic ceva”. Îi dau drumul în hol și-l invit în bucătărie. „Dom profesor v-am adus o glajă de țuică și niște pește gata curățat pe care v-aș ruga să-l băgați imediat la frigider să nu se strice. E prins de două zile și l-am ținut în urzici”. Și fără vorbă

multă, îmi pune glaja pe masă, cu dop de cocean și plasa cu pește. „Cu ce ocazie?” îl întreb, cu ochii cârpiți de somn. „Vă spun eu, dar mai întâi băgați, vă rog, peștele-n frigider.” Mă conformez și când mă întorc, el deja destupase sticla și mă întreabă de pahare, l-am spus că nu beau așa de dimineață că am și ore. „Să închinați, să nu credeți că-i otrăvită. Așa se obișnuiește”. Îi întind două păhărele. Le umple și ciocnește dându-l peste cap. Eu îl gust pe jumătate. „Ce? Nu vă place?” L-am asigurat că „merge” și s-a liniștit. Mi-a cerut s-o pun și glaja în frigider că țuca-i mai bună rece. Mă conformez și de data asta și cu nervii deja în pioaneze, îi cer să treacă o dată în chestiune, să mă lămurească, să-mi spună cărui fapt îi datorez această vizită atât de matinală.

- Am examen cu dumneavoastră, îmi zice el simplu.

- Când?

- Astăzi.

- Imposibil! Nu știu nimic.

- Lăsați că știu eu.

- De unde știți?

- Mi-a spus domnul director, că am trecut și pe la el.

- În ce clasă ești dumneata?”

- Sunt în clasa a șasea la fără frecvență.

- Domnule, e o confuzie, eu nu predau la gimnaziu, numai la liceu. Și vreau să-i înapoiez darurile. Mă refuză categoric și iese precipitat pe ușă, nu înainte de a-mi lăsa un bilet dinainte scris cu numele său. În fine, ajung la liceu și cam pe la ora 11, directorul îmi dă de știre că sunt examinator la o serie aflată în lichidare. „Vezi, ia niște manuale și fă câte cinci bilete de fiecare clasă, că și așa gimnaziul e obligatoriu”. Colega mea care predă la gimnaziu se îmbolnăvise și așa m-am trezit în situație de examinator la ff. cl. V-VIII. Apare și clientul Hulpe, trage biletul cu „Pupăza din tei”. Nu știe nimic, încerc să-l ajut, să-i spun despre Nică al lui Ștefan a Petrei care a furat pupăza din tei.

- A furat pupăza? se miră clientul meu, Hulpe.

În clipa aceea, colegul meu de matematică iese afară izbucnind în hohote de râs. Milițianul începe și el să râdă, considerând că-l iau peste picior. Încerc să-l lămuresc, stăpânindu-mi zâmbetul, că vorbesc serios, că așa se întâmplă în text.

- Vă rog să mă iertați, dar eu sunt de 20 de ani șef de post, însă om care să fure pupeze n-am întâlnit.

Fără comentarii.

30 mai '69. Vișeu de Sus. Lucrez din inerției la romanul „Căzul D.K.”. M-au impresionat cărțile Agathe Christie și îmi verific posibilitățile în materie. Plan. O telegramă suspectă. Cine-i la capătul ei? O întrebare la care nu putea răspunde decât Kreiter Dezideriu. Dar zilele treceau și omul își vedea liniștit de treabă. Se părea că nimic nu-l preocupa în afara slujbei și

familiei. Era un om retras și necomunicativ. Nu intra în cârciumi, dar și la biserică mergea rar, numai cu familia. Manifesta interes doar pentru poștaș. Îl chestiona cam des, dacă nu avea vreo corespondență pentru el. Primea săptămânal câte o telegramă, semnată doar cu inițiala „H”. Nevasta, o corcitură germano-maghiară, și fiica, o frumusețe blondă, elevă de liceu, de credință reformată, păstrau cu strictețe secretele familiei. Tăcute, distante, nu vorbesc decât strictul necesar, păstrând o superioară distanță față de cei din jur, deși nu proveneau dintr-o familie ilustră sau cu ascendențe distinse. Kreiter era un simplu croitor, dar meseriaș excelent, iar la cooperativă ocupa un post de șef de serviciu, deși refuzase de câteva ori să intre în partid. Nu aveau prieteni, nu aveau rude în oraș, încât nimeni nu știa precis de unde au venit și cu ce ocazie s-au stabilit, în urmă cu vreo 30 de ani, în această localitate. Numai maiorul P îl considerase un „țipțer” suspect. De aceea atâtea semne de întrebare când îl găsisse mort în baie, în urma unui presupus atac de cord. (Urmează ancheta, autopsia, investigațiile etc.)

1 iunie '69. Vișeu de Sus. Din nou, copii cu buchete de flori. Serbare de rutină, aceleași recitări, aceleași jocuri abia stăpânite, doar corul impresionează. Prof. C. este acasă cu muzica și formațiile corale de copii.

4 iunie '69. Încep recapitulările și tezele. Am o clasă supradimensionată de 42 de elevi. Îți poți imagina să citești numai la o clasă 42 de teze, 42 de extemporale, să acorzi fiecărui elev 4 note pe trimestru ș.a.m.d.? E o corvoadă care merită fără doar și poate o cu totul altă remunerație.

8 iunie '69. Îmi persistă în cap romanul „D.K.”. Pleacă de la un caz real. Rețin o scrisoare către fiica acestuia, elevă în clasa a XI-a. Cineva i-a furat o scrisoare trimisă de un bărbat din orașul S. „Scumpa mea, abia aștept să te revăd. Pentru mine ești totul: aerul, munții, apele, mina. Ochii tăi mă sfredelesc mereu. Dimineața simt în pernă ființa iluzorie. Dar cât ești tu de departe! Aș vrea să am pași uriași, să scurteze cărarea îngrozitor de lungă până la tine...”. Mă uit la cel care mi-a adus-o. „E cam urât lucrul să furi scrisori de la colege” îi zic. Mă întreb cum se aleg codoșii chiar de la vârsta asta. Se scuză mințind că a găsit-o pe jos și a știut a cui este.

Băiatul ăsta va face carieră, îmi zic. Știe să toarne, să mintă fără să clipească, să atace în culise...

11 iunie '69. Vișeu de Sus. Continuu să scriu noaptea, târziu, la romanul „D.K.”. Alături, mă așteaptă tezele, extemporalele, vrafurile de hârtii și caiete. Cu T. n-am vorbitor. E furioasă pe scrisul meu, pe faptul că o neglijez, că nu mă ocup de copii, de familie. „Îmi bate în cap mașina ta nenorocită. Dacă te-ai însurat cu ea te las și plec într-o bună zi și-ai apoi n-ai decât să bați până la Calendele Grecești”. Îi spun, în glumă că e unica mea

amantă. „N-am să te înșel niciodată numai cu mașina de scris”. „Aș fi preferat una reală, îmi răspunde T. Cu aia n-ai fi stat toată ziua și toată noaptea, cum stai cu blestemata asta de mașină de scris”.

13 iunie. Zi cu ghinion. Nu găsesc pentru aragaz butelie de schimb. S-au terminat. Am dat degeaba banii pe mașină, pe singurul taxi din oraș.

14 iunie. Final de an școlar. Elevii absolvenți merg cântând din clasă în clasă. E emoționant. Se intonează un text pe melodia unei romanțe vechi. Flori, frunze de brad, table scrise cu crete colorate: „Adio, școală! Adio, profesori!” Nu mă supăr. Se răzbună și ei cum pot.

18 iunie '69. Vișeu de Sus. Am scăpat de calvarul tezelor și extemporalelor. Îmi vine o adresă din partea Inspectoratului Școlar ca sunt numit profesor-examinator la Examenul de Bacalaureat din Negrești-Oaș. Mă indispen. Îmi strică planurile de vacanță și de mare. Mă liniștește T.

20 iunie. Mă caută tatăl unui elev dornic să-i pregătesc băiatul în timpul verii pentru facultate. Îl refuz politicos. Îmi promite marea cu sarea. Rămân pe poziție. „Poate totuși vă răzgândiți”, îmi spune el la plecare. Nu zic nimic, adică nu-i fac nicio promisiune.

24 iunie. Mă duc la Negrești. Ajung cu un autobuz din Baia Mare. Sunt întâmpinat de un profesor de istorie și de proful de română. Mai mare ca mine cu vreo 4 ani. E poreclit „Țară” din cauză că tot la al doilea cuvânt, folosește apelativul: „Măi, Țară!” După numai o zi ne facem „servus”, mai ales că mulți profesori de ai mei, de la universitate, i-au fost colegi. Chiar a treia zi vine la internat cu un kil de pălincă și-mi zice franc: „Cum ai dormit, măi Țară?” „Bine”, îi zic. „Hai că avem treabă!” și mă conduce la masă. „Am tăiat un porc în cinstea voastră, a examinatorilor”, îmi șoptește el turnându-mi un pahar de horincă. Nu termină bine vorba și mă trezesc cu vizita neanunțată a lui T. Rămân perplex. Gelozia e de vină. Dar mă bucur și prânzim veseli împreună.

27 iunie '69. Negrești-Oaș. Examen de bacalaureat. S-au prezentat puțini, doar 26 de candidați. Oșenii nu se prea înghesuie la carte. Se aude des vorba unui părinte: „Doar nu l-oi fa’ popă!” Totuși, cei prezenți sunt bine pregătiți. Un candidat a venit la examen în gate și clop. Nu i se face observație că n-a venit în uniformă școlară. Dimpotrivă, e privit cu simpatie, mai ales că a fost unul dintre cei mai pregătiți candidați. Culmea! După mărturia făcută dirigintelui clasei (mai precis dirigintei), venise direct de la coasă. S-a sculat la ora 5 dimineața, nu să repete materia de examen ci să-și ajute timp de două ore tatăl, la coasă. Dacă știam asta înainte, poate-i mai acordam un punct din oficiu. Așa i-am dat opt.

30 iunie. Vișeu de Sus. Ziua învățătorului. O ieșire la iarbă verde. Mici, grătare și bere. Seara un bal „uriaș” la restaurantul „Pietrosul”.

2 iulie. Scrisoare de la prof. Gavril Scridon de la Cluj. Mă roagă să mă interesez dacă circulă în zona Vișeului vreo variantă a „Mioriței”. Chiar a doua zi am început să fac investigații în acest sens. I-am răspuns însă că, de nu o găsesc de unul singur, o voi face în toamnă cu ajutorul elevilor. Recunosc faptul că m-am simțit onorat de încredere și misiunea acordată de către un fost profesor universitar care m-a învățat să descifrez tainele poeziei eminesciene.

5 iulie '69. Tulcea. T. spală scutecele copilului. Așteptăm din clipă în clipă să sosească fratele ei, student la Timișoara. E foarte cald. Până una, alta, intenționez să mă duc la pești, pe malul Dunării. Nu apare nici D., nici Gr., tatăl socru. Acesta din urmă învață conducere auto cu un camion. O dată m-a luat și pe mine. M-a sfătuit să-l laud acasă. Sosise de curând o „Șkodă” și era tare mândru de ea. „Am mașină, am gradul I, am bani de casă, ce-mi mai trebuie”, se fălea el, la toată lumea. Până la urmă am luat undița și am întins-o de unul singur, la Dunăre. M-am întors cu câțiva carași. Prilej de persiflări nesupărătoare. Măncăm ciorbă de cartofi și pește prăjit cu usturoi. Sunt și ardei copti foarte gustoși. Totul se încheie cu un „Murfatlar” autentic, îmbuteliat manual și conservat în beci, în nisip umed. E colosal.

9 iulie. Ascult o poveste tristă, fără voie, la o cramă tulceană, în compania lui Prelipceanu, poetul despre care n-am știut că e originar din acest oraș. Bem un „Babadag” roșu. Un ins în cămașă dungată, de marinar, îi spune convivului, o pocitanie grasă, ca un oarecare Fane, coleg de vas pescăresc, s-a sinucis aruncându-se în Dunăre, pentru că l-a părăsit, când se afla în larg, „o vampă, tip de femeie fatală”, fugită cu un „derbedeu, vagabond de port, care s-a dat drept inginer de drumuri și poduri”. „Și ea a aflat?” întreabă grasul. „Sigur? A fost și la înmormântare. A făcut pe mironosița dar cred c-o durea în cot de bietul Fane”. A fost un prost, să moară pentru o femeie, conchide grasul și aruncă pe podele o scuipat ordinar. Noi ne-am ridicat și am plecat, comentând cele auzite. La despărțire, P. mi-a făcut propunerea să-l caut la București, la Uniunea Scriitorilor.

14 iulie '69. Zi caniculară. Oamenii moțâie. Stau singur, la trei sferturi de „Băbească” de Babadag, pe terasă. Dunărea îmi curge la picioare. Din când în când un vapor sună scurt. O „Rachetă” (vas cursă rapidă de persoane) lasă spume albe în urmă. Mi-amintesc vag de Ziua Națională a Franței. Portul e plin de vase și remorchere. Brusc, la un aparat de radio portativ aud vocea lui Ceaușescu. Vocea se depărtează și peste ea se suprapune o casetă de muzică „rock”. „Liber?” Mă uit surprins la un tip

nebărbierit care-mi cere voie să ia un scaun de la masa mea. Îi fac semn afirmativ din cap. „Mulțumesc” și își ridică scaunul de plastic alb, cam prea mult în sus. Se așează lângă o damă cu pulpe groase și un tip în alb complet și o mustață subțire de sud-american dar care-mi amintea mult de Salvador Dali. „Băbeasca” începu să se încălzească. Totuși, își menținea o temperatură suportabilă cu un gust de „Cabernet”. Avea într-adevăr buchet și gust de strugure negru. Mă las purtat de voluptatea contemplării peisajului danubian în singurătate. O plăcere calmă, liniștitoare. Dar din păcate, nu durează până la sațietate. O mână de femeie îmi face semn. E consoarta. Mă cheamă la masă. Trag ultima înghițitură, mă ridic și plec. Arunc o privire Dunării și bisericiuței de pe celălalt mal, după care cobor încet, dar tot în mine însumi.

27 iulie '69. Tulcea. Sunt pe un vas de agrement în compania unor cunoscuți ai T. Rămân un timp singur și ascult povestea tragică a unui tânăr care s-a spânzurat din cauza neîmplinirii în dragoste. Iar Tulcea, iar sinucidere din dragoste. Tânărul a încercat să încheie o logodnă cu fiica unui zidar turc. Părinți acesteia i-au pretins, să treacă la legea mahomedană. Tânărul a acceptat însă cu condiția să nu ia parte la slujbele religioase turcești. Până la urmă, părinții fetei, Nazie și Catini Fichiret (le-am reținut fără voie numele) s-au opus categoric acestei logodne. De supărare, tânărul s-a spânzurat chiar în ziua în care a fost plănuită logodna. La înmormântare au luat parte părinții și rudele fetei și chiar era îmbrăcată în costum turcesc de mireasă. Așadar, încă o tragedie în marea tragediei lumii.

Cel care mi-a relatat această istorie a fost chiar fratele mai mic al victimei, student medicinist la București. El a tăcut și, după un timp, și-a cerut scuze pentru a ataca bufetul unde și-a comandat un pachet de „Carpați” și un suc.

Eu am continuat să contemplan culoarea verde a Dunării care luneca ușor la pupa vasului. Pe punte, perechi, perechi de tineri frumoși. Oare, doar peste câțiva ani, câți vor mai fi?

Tristețea mă cuprindea treptat în ritmurile unui tangou foarte vechi, dar extrem de melodios.

5 august '69. Vișeu de Sus. Profesorul G. își face, după ani de eforturi, imaginea unui dascăl eminent. În acest răstimp, cuceri micul orașel care mai păstrează încă urmele unui fost sat maramureșan. Mulți colegi au fugit după un an sau doi de apostolat. Unii la Cluj, alții la București. El, deși din sud, din Rucăr, a rămas pe poziție. S-a stabilit aici și s-a căsătorit a doua oară cu o învățătoare. Toți îl consideră somitate. Și chiar este. Cap dolihocefal, ochi mici, negri, de viezure, ce-mi amintesc de o imagine pictată a lui Esop, profesorul G. are un farmec aparte, cucerește din primele replici și nu face ironii gratuite. Întotdeauna ai ce învăța de la el. Cunoaște latina și franceza la perfecție. Se încumetă să învețe și să predea orice limbă străină. „Dacă știi două-trei limbi, îți vine foarte ușor să le înveți și pe celelalte”, se exprima el

adesea. Și avea dreptate. Juca mult șah și avea o anumită considerație față de cei care-l întreceau în răbdare.

A fost propus și a ajuns directorul liceului. A intrat în conflict cu unii colegi și inspectori și, după un an, a fost schimbat. Rămâne în memoria mea ca o insulă de lumină și exemplu de sacrificiu pe altarul școlii.

8 august '69. Vișeu de Sus. Citesc, sau mai bine zis, recitesc „Istoria Maramureșului” de Filipașcu. De la început rămân cu un gust amar, când autorul constată că două treimi din Maramureșul istoric a rămas dincolo de Tisa după primul război, datorită generalului Averescu, șef de guvern, care a dorit zor nevoie să aibă la granița de Nord a României un hotar natural. După alungarea trupelor lui Bela Kun, fostul teritoriu al Maramureșului istoric a fost ocupat temporar de trupele române. Dacă Averescu ar fi avut noțiuni istorice elementare despre istoria moroșenilor, nici într-un caz n-ar fi acceptat să rămână două treimi din acest glorios pământ românesc în mâini străine. A dat ordinul de retragere a trupelor, dincoace de Tisa. Timp de 2 săptămâni, acest spațiu cu vreo 57 de localități, între care sate mari ca Apșa de Sus, Apșa de Mijloc, Apșa de Jos, au rămas ale nimănui. În acest caz, trupele cehe văzând că armata română s-a retras, au ocupat acest teritoriu și așa am ajuns noi megieși cu Cehoslovacia. Dar iată, ignoranța unor conducători și lipsa de interes față de românii maramureșeni a dus la această regretabilă și chiar dureroasă amputare a Țării lui Dragoș și a lui Bogdan. Păcat. Pentru că eroarea de atunci s-a perpetuat și după al doilea război, când iarăși moroșenii de sus au căzut sub ocupație străină, mai întâi sovietică și acum, ucraineană. Așa ne-am tăiat și ne tăiem și azi craca ce aparține de trunchiul de bază al țării.

12 august '69. Vișeu de Sus. Cred că falsa modestie aparține barocului. Este o înfloritură stilistică care-și are originea în Biblie. Însă și ortodoxia e prea modestă, uneori practicând o formulă de o umilintă agresivă, „am scris această carte, eu umilul și păcătosul... (cutare și cutare). Totuși, Dumnezeu ar trebui să-i mulțumească autorului că și-a slujit harul cu care l-a înzestrat. Pentru că astfel de epitete pe care și le arogă unii autori creștini, mi se par a fi de cea mai crasă ipocrizie.

14 august '69. Am ajuns în Tulcea să ne recuperăm copiii de la bunici. Multă veselie. Primesc onorariul pentru articolul meu publicat în „Pentru Socialism” – Baia Mare. Târg și provincie în lirica lui Bacovia. Banii au sosit exact la timpul potrivit.

18 august. Ecouri ale vizitei lui Nixon în România mă fac să am o veritabilă revelație. A fost o vizită excepțională, chit că, la un moment dat, Ceaușescu nu și-a găsit discursul în buzunar și s-a văzut obligat să vorbească liber, în afara protocolului. Dar a scos-o la capăt. Mă gândesc ce-or păți cei

care au avut obligația să i-o facă și să i-o dea la momentul oportun. Mă așteptam ca Europa Liberă să comenteze incidentul. Dar n-a făcut-o. Moscova a fost cătrănită, dar comentariile din presă au fost relativ moderate. Occidentul a calificat vizita drept senzațională, fiind prima de acest fel într-o țară socialistă. Nixon a făcut multe promisiuni din care unele chiar le-a onorat. Vezi – „Cauza națiunii celei mai favorizate” acordat și României. Și eu consider că a fost un succes.

20 august. Tulcea. Copiii aleargă prin curte după găște. Sunt foarte mirați și intrigați că nu stau pe loc. Le credeau păpuși. Fug după ele și când să pună mâna pe câte una, țuști, le scapă de sub degete. Noroc că apare un cățeluș alb care se lasă mângâiat, chiar ciufulit, spre marea lor satisfacție.

21 august. Ajung la un ștrandul din Tulcea. Plajă și pe urmă o halbă de bere nu prea rece și sălcie la gust. Am observat că aici și apa are un gust sălcu. N-a plouat de un „secol”. Pe aici seceta e la modă. Autoritățile au luat măsuri pe linia irigațiilor terenurilor agricole. Deocamdată modeste. Oamenii consumă pâine neagră și pește prăjit. Pe aici peștele e hrana de bază a săracului. Micii și grătarele se pot comanda doar la unul sau două restaurante. Se profilează deocamdată scheletic un mare hotel chiar pe malul Dunării. Mi-ar plăcea să trăiesc un timp aici. Totul e atât de lejer și reconfortant.

SIMION FELIX MARȚIAN

Sonet înșeuat

*Mă simt stăpân pe lume sus în șa,
Gonind spre țință pe sub ploi de stele,
Și ies comete albe din caiele
Când piatra-și strigă lung zdrobirea sa.*

*Dar când în drum vin povârnișuri grele
Și-n jur prăpăstii prind a se căsca,
Simt că se stinge și trufia mea
Și scânteierile de foc, rebele.*

*Vreau încă zori cu plete de rubine
În drumul meu pe calul acaju,
De-aceea, Doamne, strig acum spre Tine:*

*În greul care-n cale apăru,
Te rog să vii, să stai în șa, cu mine,
Iar frâul... e mai bine să-l ții Tu!*

Hai, plouă-mă, Doamne!

*Hai, plouă-mă, Doamne, și plouă-mă greu,
Să treacă șiroaie prin mine,
Dar lasă-mi credința că azi, ca... mereu,
Izvoarele ploii-s la Tine!*

*Mă fulgeră, Doamne, când norii rânjesc
Și ochiul furtunii exultă,
Dar lasă-mi credința pe care-o nutresc,
Că biciul de foc Te ascultă!*

*Mă vântuie, Doamne, cu vânturi ce dor
Când carnea cu sete o mușcă,
Dar lasă-mi credința călită-n cuptor
Că Tu ții vântoasele-n cușcă!*

*Și ninge-mă, Doamne, cu alb și cu frig,
Să-mi urce nămeții spre pleoape,
Dar lasă-mi credința c-atunci când Te strig
Tu ești totdeauna aproape!*

*În toate vreau, Doamne, crezând să Te văd,
Și-atunci viața este-o plutire
Chiar dacă mugește cumplitul prăpăd,
Căci Tu ești și fi-vei iubire!*

Fără Tine

*Nu există viață fără Dumnezeu.
El știe și iartă mereu.
Dar are și o limită a răbdării,
când flăcările iadului se zbenguie
pe pământul încăpător și supus.
Visuri de zăpadă pe umerii timpului
apus.*

*Moartea e neîndurătoare și surdă
la țipetele suferinței.
Liniștea pământeană ucisă-i
cu ciuperci înălțate până la cer,
cu fiare înfipte în case, în oase.
Fantomele morții șerpuiesc
prin găuri betonate apocaliptic.*

*Dincolo de ziduri comploturi și ură,
boli programate,
viață înfășată cu moarte.
Viermele din mărul istoriei roade.
Nu ne mai pălmui, Doamne,
nu ne mai biciui!
Umiliții se târăsc în genunchi,
se roagă
și așteaptă mila ta.
Fără Tine, Doamne, ne pierdem
lumina,
Lumina Ta!*

Pe Valea Frumoasei

*pe Valea Frumoasei
apele dorm toropite de soare,
pietrele ard,
praful se ridică până la cer,
icoanele mănăstirii cheamă la închinare,
dangățul clopotelor măsoară-un timp efemer.
la Oașa, pe maluri, fluturii joacă
pe frunzele molizilor îndrăgostiți
de lacul albastru, de parcă-n
adâncuri de știme frumoase sunt ispitiți.
pe Valea Frumoasei venea Mihail Sadoveanu,
vrăjit de volbura apei ce tună în pădure
să spargă stâncile, așa cum gladiatorul
luptă să învingă sălbatice fiare.
frumoasă e valea, verzi pădurile,
clare și reci volburatele râuri,
cascade la tot pasul, ciocăniturile tocăne-n scoarță cu puternice ciocuri.
pe-un plai de poveste se aud clopotele,
la Domnu' se roagă lacul, munții și speranțele!*

Elegia lui Apollo:

*Cine m-a pus să-i fur aripile lui Icar
topindu-mi zborul
în propria strălucire?
Eu, zeul vechi al luminii, sunt acum doar un far
călăuzind o corabie pierdută pe mare...
Pe cerul meu crucea lui Hristos răsare-n mărire,
piatra templului meu – temelie pentru biserici,
incantații străvechi devin rugăciuni,
frații mei Zeii, se pierd, căzând în umbră ninsă cu miei,
căutând în zadar ziua a treia a Învierii..*

Elegia lui Hades:

*Umbrele mele se topesc,
lumini noi pătrund în adâncuri.
Pe tronul meu, focul Iadului arde,
îmbrățișând bezna,
candele de speranță se sting,
rugăciuni șoptite devin urletele damnite,
Champs Elyse se înalță la cer,
unind vechea și noua lumină a morții.*

*Frații mei, Zeii, risipiți în neant,
învăță rugăciuni printre oameni
pentru un mâine mai bun...
Sunt o umbră stingheră,
așteptând în tăcere ziua de Paște,
să văd în Lumină
pe Persefona culegând nuiiele pentru coșuri –
adăpostind ouă înroșite de aduceri aminte...*

În locul meu, fiului

*Plec ca și cum
Dintr-un vechi drum
O piatră își lasă impregnată inima
Sub pași stratificați
De ere sentimentale.
Mâine, după ploaie
Stele vor arde în locul meu
Lutul unui găsit Dumnezeu.
Case vor împodobi dimineți
Oglindindu-mă în urmele tale.
Eu plec ca și cum
Citit de aer, într-o străfulgerare,
Un vechi, neuitat pergament dispare.
Și iată, aceasta-i înțelepciunea fiului !*

Neverosimil, cu dragoste

*Tânără,
Păream auzind roua înaintea zilei
Spre ocean,
Un bocet incendiator de tâmpile,
Apoi tristul bunic
Și risipirea Bunei în lumini,
Inventarul nostru
Pirogravat pe vena timpului !
Malul, cu pietre cineva îmi hrănea;
Tânără, păream
Ca și cum lebede începeau
Albastru, spre ocean,
Strofa reversibilei tale iubiri
Cu neîntoarcere continuă,
Oglinzi ... tăcând.*

NICOLAE MARES

Regina Maria – 150 sau Steaua de pe cerul românesc

Se dedică distinsei regizor și
Om de cultură Claudia Motea

*Niciodată, desigur, o Regină n-a impus mai mult în afară de rangul ei suprem.
Regalitatea vitejiei și milei de oameni o fac să poarte totdeauna o coroană nevăzută
care e mai scumpă decât toate juvaierile lumii.*

Nicolae Iorga

Scurtă prezentare.

Maria Alexandra Victoria de Saxa-Coburg și Gotha s-a născut la 29 octombrie 1875, Kent Anglia, în reședința familiei, de la Eastwell Park, Ashford; era fiica cea mare a părinților săi - Alfred Ernest Albert de Saxa-Coburg și Gotha, și Maria Alexandrova Romanov, mare ducesă a Rusiei,

unica fiică a țarului Alexandru al II-lea al Rusiei. Tatăl său era cel de-al doilea fiu al Reginei Victoria și prințului consort Albert. Mama era singura fiică în viață din căsătoria țarului Alexandru al II-lea al Rusiei cu Maria Alexandrova de Hessa. Maria a fost botezată în ritul anglican la capela privată a castelului Windsor pe 15 decembrie 1875, având ca nași de botez pe împărăteasa Rusiei Maria Alexandrovna și țareviciul Alexandru al III-lea (bunica și unchiul pe linie maternă), Alexandrine, ducesă de Saxa-Coburg și Gotha - (mătușă pe linie paternă), Alexandra, prințesă de Wales (mătușă pe linie paternă) și prințul Arthur, duce de Connaught (unchi pe linie paternă). Botezul a fost de natură „strict privată”, deoarece a fost realizat în ziua care urma celei de-a 14-a comemorări a morții prințului-consort Albert.

Pe fondul atmosferei tensionate din familie, cauzată de o mamă irascibilă, dominatoare și neglijată, și un tată slab de fire și plecat aproape permanent în lungi călătorii pe mare, prințesa Maria va fi crescută timp de aproape 12 ani numai la Eastwell Park, reședința de la țară a familiei de Edinburgh, preferată de mama sa reședinței oficiale de la Londra, palatul Clarence House.

Eastwell Park a rămas unul din locurile favorite ale Mariei, pe care l-a evocat întotdeauna cu bucurie și nostalgie.

„Oricât aş îmbătrâni, mirosul frunzelor uscate de toamnă îmi va aduce mereu în fața ochilor imaginea vechii case englezești. Acea aromă, oriunde aş fi, îmi evocă viziunea locului Eastwell Park, cu cărările sale prin pădure, pe care le băteau pașii noștri copilăroși.”

Prințesa Maria – Principele moștenitor Ferdinand.

La 29 decembrie 1892 Prințesa Maria s-a căsătorit cu Ferdinand I, Principele moștenitor al tronului României; a încercat, încă de la început și a reușit din plin, să se integreze națiunii care o adoptase ca Principesă. Începând din anul 1914, a făcut-o – cu har domnesc – în calitate de Regină.

Majestatea sa a urmărit constant întărirea legăturilor dintre România și Marea Britanie, dovedind reale calități diplomatice în susținerea și apărarea intereselor României. S-a opus intrării României în Primul Război Mondial de partea Puterilor Centrale și a susținut alianța cu Antanta, în vederea susținerii de către aceasta a realizării statului național român.

Pe timpul războiului, l-a acompaniat pe Ferdinand în refugiu în Moldova, activând ca soră de caritate în spitalele militare, activitate care a făcut în popor să fie denumită „mama răniților”.

Distinsă diplomat.

În perioada Conferinței de Pace de la Paris (1919), la propunerea premierului I. I. C. Brătianu se va deplasa în capitala Franței, unde îi va explica cu mare demnitate lui Georges Clemenceau, condițiile în care România a fost nevoită să semneze la data de 20 februarie/5 martie 1918 așa zisa pace de la Buftea – pe care niciodată nu a ratificat-o, ceea ce *de facto* însemna neacceptarea ei. Consemnăm evenimentul petrecut a fi un moment de glorie diplomatică pentru Regina Maria. S-a și spus. Leoica a reușit să îmblânzească Tigrul.

De la Paris, Regina însoțită de fiicele ei va pleca spre Londra, pentru o întâlnire cu vărul său George al V-lea.

Acesta, împreună cu soarta, o vor întâmpina pe peronul gării. Să mai fi acordat oare cuiva o asemenea primire?

La reîntoarcere - spre București - se va opri la Paris. Aici, ministrul de externe polonez, Ignacy Paderewski, fostul mare pianist, va oferi, în onoarea sa o recepție.

A fost unul dintre cele mai importante momente ale raporturilor româno-polone. Scenariul conceput de cele două mari personalități a stat la baza evoluției raporturilor bilaterale în perioada interbelică.

După încoronarea din 15 octombrie 1922 de la Alba Iulia, Regina Maria va participa la o campanie diplomatică de anvergură pentru recunoașterea internațională a statului român reîntregit; a avut întrevederi oficiale sau informale cu suveranul englez, cu președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, cel pe care îl întâlnise și la Paris, cu reprezentanții de marcă ai mass-mediei europene.

Nu în ultimul rând, la Sinaia, în 1922, îl va cunoaște pe liderul Poloniei renăscute, pe mareșalul Jozef Pilsudski, personalitate cu care Regina va întreține relații de colaborare vreme îndelungată. Mai mult, la invitația Părții Polone, cuplul regal va da curs, în iunie 1923 unei invitații,

efectuând o vizită istorică în această țară. Periplul va fi descris în cele mai frumoase culori în memoriile sale.

După moartea Regelui Ferdinand, fiul său, Carol al II-lea, cel autoexilat în Franța, din dragostea pentru Elena Lupescu, a revenit în țară în 1930. A preluat grabnic puterea și a reușit să își îndepărteze mama, pe Regina Maria, din viața politică, obligând-o să trăiască într-un soi de exil intern la reședințele sale de la Balcic și Bran. Ultimii doi ani de viață au fost cei mai grei pentru regină, în ciuda implicării unor medici de marcă și a tratamentului primit în diferite sanatorii din Europa. Nu se adeverește faptul că a trecut în eternitate în tren.

Ultima însemnare din jurnalul reginei poartă data de 11 iulie 1938 și, ca un simbol, în textul original apar două cuvinte românești, Maria rugând-o pe una dintre prietenele ei să-i povestească cât poate de mult de „dulcea țară”.

Trenul regal a părăsit Dresda pe 14 iulie 1938, transportând-o pentru ultima dată pe Regina Maria spre țară. Traversează Polonia și intră în România prin nord, pe la Cernăuți. Va fi o călătorie dramatică cauzată de

aggravarea continuă a stării de sănătate a reginei. Practic, Maria intră în agonie, dar deja se afla pe pământul României Mari.

Aflând că trenul regal o duce pe regina lor pe ultimul drum, zeci de mii de români, bărbați, femei, copii, bătrâni, s-au înșirat de-a lungul căii ferate pentru a arunca o cană sau o găleată cu apă rece pe vagonul încălzit la maxim de soarele torid de iulie, în care Maria murea încetul cu încetul. Era un ultim gest de respect și iubire al românilor pentru aceea care era și va rămâne prima și ultima regină a României Mari.

Ajunsă la Sinaia pe 17 iulie, a doua zi se declanșează criza finală. Profesorul Hortolomei, cu acribia caracteristică, surprinde sec ultimele clipe ale Reginei Maria: „pe la ora 2 jumătate, a avut un scaun foarte abundent (700-800 de grame); melenă intensă; după care Majestatea sa a căzut într-o somnolență cu puls 140; tensiune maximă-8; frecvența respirației =36/minut; răspunde greu la întrebări; la ora 5 a intrat în agonie, iar la ora 5.39 p.m a decedat”. În ultimele ei clipe alături de Regina Maria s-au aflat fiul ei, Carol, fiica ei cea mare, Elisabeta și nepotul ei, viitorul rege Mihai I. Avea vârsta de 62 de ani.

Trupul reginei a fost depus inițial în holul castelului Peleşor, ulterior în holul castelului Peleş, și înainte de a fi așezat pe un afet de tun, sicriul a plecat spre gara Sinaia, apoi București și, în sfârșit, la Curtea de Argeș, unde se află Necropola Regală. Aici Regina Maria a fost înmormântată alături de soțul ei, Regele Ferdinand, de Regele Carol I și Regina Elisabeta.

Personalitate complexă și puternică, Regina Maria a fost supusă unor campanii denigratoare sistematice, cele mai cunoscute fiind cele orchestrate de Puterile Centrale în Primul Război Mondial și de autoritățile comuniste, în primii ani după Al Doilea Război Mondial, campanii ale căror reminiscențe mai pot fi întâlnite și astăzi.

Constantin Argetoianu, unul din criticii conștanți și nemiloși ai Reginei, este și cel care reușește să sintetizeze în câteva cuvinte rolul Reginei Maria și locul pe care ea îl merită în istorie, cuvinte relevante pentru urmași:

Oricâte greșeli va fi comis regina Maria, înainte și după război, războiul rămâne pagina ei, pagină cu care se poate fâli, pagină care se va așeza în istorie la loc de cinste. O găsim în tranșee printre combatanți în rândurile înaintate, o găsim în spitale și în toate posturile sanitare printre răniți și bolnavi. O găsim de față la toate adunările care încercau să facă puțin bine. Nu a cunoscut frica de gloanțe și de bombe, cum nu a cunoscut teama și scârba de molimă sau nerăbdarea față de eforturile așa de des inutile, provocate de dorința ei de mai bine. Regina Maria și-a îndeplinit datoria pe toate fronturile activităților sale, dar mai presus de toate pe acela al încurajării și ridicării moralului acelor care o înconjurau și care au trebuit să decidă, în cele mai tragice momente, soarta țării și a poporului său. Se poate afirma că, în răstimpul pribegiei noastre în Moldova, regina Maria a întrupat aspirațiile cele mai înalte ale conștiinței românești. Prin modul cum a influențat în 1916 intrarea României în război și din nou în 1918, când aproape numai datorită ei, regele Ferdinand nu a ratificat dezastruoasa pace de la București, regina s-a așezat ca ctitorită a României întregite și ca una din cele mai mari figuri ale istoriei noastre naționale.”

Nu doar acest cunoscut politician de vază a relevat aceste aspecte. În mintea mea și mai pregnantă rămân cuvintele marelui bărbat de stat, I. G. Duca: „Regina Maria îți ia văzul. Nimeni n-o poate întrece”. /.../ În eseurile mele am subliniat de nenumărate ori: *Dacă n-ar fi fost Regina Maria – n-ar fi existat România Mare!*

Stâlpii nației române

Trăiască nația!

Un salut pornit din inimă, folosit de marele geniu al limbii și culturii române, Mihai Eminescu, sufletul neuitatelor serbări de la Putna din august 1871, moment crucial în istoria noastră, prin care organizatorii au întins o punte peste veacuri pentru a evoca demnitatea și măreția pe care am avut-o în vremea Marelui Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt al Moldovei.

Aniversarea a 400 de ani de la sfințirea Mănăstirii Putna, ctitoria celui care a adus măreție nației din care făcea parte i-a oferit poetului prilejul să pornească un marș triumfal care va culmina cu revenirea la România Mare a Basarabiei și a Bucovinei, pământuri românești smulse odios din trupul sfânt al țării. Ce pretext mai bun putea să fie pentru poet decât imaginea Marelui Voievod a cărui amintire răzbate și azi prin sutele de legende care s-au păstrat, ca o făclie a mântuirii neamului românesc, din fiecare piatră sau stejar, din cetățile și mănăstirile zidite, așa cum bine a remarcat marele om politic, istoric și publicist, unul din pionii de bază ai unirii din 1859, Mihail Kogălniceanu:

Lăcuiorul... îți va spune toate isprăvile sale; și, ce este mai mult, va atribui lui tot ce-i pare curios, mare, vitejesc și chiar neîntăles în pământul nostru. Orice cetate, orice zid, orice val, orice șanț, întreabă-l cine le-a făcut; el îți va răspunde: Ștefan cel Mare. Orice pod, orice biserică, orice fântână, orice curte sau palat vechi, el le va raporta eroului său. Orice bunătațe, orice așezământ a căruia rămășițe se mai trăgănează până astăzi, orice legiuire ominească, orice puneri la cale înțelepte – Ștefan Vodă le-au urzit, îți va zice el, și iar Ștefan Vodă. În sfârșit, acest domn pentru moldoveni rezumă toate faptele istorice, toate monumentele, toate isprăvile și instituțiile făcute în cinci veacuri, de atâta stăpânitori, precum elinii atribuiau lui Hercul toate lucrările de vitejie făcute de sute de eroi.¹

Este tulburător poemul recitat de Mihai Eminescu în sanctuarul sacru de la Putna, în care poetul aduce un omagiu celui care a dat strălucire neamului românesc, pe care l-a făcut cunoscut în întreaga lume prin faptele sale mărețe, dar mai ales prin înțelepciunea cu care și-a condus țara:

*Virtutea românească, virtutea strălucită
De patrie și lege, aici în sanctuar
Se știe-nmormântată. O dalbă zi-i sosită.
Poporul stă-n genunchi s-o-nvețe la altar.*

¹ Razachevici (2020), Constantin Razachevici, *Ștefan cel Mare și războaiele sale*, vol. I, Editura Cardidact, p. 43, Mihail Kogălniceanu, *Ștefan cel Mare în târgul Băiei*.

*Dar printre fum și lupte în cercul de lumină
Se văd cerești casteluri de-a lui Hristos țării.
Și între ele-i Putna în care-adânc se-nchină
Lui Ștefan Vodă astăzi ai României fii.*

Răscolită de valurile de lacrimi care curgeau din ochii miilor de oameni, adunați din toate colțurile Daciei străvechi, sfărțecată de vitregiile vremii și de dușmani nemiloși, poetul își încheie poemul cu un strigăt de bucurie produsă de amintirea Marelui Voievod pe care îl vede pretutindeni, în munții și văile care i-au purtat pașii, dar mai ales la Putna sa iubită:

*O, munți și văi profunde, oh! dați-mi pentru-n nume
Sublima voastră voce, că-i trist sufletul meu.
Dar bardul nu, nu cântă... el plânge și-apoi spune:
O, Ștefan! tu ești mare și la mormântul tău!*

Durerea poetului continuă să se reverse prin raportarea la vremurile trecute ale situației din timpul său, pe care o deplânge în Cuvântul rostit, la fel de răscolitor ca poemul:

Noi am zis de la început că nu există compensații pentru Basarabia, precum nu există niciodată vro plată pentru o palmă măcar din pământul patriei. Crist a învins cu litera de aur a adevărului și a iubirii, Ștefan cu spada cea de flăcări a dreptului. Unul a fost libertatea, celălalt apărătorul evanghelului ei.

Un adevărat mesaj pentru unire, un strigăt izvorât din adâncul unei inimi înflăcărate de durere pricinuită de dragostea față de țară, prin care poetul revendică în numele poporului din care face parte ceea ce i se cuvenea de drept, un drept pe deplin legitim care nu poate fi negociat, Basarabia a fost, este și trebuie să rămână românească!

Voia divină a făcut ca în acele zile de neuitat să se întâlnească în locul cel mai sacru nouă, Ierusalimul neamului românesc, două mari genii care constituie azi stâlpii pe care se susține nația română, sursa și speranța mântuirii ei. Dacă Ștefan cel Mare prin înțelepciunea și vitejia sa a reușit să facă cunoscut și respectat în întreaga lume numele de valah cum ni se spunea atunci, Mihai Eminescu a dat o frumusețe aparte graiului pe care l-am moștenit de la strămoși, punând bazele limbii române moderne. Deși au folosit arme diferite, unul luptând cu sabia și crucea, celălalt folosind puterea cuvântului, trebuie neapărat să punctăm că și unul, și altul și-au dedicat viața ideii de unire a românilor, separați de hotare nefirești. Dacă am lăsa să se frângă și un singur stâlp pe care se reazemă podul mântuirii noastre, acesta se va prăbuși în hău, dându-ne morții și uitării. Odată cu podul, se va frânge și drumul nostru prin istorie, iar noi vom dispărea ca nație, cum au dispărut și multe altele de-a lungul veacurilor care au trecut, lăsând în urmă doar un nume, despre care nu se știe mai nimic. De aceea este datoria noastră, a generației care trăim acum, să luăm aminte și să ducem mai departe idealurile

pentru care au luptat și s-au jertfit cei doi mari titani ai poporului român dacă vrem ca nația să trăiască și să-și continue drumul spre eternitate. Pentru a merge mai departe și a lăsa moștenire și urmașilor noștri un pod solid pe care să pășească fără teamă că se va frânge este nevoie să ne îngrijim în primul rând de stâlpii pe care acesta se susține și învățând din trăinicia lor, să ne croim cu încredere viitorul.

Poate nu întâmplător anul acesta serbăm 521 de ani de la trecerea la Domnul a Marelui Voievod Ștefan cel Mare, an aniversar menit să reînvie amintirea celui mai mare erou al neamului nostru și al faptelor sale de neuitat pentru apărarea limbii, a credinței și mai ales a ideii de unitate a românilor. Un nou moment crucial pe care ar trebui să-l folosim cum a făcut în 1871 marele geniu al poeziei pentru a retrezi din mormântul său de la Putna Duhul Marelui Voievod și, purtându-i steagul, să reluăm marșul spre România Mare. Să învățăm atât din exemplul poetului, cât și din cel al Sfântului Românilor care, înțelegând contextul european al vremii, au reușit să-l folosească în interesul nației din care făceau parte.

Cu înțelepciunea ce-l caracteriza, Ștefan cel Mare a înțeles mai bine ca oricare dintre voievozii români că numai cu susținerea Europei își va putea realiza visul, unirea valahilor din cele trei țări vecine surori, Moldova, Transilvania și Țara Românească. Este motivul pentru care, după ce a pus ordine în țară, Voievodul și-a îndreptat privirile spre mai-marii Europei din vremea sa, aliindu-se cu împăratul romano-german Maximilian I, cu dogele Veneției și cu papalitatea, care aveau o influență covârșitoare asupra țărilor creștine.

Oare nu ar trebui să învățăm și noi din lecțiile lăsate de Marele Voievod și, folosind contextul european în care trăim, să refacem ceea ce am pierdut prin odiosul pact Molotov-Ribbentrop? Răspunsul la această întrebare ni-l dau nenumărați reprezentanți ai culturii și artei de pe ambele maluri ale Prutului, din care unii au căzut jertfă, răstigniți pe crucea mântuirii neamului românesc. Este suficient să amintesc de un alt mare bard a nației române, care exprimă în cuvinte extrem de răscolitoare crezul său în împlinirea Testamentului lăsat de Marele Voievod:

Cred în restabilirea hotarelor strămoșești și doresc această legitimă restabilire. Pentru că, dincolo de patriotismul meu local, basarabean, știu că Miorița s-a născut în Vrancea, că mănăstirea noastră cea mare și adâncă este Putna (...), că stâncile din Pererita mea natală, pe care le port în sufletul copilăriei mele, nu au țaria Carpaților; că nu putem fi o cultură, o știință și o istorie națională fără Eminescu și Creangă (...). Cred, cu toată inima, că Reunirea cu Țara mamă este inevitabilă.²

La fel ca Mihai Eminescu, pe urmele căruia și-a purtat pașii, folosind arma cuvântului pentru a apăra limba, credința și tradițiile strămoșești,

² Grigore Vieru, *Cugeări- cuvinte celebre*.

regretatul Grigore Vieru a înțeles rolul avut de Ștefan cel Mare a cărui umbră sacră a străbătut veacurile ca o icoană a neamului românesc:

*Pe Ștefan cel Mare
Cânta-voi cu drag mereu
El este și fi-va oricând
Icoana neamului meu.*

Celor care îl contestă pe Marele Voievod ca fiind un sfânt, le recomand să citească din cronicile lăsate nu de un român, ci de cronicarul polonez Maciej Strykowski care, călătorind prin Moldova și Muntenia spre Constantinopol între anii 1574 - 1575, povestea cu nespusă evlavie:

Când mergeam spre Turcia, am văzut la București, orașul de scaun, la curtea domnului Țării Românești, unde am fost la ospăț, cum atârnă pe peretele iatacului domnului un chip, zugrăvit pe lemn, după obiceiul vechi, arătându-l pe acest Ștefan, înalt la statură, șezând cu coroană regească pe cap. Din cauza nespusei lui vitejii, îl socotesc sfânt și i se închină.³

Iată așadar cu câtă dragoste l-a înconjurat poporul, care îl socotea sfânt pe Ștefan cel Mare cu mult înainte de a fi sanctificat de biserică.

Revenind la conceptul european al vremii pe care Voievodul l-a înțeles și l-a îmbrățișat, mă opresc la un document găsit recent de un alt mare patriot român contemporan, Președintele Academiei Române, domnul Ioan Aurel Pop, din care reiese că în data de 17 februarie 1489 în cancelaria Ducatului de Milano a fost transcris un cod cifrat redactat de cancelarul Giovanni Francisco Oliva și de arhiepiscopul ales al Milanului, Giudantonio Arcimboldo. Cifrul era folosit în corespondența între curțile regale, în special cu Matia Corvin, fiul lui Iancu de Hunedoara, căruia papa i-a încredințat conducerea cruciadei antiotomane. Documentul era împărțit pe patru coloane, în prima figurau papa și șefii bisericii catolice, a II-a coloană era pentru Sfântul Imperiu de Națiune Germană cu împăratul și electorii, a treia, principii din Europa răsăriteană, iar a patra cuprindea restul lumii.

Interesantă este coloana a III-a unde sunt consemnați în următoarea ordine: Re de Hungaria, Re de Polonia, *Re de Dacia*, Re de Boemias, Duca Zoane Corvino, Baroni, Signori (nobili), Citta (orașele), Castele, Populi (supuși), Gentedarme (oșteni), Denari (bani), La Regina de Hungaria. Cam asta era configurarea Europei centrale potrivit acestui document folosit în corespondența mai marilor lumii.

Să nu uităm că Enea Piccolomini, devenit papa Pius al II-lea, pleda încă din vremea când lucra la cancelaria imperială de la Viena pentru romanitatea valahilor din vechea Dacie, fiind un mare admirator al acestora și mai ales al Huniazilor. Prin alinierea lui Ștefan cel Mare la ideea

³ Sfânta Mănăstire Putna, *Ștefan cel Mare și Sfânt – Portret în cronică*, Editura Mușatinii, Suceava, 2004, p. 195.

europăeană, Dacia devine realitate. În baza acestui document deosebit de important ar trebui să transcriem istoria și să recunoaștem deschis că ideea de unitate națională a celor trei țări valahe a apărut încă din vremea lui Iancu de Hunedoara, fiind apoi continuată de Vlad Țepeș și de Ștefan cel Mare, care s-au format sub aripa lui protectoare, acesta din urmă reușind să-i ducă la îndeplinire visul, fiind recunoscut de jure drept *rege al Daciei* reunite. Aducerea sub sceptrul său a celor trei țări române a fost o realitate confirmată de recunoașterea lui Ștefan drept *principe al Moldovei și Țării Românești* încă din anul 1473, iar din 1492-1494 și de *conte al Transilvaniei*, al cărei voievod era cuscruul său, Bartolomeu Dragffy. Atât valahii cât și secuii și sașii din Transilvania ascultau de Ștefan mai ceva decât de regele Regatului Ungariei, punându-și în el speranțele de apărare de jafurile otomanilor, Voievodul Moldovei fiind numit pe bună dreptate *crăișor al valahilor*. După moartea regelui Matia Corvin în 1490, prin poziționarea înțeleaptă alături de împăratul Maximilian de Habsburg, primește la curtea imperială de la Viena titlul de *ducele Moldovei și al Țării Românești*, iar în Reichstagul german i se recunoaște stăpânirea a *jumătate din Ungaria și Dacia* Veneției (potrivit codului cifrat).

Era o recunoaștere firească a poziției lui Ștefan după primirea domeniilor transilvane cu care a fost împroprietărit de regele Matia Corvin, confirmate și de urmașul acestuia, regele Vladislav al II-lea, Voievodul Moldovei aflându-se pe locul șapte în rândul marilor baroni din Regatul Ungariei și pe locul trei în Transilvania, după episcopul Ladislau Gereb, văr după mamă cu Matia Corvin, și Ioan Corvin, fiul regelui. Ca urmare, Ștefan avea un cuvânt hotărâtor în Dieta Regatului Ungariei și mai ales în cea a Transilvaniei unde nici o decizie nu se putea lua fără acordul său. Pentru a se înțelege mai bine puterea pe care o avea, e de ajuns să arătăm că după înăbușirea în sânge a revoltei din vara anului 1467 Dieta Transilvaniei nu s-a mai întrunit. Regele Matia Corvin o va convoca abia la sfârșitul anului 1488 doar cu ajutorul lui Ștefan, singurul suveran de care ascultau transilvănenii.

Din octombrie 1492, Ștefan devine *căpitanul general al Veneției la Răsărit*, beneficiind din nou de sume mari de bani și privilegii, astfel explicându-se numeroasele biserici și mănăstiri pe care le-a construit, refacerea cetăților de apărare și ridicarea altora, noi.

Din 1 martie 1496, anul nou venețian, în registrele Senatului, la rubrica în care erau adunate informațiile venite din țările răsăritene apărea: *Hungaria, Polonia et Dacia*, urmate de celelalte. Comparând cu codul cifrat din 1486, constatăm că Dacia trece pe locul III, înaintea Croației.

După ce i se aprobă să înființeze Mitropolia ortodoxă în Transilvania, în anul 1502, Republica Sfântului Marcu îi acceptă și pe călugării de pe muntele Athos drept *preacreștini și protejații lui Ștefan*, o concesie extrem de importantă având în vedere atitudinea ostilă a papalității față de mănăstirile de pe Sfântul Munte. Acceptarea de către liderii marilor puteri europene a poziției lui Ștefan de protector al mănăstirilor de pe Muntele

Athos este o adevărată recunoaștere a statutului său de urmaș al împăraților bizantini, preluând și titlul imperial prin căsătoria cu Maria de Mangop.

Într-un mesaj adresat de împăratul Maximilian curții spaniole, în februarie 1498, Ștefan era prezentat drept *Hertog der Moldau und Walachei*, iar republicile italiene au fost informate că după ultimele confruntări controla *jumătate din Ungaria*, concluzii care rezultă din documente oficiale emise de Casa imperială. Adevărat rege al Daciei reîntregite sub raportul relațiilor feudale ale vremii, Ștefan reprezenta nu numai speranța neamului său, ci și a creștinătății.

Spre sfârșitul vieții, Voievodul se bucura de un sistem de alianțe politice pe care niciunul dintre strămoșii sau urmașii lui nu l-a avut vreodată. În afara papei, a Serenissimei și a împăratului Maximilian I de Habsburg, era susținut de cusrul său Bartolomeu Dragffy, voievodul Transilvaniei, de Radu al IV-lea al Țării Românești, regele Vladislav al II-lea al Regatului Ungariei, țarul moscovit Ivan al III-lea cu care era încuscrit, ba chiar și de sultanul Baiazid al II-lea și hanul crâmlean, Mengli Giray, care îl respectau pentru înțelepciunea lui, ba chiar îl vor asculta când Ștefan se interpune ca intermediar în perfectarea păcii cu țările creștine. Trebuie remarcat că, atunci când se afla pe patul de suferință, hanul tătarilor din Crimeea l-a trimis pe medicul său personal să-l trateze.

La încheierea păcii cu Baiazid al II-lea în vara anului 1497, împăratul Maximilian I de Habsburg promite trimișilor lui Ștefan că va proteja Moldova la fel ca pe domeniile sale ereditare, Austria și Stiria. Prin aplicarea sigiliului imperial pe tratatul de pace confirmat la Dieta de la Freiburg din anul 1498, stăpânirile lui Ștefan din Moldova și Transilvania treceau sub protecție și tutelă imperială perpetuă, un fel de Uniune Europeană de azi. La Dietă, solii lui Ștefan au fost prezentați drept trimișii *ducelui Moldovei și Țării Românești*, iar neoficial, după cum Maximilian a scris regilor catolici, Ștefan era și *co-proprietarul Ungariei, alături de însuși regele romanilor*. Potrivit păcii de la Bratislava, Maximilian I era co-rege și urmașul lui Vladislav al II-lea la tronul Regatului Ungariei. Faptul că îl ia alături pe Ștefan era o mare onoare pentru Voievod, un semn de prețuire care însemna recunoașterea drepturilor voievodale ale acestuia cel puțin asupra Transilvaniei.

Iată de ce ar trebui să învățăm din exemplul Marelui Voievod și aliniindu-ne noului concept european să acționăm pentru a fi din nou o țară mare și respectată în lume, să facem să dispară hotarele nedrepte care ne separă, iar apa Prutului să fie un râu ca oricare altul peste care să așternem un pod al frăției spre eternitate. E ceea ce și-a dorit Ștefan pe patul de moarte, e Testamentul sacru pe care ni l-a lăsat Marele Voievod, pe care n-am reușit să-l ținem din cauza dușmanilor nemiloși de la răsărit. Este visul pentru care s-au jertfit mulți patrioți români care au militat pentru unirea cu țara, între cei mai de seamă din ultimele decenii fiind Ion și Aldea Teodorovici, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, dar și marele istoric, scriitor și

academician Nicolae Dabija, care și-a consacrat viața acestui țel, după cum l-a exprimat singur prin tulburătoarele cuvinte:

„Atâta timp cât avem o Țară, o limbă și o istorie comună, nu se poate să nu avem și un viitor comun.”

Trăiască nația! îl salută marele geniu a poeziei române când se întâlnesc în lumea lor din Ceruri, la care poetul din Chișinău îi răspunde cu voce răspicată și încrezătoare:

Sus cu dânsa!

Să nu dezamăgim crezul acestor mari militanți, titani ai culturii române, pentru care dragostea de țară a fost mai importantă decât viața lor, au trecut peste stânci și peste ape repezi pentru a ne croi drumul spre unire, singurul care ne poate aduce mântuirea și dreptul de a ne privi cu încredere viitorul. De aceea, când îl vom comemora pe Marele Voievod cu prilejul celor 521 ani de la trecerea sa în veșnicie să ne aducem aminte și de ei și, depășându-le scrierile în curtea Mănăstirii de la Putna, să le aducem un pios omagiu. Plecându-ne apoi fruntea pe mormântul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, să medităm câteva clipe la cuvintele scrise despre el nu de un român, ci de doi cronicari polonezi contemporani cu Voievodul, care i-au creionat portretul așa cum l-au cunoscut, așa cum era perceput în vremea sa în lume:

O, bărbat triumfal și victorios, care biruiși pe toți regii învecinați! O, om fericit, care te bucurași de toate darurile, câte natura altora numai în parte le da: unii înțelepți și vicleni, alții viteji și drepti, alții iarăși cu noroc împotriva dușmanilor. Tu singur le avuși hărăzite toate laolaltă: *drept-prevăzător, isteț, biruitor al tuturor dușmanilor! Nu degeaba trebuie socotit printre eroii secolului nostru* (Cronicarul polon Matei Miechowski).⁴

O, bărbat demn de admirat - întru nimic inferior ducilor eroici pe care atât îi admiram, care cel dintâi dintre principii lumii ai reputat în zilele noastre, o victorie atât de strălucită în contra turcilor. După părerea mea, *el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii* și mai ales funcțiunea de comandant și conducător contra turcilor, cu sfatul comun, înțelegerea și hotărârea creștinilor, pe când ceilalți regi și principii creștini trândăvesc în lene, în desfătări și lupte civile (Cronicarul polon Jan Dlugosz).⁵

După ce ne-am ridicat fruntea, continuând să stăm ingenuncheați în fața mormântului în care se odihnește cel căruia îi datorăm că astăzi existăm ca nație, să ne continuăm ruga cu versurile rostite din inimă de celălalt stâlp al nației române, Mihai Eminescu, al cărui chip de neuitat se scaldă în lacrimile neamului său:

⁴ *Ibidem*, p. 175.

⁵ *Ibid.*, pp. 165-166.

Ștefane, Măria ta,
Tu la Putna nu mai sta,
Las' arhimandritului
Toată grija schitului,
Lasă grija sfinților
În sama părinților,
Clopotele să le tragă
Ziua-ntreagă, noaptea-ntreagă,
Doar s-a-ndura Dumnezeu,
Ca să-ți mântui neamul tău!
Tu te-nalță din mormânt,
Să te-aud din corn sunând
Și Moldova adunând.
De-i suna din corn o dată,
Ai s-aduni Moldova toată,
De-i suna de două ori,
Îți vin codri-n ajutor,
De-i suna a treia oară
Toți dușmanii or să piară
Din hotară în hotară –
Îndrăgi-i-ar ciorile
Și spânzurătorile!

(Doina)

Un mesaj sublim, rostit din inimă, dintr-o inimă la fel de nepotolită și plină de dragoste față de popor ca cea a Marelui Voievod pe care îl evocă și în care își pune speranța mântuirii nației sale, pe care o salută și azi, de dincolo de mormânt:

Trăiască nația!

Sus cu dânsa! să-i răspundem și să punem umărul cu toții s-o ridicăm acolo unde trebuie să-și aibă locul, acolo unde a dus-o Ștefan cel Mare și Sfânt!

ALEXANDRA ROCERIC

Sapientia

Totdeauna, soțului meu iubit, Iliuță Chioariu

- Un om bun nu poate fi un om care nu are nici o atitudine.
- Relațiile dintre noi depind de definițiile cu care operăm: cheia înțelegerii.
- Nu putem pune bariere imaginației.
- Cât de departe este a *crede* de a *spera*?
- Frica scoate la iveală tot ce este mai rău în noi.
- Ne leagă pentru totdeauna – pe cei de azi – timpul trăit sub blestemul lui Covid 19. Această marcă: înainte de Covid și după Covid.
- Nu există frumos care să fie în același timp banal.
- Între *da* și *nu*, îndoiala se plasează mult mai aproape de nu...
- Putem conta pe imparțialitate absolută? Și după ce criterii?
- Nu-i oare mai bine să nu înțelegi deloc, niciodată, decât prea târziu?

Andrei Damian

THEODOR CODREANU

Laurențiu Șoitu – 80

Educația: comunicare și cuminecare

În 1963, ieșea de pe băncile uriașului liceu de 2000 de elevi, numit prozaic Complexul Școlar din Bârlad (devenit, după reînființarea vechilor instituții, în frunte cu Liceul „Gheorghe Roșca-Codreanu”, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”), o generație din care făceau parte Laurențiu Șoitu (n. Șuletea, Vaslui, 8 aprilie 1945) și subsemnatul, mai „bătrân” cu șapte zile (n. 1 aprilie 1945, Sârbi, același județ). În primii doi ani de școală, am fost colegi de clasă, prietenia adolescentină dintre noi cimentându-se pentru întreaga viață (peste 65 de ani!), străbătând și perioadele de „tăcere”, eu alegând Filologia la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, el Filosofia la Universitatea din București. Dintre toți prietenii de liceu bârlădean din generația noastră, Laurențiu s-a dovedit a fi cel mai maturizat, echilibrat și tenace, având vocație de lider. Cred că am mai spus-o, era și omul inițiativelor. Cea mai importantă a fost demersul de a întemeia o revistă a liceului, inițiativă care, deși avea și aderența marilor profesori Harry Zupermann și Constantin Parfene (care dădeau sprijin și faimă întâlnirilor cenacliste lunare), a trebuit să ne mulțumim cu o „gazetă de perete” în vecinătatea sălii de mese a internatului, unde eu am publicat prima „operă”, o epigramă în care vizam metodele de educație ale unuia dintre pedagogi, pe care-l asemuiam cu sovieticul Makarenko!¹

Urmându-și calea, la terminarea facultății Laurențiu a înțeles că filosofie, *stricto sensu* și *largo sensu*, nu se poate face în contextul istoric în care s-a format generația noastră, așa încât a ales confruntarea publică în sfera audio-vizualului, cristalizându-și vocația de *comunicator*, ca om al *dialogului*, avându-i ca mentori pe Vasile Pavelcu și Petre Botezatu, care i-au devenit îndrumători și coordonatori la teza de doctorat *Retorica audio-vizualului*, finalizată și susținută în 1982. În 1985, Studioul teritorial de Radioteleviziune din Iași a fost desființat, ca și celelalte de același tip din țară, din pricini financiare, dar nu numai. Condiția de asistent universitar, apoi de conferențiar universitar asociat (1969-1990) la Facultatea de Filosofie din Iași, i-a înlesnit ascensiunea profesională de după Revoluția din Decembrie 1989. Se confruntase, până atunci, cu cenzura anilor 1969-1989, perioadă pe care o radiografiază, cu acribia-i cunoscută, într-un eseu remarcabil din revista *Convorbiri literare* (nr. 9, 2024, pp. 159-162), intitulat

¹ Iată epigrama: „Makarenko în persoană / Pe el l-ar invidia / Văzând noile metode / Din pedagogia sa!”

„Cenzura e despre oameni”, titlu care încapsulează tragi-comedia a ceea ce se numește *cenzură* în societățile dictatoriale, dar și în cele cvasidemocratice ca democrația Atenă. Sunt invocate probele de foc în fața *adevărului* și *minciunii*, la Socrate, apoi la Iisus (*Calea, Adevărul și Viața*), valori apărute cu *moartea* biologică, în fața „reformatorilor raționaliști ai lumii”: „Aceasta e cenzura, efectul prezenței unei ideologii, care așază în prim-plan interesul de grup – de regulă, minoritar și dezlănțuit paranoic – și al activității unor hingheri de gânduri plătiți să scoată din lumină tot ce e născut să dăinuie, fiindcă nu-și pot accepta efemeritatea puterii lor. În absența educației, uneori în spatele instrucției, se ascund structuri psihice și mintale aparte, bune pentru cenzorii călăi – pregătiți să taie vârfurile și să trimită materie primă, ghilotinelor adevărate” (p. 159).

Cunoscându-l bine pe Laurențiu Șoitu, pot spune că a urmat, în viață și în creativitate, calea teologiei dogmatice ortodoxe a lui Dumitru Stăniloae, iar nu „biblia” marxist-leninistă a filosofiei vremii (care-l „formase” la Universitate), echivalând *comunicarea* cu ceea ce, etimologic vorbind, numim *cuminecare*. În *Teologia Dogmatică Ortodoxă* (I-III, 1978), Părintele Stăniloae face observația capitală că *lumea*, în sine, nu are consistență *ontologică*, ci doar una *dialogică*. Numai prin dialog, prin *comunicare* lumea se poate *îndumnezei*, dialogul suprem fiind între Pământ și Cer. Grigore Vieru are imaginea genială că Mama e un „intermediar” platonician și hristic care e asemenea semințelor ce zboară „între ceruri și pământ”. Laurențiu Șoitu, de astă dată în referențial științific, conturează și el întreaga filosofie a *educației* în același spațiu. Aceasta este semnificația *încercării* (concept eminescian!) a celei de a doua teze de doctorat a lui Laurențiu Șoitu, susținută sub îndrumarea altui strălucit reprezentant al Școlii ieșene de științe pedagogice, George Văideanu. Este vorba de *Pedagogia comunicării*, teză susținută în 1997. Pe această *axis mundi* se înșiră bogata bibliografie disciplinară, interdisciplinară și transdisciplinară a lui Laurențiu Șoitu. Temeliile le găsim nu numai în cărțile de autor, ci și în inițiativele de coordonator tematic al unor cărți de interes public, în momente cruciale ale istoriei contemporane. Voi semnală doar trei dintre ele: *Educația la centenar. Idei. Instituții. Personalități* (coordonatori Laurențiu Șoitu, Steliana Toma, Ioan Neacșu, Liliana Romaniuc), Iași, Editura Polirom, 2018; *Covid. Colivia noastră* (coordonator Laurențiu Șoitu), Iași, Editura Institutul European, 2020; *Casa de acasă* (coordonatori Laurențiu Șoitu și Episcopul Ignatie al Hușilor), București, Editura Performantica, 2021. Voi zăbovi asupra primeia, luând în calcul importanța.

Educația la centenar adună, sistemic, studiile și eseurile a 70 de personalități de pe tot cuprinsul țării, începând cu Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, și cu Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, încheindu-se cu o „scrisoare” de urgență, testamentară, a marelui scriitor și academician Dumitru Radu Popescu (plecat la cele veșnice la 2 ianuarie 2023, la 87 de ani). Laurențiu Șoitu deschide cartea cu un studiu-prefață

asupra conceptului de educație, invocând nu numai păreri vehiculate de specialiști, ci și tradițiile istorice și folclorice românești. Găsește potrivit să-i invoce pe cei vechi și noi din cultura universală și autohtonă, între ei, la loc de pedestal, pe Eminescu, din care citează: „Învățătura ca atare nu are a face cu creșterea. (...) *Învățătura* consistă în mulțimea celor știute, *cultura* în multilateralitatea cunoștințelor, *creșterea* nu consistă nici într-una, nici într-alta. Ea consistă în *influența continuă* pe care o au lucrurile învățate asupra *caracterului* și în disciplinarea inteligenței”. Și asta pentru că „Niciodată tăria unui popor n-a stat în instrucție și numai în instrucție, ci totdeauna în creștere”. Incursiunile în paradigmele educației tradiționale, moderne și postmoderne ating și ciocnirea uimită în fața sloganului „România educată”, atât de reeducată, încât a ajuns să se înfunde în *analfabetism funcțional*,² în *violență* și în *găurile negre* ale drogurilor: „Nu ne ascultăm istoria familiei, a școlii, a satului, a cetății, a neamului. Avem atâta inocență – ce poate fi numită și altfel –, încât, și atunci când ni se arată greșeala, noi tot mai credem că «merge și așa»! Poate doar așa, adică din rău în mai rău, spre și o mai adâncă adormire a dorului de bine, obținut prin trudă și veghe” (p. 16).

Și pentru a trage semnalul de alarmă, coordonatorul/coordonatorii explică motivarea structurării cărții după dificultățile conținuturilor: „Am vrut să structurăm cartea în părți, conform subtitlului. Dar nu a fost posibil. Capitolele se autodefinesc. Dovadă sunt autorii care, având două contribuții, ne oferă cu fiecare altceva. Temele aparent comune diferă prin intensitatea manifestării lor – pentru că sunt perene, sunt ale noastre ori sunt iscate pentru a mai amări o dată destinul unui neam; pentru a slăvi ori a regândi ce încă se poate așeza pe temelii străbune; pentru a privi noul cu ochii mult încercați – neclintii în fața falsei străluciri – căci hrana lor se ia mereu din ceruri și istorii ce luminează pe toate și pe toți” (pp. 13-14). Laurențiu Șoitu oferă aici cele două chei: istoria, prin acad. Ioan-Aurel Pop, și Biserica, prin Preafericitul Daniel. Cu acestea, se ajunge la complexa problematică a cărții, *educația la centenar* și după. Calea ne-a deschis-o, și de astă dată, Eminescu, luptându-se cu *maladia formelor fără fond*, devenită, cum atrage atenția un sociolog remarcabil, Constantin Schifirneț,³ *brand de țară*. Esențializează Eminescu: „forme vechi și spirit pururea nou”, ca în organicismul englezesc. Pe când falsul liberalism republican autohton a optat pentru *forme „noi”* (de fapt, vechi pentru România), importate, neînțelegând că starea ontologică unui neam se definește prin *proporție de mișcări, de creștere*, nu prin *proporție de forme*, care sunt moarte. „Ecuatiunea universală”, despre care vorbește Eminescu în *Fragmentarium*, unifică: *spațiu, timp, mișcare*. Asta

² Sintagma a fost prefigurată/formulată de Alvin Toffler: „Analfabetul viitorului nu va fi cel care nu știe să citească, ci acela care nu știe să înțeleagă”.

³ Constantin Schifirneț, *Formele fără fond, un brand românesc*, Ed. comunicare.ro, București, 2007.

se vede și în *Luceafărul*, care concentrează „ecuațiunea” poetic și cuantic:

*Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atâtea clipe.*

La nivel de concept instituțional/educațional, o spusese, la noi, și Ion Heliade Rădulescu: „Fără școală să nu aștepte nimeni nici părinți buni, nici fii buni, și prin urmare nici stat bine organizat și bine cârmuit și păstorit”. Mai mult de atât, școala, ca nucleu arheic al creșterii istorice, intuiește, pătrunzător, universitarul bucureștean Romiță Iucu, *Unirea de la 1918 a fost făcută de educație*: „Da, a făcut-o un popor educat, ce s-a redefinit ca un exponent al proiectului unei generații, rezultat al unei reforme educaționale de substanță (referință la ceea ce s-a numit *școala haretiană*, n.n.),⁴ ale cărei roade s-au văzut după zeci de ani de sedimentări, creșteri și valorizări” (p. 80). O confirmă (ca și majoritatea colaboratorilor) și deschizătorul volumului, acad. Ioan-Aurel Pop, care argumentează că Academia Română a deschis, prin școală, calea ridicării statului de țărani, care a fost România: „Provinciile unite au adus de la început în Academie țara profundă, mai întâi doar virtuală în raport cu regulile artificiale ale unei lumi aleatoriu sau strâmb alcătuite, foarte reală pentru locuitorii săi. Iar Academia Română, în ciuda rolului său de for suprem, de ateneu erudit – sau poate de aceea –, a simțit mereu România simplă, cea a țăranilor. Când s-a format, în 1866, dar și când și-a sărbătorit jubileul, în 1916-1919, Academia reunea elita intelectuală a unei țări de țărani” (*Academia Română și educația în spiritul ridicării edificiului național*, pp. 21-22).

Acest spirit al României profunde a dăinuit și după epoca haretiană, culminând cu perioada interbelică, după cum argumentează și Ioan-Aurel Pop. Academia, de la începuturile ei, a fost albie a *spațiului mioritic*, devenind for decizional în ale limbii române, în ale educației și învățământului, precum Biserica în viața creștină (vezi textele semnate de Preafericitul Daniel, *Catedrala Mântuirii Neamului – spațiu sacru și simbol național*, pp. 23-33; Înaltpreasfințitul Teofan, *Mănăstirile din Moldova – izvoare de cunoaștere în vremuri grele*, pp. 48-51; Preasfințitul episcop Ignatie al Hușilor, «*Uniația*» de la 1700 nu creditează (moral) *Unirea de la 1918. Lecțiile unui capitol problematic și sensibil al istoriei noastre*, pp. 107-111; Preasfințitul Petru Gherghel, *Fericitul Anton Durcovici – formator de conștiințe*, pp. 320-323).

⁴ A se vedea și Theodor Codreanu, *De la școala haretiană la marea reeducare*, pp. 111-116; Conțiu Tiberiu Șoitu, *Dimitrie Gusti, haretianul*, pp. 314-319; Nicu Gavriluță, *Provocări ale educației românești în anul centenarului Marii Uniri*, pp. 120-124 ș.a.

Împlinirea organică a creativității românești prin educație, sesizează Laurențiu Șoitu, ar fi fost garantată după căderea dictaturii ceaușiste, dacă instituțiile statului român ar fi produs continuitatea-renaștere dintre interbelic și postcomunism, nu în litera, ci în spiritul școlii haretiene: „Continuitatea educației o înțelegem ca fiind firească dacă se reînnoadă firul românesc înnobilit de Haret cu normalitatea legii și a aplicării ei. Ciudățeniile apar atunci când se vorbește despre valori invocându-se revitalizarea lor, când se dă haină otrăvită ideilor ce înseamnă dominația «corectitudinii» incorecte – prin raționamente cu premise false și efecte contrarii intenției declarate. Negarea continuă a valorilor fundamentale nu a devenit o negare a negației. Asistăm la întărirea negării sub forme noi, cu efecte mult mai perverse – în exprimarea sociologilor” (*Continuitatea nu este o opțiune, este condiția ființării*, p. 90). Laurențiu Șoitu descrie, cu precauție eufemistică, urmările devastatoare ale impregnării educației și învățământului cu doctrina „neomarxistă” a a „corectitudinii politice”, numită oximoronic de autor *corectitudine incorectă*. Dacă luăm numai schilodirea ideii de *parenting* preluată fără discernământ din engleză: „Așa de cuceriiți am fost de termenul englezesc, încât părinți și profesori laolaltă au trecut cu vederea mesajul principal: «Suntem ultima generație de copii care au mai ascultat de părinții lor» Puțini au reacționat prompt, puternic” (*Ibidem*). Neantizarea familiei asupra căreia a tras semnalul de alarmă scriitorul-preot basarabean Savatie Baștovoi (*Antiparenting*, Ed. Cathisma, București, 2017). Nimicirea conceptului străbun de *acasă*, simptomatic pentru cei care pornesc pe „drumuri ce nu știu unde duc”, uitând de călătoria polimorfă spre Ithaca a lui Ulise care: „La adâncimi nesiguranța, necunoașterea de sine, sentimentul că s-au născut doar pentru a pleca, a naviga prin lume la fel ca ultimul gadget ce costă cât pensia bunicului pe jumătate de an” (pp. 91-92). Elevii pare că sunt educați în școli românești spre a pleca de acasă, iată contribuția statului român: educația de *emigranți* și *emigranți*, cum i-a numit Horia V. Pătrașcu (*Idealul valah*, Ed. Ideea Europeană, București, 2017). S-a instaurat astfel paradoxul relației dintre Academia Română și educație: *prima încă este haretiană, națională, a doua confecționează hibrizi globaliști care se rușinează că s-au născut în România*. De peste trei decenii, miniștrii educației și învățământului promit că adâncesc „reforma” pentru o „Românie educată” și nu vedem decât „curajul” de a schilodi predarea istoriei, a literaturii române, eliminând pe Eminescu din centralitatea canonului literar românesc și universal, toate simptome de cancerizare culturală și politică.

Laurențiu Șoitu sintetizează, prin el și prin colaboratori, toate aceste suișuri și coborâșuri labirintice, dovedindu-se o conștiință a vremurilor de răscruce pe care le trăim.

Theodor Codreanu - 80*

Critic și istoric literar, prozator, eseist, filosof al culturii, publicist, doctor în filologie, Membru de Onoare al Academiei de Științe a Republicii Moldova, membru al Uniunii Scriitorilor din România, autor a peste șaptezeci de cărți. S-a născut în satul Sârbi, com. Banca, județul Vaslui, la 1 aprilie 1945. Absolvent al Liceului „Mihai Eminescu” din Bârlad (1963, Fostul Complex Școlar) și licențiat al Facultății de Filologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (1971). Debut în presă: 1969, în revista *România literară*. Debut editorial: 1981, romanul *Marele Zid*, Editura Junimea, Iași.

Volume publicate (selectiv):

ROMANE: *Marele Zid* (1981), *Varvarienii* (carte de sertar, 1998);

EMINESCOLOGIE: *Eminescu – Dialectica stilului* (1984), *Modelul ontologic eminescian* (1992), *Dubla sacrificare a lui Eminescu* (1999), *Controverse eminesciene* (2000), *Mitul Eminescu* (2004), *Eminesciune* (2012), *Eminescu în captivitatea „nebuniei”* (2013), *Basarabia eminesciană* (2013), *Eminescu „incorect politic”* (2014, 2022), *Fragmente despre Eminescu* (2017), *Hyperionice* (2019), *Fragmentarium eminescologic* (2024);

ISTORIE ȘI CRITICĂ LITERARĂ: *Provocarea valorilor* (1997), *Complexul Bacovia* (2002), *Caragiale – abisal* (2003), *Duminica Mare a lui Grigore Vieru* (2004, 2010), *Istoria „canonică” a literaturii române* (2009), *Ion Barbu și spiritualitatea românească modernă. Ermetismul canonic* (2011, 2024), *Cezar Ivănescu – transmodernul* (2012), *Anamorfoze* (2017), *În oglinzile lui Victor Teleucă* (2012), *Mihai Cimpoi: de la mitopo(i)tică la critica arhetipală* (2016), *Lumea românească în zece prozatori* (2017), *Scriitori basarabeni* (2019), *Scriitori vasluieni* (2018), *Revizuire critice* (2019), *Dumitru Radu Popescu – Istoria absurdoidă* (2020), *Ontoestetica lui Nicolae Breban* (2022), *Nicolae Dabija în două oglinzi critice*, în colab. cu acad. Mihai Cimpoi (2023);

AFORISME: *Fragmentele lui Lamparia* (2002);

FILOSOFIA CULTURII ȘI CIVILIZAȚIEI: *Basarabia sau drama sfâșierii* (2003), *Transmodernismul* (2005), *Fenomenologia epică a istoriei românești* (2005), *A doua schimbare la față. O cercetare transdisciplinară a civilizației române moderne* (2008, 2024), *Anamorfoze* (2017), *Fragmentarium filosofico-teologic* (2021), *Taborice* (2021), *Europa*

* Redacția revistei *Lumină Lină* urează distinsului ei colaborator, Acad. Theodor Codreanu, sănătate deplină, ani mulți și rodnici, noi împliniri și bucurii de pe urma muncii făcute cu dăruire și pasiune în ogorul culturii și spiritualității românești.

LA MULȚI ANI!

Th.D.

în care putem crede (2021).

PUBLICISTICĂ: *Dialogurile unui „provincial”* (2015).

DIARISTICĂ: *Numere în labirint, I* (2007), *Numere în labirint, II* (2008), *Numere în labirint, III* (2009), *Numere în labirint, IV* (2014), *Numere în labirint, V* (2025); *Numere în labirint VI* (2025).

Premii și distincții literare (selectiv):

Premiul Uniunii Scriitorilor și al Bibliotecii Naționale din Republica Moldova (1992) pentru *Modelul ontologic eminescian*; Premiul pentru Critică literară „Titu Maiorescu” al Academiei Române (2013) pentru *Ion Barbu și spiritualitatea românească modernă. Ermetismul canonic* (2011); Medalia Jubiliară „Mihai Eminescu – 2000” acordată prin brevet prezidențial de către Președintele Emil Constantinescu; Medalia Jubiliară „Mihai Eminescu – 2000” acordată prin brevet prezidențial de președintele Republicii Moldova; Premiul pentru Critică literară al Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași, pentru *Complexul Bacovia* (2002); Premiul pentru Eseu al Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași, pentru *Ion Barbu și spiritualitatea românească modernă. Ermetismul canonic* (2011); Premiul de Excelență al Uniunii Scriitorilor, Filiala Iași, 2015; Trei premii Naționale pentru Exegeză eminesciană acordate de Societatea Scriitorilor Bucovineni, Suceava, pentru *Mitul Eminescu, Basarabia eminesciană, Eminescu „incorect politic”*; Premiul Național pentru Critică literară „Titu Maiorescu” al revistei „Convorbiri literare” (2021); Premiul de Excelență „Grigore Vieru” pentru Critică literară, la Festivalul Internațional de Poezie „Grigore Vieru”, ediția a XV-a, 2023.

Câteva referințe critice

„Carte de largă cuprindere, însumând întregul univers tematic eminescian, arhitecturată baroc și scrisă efervescent, *Eminescu – Dialectica stilului* impune un spirit analitic-asociativ capabil să nelineștească (profitabil) valorile clasice.”

Dan C. Mihăilescu,

„Eminescu și fervoarea asociativă”, în *România literară*, nr. 4/1984

„Theodor Codreanu e un autor pe de-a-ntregul format: cultura sa este excepțională, cu deschideri *inter- și pluridisciplinare* cum la puțini confrăți din generația respectivă (dar nu numai) se pot observa; instrumentele de lucru (de la așa-numita „metodologie”, până la ansamblul și detaliile de ordin comunicational) au ceea ce în bunul limbaj vechi se chema proprietate, iar în cel mai nou – funcționalitate...”

George Munteanu,

Eminescu și eminescianismul, Ed. Minerva, București, 1987

„Theodor Codreanu procedează riguros și metodic. Cartea sa (*Modelul; ontologic eminescian*, n. ed.) nu e destinată lecturii, ci conspectului, trebuie adică citită cu creionul în mână și cu teancuri de fișe pregătite pentru ordonarea ideilor. Autorul pătrunde în hățișul filosofiei, ideile circulă alert de la vechii greci la Schopenhauer, de la Kant la Hegel, de la filosofia extrem orientală la Heidegger, spre a demonstra falsitatea ca imagine a imobilismului eminescian în concepțele kantiene, depășite de cunoașterea budismului, de ideea unei cosmogonii în care arheul e hieroglifa universalității. (...) De la demonstrația teoretică exegetul accede spre praxis pentru a semnală, în partea a doua a studiului, câteva serii cu aplicație practică (aici prin formularea „rațiunii practice” se ține aproape de Kant) a viziunii ontologice eminesciene. (...) Cercetarea lui Theodor Codreanu îmi evocă, prin încrâncenarea luptei împotriva tuturor, prin implacabilele afirmații enunțate, prin îndărătnicia cu care-și apără, în fața grupului de denigratori, certitudinile, un spirit apropiat lui D. Caracostea, adică sortit contestării spre a-i fi recunoscute, într-un târziu, marile merite.”

Lucian Chișu, „Eminescu filosoful”, în *Literatorul*, nr. 24/1993

„E un volum scris cu inteligență, cu foc polemic, cu pasiune exegetică ce presupune, evident, erudiție interdisciplinară... și ceea ce este deosebit de important în contextul actual al analfabetismului valoric – cu dragoste față de poet și față de cultură în genere concepută ca șansă existențială supremă. (...) Cum procedează Eminescu, poetul și filosoful, în cunoașterea Ființei? Firește, nu-și cruță înaintașii (spune Theodor Codreanu) și, asemenea lui Heidegger în fața lui Hegel, deplasează centrul de greutate de la sfârșit (conștiința în genere) la început (conștiința individuală, aceea a „inimii”, căreia Kant nu-i acordă nici un credit în cunoașterea *obiectivă*). Cu adevărul ferm că *adevărul este în inimă, creierul nefiind decât lacheul ei*, Eminescu pășește în felul său pe spiratul drum al cunoașterii (al cercării, cum zice el). Spre deosebire de Hegel, care absolutizează întregul, el crede în valoarea deosebită a Părții, contrar lui Kant care credea că la *noumen*, adică la esența supremă cognoscibilă prin rațiune, conștiința umană nu poate ajunge, el crede că numai conștiința individuală o poate face.

Este partea cea mai frumoasă și cea mai originală a demonstrației critice a lui Theodor Codreanu, care înlătură hotărât clișeele vechii mentalități sociologice, sursieriste, sincroniste etc. Eminescu este el însuși în toate și prin *arheitate* el ne propune un model ontologic modern.”

Mihai Cimpoi,

„Poemul ființei”, în *Moldova suverană*, nr. 90, 15 iunie 1993

„Rememorez toate aceste lucruri din pricina amintirilor stărnite de lectura cărții recente a lui Theodor Codreanu, distinsul eminescolog, intitulată *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, carte plină de patos, de polemică amar îndurerată, dar și de erudiție istoric și critic literară, profund

convingătoare. Mărturisesc că până la această lectură (deși mă ocup de opera poetului în viziune comparatistă de peste treizeci de ani) am acceptat și eu varianta călinesciană despre anii 1883-1889, dându-i însă coloritul acela de amurg trist și blând al ultimilor ani din viața lui Hölderlin. Ceea ce adună ca date, chipul în care le corelează și le interpretează, cu rigoare și minuțiozitate, dau cercetării și aserțiunilor oricât de îndrăznețe ale lui Theodor Codreanu o coerență și o veracitate greu de dezmințit.”

Zoe Dumitrescu-Buşulenga,
prefață la Theodor Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*,
Ed. Serafim, Braşov, 1999

Azi, când există o adevărată frenezie a „criticii” (a se citi: a bagatelizării, a minimalizării, a ostilității, a relei credințe), autorul *Fragmentelor lui Lamparia* vine cu poziția, atât de necesară astăzi, a iubirii. Poate că tocmai rafinamentul atât de sensibil al nuanțelor în gândirea lui Th. Codreanu derivă din vechiul „esprit de finesse”, pe care nu-l pot promova decât „les raisons du coeur”. Autorul se supune acelei *ordo amoris*, postulate de Max Scheler, care cuprinde poate și secretul profunde sale înțelegeri prin iubire, aplicate la întregul domeniu al cunoașterii.

Edgar Papu, prefață din 1982 la *Fragmentele lui Lamparia*,
Fundăția „Scrisul românesc”, Craiova, 2002

„El s-a afirmat ca istoric și critic literar de mare autoritate, ca eseist, romancier, poet, ca filosof care a interpretat „modelul ontologic eminescian”, ca lingvist atras de domeniul fascinant al stilisticii, ca istoric al culturii. El ilustrează admirabil tipul de creator pe care G. Călinescu îl numea „scriitorul integral”. Cei mai importanți creatori din literatura română de azi recunosc în Theodor Codreanu una dintre personalitățile reprezentative ale culturii noastre din toate timpurile.”

Mihail Diaconescu,
cronică literară, în *Argeș*, nr. 15, decembrie 2002

„*A doua schimbare la față* este un studiu temeinic și amplu de *filosofia culturii*, în prestigioasa tradiție românească reprezentată de Lucian Blaga, C. Rădulescu-Motru, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica. Autorul se arată mereu preocupat să respecte statutul specific citatei discipline, lăsând în plan secund aspectele particulare și documentaristice (dependente de informația istorică propriu-zisă, de imaginarul poetico-artistic, de comportamentul socio-etnografic, etc.) și dând prioritate exercițiului teoretic. Se pare că traseul parcurs întru ajungerea la *A doua schimbare la față* a fost pregătit sistematic și îndelungă vreme. Cărțile publicate anterior par trepte suitoare în acest sens.”

Petru Ursache,
postfață la ediția a treia a cărții *A doua schimbare la față*

Florentin Popescu – 80*

Poet, prozator, critic și istoric literar, publicist, membru al Uniunii Scriitorilor, Cetățean de Onoare al municipiului Buzău, al județului Buzău și al orașului Bolintin-Vale (jud. Gurgiu), autor a peste o sută de volume, într-un larg evantai tematic. S-a născut la 3.04.1945 în localitatea Lera-Chiojdu, jud. Buzău. Este absolvent al Facultății de Limba și Literatura Română din Universitatea București și al cursului postuniversitar de ziariști. A debutat în presă cu poezie în revista *Luceafărul* la 14 septembrie 1963 și editorial cu volumul *Obsesia păsărilor* (poezie, 1970).

A publicat peste o sută de volume, între care (selectiv):

POEZIE: *Obsesia păsărilor* (1970), *Mereu-peregrinul* (1972), *Țărnul uitat și alte poeme* (1981), *Peregrin la Ninive* (1988);

PROZĂ: *Povarna și alte povestiri* (1987), *Puii de urs nu merg cu automobilul* (1989), *Furca și alte povestiri* (2016);

CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ: *Pe urmele lui Vasile Voiculescu* (1994), *Eu v-am citit pe toți!* (9 volume, 2007-2024);

MONOGRAFII: *Al. Odobescu* (2001), *Necunoscutul Macedonski* (2005), *N. Labiş* (2006), *Coman Şova* (2012);

MEMORIALISTICĂ: *Un mesteacăn ră tăcit în câmpie* (2007), *Siluite pe plajele timpului* (2009), *Portrete în peni ă* (2010), *Pe simezele memoriei* (2013), *Redac țiile prin care am trecut* (2015);

DIC ȚIONARE: *Dic Ționar de literatur ă rom ă n ă pentru elevi* (1997), *Dic Ționar de literatur ă universal ă pentru elevi* (2008), *Divinit ă ți, simboluri și mistere orientale* (5 volume, 1999-2003);

PUBLICISTICĂ: *Țara fânt ă nilor* (1973), *Rapsodii la Vatra Miori ței* (1975), *Re ınt ă lnire cu cetatea adolescen ței* (1979), *Publicistic ă de tinere țe* (2015);

EPIGRAMA: *Epigrame cu materialul clientului* (2011), *Noi epigrame cu materialul clientului* (2019).

Este cunoscut ca specialist în studiul vie ții și operei lui V. Voiculescu despre care a publicat mai mult volume, culmin ă nd cu *Via ța și opera lui Vasile Voiculescu* (Editura Academiei Rom ă ne, București, 2024).

Pentru opera lui literar ă Florentin Popescu a primit numeroase premii, distinc ții și diplome, între care: *Premiul pentru poezie* al ziarului „Sc ă nteaia tineretului” (1985), *Marele Premiu rezervat membrilor Uniunii Scriitorilor*, decernat la Festivalul „Moștenirea V ă c ă reștilor” (T ă rgoviște, 1986), *Diploma de Excelen ță* a revistei „Oglin da literar ă ” (Focșani, f.a.), *Premiul pentru eseu*,

* Redac ția revistei *Lumin ă Lin ă* ureaz ă distinsului ei colaborator, Florentin Popescu, s ă n ă tate deplin ă , ani mul ți și rodnici, noi ă mpliniri și bucurii de pe urma muncii f ă c ă ute cu d ă ruire și pasiune în ogorul culturii și spiritualit ă ții rom ă nești.

LA MUL ȚI ANI!

Th.D.

conferit de revista „Tomis“ și Uniunea Scriitorilor, Filiala Dobrogea (2001); *Distincție de merit*, conferită de Rotary Internațional District România și Republica Moldova, Rotary Lub Buzău *pentru contribuția deosebită la cercetarea vieții și operei lui V. Voiculescu* (2011), *Diplomă de Excelență pentru colaborare și sprijinul promovării culturii albaneze din România*, acordată de Uniunea Albanezilor din România (f.a.), *Trofeul „Cerurile Oltului“* la Salonul „Rotonda plopilor aprinși“ (ed. a II-a, Râmnicu Vâlcea, 2012); Premiul *Opera Omnia* pentru publicistică și eseu contemporan în colecții naționale ale Editurii „Tipo Moldova“ (2013), Titlul de *Doctor Honoris Causa* pentru întreaga activitate literară și de promovare a talentelor noi, conferit de Academia Dacoromană (2015), *Diploma de Excelență pentru sprijinul și promovarea culturii românești în lume*, acordată de Asociația Canadiană a Scriitorilor Români (2016), Medalia *Congresul Mondial al Eminescologilor*, ed. a VIII-a, Chișinău – Dumbrăveni, conferită de Consiliul Local Dumbrăveni, jud. Suceava (2019) ș.a.

Câteva referințe critice:

„O poezie matură la un tânăr debutant, traversată de mari întrebări, de îndoieli. O poezie care sună interior, venind de undeva din adâncuri ancestrale.”
Radu Cârnci, în *Ateneu*, iunie 1970

„Poet, eseist și reporter, Florentin Popescu ne-a dat o micromonografie a vieții și operei marelui poet și prozator Vasile Voiculescu printre cele mai reușite... Cartea lui Florentin Popescu (*Pe urmele lui Vasile Voiculescu*) este bine informată și scrisă cu devoțiune. Așadar îl putem urmări cu încredere.”

Șerban Cioculescu, în *România literară*, 8 martie 1984

„Prin toată opera sa Florentin Popescu ni se înfățișează ca un intelectual adevărat, cu formație plurivalentă, prozator talentat, poet inspirat, sociolog, etnopsiholog, critic literar de prestigiu, jurnalist curajos, implicat plenar, cu decență, deloc gălăgios, în viața culturală a societății noastre”

Ion Dodu Bălan, în *Flacăra lui Adrian Păunescu*, 8 iulie – 3 august 2017

„O bibliotecă în stânga – cu cărțile citite! una în dreapta – cu cărțile pe care le-a scris. Și câte a scris! Poezie, reportaj, eseu, roman, monografii, prezentare de carte și prezentare de autori, epigrame. Are operă, are și activitate. A lucrat în redacții de edituri și de reviste, a înființat și condus reviste, participă la întâlniri culturale dintre cele mai diverse... *Bucureștiul literar și artistic* este dragostea de pe urmă – e aici o urare de viață lungă, revistei și redactorului ei șef. Frumoasă revistă (cinstite cui îi dă viață, aș parafraza o vorbă arghezană). Un om care construiește, cu bucuria și seninătatea unei meniri... O prezență reconfortantă în lumea noastră parcă tot mai entropică...”

Acad. Gheorghe Păun (*Bucureștiul literar și artistic*, nr. 4/2015)

„Florentin Popescu este un dar pentru literatura română, pe de o parte și pentru toți cei care-l cunosc, pe de altă parte. Scriitor de anvergură și de calitate, editor de reviste și cărți, omniprezent la evenimentele culturale din țară, Florentin Popescu este în același timp un liturg al cultului prieteniei. Pe cât de înzestrat, pe atât de modest, fapt ce-ți dă senzația că lângă el poți să crești, de la el poți să te inspiri, că oricând poți primi un sfat folositor. De aceea prietenii gravitează în jurul lui, dar și pentru faptul că știe să împărtășească cu generozitate ceea ce Dumnezeu i-a dat numai lui.”

Theodor Damian, în *Bucureștiul literar și artistic*, nr. 4/2015

„Există în creația lirică a lui Florentin Popescu o frumoasă poezie a tandreței umane. Ea este comunicată prin gingășia unor metafore simple, întâlnite în literatura japoneză și chineză. Dar, în general toate, textele de înțelepciune arabă sunt impregnate cu enunțuri de acest fel. Reținem un singur exemplu din *Peregrin la Ninive*: „Toată noaptea un foșnet de frunze / o adiere de vânt, o neliniște / și un zvon necunoscut mi-au alergat prin casă / Când m-am trezit strigându-te – de dor / numele tău era-nflorit pe masă” (*Epistola ostașului către iubita lui rămasă acasă*, I).

Fără îndoială că peregrinul la Ninive poate fi și în altă parte. Datele umane pe care este fundată poezia sa rămân universale. Remarcabilă, experiența lui Florentin Popescu nu este repetabilă.”

Romul Munteanu, în *O sută și una de poezii*, Editura Academiei, 2020

„O poezie htonică, saturată de natură în toată diversitatea de regnuri și de relief găsim în primele cărți ale lui Florentin Popescu, discret asociată unei perspective paseiste, reflex, probabil, al vremii copilăriei. Foarte legat de geografie, poetul e nu mai puțin ispitit de aerul rarefiat al înălțimilor supratereștre, de muzica sferelor și peste toate, de identificarea în propria-i ipostază lirică de „mereu-peregrin” a anvergurii mitologice, relevantă, aceasta, prin asumarea globală a peisajului, resimțit ca parte corporală, și prin acumularea elementelor lumii obiective în teritoriul purei subiectivități, uneori cu neliniști patetice sau candori maiestuoase, denotând orgoliu de misionar devotat celor ancestrale.”

Laurențiu Ulici, în *România literară*, 1989

„Ideea eseistului, poetului și istoricului literar Florentin Popescu, de a publica o astfel de *Istorie*, mi se pare, din toate privințele, excelentă. Cred că în vremurile actuale, când literatura și, în sens mai larg, cultura se confruntă cu o criză de identitate (declanșată de o altă... criză pe care n-aș mai vrea s-o numesc) „mitul” pierdut al scriitorului poate fi revigorat cu mai multă eficiență printr-o astfel de cale. Pe de altă parte, noile generații de cititori, cărora mass-media le insuflă pasiunea pentru senzațional, vor descoperi un prilej foarte nimerit să se apropie de istoria literară prin chiar orizontul de așteptare nou creat, senzaționalul și anecdota folosite cum grano

salis fiind de preferat textului cu file de bibliografie sau aparat științific, mult mai greu digerabile în comparație cu stilul spumos și direct al confesiunii orale. N-ar trebui neglijat deloc acest avantaj care a creat, după câte am auzit, necesitatea unei a doua ediții. Evident adăugită.”

Lucian Chișu, în *Literatorul*, An VI, Nr. 35 (256), 30 aug.-6 sept. 1996

„Traversând cu pasiune literaturi și civilizații întregi (Florentin Popescu a sintetizat, în cinci volume, *Divinități, simboluri și mistere orientale*), poetul-peregrin se află acum la vârsta mărturiilor de o maturitate completă, echilibrată și fără echivoc.

Amintirea care ne rămâne e un memorial în dialog, din care scriitorul extrage, cu înțelepciune, o constatare exactă: „Cea mai importantă lecție a vieții: a avea răbdare, a ști și să privești și să asculți”. Înarmat cu o astfel de disciplină interioară, Florentin Popescu s-a așezat, adeseori, sub umbra unor mari stejari precum Zaharia Stancu, Șerban Cioculescu, Savin Bratu, George Ivașcu, plus a celor amintiți mai sus și încă destui alții, ca să compună un orizont cultural de elită.

Cartea lui Florentin Popescu are picanterie. Omul știe să pună și întrebări, să melodrameze în limite riguroase, să injecteze paranteze febrile în biografia dubioasă a unor interlocutori și să lase ca semn, ori ca punct, câte o lacrimă ceremonială la căpătâiul unor mari dispăruți.”

Gheorghe Istrate, în *Saeculum*, An II, Nr. 6, octombrie 2000

„...Un poet fin, discret și elegant, cântând meleagurile copilăriei, iubirea, „florile dalbe” ale colindelor, bobul de grâu, anotimpurile, „caii pierduți”, „gabrioletele” de altădată, în stilul tradiționalist-neoromantic, în versuri muzicale, cursive. Compunerile îi sunt din ce în ce mai frumoase, pe măsura înaintării în timp și eliberării de servituțiile totalitarismului.”

Ion Rotaru, în *O istorie a literaturii române*, 2006

„Întâlnirile de la București și Curtea de Argeș, apoi turneul literar prin școli din zona Orheiului mi-au relevat nu numai virtuțile unui scriitor pe care îl cunoșteam din creațiile lui (l-am publicat și noi în *Literatura și Arta* de la Chișinău), ci și ale unui prieten adevărat ale unui om deschis ideilor noi, cu prețuire pentru valorile culturale de pe cele două maluri ale Prutului, cu alte cuvinte ale unui suflet mare.

Împreună cu el și cu dl. academician Gheorghe Păun ne-am pus/ne punem sufletul și inima, gândurile și cele mai frumoase sentimente la temelia *Podului de reviste* – simbolică unire în cuget și-n simțiri a noastră, a redactorilor și a miilor de cititori ai noștri.”

Acad. Nicolae Dabija (Chișinău),
în *Bucureștiul literar și artistic*, nr. 4, 2015)

Dan Anghelescu – 80*

Poet, istoric literar, eseist, muzicolog, doctor în filologie (2012 – Școala doctorală Alexandru Piru, Craiova), Absolvent al Programului de Twinning Phare RO 03/ IB/SO03 C.E.S. România, Acas, Conseil Économique et Social Republique Francaise (2006), membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România, membru PEN Club al Asociației de Literatură Generală și Comparată (ALGCR), director (fondator) al revistei de cultură și spiritualitate sud-est europeană *Carmina Balcanica*, redactor șef al revistei *Antilethe*, membru în Colegiul redacțional al revistei literare *Europa*, Novisad, Serbia, editor la revista *Lumină lină / Gracious Light* din New York, editor la revista *Bucureștiul literar și artistic*, vicepreședinte al Asociației Culturale internaționale „Carmina Balcanica”, autor a 15 cărți de poezie și a 8 cărți dedicate exilului românesc (în colaborare cu Mihaela Albu).

S-a născut în localitatea Brăila, județul Brăila, la 2 mai 1945. Absolvent al Liceului „August Treboniu Laurian” din Botoșani (1963) și licențiat al Conservatorului de muzică George Enescu din Iași, Facultatea Muzicologie-Compoziție (1970). Debut literar: 1969 – poezie, revista *Iașul Literar*. Debut publicistic: 1968 – Revista *Cronica*, rubrica Podium, *Cronica de concert*, Iași. Debut editorial 1970 – Poezie – *Cerul în apă*, Ed. Junimea, Iași.

Activitate literară: A publicat poezie, articole și cronici literare în reviste din România și din alte țări, precum și prefete și postfete la volumele unor scriitori. Poezia sa a fost tradusă în engleză, germană, franceză, sârbă, spaniolă, arabă, albaneză.

Volume publicate:

POEZIE: *Cerul în apă* (Ed. Junimea, 1970), *Lumea ca adiere* (Ed. Junimea, 1980), *Mașinării de traversare a sufletului toamna* (Ed. Cartea Românească, 1983), *Poeme* (Ed. Eminescu, 1989), *Pietrificarea memoriei* (Ed. Eminescu, 1998), *Și atunci ar fi trebuit să vorbesc* (Ed. Libra, 2009), *À ce moment j'aurais dû Parler* (Ed. Eikon, 2011), *Ireal de netemperat* (Ed. TipoMoldova, 2012), *Excomunicările Mașinului de scris* (Ed. Eikon, 2014), *Discursuri îndrăgostite* (Ed. Eikon, 2015), *Inefabila povară* (Ed. Eikon, 2018), *Starea de urgență* (2020), *Cămașa de forță a clipei* (Ed. Aius, 2023), *Rime pentru mari și mici scrise cu un licurici* – carte pentru copii (Ed. Aius, 2024), *Poeme sub acoperire* (Ed. Aius, 2024).

* Redacția revistei *Lumină Lină* urează distinsului ei colaborator, Dan Anghelescu, sănătate deplină, ani mulți și rodnici, noi împliniri și bucurii de pe urma muncii făcute cu dăruire și pasiune în ogorul culturii și spiritualității românești.

LA MULȚI ANI!

Th.D.

VOLUME DEDICATE EXILULUI ROMÂNESC
(în colaborare cu Mihaela Albu):

Revistele literare ale exilului românesc. Luceafărul, Paris – O restituire (Ed. Ideea Europeană, 2009), *Les revues littéraires de l'exil roumaine. Luceafărul. Paris. 1948-1949 – Une Restitution* (Ed. I.C.R. (2013) – volum selectat pentru Târgul de Carte din luna martie, la Paris, *Mircea Popescu, un scriitor, un ziarist, o conștiință* (Ed. Muzeul Literaturii Române, 2014), *Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate* (Ed. Aius. Craiova, 2015), *Eseistica unui fost săgetător. Vintilă Horia* (Ed. Aius, Craiova, 2016), *Mircea Popescu – o conștiință a exilului românesc* (Ed. Vreamea, 2019), *L.M. Arcade un scriitor român în exilul parizian* (Ed. Aius, Craiova, 2020), *Necunoscutul scriitor Virgil Ierunca* (Ed. Aius, 2020).

Premii și distincții:

Nominalizat la Premiul de poezie pe anul 2015 deUSR – Filiala Iași pentru volumul *Excomunicările Mașinului de scris*, Diploma cu titlul de Poet al Iașului în cadrul Festivalului Poezia la Iași – mai 2015, Diploma de excelență pentru promovarea literaturii, Primăria Municipiului Iași – 2015, Diploma de excelență acordată de Uniunea Ziariștilor Profesioniști – 2017, Premiu pentru Cartea de publicistică acordat de Uniunea Ziariștilor Profesioniști – 2018, Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Craiova pe anul 2023 pentru cartea de poezie *Câmașa de forță a clipei*.

Câteva referințe critice

„Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Leonid Dimov și alții nu au afectat poezia lui Dan Anghelescu care, urmând mai ales pe Constant Tonegaru, anticipează, prin subtila persiflare a măruntelor preocupări și conglomerarea de obiecte și senzații, umorul parodic postmodernist de tip Mircea Cărtărescu.”

Al. Piru, Cronică literară, în
Suplimentul literar-artistic al *Scânteii Tineretului*, nr. 34/ 1989

„...Dan Anghelescu este un bacovian, înțelegând prin aceasta o tipologie stilistico-spirituală și nu un semn de epigonism, adică o natură hipersensibilă aflată în permanent dezacord cu realul înconjurător. Din această cauză poetul este un mare neliniștit, aflat în căutarea unui refugiu sau stand la pândă pentru a surprinde mișcarea obscură, secretă, a materiei...”

Paul Dugneanu, „O viziune poetică originală”, în *Luceafărul*, 1980

„Dan Anghelescu/.../ sensibil la muzica versului, reflectând contemporaneitatea cu umor și melancolie/.../ este acum, evident, un poet modern cu apetit pentru experimentele literare și mașinăriile pure ale limbajului”.

Adriana Iliescu, în *România literară*, octombrie 1984

„Poezia lui Dan Anghelescu este și ea – pentru că, am spus, aceasta este natura însăși a poeziei – expresia unei lupte (mereu învinse?)” împotriva enigmei care provoacă disperare. Și dacă Dan Anghelescu nu este un metafizician, cel puțin nu în esență, și el a subliniat, într-un poem mai vechi decât prezentul volum, incapacitatea limbajului de a-l spune pe Dumnezeu: „prin întunericul meu ard / sărbători și / cuvinte / mașini migratoare dresate-n sălbăcie / să îl pândească pe Dumnezeu... / stau îmbrăcat cu-această / disperare... / (rana e mai profundă ca marea?)...” ”

Jean Poncet,

Prefață la *Și atunci ar fi trebuit să vorbesc*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011

„Poetul își asumă toate libertățile: nu există fațetă a stilurilor poetice, de la premoderni până la post-nu-știu-ce, ca să îi intru în retorică, să nu fie făcută să strălucească din pagini. Are conștiința clară că poezia lui se adresează poezilor, cum altfel ar scrie „o diegetică de lucruri-întâmplări de mai de mult uitate/ bălăceala/ ...final de istorie.../ hegel / Ștregarul...” ”

Mircea Doreanu,

„Poemo-metria”, în *Astra*, nr. 35/322, Brașov, oct. 2009

„Netimpul, nesfârșirea nopții, locuirea în nu-știu-unde-și-cum și multe alte astfel de imagini indică în mod clar ce fel de ars poetica ne propune autorul. Poezia sa se face mergând spre adânc, spre taină; scrii și vorbești coborând până ce ajungi la tăcerea de la capătul adâncului din cuvânt. /.../ Pentru că vine din această necunoscută sălbăcie (din nou apofaza) cuvintele poetului aduc cu ele ceva din taina impenetrabilului originar, în acest caz, el, poetul, sugerându-ne poziția sa de liturg, de sfetnic de taină la zidirea lumii, de unde și darul, capacitatea sa de a recrea lumea prin cuvântul său, cuvânt-necuvânt.”

Theodor Damian, „...Mai bine mai târziu...”,
în *Lumină lină/ Gracious Light*, New York, 2011

„Răsfoiesc, citesc, recitesc recenta carte de poezii a lui Dan Anghelescu (*Excomunicările Mașinului de scris*, Ed. Eikon, 2014) și gândul mă trimite, volens-nolens, la Jacques Prévert” /.../ care „până la un timp, până la un spațiu”, are oarecare similitudini cu „mașina de scris ” a lui Dan Anghelescu. Mai ales în privința *robotizării*. Dar tot de aici pornesc deosebirile, profunzimile. /.../ Prévert își dirijează mașina de scris (robotul) după dorință; Anghelescu este copleșit de mașină, contopit cu ea, supus

voinței ei, experiment al unei forțe cosmice, prin care se verifică (se impun?) legi nescrise. Prévert eșuează în madrigal, în vovedil; de aici, ușurința de a fi înțeles. Angelescu urcă în simfonie, în dramă; de aici, dificultatea de a fi asimilat. Și unul, și celălalt inventează cuvinte: ale francezului, sprintare; ale românului, grave”.

Ion Andreiță, „Dan Anghelescu - „dezordonatorul”,
în *Bucureștiul literar și artistic*, 2016

„Poetul Dan Anghelescu se confundă cu muzicianul Dan Anghelescu, adică omul cu înclinații artistice de contrast, deși există o fascinantă complementaritate, care asigură personalității sale o aura intangibilă”

Dumitru Anghel, „Și atunci ar fi trebuit să vorbesc”,
în *Oglinda literară*, nr. 10, mai 2010

„Deosebite mi s-au părut a fi poemele de dragoste, în care autorul este mai cald, mai direct, mai puțin încifrat, mai semnificativ liric: *te modelez cu pleoapele/ cu respirația timpului meu...*”

Passionaria Stoicescu, „O specială tehnică de-a pune disperarea în lucruri”, în *Lumină lină / Gracious Light*, New York, 2014

„Prin tehnica poeziei postmoderniste, Dan Anghelescu reușește să sugereze caracterul eterogen al lumii postmoderne, pulverizarea acesteia într-o multitudine de manifestări incommunicabile, dar, totodată, și să o mineze din interior, în măsura în care destructurarea textului se soldează cu reflecții care, oricât de diferite, sunt și congruente, corespunzând structurii profund afective a poetului, care trăiește acut posibila decădere a omului, tocmai pentru că dorește continua lui elevație”.

Ioan N. Roșca, „Dan Anghelescu – mefient în lumea postmodernă”,
în *Lumină lină / Gracious Light*, New York, 2021

„În „starea de urgență”, nu cea recentă, nu cea la care ne gândim cu toții în momentul în care citim poemele lui Dan Anghelescu, ci cea „stare de urgență” sub care trăim de la începuturi, în care – cum spune undeva poetul – chiar și „soarele / este o navă / evadată din carantină...”, viața însăși pare a fi pusă între paranteze. Cei care sunt familiarizați cu stilul poeziei sale... vor recunoaște și aici, în *Stare de urgență*, acea angoasă, acea „malinconie”, acel spleen *învăluit / dezvăluit* în cuvinte cu dublu / neașteptat / neimaginat – de cele mai multe ori – sens și semnificație.”

Mihaela Albu, „O *Stare de urgență* – și poezia”,
în *Mozaic*, Craiova 2020

CRISTIAN OVIDIU DINICĂ

Christian W. Schenk: Un Ambasador al Literaturii Române în spațiul Germanofon și European

Christian W. Schenk este un nume de referință în literatura română și germană, fiind un veritabil mediator cultural și un promotor activ al dialogului literar interetnic. Născut la 11 noiembrie 1951 în, pe atunci Orașul Stalin, din 1960 Brașov, a crescut în munți, într-o colonie minieră numită Concordia, pe care comuniștii au redenumit-o impropriu „Colonia 1 Mai”. Schenk a fost modelat de un multilingvism formativ, fiind educat în trei limbi: germană, maghiară și română, ceea ce i-a conferit o perspectivă amplă asupra hibridizării culturale și a dinamicii identitare. După emigrarea în Germania în 1976, Schenk nu a rupt legăturile cu spațiul românesc, ci, dimpotrivă, și-a asumat rolul de intermediar între literatura română și cititorii germani. A devenit astfel nu doar un poet de sine stătător, ci și un editor, traducător și exeget al poeziei românești, militând pentru recunoașterea valorilor literare ale spațiului minoritic în lumea germanofonă. Una dintre cele mai ambițioase inițiative ale sale este monumentală *Antologie de lirică românească de la începuturi și până astăzi* (2024), o lucrare cu o indiscutabilă valoare istoriografică și canonică, incluzând 433 de poeți, de la preclasicul Ienăchiță Văcărescu la modernul Mihai Eminescu și avangardistul Nichita Stănescu, până la poeți contemporani precum Claudiu Dumitrache. Antologia este o sinteză a evoluției poeticii românești, prezentând atât marile paradigme estetice, cât și direcțiile noi ale poeziei postmoderne. Această lucrare nu este doar o colecție de texte, ci și un act de recuperare culturală, reflectând conștiința arhivistică și restaurativă a lui Schenk. Se impune aici o comparație cu demersurile similare ale unor exegeți literari, precum Alexandru Piru, Marian Popa sau Ov. S. Crohmălniceanu, care au realizat sinteze istorico-literare ale poeziei românești. Prin intermediul acestei antologii, Schenk devine un curator al poeziei naționale, creând un corpus poetic menit să servească drept reper pentru viitoarele generații de cercetători și cititori. Pe lângă activitatea sa de traducător și editor, Schenk este un poet care reflectă o sensibilitate introspectivă și filozofică, preocupată de marile teme ale existenței. Poezia sa este caracterizată de confluența dintre identitate și exil! Întreaga sa creație este marcată de sentimentul apartenenței fluide, în care se reflectă experiența emigrației și a dialogului intercultural. Trăind între două lumi, poetul sondează problematica rădăcinilor culturale, explorând tensiunea dintre dorința de integrare și nostalgia originii. Una dintre temele recurente în lirica lui Schenk este percepția timpului ca flux ireversibil, idee materializată prin imagini care amintesc de curgerea heraclitiană a devenirii. Poetul creează

metafore acvatice și simboluri recurente ale trecerii: râu, mare, vânt, nisip, elemente care evocă ireversibilitatea existenței umane. Influențat de relația sa cu Salvador Dalí, poetul îmbină imagini onirice și structuri simboliste, creând o poetică hibridă, aflată la granița dintre real și supraréal. Această tehnică amintește de experimentele literare ale avangardei românești, în special de vizionarismul lui Gellu Naum și de dimensiunea metafizică a lui Nichita Stănescu. Încă din primele sale volume, Schenk manifestă o înclinație către poezie sapiențială, ceea ce îl apropie de tradiția poezilor-reflectorți precum Lucian Blaga sau Tudor Arghezi. Versurile sale sunt adesea meditații asupra condiției umane, utilizând un limbaj în care concretul și abstractul coexistă într-o relație dialectică. Poetul se situează într-o linie de continuitate cu marii poeți români și germani, absorbind influențe diverse: Tudor Arghezi – pentru forța expresivă și explorarea dimensiunii metafizice a cuvântului. - Vasile Copilu-Cheatră – pentru lirismul sobru și nota elegiacă; Rainer Maria Rilke – pentru densitatea imagistică și lirismul existențial; Avangarda supraréalistă – pentru structura fragmentară a unor poeme și utilizarea elementelor supraréaliste. Aceste influențe conturează un univers poetic eclectic, în care tradiția este reinterpretată printr-o grilă modernă, oferind o perspectivă originală asupra marilor teme ale literaturii universale. Pe lângă contribuțiile sale poetice, Schenk și-a dedicat o mare parte din carieră medierii literare între România și Germania. Prin editarea, traducerea și promovarea literaturii române în Occident, el poate fi considerat un ambasador literar, continuând, într-un sens, misiunea începută de George Călinescu, Edgar Papu și Dumitru Țepeneag. Demersul său este unul axiologic, urmărind recunoașterea universală a valorilor literare românești, în special a poeziei. Astfel, prin antologiile sale, dar și prin propriile volume, Schenk își asumă un rol cvasi-instituțional, servind drept punte între culturi. Christian W. Schenk nu este doar un poet, ci un veritabil constructor al literaturii române în spațiul germanofon. Printr-o operă care combină lirismul introspectiv, simbolismul rafinat și dimensiunea filosofică, el oferă o viziune complexă asupra condiției umane, a timpului și a identității. Activitatea sa de promotor al literaturii române îl plasează în galeria celor care au reușit să depășească granițele naționale, transformând literatura într-un spațiu al dialogului cultural. Într-o epocă a globalizării, contribuția sa rămâne un reper esențial pentru înțelegerea poeziei române contemporane și a modului în care aceasta se poate integra în marele discurs literar european.

ELIS RÂPEANU

Epigrame

*I-e dat să rădă omului
Cum frunza-i dată pomului
Că răs-u-n viață-și are rostul,
Dar nu și-atunci când răzi ca prostul!*

*Inspiră, da-n definitiv,
Cotnarul nu e Dumnezeu:
El face, din poet, bețiv,
Dar, din bețiuiv, poet mai greu.*

*Tăiește-ți viața cât e vară
Și iarna e departe încă:
Trecând prin tine, anii zboară
Și timpul lacom îi mănâncă.*

*Copilul care pune frână
La orice sfat, în tot și-n toate
Și nu se lasă dus de mână
Va fi, o viață, dus în spate.*

*Pragul casei, cel de sus,
Nu de flori de măr e pus
Căci cucuiele-s, se spune,
Tot atâtea lecții bune.*

*Paradoxu-i la-ndemână –
Poți să-l spui și celorlalți:
Gândul e ca o fântână:
Când îl adâncești, l-înalți!*

*Un șut în spate-ți prinde bine
Atunci când lenea zace-n tine,
Dar nu și când atârni de-o ață
Și ai prăpastia în față.*

Viorica Colpacci, *Spring calling*

Broadway Medical Office

Napoleon Săvescu, MD Medicina internă, mică chirurgie
F. Christodoulidou, MD Med. internă, hematologie, oncologie
Iqbak, MD Cardiologie
Mircea Golimbu, MD Urologie, Prof. NYU
Dan R. Cimponeriu, MD Gastroenterologie, Hepatologie

Cabinetul nostru este dotat cu echipament
nou și modern pentru:

X-Ray
EKG
Spirometrie (Evaluări Pulmonare)
Sonografii Abdominale,
de Rinichi și Cardiacă
Cardiotrace (EKG prin telefon)
24 de ore Halter Monitor
Sigmoidoscopii și Pap smear
Tens (Stimulare electrică)
Ultrasound
Timpanometrie
toate testele de sânge și urină
teste pentru depistarea
cancerului de colon și ulcer
teste pentru AIDS (rezultatul în 24-48 ore)
Tratamente specializate

Luni, Marți, Joi 10am-8pm
Miercuri 4-8pm
Sambătă 10am - 4pm

Fără programare

21-26 Broadway, LIC, NY 11106 (718) 932-1700

subway: N până la stația Broadway (Queens)
bus: Queens 104 de la 48 Street, Sunnyside, Q 19 R de la 82nd Street,
Jackson Heights
Manhattan 101 de la 59th Street, Manhattan, până la Steinway,
unde schimbați cu Q 104.